OPERE

*

Poveşti
Editura pentru Literatură SCRIITORI ROMÂNI 1967

IOAN SLAVICI

Lucrare îngrijită de Prof. univ. Dumitru Pop

IOAN SLAVICI

IOAN SLAVICI

OPERE *Sub îngrijirea unui Colectiv Prefaţă*: *D. VATAMANIUC*

ROMÂNI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ *Bucureşti 1967*

la volumul I: *DUMITRU POP*, *ION ŞEULEAN OCTAVIAN SCHIAU* Note: *DUMITRU POP*.

PREFAŢĂ

Ioan Slavici este situat de istoricii literari după Eminescu, Creangă şi Caragiale. I se citează mai mult nuvelele, câteva devenite clasice, un roman social, descoperit ca o mare realizare destul de târziu şi <triuă scrieri memorialistice, puse ia” coaili-i)) Uţibjn cercetări de istorie literară. billtl-o acâivitate desfăşurată mai bine de-ctâlcl decenii – este puţin. Literatura sa şi-a croit greu drum spre recunoaştere, şi nici critica literară nu poate fâsngpgfttfttă-dp, generozitate. Vreme de un deceniu, din 1871, când îi apare în *Convorbiri literare* comedia *Fata din birău*, şi până în 1881, când publică *Moara cu noroc*, după ce dăduse *l’upa Tanda*, *Gura satului*, *Budulea Taichii*, să nu amintim decât câteva din marile sale realizări, întâlnim puţine menţiuni despre creaţii» sa literară. Ma. iores. cul,

pune *Gura satului* alături de *Amintiri din copilărie*, invocând şi câţiva scriitori străini când expune, în 1881, teoria romanului popular. Studiul său *Literatura romană fi* străinătfilia aduce şi informaţii despre ecouri peste hotare stârnite de cele câteva lurrfiri ale lui Slavici (*Doi feţi custea-n frunte*, *Popa Tanda*, *La crucea Utilat*, *Gura satului*, *Budulea Taichii*), traduse în germană cu câţiva ftini înainte. Cucerirea independenţei spori interesul pentru români, Wituorii străini cercetează scrierile lui Slavici mai curând ca docu

MBriilerară intră într-o dezbatere mai largă abia în 1882, după Otribjţb Ol neoate, în decembrie 1881, *Novele din popor*. Cronica lui N. Xnojpol, în *Românul* din *1* februarie 1882, este cea dintâi încercare critir.fi mal riiprin/.ătoare, în care se pun în lumină câteva trăsături caracterlilloo «Tisului lui Slavici. Analiza nuvelelor se dovedeşte sumară, pe alocuri şi tendenţioasă în prezentarea aspectelor stilistice, darseriitorul este privit, r. a „adept, al realismului”, în a cărui operă „nu găseşti nimic afară din marginile observaţiiipii”. Eminescu scria în *Timpul*, în 28 martie 1882, în darea sa de seamă, *Novele din popor*, că eroii lui siavici au „fondul sufletesc al poporului, gândesc şi simt ca el”. Definiţia dată de Eminescu scrisului lui Slavici, din care am desprins doar cuvintele de mai sus, a devenit clasică. Dincolo de Carpaţi, *Gazeta Transilvaniei* publică şi ea, începând din 8 mai 1882, o amplă dare de seamă, *Novelele lui Slavici şi Gane*, iar la „Viena, societatea studenţească „România jună” organizează, în iunie 1882, o festivitate în cinstea scriitorilor de la *Convorbiri literare*, şi în dizertaţia *Scriitorii de la „Junimea”*, ţinută de I.T. Mera şi publicată în 2 iulie 1882 în *Familia*, iar în 6 iulie şi în *Telegraful român*, i se aduc şi lui Slavici laude că înfăţişa „viaţa poporului românesc” cu o „fidelitate vrednică de admiiat”.

Când, un deceniu mai târziu, în 1893, critica literară se ocupă din nou de proza scriitorului, discuţia ia înfăţişarea unui epilog la cea din 1882. Nici raportul lui N. Quintescu la Academia Română, din martie 1893, pentru premierea nuvelelor, şi nici analiza lor, făcută de N. Iorga, în *Schiţe de literatură română* (1893), a doua ca importanţă, cronologic, nu determină dezbateri în legătură cu opera lui Slavici. Epilogul criticii literare se situează într-o epocă în care Slavici este în plină activitate creatoare, căci în 1894 el publică în *Vatra* romanul *Mara*, *a*. două mare realizare a genului după *Ciocoii vechi şi noi*. Darjiriţişa literară îl lasă să troacălâeoATgtfl-va-rcâlârrşi rămâne încă multă vreme.

Opera lui Slavici reintră în atenţia criticii, după desăvârşirea, în 1918, a unităţii statului naţional român, când se realizează marile sân teze de istorie literară. Dar diversitatea poziţiilor este deconcertantă. Pompiliu Constantinescu caracterizează opera lui Slavici, în 1926, un un după moartea scriitorului, „mărturia unui literat minor” (*Viaţa literară*, nr. 24 din 25 octombrie), rostind cel mai sever verdict de condamnare. N. Iorga, în 1934, în *Istoria literaturii româneşti contemporane*. *Crearea formei*, demonstrează, dimpotrivă, că Slavici a lăsat o opera literara durabilă, ca G. Călinescu să o caracterizeze, în 1941, în *Istoria-ţi titrăturii române*, „remarcabilă”. Dar numai peste trei ani, în 1944, T. Viunu serie *Istoria literaturii române moderne*, p. 315) că totuşi Slavici invită, după „rastuosul banchet” al lui Eminescu, al lui Creangă şi al lui Curagialii-ja „un ospăţ mai sărac”.

Dacă opera literară u lui Slavici şi-a croit totuşi drum spre recunoaşterea publică, activitatea cealaltă a scriitorului, multiplă şi de muri dimensiuni, cu nimic mai prejos de a contemporanilor săi, stă în umbră. Maiorescu atrage atenţia, în 1882, în studiul amintit asupra lucrării

Die Rumänen în Ungam, Siebenbürgen und der Bukowina. Hur Slavici desfăşoară la *Telegraful român*, *Timpul*, *Tribuna*, *Cores¡rundenţa română*, *Minerva* şi alte ziare o activitate publicistică pe care nu o egalează, prin proporţii, niciun scriitor român de la sfârşitul veacului trecut şi primele două decenii ale veacului nostru. El publică, numai în *Tribuna*, între 1884 şi 1890, aproximativ 1.500 de articole, ceea ce reprezintă aproape patru ori mai mult decât întreaga publicistică a lui Eminescu.

Dacă opera literară a lui Slavici datorează mult lui N. Iorga şi GTC – alinescu pentru punerea ei în lumină, cealaltă activitatea sa, şi îfPpnmul rân” 3 cea ziaristică, nu beneficiază nici pe departe de-o examinare egal de cuprinzătoare. Şi nu numai atât. Şi Iorga şi Călinescu o suspectează şi cred a fi mai nimerit nici să nu fie discutată. Ziaristica lui Slavici ar umbri – cu deosebire cea1 dintre 1910 – 1917 – imaginea lui Slavici-scriitorul.

Slavici a intrat în conştiinţa publică prin opera sa literară. Coroana, oricât de frumoasă, nu reprezintă totuşi copacul. Cercetările din ultima vreme par să o fi recunoscut, şi se întreprind investigaţii şi în alte sectoare ale activităţii lui Slavici. O orientare nouă începe să se afirme, şi ea merge spre cercetarea întregii sale activităţi. Rămâne de făcut cel mai mult tocmai în această direcţie. Şi niritäh-eăci-alături de marile sale realizări artistice, aparţinând şi ele de altfel epocilor de avânt, în activitatea lui Slavici din celelalte domenii, sunt remarcabile numeroase alte lucrări ale sale, sute de articole, studii pe cele mai diverse teme, zeci de scrisori. Dar şi cercetătorul, şi cititorul le mai caută şi după trecerea a o jumătate de secol de la moartea scriitorului – prin arhive şi prin publicaţiile vremii.

Cele mai vechi ştiri despre familia Slavici pe care le cunoaştem sunt de la jumătatea secolului al XVIII-lea şi le

întâlnim în *Conscriptio Domestica Inclyti Comitatus Aradiensis etquidam Processus Zaradiensis*, din 1746, şi în *Conscriptio Neoreincorporatorum Militarium eis – Marusianorum I Cottus Aradiensis*, din 1747. Conscripţiile au fost întocmite la încorporarea în administraţia comitatelor a „militarilor ilirici”, din graniţa de apărare împotriva turcilor, care se întindea din Croaţia şi Slavonia, peste ţinuturile Tisei, până la Săvârşin-Oliaba. *Conscriptio Domestica*... îl înregistrează pe Slavyt Arszinte *hospite* (iobag cu gospodărie proprie), fiind impus cu două sute de căldări de cereale şi 50 lilri de vin. *Conscriptio Neoreincorporatorum*... îl înregistrează pe Slavily Szav, Lol *hospite*, care, spre deosebire de Arsinle, avea să dea şi porumb (*triticici turcici*) } Gospodari aşezaţi înainte de înregistrarea în Conscripţii ca iobagi, ei nu intră în rândul locuitorilor stabiliţi de curând în Şiria. Având vechi privilegii fiscale şi confesionale, devin însă la jumătatea secolului al XVIII-lea iobagi, odată cu desfiinţarea de stăpânirea austriacă a graniţei „militare ilirice”.

Slăviceştii se ramifică îndată după 1770, şi la începutul secolului al XIX-lea existau în Şiria, cum rezultă din registrele de stare civilă ale comunei, cel puţin şapte familii purtând acest nume. Gradul de rudenie între ele este cu neputinţă de stabilit. Dintre aceste familii, două, a lui Todor şi a lui Ilie, interesează în mod deosebit. Din familia lui Todor descind prin Ştefan şi prin Teodor [lui lui Ştefan şi nepotul lui Todor, Slăviceştii de astăzi din Şiria.2 Ilie este bunicul scriitorului. Era căsătorit cu o Marie şi au şase băieţi şi o fată.3 Todor şi Ilie s-ar putea să fie fraţi. Îi despărţea de Sava şi Arsinle, „inililarii ilirici” din conscripţii, o generaţie. Amintirea vremii când şirienii din graniţa militară avură privilegii nu se putea şterge. Se explică participarea lor la răscoala lui Ioria, Cloşca şi Crişan, precum şi la revoluţia din 1843 – 1849. Actul de

capitulare al armatelor revoluţionare se semnează, în Şiria, în i: t august 1H40, şi dispariţia din documente a mai multor membri ai familiei Slavici, îndată după 1848, pare să fie urmarea represaliilor la care a fost supusă populaţia din Câmpia arădeană după revoluţie.

1 (Hi. Ciuhandii, *Ltomiitiii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, mo, 1. I «2 (anexe); p. 252 (anexe). Militarii ilirici erau priviţi ca oaspeţi (*hospes*) pe i: unui (ui pe care îl lucrau, fiind împărţiţi în trei categorii: *liospilen* (iobagi Cil gospodărie proprie), *subhospites* (iobagi cu gospodărie proprie de a doua mână) şi *iiuiiilhu* (iobagi fără gospodărie proprie).

— Todor Slavici moare în 4 noiembrie 1827, în vârstă de 48 de ani. Se năzbrie în HI. Te ninr, fiul lui Ştefan şi nepotul lui Todor.se naşte în 9 septembrie 1848 şi moare în! martie 1929. (Informaţiile le luăm din registrele deslare civilă ale comunei Şlrla. Arhivele Statului, Arad.)

3 Ilie Slavici moare în 13 martie 1829 în vârstă de 47 de ani. Se născuse, prin urmare, în 1782. Maria, se (ia sa, moare în 17 noiembrie 1840, în vârstă de 57 ani, fiind născută în 178: i. Cei şapte copii ai lor sunt: Nicolae, Paia, Mihai, Savu, Ana, Mihai, Laz.tr. (V.l «lol Mlliai şi Lazăr mor de mici; ceilalţi întemeiază familii. (Informaţiile le luăm din registrele de stare civilă ale comunei Şiria. Arhivele Statului, Arad.) U. În inalist. iea scriitorului nu cuprinde informaţii de acest măsură. Acordăm prioritate documentelor şi ştirilor din presă.

Savu Slavici, tatăl scriitorului, s-a născut în 16 martie 18181, în ni februarie 1842 se căsătoreşte cu Elena Borlea, tot din Şiria.2 Ilurleştii se numără şi ei printre familiile vechi de aici, şi opinia lui Minviei că ar fi venit din Moldova, în timpul domniei lui Grigore t Hi i ca-vodă, nu poate fi împărtăşită. îi întâlnim şi în conscripţii, de unde se vede că erau răspândiţi şi în alte comune din Câmpia

arădeană. Unul dintre Borleşti, Sigismund, scrie la gazete. Cercul Hălmagiului îl trimite deputat în dietă, unde rosteşte cuvântări aprige împotriva asupririi maghiare. Savu era şi el om cu ştiinţă de carte, cum nu avem dovezi şi despre ceilalţi Slăviceşti de la începutul secolului al XIX-lea. Rămas de mic orfan de tată, Savu este crescut de Mihai Fercu, întâlnit şi în documente, o rudă apropiată, de la care va fi învăţat şi carte. Mihai Fercu era om umblat „prin lume" şi participase la campaniile împotriva lui Napoleon. El va avea un rol important şi în formarea intelectuală a scriitorului.

Ioan Slavici s-a născut în 18 ianuarie; 18483, ca al doilea din cinci copii. Scriitorul nu pomeneşte nicăieri, în afară de Maria, şi de ceilalţi fraţi ai săi: Mihai, Avacum şi llca.4 Moartea timpurie a lor, iar a bunicilor cu mult înainte de naşterea sa, explică de ce Slavici nu aminteşte de ei. Surprinde însă omiterea chiar şi din memorialistică a celorlalte familii a Slăviceştilor din Şiria.

Şiria, veche comună românească, menţionată în documente încă la 13316 şi cu cetate şi mai veche, despre care avem ştiri din 1217 e, ea putând data din vremea romanilor, era la jumătatea secolului al XVIII-lea, când se întocmiră conscripţiile, una dintre cele mai bogate din Câmpia arădeană şi se situa în fruntea localităţilor viticole. Încorporarea „militarilor ilirici" în administraţia comitatelor a fost folosită de domnii „de pământ" (grofi), care le acaparară pământurile. Slăviceştil mai posedau, după revoluţia din 1848, câteva iugăre, o vie, în Şiriuţa, sub cetate, şi două „paghini" de fânaţ. Deposedarea de pământuri şi apăsarea administraţiei „împărăteşti" determină pe mulţi şirieni să îmbrăţişeze meseriile, scăpând astfel de obligaţiile iobăgeşti. Savu Slavici, „econom" (agricultor) trece şi el la meserie – cojocăria – şi devine „maestru". Meseria duse la schimbări în viaţa de

familie, şi cojocarul având să stea acasă, femeia preluă îndeletnicirile bărbatului. Savu Slavici supraveghează copiii şi purtarea sa faţă de ei apare lipsită de violenţe. Mama nu are vreme de „pedagogie”, cere copiilor scurt să-şi ia singuri mâncarea din blid. Ea caută prăşitori să sape via, umblă după cărăuşi să aducă fânul. Supravegherea muncii la vie o lasă în seama lui Mihai Fercu, „tata bătrân”. De-o viaţă fără griji, cum s-ar putea deduce din memorialistica prozatorului, nu poate fi vorba. Situaţia materială a familiei era destul de grea, şi moartea seceră de timpuriu trei din cei cinci copii ai lui Savu Slavici.

Copilăria scriitorului se desfăşoară în această lume, de unde îşi va scoate şi materia pentru cele mai importante lucrări ale sale. Casa părintească era plină de copii, ca şi cea a căminarului Gh. Eminovici şi cea a lui Ştefan a Petrei Ciobotariu. Alături de copiii ei, familia creşte alţii, vreo şase, orfani ai rudelor căzute în revoluţie. Jocurile copiilor aveau şi ele loc pe sub furcile ridicate şi în Şiria îndată după revoluţie. „În timpul copilăriei mele – scrie Slavici – mai stăteau furcile lângă drumul Aradului, şi noi ne jucam pe movila sub care mi se spunea că zac osemintele celor căzuţi jertfă urgiei omeneşti.”[1]

Şeoula din sat, pe care Slavici începe să o frecventeze în toamna anului 1854, nu pare să fi fost prea atrăgătoare. Dimitrie Voştinariu, învăţătorul, uza de monitori şi metode învechite, pentru care este sever criticat în presă.2 Jocul de cărţi şi mai ales vânătoarea îl pasionau mai mult decât lecţiile. Slavici nici nu va evoca un „bădiţă Vasile”, ca Ion Creangă. Moise Bota, învăţătorul din Lipova, autorul, între alte lucrări, şi al abecedarului

---

1 I. Slavici, Lumea prin care am trecut, Bucureşti, 1930, p. 12. > u.u., Din Banat. 1858, ¡11 Gazeta Transilvaniei, XXI (1858), nr. 29 (12 aprilie). Slavici il numeşte Avram Voştlnar, nu Dimilrie, cum apare În documente (Lumea prin care am trecut, pag. 24).

Graiul român, după care învaţă şi Slavici, se bucura de mai mare faimă. Slavici cunoaşte devreme, chiar în casa părinţilor, cărţile populare (*Alexandria*, *Esopia*) cu mare circulaţie, precum şi scrieri de I. Barac şi V. Aaron. M. Fercu preţuia cărţile de istorie, şi în casă se afla o istorie a Romei, lucrări de îl hiplu-llariati şi poate şi de alţi cărturari transilvăneni. Putem iiK» iiţimm că, Slavici manifestă încă de pe acum, interes pentru istorit, una din preocupările dominante ale activităţii sale.

Min viei se înscrie în toamna anului 1860 la liceul din Arad. Trimii n îi în „şcoli" nu se explică, cum este şi cazul lui Creangă şi Eminescu, prin dragostea părinţilor pentru carte. Slăviceştii văd în şcoală şi îi cale de ieşire din sărăcie, în legătură cu care se discuta mult în itMţuTHil cezaro-crăiesc. I. Puşcariu explică, în 1858, într-un *Komitiriihtiiu la preaînalta patentă*, din 1854, că stăpânirea voia ca cei care mi mai încăpeau „în moşie" în urma deposedării de pământ şi a împărţininr succesive la copii, „să nu stea aici golătate şi flămânzi pe un şi în riţel de pământ, perde-vară şi tăind câinilor frunze, ci să-şi caute liriuiu cea aiurea, cu învăţătura, cu slujba de stat, sau privaţi, cu ne-H.iiMoria... şi cu meşteşugul sau industria"[2]. Slujba de stat, aceea la i me se părea că se putea ajunge cel mai repede, cerea măcar câteva i Inse de liceu. Şcolarii români invadară „gimnaziile", în cea mai muie parte maghiare, cum era şi liceul din Arad, şi între 1860 şi 1865 şi înscriu în clasa I, în fiecare an, de la 70 până la 110 elevi (1864/65), îi umăr considerabil pentru acea vreme. Slavici are în clasa I 80 de nirgi. Cei mai mulţi nu sperau, cum se vede din declaraţiile lor consemnate în matricole, să urce pe trepte înalte în ierarhia socială din

---

2 I I * li f tui i În, Knmmemtariu la preinalta patentă din 21 iunie 1854 pentru At,lr„l, I, Hlliln, IH:.H, p. 20.

■ Muliinihi Anii şcolari 1860/01 — 1864/65. Liccul „Iuan Slavici", Arad.

imperiu. Slavici declară şi el că voia să se facă „mercator”, adică ne-Kiislor (el. I), „preot” (el. a II-a, a III-a, a IV-a), „avocat” (el. a V-a).2 Iim1 speranţa salvării de la căderea în sărăcie, întreţinută de şcoala e în imperiul cezaro-crăiesc, era iluzorie.

Şcolarii ai căror părinţi locuiau în satele din apropierea Aradului mii Hi aleau în gazdă. Dimineţile şi după-amiezile, drumurile spre Arad i în invadate de şcolari. Cei din satele mai îndepărtate stăteau în „nirirliiş” (gazdă), cum face şi Slavici. Primeau mâncarea, săptămânhl, diacasă, şi făceau şi diferite servicii gazdelor, ca să iasă mai lefi Iii Gazdele erau cele mai adesea, cum se vede din matricole, meseriaşi I Îmi dintre ei, ruinaţi de concurenţa capitalistă, îşi închid al» ieridii şi caută de lucru la fabrică. Şcolarii duc un trai strâmtorat ţi malp ţifimsesc şcoala. Directorii şi profesorii arată, pe de altă parte, M IlfvHUti excesivă faţă de şcolarii nemaghiari, care se încadra în pilit!» guvernelor de la Budapesta faţă de naţionalităţi. Majoritatea şcolarilor români încep să fie declaraţi, încă în primii ani, repetenţi. Malricola clasei a VIII-a pe anul şcolar 1867/68 arată că din elevii români, foarte numeroşi intraţi în clasa I în toamna anului 1860, niciunul nu ajunge la examenul de bacalaureat. Slavici se salvează, peregrinind de la un gimnaziu la altul. Este lăsat şi el corijent, în clasa 1, la fizică, şi suie, cu mari sforţări, până în clasa a V-a. Trece în 1865 la „gimnaziul” german din Timişoara.1 Dar şi acesta se transformă, chiar în aceşti ani, în liceu de stat maghiar. Slavici începe de pe acum să dea lecţii spre a se întreţine, situaţie în care va fi pus de multe ori şi mai târziu. Se retrage de la liceul din Timişoara după doi ani şi face ultima clasă tot la Arad, însă ca elev particular.2 Bacalaureatul îl dă la Satu-Mare, în august 1868. Slavici răzbate prin „gimnaziu”, ca toţi şcolarii români din imperiu, cu preţul unor neînchipuite

privaţiuni, şi-i recunoaştem mari merite că a izbutit în acele condiţiuni să ajungă la capătul studiilor liceale.

Slavici face şcoala în ani de mari frământări politice. Înfrângerile suferite de austrieci la Magenta şi Solferino stârniră mare însufleţire în lumea meseriaşilor arădeni. Pereţii caselor – scrie Slavici – „erau plini de inscripţiuni ca: «Eljen Kossuth!», «Eljen Garibaldi!», «Eljen Tiirr!» şi altele ca aceste, iar stâlpii vocsiţi în negru-ealben şi pajurile împărăteşti erau stropite, cu gunoiul de tot felul”. Atmosfera de însufleţire este întreţinuta şi de presă. *Gaze ia*. *1 ransilvaniei*. *Telegraful roman* şi al Le foi văd în Garibaldi un simbol al luptei pentru libertale. Roman11 de peste munţi, popor asuprit, se întâlneau în admiraţia lonaln. aţi din imperiu. Slavici se ai Garibaldi. Altfel n-ar insista şi acru, cum face în unele articole şi jreună am crescut noi şi dânşii – lă la Arad –, de aceleaşi idealuri re, braţ la braţ am umblat la 1861 ribaldi”. 4

OG Şi 1806/67. Arhivele Stalului, Timiuvici”, Arad. Elevii particulari sâni. Îmi explică scăparea din vedere a docure care a permis să se sus. mă că Slavici în la Arad. Slavici are în ultima clasă oinână, hune la fizică, matematică, ger

uf, p. 33.

1 I ÎI 1 el (le lupta h I el 1 11 I i i coleg de clas inereţele noast: miarind pe Gai n *poporului*, VII (1903), nr. 183 (7/20

Mişcarea culturală cunoaşte peste mlMţi, 111 diţi uni) o în i mare dezvoltare în „gimnazii”. Frecventate de mulţi şcolari români, se înfiinţară, temporar, catedre de limba şi literatura română şi la unele „gimnazii” şi societăţi de „leptură”. Se prezintă la şedinţele acesinra dizertaţii pe diferite teme; se recită poezii din scriitori români; se citesc compuneri originale. Societăţile de lectură organizează şi şedinţe publice cu program şi

anunţate în presă. Şedinţele acestea erau cele mai frecvente manifestaţii naţionale din oraşele transilvănene. Unele societăţi de lectură, ca cea de la Oradea, desfăşoară o activitate deosebit de rodnică.1 „Lepturiştii” orădeni scot, în 1854, *Versuinţii români*, antologie din operele scriitorilor români, şi în acelaşi an, *Diorile Bihorului*, almanah cuprinzând lucrări originale, lunimea studioasă din Arad scoate, în 1859, almanahul *Muguri*, iar tinerimea română studioasă din Budapesta, *Musa română* (1865). Societatea de lectură din Oradea publică, în 1867, *Fenice*, al doilea almanah, cu poezii a căror teme le întâlnim mai târziu şi la Eminescu şi Coşbuc. Unele doine din almanah ar merita să figureze în antologii.

Critica lui Maiorescu din studiile *Despre poezia română* din 1867 şi *Direcţia nouă* din 1871, îndreptată împotriva almanahurilor junimii studioase 2, apare numai parţial îndreptăţită. Căci almanahurile, chiar dacă nu publicau capodopere, arătau că exista peste munţi o mişcare literară a tinerimii studioase, pe care nu o întâlnim, la acea dală, nicăieri în ţinuturile locuite de români.

Slavici ia parte la mişcarea literară din aceşti ani, activează în societatea de lectură, cunoaşte almanahurile şi vorbeşte de *Muguri*, între ai cărui colaboratori întâlneaşi un sirian. Se va fi simţit îndemnat să şi scrie, asemeni consăteanului său? S-ar putea. În 13 februarie 1866, când catedra de română din Timişoara organizează o şedinţă publică, Slavici recită poezia *Deşteaptă-ţ-e, române*, care forma punctul cel mai important din program.3 Acum şi apare Slavici – prima dată – cu rol în manifestaţiile naţionale.

O călătorie prin nordul Transilvaniei în 1868, îndată după bacalaureat, slăbeşte îndemnul – cel puţin aşa spune Slavici în memorialistică – de a intra la teologie. Călătoria

a făcut o puternică impresie asupra sa, şi o descrie în mai multe rânduri dar ea nu explică lotuşi hotărârea de a studia „drepturile”. Mărturii în acest sens avem.

V. liolea, *„IiepturişlH” din Oradea*, Hlhlu. I’l i-i.

Convorbiri Menire, I (18 (17), nr. \ (l! aprilie); V (IS7I), nr. 14 (liisep

— *Concert armat de baiu*, în *Concordia*, VI (18 li (I), un 8 (27 ianuarie/8 februarie). 1 r. wainul manifesta) iei şi în *familia*, II (1866), un a (25 ianuarie/u februarie).

cum rezultă din matricole, încă din 1864, prin urmare cu mult înainte. Cuvântările lui Sigismund Borlea, unchiul său, rostite în dietă, se întâlneau în toate ziarele. Nu pierdem din vedere nici faptul că mama lui Slavici, cu mare autoritate în familie, îi arăta lui S. Borlea o consideraţie pe care nu o manifesta pentru nimeni din neamul ei. În toamna lui 1868 Slavici pleacă la Budapesta să studieze dreptul.

Studenţii români din capitala Ungariei aveau, ca şi gimnaziştii arădeni şi cei timişoreni, o societate literară „Petru Maior”, care însă funcţiona fără aprobările cuvenite. Momentul părea prielnic pentru obţinerea lor, şi studenţii trecură la întocmirea statutelor societăţii. Slavici traduce statutele în maghiară, spre a fi supuse aprobării forurilor superioare, şi desfăşoară activitate în cadrul societăţii. Declamă, în şedinţa societăţii „Petru Maior”, ţinută în 28 decembrie 1868, poezia *Un devotament familiei Hurmuzachi*, de Andrei Mureşanu.1 Versurile arătau că braţul românilor „în lume-i cunoscut” şi sunau a îmbărbătare. Votarea în dietă, în anul 1868, a legilor potrivnice naţionalităţilor vestea vremuri grele.

Slavici frecventează cursurile Facultăţii de drept şi ştiinţe de stat un singur semestru.2 Catedra de română era ocupată de Al. Roman, care fusese cu câţiva ani mai înainte profesor la Beiuş şi Oradea, unde întemeie

Societatea de „leptură”. Cursurile sale erau frecventate de studenţii de la ţoale fainii lăţile, şi cei mai numeroşi erau „juriştii”. Al. Roman, deputat în ilielă şi director al *Federaţiunii*, la care va colabora, ceva mai l. îrziu, şi Kminescii, se declară pentru federalizarea imperiului aus-Iro-ungar. Al. Román, V. Habeş şi alţi fruntaşi ai românilor transilvăneni priveau federalizarea ca o recunoaştere de către naţionalităţile asupritoare – germană şi maghiară – a egalităţii în drepturi şi a naţionalităţilor asuprite, cum erau şi românii din Imperiul austro-ungar. O asemenea recunoaştere se credea că ar putea da posibilitatea naţionalităţilor să participe cu drepturi egale la viaţa politică a statului. Situaţia social-politică din Imperiul austro-ungar, unde exista o puternică mişcare a naţionalităţilor pentru cucerirea de drepturi, li se părea favorabilă federalizării, cara, potrivit concepţiei susţinătorilor ei, ar fi dus la înlăturarea dualismului instituit în 1867. Sigismund Borlea duce lupta în aceeaşi direcţie, şi I. Slavici se orientează şi el, încă de pe acum, spre politica de federalizare a Imperiului austro-ungar, care însă nu numai că nu s-ar fi putut realiza, dar nici nu ar fi oferit soluţia rezolvării problemei naţionalităţilor.

Familia, IV (18U8), nr. 44 (16/28 decembrie).

— profesori erau: Gusuv Wenzel (drept civil), Gyula Kautz (economie naţionali), Pál Hofrinan (drept roman), Tivadar Pauler (drept penal) şi alţii (*A magyar hirdly tudomány – egyetem, személyzete JS68 – 1S69*, Budán, 1869, p. 4 – 5).

Vinn icirccută în „cortelaş”, ca elev de liceu, şi la Budapesta, în mi în”, se răzbună mai curând decât se aştepta. Se îmbolnăveşte. iv., i; l fel încât trebuie să se interneze în spital. Înţelese că fără contiţii le Irai nu va putea face studii universitare. Viaţa însăşi îi apărea li h i, după cele văzute în spital. Intră „scrietor” notarial în

Curulăuş.

„Niuiia din Câmpia arădeană. Cunoaşte aici o lume dură, chiar sălba-M i Câmpia arădeană era plină de „băieţişăraci", puşi pe harţă cu i ipinirea şi care ieşeau la drumul mare şi jefuiau mai ales negustorii i arendaşii. „Băieţii săraci" găseau adăposturi la hanuri, şi unele iiilcii ilăţi locale îi protejau. Experienţa de viaţă de la Curulăuş stă la liaza nuvelei *Moara cu noroc*, una din capodoperele prozatorului; Ha viei însuşi scrie că aici învăţă să cunoască „oamenii şi împregiurăn în după adevărata lor fiinţă"[3].

Conducătorii românilor de peste munţi înfiinţară, încă în 1869, ilniia partide politice, cu două tactici diferite – *activismul şi pasivismul*. Românii bănăţeni şi cei din Câmpia arădeană şi ţinuturile crişene participau la alegeri – aceasta se înţelegea prin *activism* –, românii transilvăneni, în schimb, se retraseră din viaţa politică. Urmară o tactică asemănătoare faţă de Curtea din Viena şi maghiarii, cu bune rezultate pentru ei. Fruntaşii români nu luau însă în considerare că ungurii deţineau, când adoptară *pasivismul*, importante poziţii politice şi cu deosebire economice. Guvernele maghiare ştiau, pe de altă parte, să întocmească legile electorale în aşafel încât să lase să pătrundă în dietă cât mai puţini reprezentanţi ai naţionalităţilor. Amândouă tacticile de luptă apar ca ineficiente. Dar adoptarea a doua tactici atât de diferite diviză românii de sub stăpânirea austro-ungară, desc. liizând drum învrăjbirilor în sânul aceluiaşi popor. Politica Curţii din Viena, călăuzită de acel *Divide et impera*, găsea un promiţător început de realizare. Studenţii români din Viena se divizară şi ei şi întemeiară două societăţi: Societatea literarie-ştiinţifică şi Societatea literarie-socială „România" 2.

Slavici se întâlneşte cu Eminescu, sosit şi el la Viena

3 I. Grimării Romlnia j'ină, Arad, 1912.

în toamna anului 1869, pe tărâmul luptei naţionale, şi numai după aceea şi pe cel literar. Ei întreprind, chiar de la sosirea lor în capitala imperiului, acţiuni în vederea unificării celor două societăţi. Le trebuiră aproape doi ani până să izbutească. „România jună”, noua societate a studenţilor români din Viena, se înfiinţă în 1871. Slavici a fost ales preşedinte, D. Popovici-Barcianu secretar, iar Eminescu, bibliotecar.

rezultă din protocoalele Universităţii din Viena – la cursul de anatomie descriptivă ţinut de Joseph Hyrti. Nu ştim însă pentru ce e şters din matricolă. Se înscrie din nou în semestrul de vară 1871. Tot acum Slavici se înscrie şi la cursul facultativ al lui Ernst Brücke despre bazele fiziologice ale vorbirii (*Stimme und Sprache*). Cercetarea bazelor fiziologice ale vorbirii ducea la zdruncinarea concepţiilor idealiste şi îndeosebi a celor biblice. Audierea cursurilor lui Hyrti şi Brücke impunea şi obligaţia de a face disecţii, care lui Slavici îi displac.

Universitatea din Viena dădea o pregătire, în general, filosofică, indiferent de specialitate, cu orientare şi spre unele discipline ca anatomia, fiziologia, cu caracter aplicativ. Slavici face însă, împreună cu Eminescu, şi întinse lecturi din domeniul filosofiei (Fichte, Schopenhauer, Kant). Interesul pentru cultura veche a Chinei putea fi stârnit de cursurile profesorilor de la Universitatea din Viena şi într-o foarte mică măsură de scrierile lui Schopenhauer. Slavici are însă dinainte şi lucrări fundamentale ca cea a lui G. Pauthier, *Chine moderne ou description historique, géographique et littéraire*, tipărită la Paris, în 1837, şi retipărită succesiv în mai multe ediţii. Confucius acordă atenţie familiei, care trebuie să stea la baza organizării societăţii, precum şi desăvârşirii individuale, prin care să se ajungă la perfecţiunea morală. Descoperirea confucianismului

constitui pentru Slavici o revelaţie, şi va invoca numele gânditorului chinez „cu diferite prilejuri, toată viaţa.

Mişcarea naţionalităţilor din Imperiul ausiro-ungar şi lupta pe care o duceau românii de peşte, munţi împotriva asupririi naţionale contribui în mare măsură la orientarea începuturilor scriitoriceşti ale lui Slavici. Prima lucrare a sa, scrisă la Viena, nu este literară, ci un studiu, *Despre libertatea omului ca individ şi membru al statului*, pe care îl citeşte în două şedinţe, 9 aprilie şi 14 mai 1870, la Societatea literarie-ştiinţifică a studenţilor români.[4] Textul lucrării nu-l cunoaştem, dar faptul că Slavici discută despre problema libertăţii, nu numai ca individ, ci şi ca membru al statului, merită să fie reţinut. Căci membri ai statului, cu deplină libertate, nu puteau fi tocmai aceia care îndurau asuprirea naţională, cum erau şi românii din Imperiul austro-ungar. *Despre creştere şi mai cu seamă despre creşterea junelor române*, lucrare compusă tot acum şi publicată în 1871 în *Speranţia*, din Arad, în vreo 9 numere2, este, de asemenea, un studiu auriul. Slavici porneşte de ia menirea presei în formarea „conştiinţei uniune”, ca să facă apoi distincţie între instrucţie şi „creştere” (edunţir), separare pe care o întâlnim, de aici înainte, în toate lucrările anii, consacrate unor asemenea probleme. În expunerea istorică, destullie întinsă, Slavici arată că fiecare stat caută să-şi „crească” tineretul în funcţie de idealurile sale. Statul austro-ungar, preocupat de deznaţionalizarea popoarelor nemaghiare şi negermane din imperiu, punea i ilmaţia în slujba scopurilor sale politice. Slavici credea că în aseme în în condiţii educaţia nu se putea face decât în familie. Educaţia în înmilie o cerea şi Confucius, şi Slavici era îndrumat în această direcţie Inrinai de condiţiile social-politice din imperiu.

---

4 I. Grămadă, România jună, p. 150.

' Speranţia, II 1871), nr. 8 (7 aprilie) - nr. 10 (30 iulie).

Pensionatele maghiare ilfidi-au fetelor „străine”, prin urmare şi celor române, o educaţie care ni le înstrăineze de propriul lor popor. Femeii îi revenea sarcina să i inidiică şi „economia casei”, şi Slavici discută, astfel, despre rolul în „producţiune”, „economie”. Defineşte noţiunile şi face exemplificări, lucrarea sa putând interesa şi pe economişti. Se cuvine reţinut i II Slavici consideră producători de bunuri – idee care revine şi în lin ierile sale de mai târziu – nu numai ţăranii, meseriaşii şi muncitorii, ci şi pe cei care activează pe tărâm cultural.

Slavici împrumută definiţiile, precum şi unele din ideile generale din lucrările lui Lorenz Stein, profesorul său de economie politică la I Mii versitatea din „Viena. Se desprinde însă de pe acum şi o metodă de liir.ru. Căci dacă împrumută definiţiile şi unele idei generale de la profesorul său, o face nuca să teoretizeze, ci preocupat să dea o bază i nnţifică, la nivelul de atunci, studiului social-politic.

Mxistă un bogat material informativ privitor la împrejurările în niv Slavici intră în legătură cu „Junimea”, încă din anii studenţiei

În la Viena. Un loc important ocupă, fără îndoială, corespondenţa Im Slavici cu I. Negruzzi, printre cele mai interesante din întreaga mustră literatură.1 Se desprinde din corespondenţă, ca şi din alte

Im iiiente, că I. Negruzzi nu insistă ca Slavici să trimită *Convorbirilor* itiiimr, în vremea când se afla la Viena, atât lucrări literare, cât mai ilrs studii sociale. Stăruinţele lui Negruzzi şi îndemnurile lui Emiii”. i îi nu rămân fără urmări. Cea de a treia lucrare a lui Slavici, prima. În amploare, *Studii asupra maghiarilor*, se publică în *Convorbiri* lltrmrn, în 1871 şi 1872, în vreo 13 numere2, însumând aproape 100 de pupilii de revistă şi cuprinde o introducere şi 5 studii: *O privire peste*

1. U. Toroutlu, *Studii şi documente literare*, II, Bucureşti, 1932, p. 180 – *Convorbiri literare*, V (1871), nr. 10 (15 iulie) – nr. 24 (15 februarie 1872).

trecut, *Individualitatea maghiară*, *Cultura maghiară*, *Constituţiuncă maghiară*, *Guvernul maghiar*. Acestora li se alătură şi un al şaselea studiu: *Noi şi maghiarii*, scris mai târziu şi care apare tot în revista ieşeană.1 Se impune atenţiei, în primul rând, istoricul dezvoltării culturii maghiare şi al instituţiilor juridice, administrative şi de guvernare. Privirea care se dă asupra lor era, pentru acea dată, una dintre cele mai cuprinzătoare. Expunerea se întemeiază pe o bogată documentare, care era chemată să dea o bază ştiinţifică ideilor expuse. Se desprinde din studii concluzia că poporul român şi poporul maghiar trebuia să trăiască în înţelegere datorită poziţiei lor geografice, dezvoltării istorice şi intereselor naţionale. Politica de deznaţionalizare dusă de guvernele de la Budapesta apărea greşită şi cu deosebire primejdioasă pentru însuşi poporul maghiar, situat, geografic, între mari imperii, gata întotdeauna pentru anexiuni teritoriale. Slavici exclude din judecăţile sale, încă din primele scrieri, şovinismul.

Studiile din *Speranţia* şi *Convorbiri literare* merită o deosebită atenţie, căci Slavici va dezvolta ideile întâlnite aici, la care se vor alătura al Lele, în activitatea sa publicistică de peste cinci decenii.

Mişcarea naţionalităţilor din Imperiul austro-ungar şi lupta românilor împotriva asupririi naţionale se impune să fie luate în considerare şi atunci când se discută despre lucrările literare ale lui Slavici. *Fata de birău*, prima sa lucrare literară, apărută în martie 1871, în *Convorbiri literari*, porneşte de la stări (le lucruri, criticate des şi în presa transilvăneană, ca uefiind de natură să contribuie la sporirea capacităţii de luptă a anilor împotriva asupririi

stăpânirii austro-ungare. „Hirăul” (primarul), eroul principal al piesei, le „toarnă procese” învăţalorului, preotului şi notarului în loc să-şi dea mina în ridicarea şalului. Slavici ridiculizează, pe de altă parte, şi pe tânărul latinomau. Nu se poate să nu ne gândim la cele ce se petreceau în societatea „România jună”. Studenţii latinişti care susţineau etimologismul se coalizară, şi, (lupă serbarea de la Pulna, răstoarnă comitetul în fruntea căruia stătea Slavici şi din care făcea parte şi Eminescu. „România jună” intră, pentru mai bine de un deceniu, pe mâna latiniştilor.

Alături di1 *Înt<i de birău*, Slavici publică în *Convorbiri literare* şi în *Gura sulului* mai multe poveşti. Orientarea spre proză nu era nici ea întâmplătoare. Se credea, anume, că aceasta oglindea mai cuprinzător deeâl versurile cultura materială a poporului şi „psihologia” acestuia. Elnopsihologia, ale cărei baze le pun Steinthal şi Lazarus.

Im”. i la jumătatea veacului al XIX-lea, stă în atenţia cărturarilor de u!.lr munţi. Interesul arătat de Eminescu şi Slavici prozei populare ar încadrează în mişcarea de idei, cu circulaţie în multe ţări europene.

fiind Slavici vine la Viena, în toamna anului 1869, cunoştea din în cu literatura maghiară. Cunoştea şi literatura română de la cursurile i nledrelor de română şi mai ales de la societăţile de lectură. Slavici vine în capitala imperiului şi cu preocupări privind creaţia populară. HI frecventează, cum s-a putut vedea, societăţile de lectură, ia parte în manifestaţiile lor şi nu se putea să nu se îndeletnicească cu compunerea de lucrări literare. El ar fi devenit, fără să-l fi întâlnil pe Kininescu, cel puţin autor de basme. Meritul principal al poetului nu stă în „descoperirea” lui Slavici, ci în faptul de a fi intuit foarte exact direcţiile de afirmare ale talentului prietenului său şi

de a-l fi îndemnat, cu stăruinţă şi pricepere, la travaliul literar.

Când Slavici se întoarce, în august 1872, la Şiria, comilatul Aradului era în mare fierbere. *Diploma împărătească* din ’20 octombrie IH00, promulgată în împrejurări grele pentru Curtea din Viena, recunoscuse popoarelor din imperiu o serie de drepturi, între care şi folosirea, în administraţia locală, a limbii populaţiei majoritare. Prevederile *Diplomei împărăteşti* stau şi în atenţia lui Slavici – şi nu numai acum, dar şi în activitatea sa publicistică de mai târziu. Comitatul Aradului introdusese în administraţie, potrivit prevederilor *Diplomei împărăteşti*, ca limbă protocolară (oficială), limba română. Când Slavici se întoarce la Şiria, în august 1872, lupta pentru menţinerea limbii în administraţia comitatului intrase într-o fază decisivă. Vicecomitele dădu „ordinaţiuni” pentru scoaterea limbii române din administraţie şi înlocuirea ci cu cea maghiară, ceea ce stârni mari nemulţumiri. Slavici intră pentru „praxă” (practică) în cancelaria avocaţială a lui M.B. Stănescu, din Arad, care se făcuse cunoscut prin colaborarea la almanahurile junimii studioase şi mai târziu, ca deputat, în dietă. Participase şi la serbarea de la Putna, ca delegat al comitatului A.rad. Cancelaria sa avocaţială se bucura de faimă şi era cercetată mai ales de ţăranii din satele comitatului. M.B. Stănescu avea drumuri dese, ca deputat, la Budapesta, şi greul cancelariei trece asupra lui Slavici. Scrisorile sale către I. Negruzzi sunt, în această privinţă, edificatoare1 şi nu este nevoie să insistăm. Sătenii îi solicită sprijinul ca „sfătuitor juridic”, şi în această calitate asistă, în februarie 1873, la răzvrătirea ţăranilor din Păuliş. Cauzele răzvrătirii ţăranilor din l auliş sunt în primul rând de natură economică. Impozitele către stat se per (; epurj ¿e notar în mai multe rânduri şi, intenţionat,

fără să se ţină o evidenţă a lor; li se pretinse locuitorilor să facă multe zile de muncă se săvârşiră împotriva lor şi alte nedreptăţi de felul acesta. Ţărani reclamară, încă înainte de intrarea lui Slavici în cancelaria avocaţiau a lu'; m. B. Stănescu, dar nu li se face dreptate. Notarul deveni şi un susţinător al introducerii limbii maghiare în administraţia comunig} şi ţăranii îl alungă şi pun notar un om de-al lor. Slavici a fost de faţi> ¿ar nu are amestec în determinarea la răzvrătire, iar prin calitatea nu putea fi implicat în proces. Tribunalul din Arad pronunţă, ţa august 1873, sentinţe drastice, deoarece ţăranii se făcură vinovaţi după a sa hotărâre, de „crima de rebeliune" 1.

Întâmplările de la Păuliş formează materia scrierii *Revoluţia de la* Perleşticare se publică în 1873. Se narează în ea, donquijotesc, întâmplările, jin Păuliş, şi recunoaştem în personaje reprezentanţii administraţiei comitatului, mai mult sau mai puţin travestiţi. Accentul cade pe descrierea abuzurilor săvârşite de aceştia şi descrierea spaimei care îi cuprinde când poporul se răzvrăteşte.

Culttivarea ironiei, satirei şi umorului capătă în Transilvania, începânyd deja jumătatea secolului trecut, o răspândire tot mai mare. Situaţia se explică. Erau forme, mai „învăluite", prin care se critica stăpânirrea fjră ca o. ei care o făceau să poată ti traşi întotdeauna la răspundiere ge dezvoltă, în aceste împrejurări, foarte devreme, chiar o presă umoristică. O publicaţie de acest fel, *Tulţi frutti*, începe să iasă, m (ca în 1861, şi ei îi urmară *Strigoiul*, *Umoristul* şi *Gura satului*, unde se publică şi *Revoluţia din Perleşti*, *2 Gura satului*, foaia arădeană, duco lupta împotriva prusacismului şi a lui Carol I de Hohenzollern, susţinăttorul politicii de apropiere a României faţă de Austria; priveşte cu simpatie Comuna din Paris şi are o justă înţelegere a luptei comunarzilor» Slavici intră, în aprilie 1873, redactor la *Gura satului* şi i se inaorează

numele la sfârşitul fiecărui număr: „*loannu Slaviciu-Borlescu*, coluboroatoru internu”. Publică, mai ales sub pseudonime (*loani Lenei Savului în* [*Mihaiu-Bogii*, *L’iviriu Nipocopu*, *Joan Ciocârlan* şi, probabil, şti ultnlo ca *Moş Niţia*, *Cotrihaita* el.c.), felurite lucrări, între care şi optiftrumo. tu genul *Xnniilor* lui Goethe, cultivate şi de unii scriitori de l.ja *Convorbiri literare*. Aven planuri mari, cum se vede şi din cores Ponndenţii hii cu Negruzzi.11 Nu izbuteşte să facă din *Gura satului* o revist-g importantă, dar aici exersează în proza umoristică.

Consistoriul ortodox din Oradea, în fruntea căruia stătea vicarul Mii im Romanul, iniţie câteva acţiuni de mare însemnătate, ca cea a în injţerii vestigiilor de veche cultură românească din aceste ţinuturi. Mundiinară un mare număr de documente, a căror catalogare cerea multă muncă şi pricepere. Slavici părăseşte, în iulie 1873, redacţia revistei e *iirasalului* şi intră în aceeaşi lună arhivar la Consistoriul din Oradea.1 Cunoaşte din documente trecutul crişenilor, şi mai târziu, când scrie ili Sire ei, se întemeiază pe informaţiile culese din arhiva consistoriului Hiădean. Vicarul de la Oradea făcea din când în când vizite canonice, vi Slavici îl însoţeşte.2 Călătoriile acestea prezintă, sub raport literar, „importanţă excepţională. Acum şi în aceste împrejurări întâlneşte mulţi „Popa Tanda” copleşiţi de sărăcie.

lOpoca şederii la Arad şi Oradea marchează trecerea la publicistica militantă. Se cuvine pomenită în acest sens corespondenţa din *AIbina*, Iu care ia atitudine împotriva practicilor guvernului în instalarea notarilor, prin mijlocirea cărora căuta să scoată limba română din administraţia comunelor. Slavici indică Şiria ca un centru de rezistenţă împotriva politicii de deznaţionalizare. „Când noi românii – scrie Mi» viei – vom fi pierdut poziţiunea de la Şiria, vom pierde cauza la Itiidua, apoi la Ienopole şi în

fine chiar şi la Buteni". 3 Cel mai implori mil. articol este *Ad rem*, publicat în *Lumina* din Arad, în care Slavici i reviitorului episcop, ce urma să fie ales aici, să nu umble pe „căi i. Incite în lucrarea politică" 4. îl avea în vedere pe Miron Romanul – iiperiorul său. *Ad rem* stârni o adevărată furtună – cea dintâi din „livitatea ziaristică a lui Slavici. *Albina* ia atitudine împotriva „1 iniilor exprimate în articol5, reprodus, fără comentarii, şi în Telegra /n *I român*[5] Discutară articolul şi alte ziare de peste munţi. Slavici l'iililică în *Telegraful* român7 pamfletul *Domnul Babeşiu*, îndreptat împotriva directorului *Albinei*, care stă, prin ironia muşcătoare, «l iluri de filipicele lui Eminescu contra liberalilor.

Consecinţa imediată a intrării în conflict cu unii fruntaşi români I» peste munţi a fost pierderea slujbei. Grav bolnav, pleacă la Viena.

Arhiva-l-1381873, *nr*. *1.055*, Episcopia ortodoxă, Arad.

1 Uoorge Ştefanu, *Mezieşiu*, *18 iulie 1873*, în *Lumina*, II (1873), nr. 45 (2/14

I.S. [lavici], *Arad*, *în 6118 mai 1373* (*Alegerea de notariu comunal în opidul „I*.în >.*ariu*), în *Albina*, VIII (1873), nr. 35 (13/25 mai).

l umina, II (1873), nr. 64 (18/30 octombrie).

— *Radu*, *30 octombrie 1873*, în Albina, VIII (1873), nr. 81 (21 octombrie/2 unde se internează în spital. Lupta nu o abandonează. Într-o suită de articole, *Păcatele ocârmuirii noastre*, publicate tot în *Telegraful român*, învinuieşte pe aceiaşi conducători români că se îndepărtaseră de lupta poporului.[6] Slavici se întâlnea în

---

5 Ganra galului, XIII (în;:i), nr. II (:l/ID aprilie.) - nr. 24 (l?/24 iunie). ' r-Ei. Torou|.iu, ,iii. cil., U, P- 502-213,

6 Rapt de. la Ihihimive d'upres des documents authentiques, Paris, 1875. •• T. Bălan, Procesul „Arboraasei" 1875—1878, Cernăuţi, 1937, p.

atitudinea sa politică cu Sigismund Borlea, deputatul dietal, unchiul său, care critica, în termeni foarte asemănători, aceleaşi realităţi social-politice de peste munţi.

Concepţia politică a lui Slavici apare, la această dată (1874), conturată în liniile ei generale, şi de la studiul social ajunge la articole ca *Ad rem* şi *Păcatele ocârmuirii noastre*, şi la *Domnul Babeşiu*, pamfletul politic. Are loc, paralel, apropierea de sibieni, ca de aici înainte să ducă împreună lupta pentru îndeplinirea hotărârilor luate în 1871 la serbarea de la Putna.

Orientarea politică a lui Slavici era de natură să-i aducă prin ea însăşi duşmănii. Se adaugă la aceasta şi felul cum înţelese să poarte discuţiile în presă, care nu i se putea trece cu vederea. Era cu neputinţă să mai găsească o ocupaţie pe placul său, şi cu atât mai puţin în presă. Slavici trece Carpaţii în octombrie 1874 şi, după un scurt popas la Iaşi, se stabileşte la Bucureşti. Comisia documentelor Hurmuzachi, formată din D.A. Sturdza, M. Kogălniceanu, Th. Rosetti şi A. Odobescu, şi al cărei secretar este numit, hotărăşte să înceapă tipărirea cu volumul VII, în care intrau documentele privind răpirea Bucovinei. Se împlinea un veac de la anexarea Bucovinei, şi stăpânirea austriacă pregătea, pentru 1875, muri festivităţi, spre a demonstra că provincia devenise germană. Comisia hotărî să scoată şi separat, în broşură şi în traducere românească, ducuinenicle mai importante. *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, broşura întocmită de Slavici sub supravegherea lui M. Kogălniceanu, apare în aprilie 1875, şi tot atunci se dă şi o versiune franceză a ei.

— Broşura este trecută în Bucovina, încă în mai, şi autorităţile austriece se alarmară, ordonând confiscarea

ei.3 Slavici se întâlneşte cu Eminescu şi în această acţiune politică. Serbările „seculare” se ţinură în octombrie 1875, şi Eminescu primeşte să treacă în Bucovina un mare număr de broşuri, pe care le împarte la Cernăuţi în timpul festivităţilor. Impresia provocată a fost profundă, căci broşura denunţa politica anexionistă a Austriei cu documente scoase din arhivele imperiului şi aparţinând diplomaţiei cezaro-crăieşti.

Slavici desfăşoară o activitate susţinută la *Comisia documentelor Hurmuzachi* mai multe decenii. El primeşte în câteva rânduri sarni na să viziteze monumentele istorice şi să facă rapoarte. Călătoriile prin ţară îi înlesnesc cunoaşterea trecutului, dar şi a vieţii ţărănimii. Din lectura documentelor şi din cercetările pe care le întreprinde spre n clarifica unele probleme dobândeşte o cunoaştere temeinică a istoriei poporului român. Puţini sunt scriitorii, nu numai de la noi, ci şi de aiurea, care să aibă o privire mai cuprinzătoare asupra istoriei naţionale. Cunoaşterea istoriei naţionale alimentează, cu o largă informaţie, studiile sale, precum şi articolele, scrise pe cele mai diverse teme. Cunoaşterea documentelor stă şi la baza teatrului şi a romanelor sale istorice.

Colaborarea la *Timpul*, cu proză, încă din primul număr apărut în 15 martie 1876, a dus la acreditarea opiniei că Slavici a intrat în redacţia ziarului conservator încă de la această dată. Conducerea ziarului o luă, în ianuarie 1877, Maiorescu, şi abia atunci intră în redacţie şi Slavici. Cunoaştem acest lucru şi dintr-o scrisoare a sa, din 26 ianuarie 1877, către V. Mangra, din Arad, importantă şi pentru faptul că arată şi ce sarcini îşi asumă în redacţie. „Maiorescu a luat – scrie Slavici – direcţia ziarului. Cu aceasta am intrat şi eu în redacţie, iusărcinându-mă cu partea literară şi cu politica externă, întrucât e vorba

numai de raporturi exacte.”[7]

Orientarea politică a ziarului era definită la data intrării lui Slavici în redacţie. *Timpul* susţinea „vederile” acelei părţi a Partidului Conservator, care se declară pentru schimbări în viaţa societăţi ¡româneşti, cu condiţia ca ele să se facă într-un timp cât mai îndelungat, spre a nu surpa temeliile vechilor instituţii. „Junimiştii” reprezentau şi ei în acel moment istoric această direcţie/Vremurile erau tulburi şi se vorbea de izbucnirea războiului între ruşi şi turci, cum se şi întâmplă câteva luni mai ilr/. În, şi la care iau parte şi românii. *Timpul* devine sub conducerea lin Maiorescu – care rămâne în fruntea ziarului până în aprilie 1877 un fel de buletin al dezbaterilor din Parlament. Singura rubrică, care piw. intăşi azi interes, este *Din afară*, întocmită de Slavici, constituind, ni realitate, grupaje de articole privind evenimentele din diferite ţări. Informaţia este destul de bogată, scoasă din ziarele străine, îndeosebi U nnane. Din aprilie, când Maiorescu se retrage, ziarul cade – cum îl nene Slavici lui Negruzzi – „aproape numai în sarcina mea” 2. l; l «lăruie, în aceste împrejurări, să fie adus în redacţie Eminescu „în se afla la Iaşi, ceea ce se şi întâmplă la sfârşitul lui octombrie 1877.

trimise, iritat, o scrisoare plină de disculpări. Scrisoarea făcu mare plăcere redactorilor, şi ei o publicară, cu comentarii, demonstrând încă o dată că dreptatea era de partea lor.1 Dar şi Eminescu, şi Slavici frecventează „Junimea” bucureşteană, ale cărei şedinţe se ţin în casa lui Maiorescu. Slavici citeşte în cercul junimist bucureştean, între alte lucrări, şi multe dintre nuvelele care îi aduc consacrarea de mare prozator. Aceasta şi este de altfel, sub raport literar, una dintre cele mai rodnice etape din creaţia sa. Situaţia apare, la prima vedere,

---

7 Si'i isuioT dulăii: Bucureşti, 2« iamicrir IS77, ms, nr. 50,375, Bil)l. Acad. o- îmililii i] Socialiste Roinănia.

paradoxală. Slavici însuşi ar putea fi judecat junimist. Un articol, *Iluziuni pierdute*, publicat în 1876 în *Telegraful român*, foarte important pentru cunoaşterea opiniilor sale în materie de progres, îl arată criticând instituţiile din Transilvania în termeni foarte asemănători cu cei ai lui Maiorescu privind formele fără fond.

— Cercetând însă mai îndeaproape poziţia lui Slavici, se observă numaidecil că prin critica sa nu urmăreşte, ca Maiorescu, să denigreze instituţiile pretins liberale, ci caută să lovească în aceia care, deşi cu rol de seamă în conducerea lor, întârziau să le pună în slujba ridicării economice şi culturale a poporului. Deosebirile sunt esenţiale, şi, pornind de aici, Slavici evoluează în privinţa „junimismului", spre separarea, categorică, între „Junimea", ca reuniune literară şi „Junimea", ca fracţiune politică a Partidului Conservator. „Cu, ori fără voia dumneavoastră – declară Slavici în una din scrisorile trimise lui Maiorescu din Sibiu – «junimist» azi mai are şi un înţeles *politic*, şi e cestiune de onestitate să vă mărturisesc că în înţelesul acesta noi, deşi amici literari ai «junimiştilor» de peste Carpaţi, nu suntem «junimişti». Credeam, însă, că e de prisos să vi-o spun aceasta, deoarece o ştiţi de mult". 3

Concepţia politică a lui Slavici se lărgeşte considerabil între anii I87. r> şi 1884, şi el discută problemele nu din perspectiva provinciei sale, cum făcuse mai înainte, ci a intereselor întregului popor român. Apare dominantă în articolele sale de acum ideea că românii de dincoace de Carpaţi deveniseră partea cea mai cultă a poporului român şi că aveau menirea să creeze o viaţă „comună" pentru toţi românii, indiferent de stăpânirile sub care stăteau unele provincii. Concepţia lui Slavici privitoare la unitatea culturală a tuturor românilor se concretizează în lozinca mobilizatoare pe care o va susţine

mai târziu: „Soarele, pentru toţi românii, la Bucureşti răsare”.

Slavici dorea ca statui român să joace un rol important chiar şi în viitţii celorlalte popoare din această parte a Europei: „Aici, între hotarele strâmte ale ţării româneşti – scrie Slavici în 2 noiembrie 1879 – Iri iniie să se adune capitalul de cultură, din care au să se împrumute (raţii noştri de prin ţările de primprejur dimpreună ou celelalte popoare, mai înapoiate decât noi”.1

Când Slavici ia conducerea *Tribunei*, în aprilie 1884, pleacă de in convingerea, formată în anii activităţii de la *Timpul*, că românii ilui provinciile supuse diferitelor stăpâniri străine rămăseseră în urmă, mai ales sub raport cultural, şi că se impunea susţinerea, pe toate caile, a unei cât mai largi mişcări de afirmare. Cotidianul sibian declară, încă din primul număr, că apără programul Conferinţei naţionale din 1881, care prevedea, între altele, pentru etapa de atunci: autonomia Transilvaniei, adoptarea pasivismului ca tactică de luptă, încredere nelimitată în Curtea din Viena. Cum şi Partidul Naţional Uomân se declară pentru programul din 1881, stăruie părerea că *Tribuna* a fost organul de presă al acestuia, ceea ce este inexact. Avem la vedere epoca 1884 – 1896, singura din existenţa ziarului care interesează şi istoria literară. Deosebirile foarte mari între tribunişti şi Partidul Naţional Român au la bază interpretarea, diferită, a punctelor din programul amintit. Să ne oprim fie şi numai la una dintre ele cea privitoare la *pasivism*. Partidul Naţional Român se declară pl iilru această tactică spre a sili guvernele maghiare la concesii. Triliuniştii sunt pentru neparticiparea la viaţa parlamentară, încredinţaţi că puneau poporul la adăpost de irosirea forţelor în campanii electorale al căror rezultat era dinainte hotărât. Cereau, în schimb, ea» rele forţe, care s-ar fi irosit în zadar, să fie

folosite în ridicarea economică şi culturală, îndeobşte a ţărănimii. „Împrejurările sunt grele – cric Slavici încă în primele luni, în unul din articolele salesuntem Inviţi în drepturile noastre, suntem asupriţi, suntem jigniţi în dezvoltarea noastră culturală; nu putem conta pe sprijinul nimănui. Îndoite f) i întreite prin urmare trebuie să ne fie încordările noastre. Trebuie lă facem cu orice preţ poporul nostru capabil de rezistenţă. Trebuie hi Tăcem ca moralitatea să prindă rădăcini afunde în inima poporului nostru; trebuie să-i dăm lumina ce se cere în timpul în care trăim şi a.» i deschidem calea pentru bunul trai material". 2 Tribuniştii se ilei fără pentru *pasivism*, ca tactică politică faţă de guvernele maghiare.

11. Slavici], *Bucureşti*, *1 noiembrie/13 noiembrie 1S7V*, în *Timpul*, IV (1879) ... Vi – l (2 noiembrie).

II. Slavici], *Sibiu*, *15 iunie st.v.*, în *Tribuna*, I (1884), nr. 51 (10/28 iunie).

dar nu sunt pasivi faţă de situaţia grea a poporului, ci dimpotrivă desfăşoară o vastă activitate şi în direcţii multiple, ale cărei scopuri sunt definite cât se poate de limpede.

Orientarea politică a *Tribunei* o dă Slavici, şi ea se impune prin orizontul larg, care situează lupta tribuniştilor în plan naţional. Ei acţionează încă de la început pentru solidaritatea românilor de peste munţi şi nu admit în coloanele ziarului disputele confesionale şi nici cele privind problemele de limbă, foarte iritante la acea dată. Considerară ca mai importante decât disputele măsurile practice şi adoptară ortografia fonetică, în uz dincoace de Carpaţi, dând cea mai grea lovitură latinismului. Tribuniştii desfăşoară o vastă activitate în vederea adoptării unei tactici unice de luptă, *pasivismul*, dar în sensul arătat mai sus. Se explică de ce declară deschis că *Tribuna* nu putea fi „organul *autorizat*" şi „nu a vorbit

niciodată şi nici că a putut vorbi în *numele* Partidului Naţional”[8].

Orizontul larg în orientarea ziarului cerea să se acorde mare atenţie şi literaturii. *Tribuna* nu este primul ziar care îşi deschide coloanele producţiilor literare, dar este cea dintâi publicaţie politică transilvăneană ce impune ca principiu formarea în jurul său a unui „centru de lucrare” literară, unde să-şi dea întâlnire scriitori de peste munţi, ca prin conlucrare să ridice literatura de acolo la nivelul celei de dincoace de Carpaţi. „Vom stărui dar şi mai departe – se spune într-un cuvânt către public – să facem cu încetul din *Tribuna* un centru det lucrare literară în care se întâlnesc talentele *de la noi*, lucrează împreună, se încurajează unele pe altele şi stabilesc prin lucrarea lor punctul de plecare al dezvoltării noastre literare, care nu poate fi decât în poezia *noastră poporală*”. *2* Iată programul unei *Dacii literare* pentru românii de peste munţi.

Cotidianul sibian izbuteşte să realizeze acest program, fiind cea dintâi publicaţie de peste munţi care dă literaturii române un mare scriitor. îl avem în vedere, firește, pe Coşbuc. Slavici nu desfăşoară însă activitate literară susţinută, şi lucrările pe care le publică în colounole ziarului (*Pădureanca*, *Polipul unchiului*) sunt scrise mai înainte. Dar activitatea sa pe tărâm politic este considerabilă. Statisticile nu guvurnează lumea, spune un

---

8 [I. SlavlelJ, Sibiu, 28 februarie st.v., în Tribuna, IV (1887), nr. 48 (1/13 martie). Sublinierile În text.

» [I. Slavici |, Caire publicul român, în Tribuna, I (1884), nr. 201 (21 decembrie/2 ianuarie I<W!>). .Sublinierile în text.

Publicaţii literare scoase de junimea română studioasă în anii şcolarităţii lui Ioan Slavici.

Memorandumul românilor din Transilvania şi Ungaria, Sibiu, 1892, p. 19.

mare poet german, dar ele arată cum este guvernată. Slavici avea obligaţia, conform *Actului de angammvKL*

MUS A ROMANĂ
A LM A M ACU BEL K T R! S TIC li
¡ONU JOYÂTIA.
AIHAZACBD

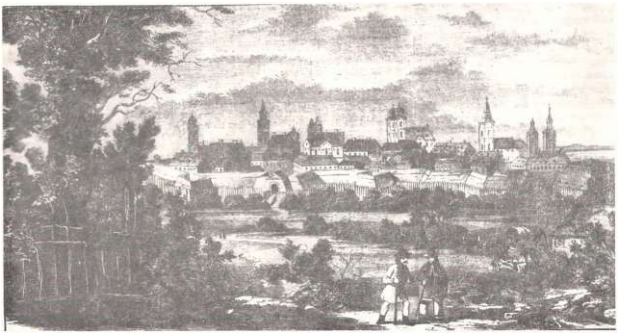

limişoara la jumătatea secolului al XIX-lea (Stampe, Bibi. Academiei Republicii Socialiste România).

e** *Concerlulu urmatu de baiu*, ca la-va arangii tenerimea romană din Tăinisilor a, se va ticnă în aubnrbiu! a Temisitirei Fabrica „în sat a numita „Tigrulu” la Visfebraariii 1866. Începutnlu la 7 ¿re ser a. Bilete de intrare (pentru o fam. 3 *fi*. pentru o pere. 2 fi.) ce pofca cumperi la casaa în localitatea „Tigrului” ai la Georgiu Crăciunescu profes. de limb. rom. În Tâmisior a etrad a Pianstiloru „p-i» de auru” unde suntu a se adresă ai contribairile mărinimdăe, despre care se va face aocota publica în foile neSsire. Prograiu’a Concertului» 1. D a e te p t i-l e Romane eşecutata pe note în quar «tetu vocala de 34 plugari din Chisetău; D. paroca Trifoau Siepetiana ca conducătoriu. 2. Poesia de Andreiu Mureaianu dechiamata de Ioane Slavicia. 3. Concert a deberiot eaecatatu pe violina de Juoeu Siepetianu ai acompaciatu pe pianoforte de C. K.unei. 4. Acum e în *e* d i u la nopţii eaecutata de orulu plugariloru. 5. Preaa romană de Saligny eşecutata pe

pianoforte de Domnisilor a Sofi a Raduleaeu. 6, Poosia umoristica de loaâfu. Vulcanu, dechiamata de P. Popoviciu. 7. Potpourri din arie romane, euceutatu pe violina de Juonu Siepetianu ai acompaniat «pe pianoforte de C. Kunazt. 8. Eu avearau odată esocutatu de corala plagarilora.

Programul concertului în care se menţionează prima data numele lui Ioan Slavici în presă. Georgiu Crăciunescu este profesorul de română, pomenit de scriitor în memorialistica, iar Sofia Rădulescu, mama poetului Victor Vlad Delamarina. Corul de la Chizătău, me. iţionat aici, activează şi astăzi [*Concordia*, 1SG6, nr. 8 din 27 ianuarie/8. ebruario).

Budapesta la jumătatea secolului al XIX-lea (Stampe, Bibi. Academiei Republicii Socialiste Românii

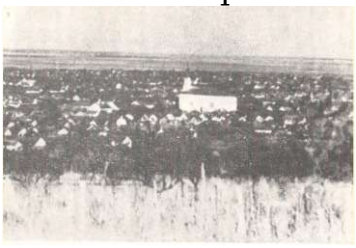

Şiria – panoramă.
Ruinele cetăţii Şiria.

Semnătura lui Savu Slavici pe o cerere adresată primăriei din Şiria.

KCONCOIUIIAJSI

24 Smli°18 (

— *Mm*

133. Ioti fi Fiuenuia, jar.com., în adunarea din al Asociaţiunii naţiu-Arad pentru cultura poporului român.

criitorului, este ai

Sigismund Borlea (1828 – 1883), unchiul lui Ioan Slavici, participant la revoluţia din 1848 şi apărător al drepturilor românilor în dieta maghiară (după *Familia*,

1867, nr. 14 din 2/14 aprilie).

Aradul la jumătatea secolului al XIX-lea (Stampe, Bibi. Academiei Republicii Socialiste România).

XXXIII

jament, să dea câte „trei articole de fond pe săptămână, iar în zilele celelalte material pentru cel puţin trei coloane” 1. Slavici publică însă nu câte trei articole pe săptămână, ci în unele perioade, câte trei articole în acelaşi număr. El publică, în *Tribuna*, prin urmare, aproximativ 1.500 de articole şi felurite materiale, din care numai puţine apar sub semnătură. O activitate publicistică de atari dimensiuni nu poate fi ignorată. Să indicăm fie şi numai câteva din temele acestei activităţi: critica măsurilor luate de guvernele maghiare împotriva naţionalităţilor; încredere în autoritatea Curţii din „Viena, contrapunere la politica guvernelor de la Budapesta; stăruinţe în direcţia bunei înţelegeri dintre naţionalităţi; sprijinirea, pe toate căile, a acţiunilor întreprinse tot de tribunişti, în vederea punerii instituţiilor în slujba ridicării economice şi culturale a românilor de peste munţi. Explicaţii se cer doar în privinţa atitudinii lui Slavici faţă de monarhia habsburgică, deoarece cele mai grave acuzaţii i s-au adus tocmai în legătură cu ea. Slavici nu este nici cel dintâi, nici cel din urmă luptător de peste munţi care invocă autoritatea „împăratului”, şi politica aceasta nu este nici ea întâmplătoare. Şaguna putuse

obţine, după 1848, prin „alipirea către tron”, unele concesiuni în favoarea românilor de peste munţi. Autoritatea Curţii din „Viena slăbi, prin chiar nerespectarea drepturilor – multe, puţine – acordate naţionalităţilor, îndeosebi prin *Diploma* din 1860, la care se referă luptătorii de peste munţi. Slavici invocă numele împăratului ca o ameninţare împotriva guvernelor maghiare şi mai ales avertizează Curtea din Viena că, dacă voia să existe, nu se putea sprijini decât pe naţionalităţi. El condiţionează, prin urmare, însăşi existenţa monarhiei habsburgice de sprijinul naţionalităţilor şi nu uită niciodată să avertizeze că ea nu-l putea primi fără să susţină revendicările acestora. Dar Curtea din Viena nu luă în seamă asemenea avertismente, şi încrederea pe care i-o arăta Slavici începe să se contureze, de pe acum, ca principala eroare în activitatea sa.

Activitatea lui Slavici la *Tribuna* se înscrie ca o continuare, de astă dată pe tărâm practic, a celei anterioare, iar în privinţa instituţiilor, o dezvoltare, în condiţiile luptei cotidiene, a ideilor din *Iluziuni pierdute*. Articole ca *Fumurile aristocraticea*, *Un cap bisericesc3*, *Ştiinţă de porunceală1*, *Procesele noastre de presă*, *Ajutorul de stat*[9], *Pastorala monseniorului Palma** şi multe altele ar putea figura în antologiile publicisticii româneşti.

Politica tribuniştilor faţă de instituţiile de peste munţi cunoaşte şi un aspect care merită să fie relevat în mod deosebit. Ei nu se limitează la criticarea lor în presă, ci caută să ocupe poziţii în toate instituţiile, spre a determina pe această cale orientarea lor în direcţia luptei pe care o

---

91 Tribuna, IV (1887), nr. 281 (11/23 decembrie); Dr. 282 (12/24 decembrie).

Idem, III (1886), nr. 115 (20 mai/l Iunie); nr. 116 (21 mal/2 Iunie).

Idem, nr. 124 (31 mal/12 iunie) - nr. 126 (4/16 iunie).
« Idem, nr. 155 (8/20 iulie); nr. 156 (9/21 iulie).

duceau. Slavici ia parte la lucrările Sinodului bisericesc ca deputat mirean şi pune în discuţie probleme de cea mai maro însemnătate privind situaţia şcolii de peste munţi. Politica tribuniştilor faţă de instituţii nu întârzie să dea rezultate. Slavici este ales în 1887 secretar al Comitetului Central al Partidului Naţional Român. Preşedinte era G. Bariţ. Acesta este momentul în care prozatorul ocupă cea mai înaltă poziţie în luptele politice şi când tribuniştii se pregăteau să ia în stăpânire Partidul Naţional Român. Guvernul de la Budapesta avea serioase motive de îngrijorare. Se grăbi să-i intenteze prozatorului un nou proces de presă – al patrulea – şi în 1888 îl întemniţă, pentru un an, la Vaţ. Dar procesele de presă nu puteau schimba orientarea *Tribunei*, şi nici aruncarea în temniţă a directorului său nu mai era în măsură să oprească mişcarea pornită şi susţinută de cotidianul sibian.

Contribuţia lui Slavici ca secretar general al Comitetului Central al Partidului Naţional Român şi după aceea constă în acţiunile pe care le întreprinde pe toate căile în vederea întocmirii unui memorandum spre a fi prezentat Curţii din Viena. Tribuniştii, adică „tinerii”, ştiau dinainte că memorandumul va fi respins, dar ei nici nu aşteptau altceva, deoarece scopul lor era să facă o vastă propagandă cu privire la situaţia românilor de peste munţi6. Se ştia, pe de altă parte, că o asemenea acţiune supăra guvernele de la Budapesta, care aveau să-şi intensifice persecuţiile împotriva românilor de peste munţi. „Bătrânii”, prudenţi, căutară pe toate căile să amâne trecerea la acţiune. „Tinerii” însă duseră o bătălie îndârjită, chiar împotriva unor conducători ai Partidului Naţional Român, şi în martie 1892 *Memorandumul* se semnă, la Sibiu, iar în mai este dus la Viena de o deputaţiune formată din mai multe sute de persoane. împăratul nu o primi, iar documentul fu trimis guvernului

de la Budapesta, care în tentă proces semnatarilor lui. Tribuniştii publicară *Memorandumul* ţi trecură la acţiuni, spre a-l face cunoscut în lumea întreagă. *Memorandumul* dădea o privire destul de cuprinzătoare asupra situaţiei deosebit de grele în care se aflau românii de peste munţi, şi nu uită să vorbească nici de situaţia celorlalte naţionalităţi oprimate din imperiul austro-ungar. Politica guvernelor maghiare – arăta între altele documentul – favoriza „posesorii maghiari faţă cu clasa română muncitoare”[10].

Cercetătorii au urmărit îndeaproape mersul evenimentelor şi nu mai stăruim asupra lor. Meritele tribuniştilor şi ale lui Slavici în acţiunea memorandistă nu au fost puse, însă, în lumină aşa cum meritau. *Tribuna* devine în aceşti ani (1891 – 1895) organul, am zice, central de presă care susţine acţiunea memorandistă. Tribuniştii scot acum noi publicaţii spre a desfăşura o vastă agitaţie în problema naţională, *Gazeta Bucovinei* (1891), la Cernăuţi, *Foaia poporului* (1892), la Sibiu. Slavici vine la Bucureşti, încă în martie 1890, câteva luni după ce iese din temniţă, şi scoate *Corespondenţa română* (1893). Se întemeie şi o revistă literară, *Vatra* (1894), a cărei conducere o luară Slavici, Caragiale şi Coşbuc, trecut şi el în „ţară”, în 1889. Foile tribuniste au contribuit într-o măsură imensă, cum încă nu s-a arătat, la pregătirea politică a maselor. Mişcarea de protest, pornită în provinciile româneşti şi peste hotare, unde şi-au câştigat merite deosebite secţiunile din străinătate ale *Ligii culturale*, luă o amploare fără egal de la revoluţia din 1848. Avură un rol imens în

---

101 G. Bogdan-DuIcTi, Mici nludii istorice, Criza „Tribunei", în Telegraful român, LXXXVI (1933), nr. 73 (18 noiembrie); nr. 74 (25 noiembrie). Se publici şi scrisori de Slavici către D. Comşa, semnatar al Memorandumului, de mare însemnătate pentru înţelegerea atitudinii politice a scriitorului şi a tribunlştllor.
Corespondenta română, I (1893), nr. 23 (12 decembrie).

creşterea spiritului revoluţionar şi răscoalele ţărăneşti care izbucniră dincoace de Carpaţi. Poeziile lui Coşbuc *Noi crem pământ*, *Lupta vieţii*, în *opressores*, cea din urmă răspândită şi pe foi volante în mai 1894, în timpul procesului memorandiştilor de la Cluj, reflectă starea de spirit revoluţionară.

Vina pentru eşuarea acţiunii memorandiste o poartă, în mare măsură, „bătrânii”. Ei dădură curs trimiterii în judecată şi se supuseră verdictului de osândire la temniţă. Tribuniştii se declarară împotriva prezentării memorandiştilor în faţa instanţelor judecătoreşti, cărora le contestară dreptul să cheme la bară pe reprezentanţii poporului român. Slavici întreprinde acţiuni în această direcţie şi nu abandonă lupta nici după ce se pronunţă sentinţa. Stărui ca memorandiştii să plece în emigraţie, cum şi făcură unii tribunişti care semnară *Memorandumul*, şi să desfăşoare activitate în străinătate.[11] Articolele sale prin care susţine acţiunea memorandistă au o valoare excepţională, ele marcând cea mai înaintată poziţie din activitatea sa ziaristică. Astfel, el încadrează lupta românilor de peste munţi, aşa cum face şi presa muncitorească, între marile bătălii de clasă care se duceau în Europa. Slavici scrie, într-un articol, *Rase ori clase*?, publicat în *Corespondenţa română*, că oamenii politici din România şi Ungaria voiau să transforme lupta românilor de peste munţi în luptă de rasă. Cere ca ea să rămână ceea ce era. „Ei vor, fără îndoială, în deznădăjduirea lor – scrie Slavici – să provoace lupta de rase, fiindcă puţin le pasă ce va urma mai departe; noi însă, cărora ne pasă, trebuie să ne dăm toată silinţa ca lupta să rămână ceea ce în adevăr

11 I. Moga, Tribuniştii şi mişcarea memorandistă, în Gind românesc, II (1934), nr. 5 (mai).
Fond 624. Pachet 80. Dosar 314. Liceul Matei Basarab, Arhivele Statului Bucureşti.

este, o parte din marea luptă ce se petrece în Europa între exploatatori şi exploataţi". *

Cuvintele lui Slavici au, cum spuneam, o valoare excepţională, în sensul că marchează poziţia cea mai înaintată din activitatea sa ziaristică. Să nu pierdem însă din vedere nici faptul că el conduce, în aceşti ani, mişcarea tribunistă de dincolo şi de dincoace de Carpaţi, şi cuvintele sale constituiră, cum se şi vede, îndreptar de urmat în luptă. Căci acţiunea memorandistă, susţinută de tribunişti, „mobiliză întreg poporul român, într-un vijelios protest, cu largi ecouri peste graniţă, împotriva unei nedreptăţi seculare" 3.

Învăţământul este îndeletnicirea pentru care Slavici a simţit mai multă chemare, după literatură şi ziaristică. Începe prin a da lecţii, încă din ultimele clase de liceu, ca apoi, la Viena, să fie angajat la institutul lui Bilca, unde învaţă, scurt timp, şi Macedonski. Funcţionă la Liceul Matei Basarab şi predă româna, obiect nou introdus în liceu, şi filosofia, între 16 octombrie 1875 şi 16 aprilie 1876, când este înlăturat.1 El critică măsurile guvernului liberal într-un studiu, *Radicalismul în cărţile didactice*, publicat în *Convorbiri literare*, în care demonstrează, apelând la documente, ignoranţa celor care întocmiră pântrmmele pentru istorie.[12] Câţiva ani mai târziu, în 1880, Slavici Inli îi din nou în învăţământ. Predă la Şcoala normală pentru învăţătura poporului român geografia şi româna[13] şi apoi şi la Azilul „Elena-l toamna", de asemenea româna şi geografia, iar la clasele mari şi filo/. nfia.[14] Slavici trece ca Un „dascăl" eminent şi este chemat să-şi

12 Convorbiri literare, XI (1877), nr. 6 (1 septembrie).

13■ P. Garhoviceanu, Societatea pentru învăţătura poporului român din Bucureşti cu şcoalele ei 1866-190S, Bucureşti, 1906, p. XLVIII.

14* E. Grecu, Azilul <sElena-Doamna» şi ajutorul domnesc dat orfanilor, Bucureşti, 1944, Anexe 20-22, 24-26.

spună invântul în privinţa organizării învăţământului. El se rosteşte, în îi petate rânduri, împotriva deselor reforme şi susţine că şcoala îşi putea îndeplini misiunea numai în măsura în care era pusă în concordanţă cu realităţile sociale de la noi şi contribuia efectiv la ridicarea culturală a poporului. Slavici acordă mare importanţă pregătirii cadrelor didactice şi întocmirii de bune manuale şcolare. El se asociază, în întocmirea lor, cu Odobescu, apoi şi cu I. Manliu. Atunci când urmăreşte să se facă auzit, apelează la presă, şi în *Timpul* se pot citi numeroase articole pe teme de învăţământ. Prezintă mult interes *Studiul geografiei în şcolile noastre*, prezentare amplă a manualelor de atunci.1 Slavici se ocupă de metodele de predare specifice acestei discipline şi semnalează erorile de informaţie, nu puţine, unele de o gravitate extremă.

Azilul „Elena-Doamna” era un centru şcolar important şi, înespând din ianuarie 1883, scoate, sub conducerea lui Barhu Constantinescu, săptămânalul *Educatorul*. Contribuţia mai importantă la susţinerea revistei o aduce Slavici, care publică balade, poezii pentru copii şi articole. Aici apar şi două din cursurile sale, *Estetica* şi *Literatura poporană*. Întâlnim în cel din urmă una din ideile căreia îi dă la *Tru buna* mare dezvoltare, şi anume, că punctul de plecare în literatura cultă trebuia să-l constituie creaţia populară.

Muncind în redacţia *Tribunei*, Slavici se opreşte şi la şcoală, ca la una din instituţiile cele mai importante de peste munţi. Învăţământul pentru fete era inexistent, şi încă în studiul *Despre creştere*, din 1871, el ridică şi această problemă. Se ajunse, după multe stăruinţe, să se deschidă la Sibiu, în 1883, o şcoală de fete, a cărei conducere o luă Eleonora Tănăsescu, elevă a lui Slavici la Azilul „Elena-Doamna” şi viitoarea sa soţie. Slavici predă şi

el, în anul şcolar 1884/1885, lecţii de română şi geografie.[15] Şcoala se transformă apoi în Şcoala civilă (privată) de fete. Educaţia care se dădea, asemănătoare celei din pensionatele maghiare, cu împiedicarea pe toate căile a intrării în şcoală a fetelor din clasele „de jos", nu era pe placul tribuniştilor. Slavici critică sever „fumurile aristocratice" şi iscă una dintre cele mai furtunoase dezbateri în presă din întreaga sa activitate publicistică.2 lâl publică în *Tribuna* cu acest prilej numeroase articole, unele intitulate *Criza Şcolii de fete din Sibiu3*, în care polemizează chiar cu G. Bariţ, influenţat de cercurile „înalte" de peste munţi. Prozatorul apără principiul potrivit căruia şcoala trebuia să fie pusă în slujba ridicării maselor.

Activitatea cea mai importantă pe tărâm şcolar o desfăşoară la Institutul „Ioan Ottetelişanu" din Măgurele4, a cărui conducere o luă în 1894 şi în fruntea căruia rămâne până în iunie 1908. Institutul se întemeie sub auspiciile Academiei Române, şi Slavici întocmi *Programul de studiu* şi *Proiectul de organizare*, şi tot el aduse la îndeplinire, într-un deceniu de activitate, prevederile lor. Se primiră la Măgurele fete sărace, şi învăţământul avea caracter practic, fără însă a desconsidera pregătirea teoretică. Slavici dădu institutului o organizare foarte interesantă. Fetele erau grupate pe clase, formând gospodării, care făceau de serviciu, săptămânal, prin rotaţie, la bucătărie, cămară, ateliere etc. Ele aveau straturi de care se îngrijeau şi practicau îndeletniciri casnice. Se preda limba şi literatura română, istoria, geografia, botanica, mineralogia, chimia, matematica,

---

15 D. Vatamaniuc, Contribuţia lui Iom Slavici la organizarea Institutului „Ioan Ottetelişanu" din Măgurele, în Revista de pedagogie, XIV (1965), nr. 9 (septembrie).

■ Analele Academiei Române, Sena a ii-a, Tom■ XXI, 1Î98 — 1Î99, Partea administrativa şi dezbaterile, Bucureşti, 1899, p. 294.

precum şi o serie de discipline adaptate specificului şcolii. Un raport, încheiat în urma unei inspecţii la Măgurele, făcută de reprezentanţii Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii consemnează că nu se întâlnea la noi şi nici aiurea „o instituţiune mai interesantă, o instituţiune aproape unică în felul ei”.6

Slavici se dovedi un foarte bun organizator, şi după câţiva ani de muncă îndârjită institutul fu în stare să se întreţină prin propriile mijloace. Locuieşte la Măgurele şi consideră colectivul şcolii caformând o singură familie. De aici şi rezultatele excelente pe care le obţine. Experienţa lui Slavici de la Măgurele se înscrie ca una dintre cele mai interesante din istoria învăţământului nostru.

Activitatea sa de „dascăl” pe la diverse şcoli şi cea de director al unui institut prezintă interes şi sub un alt aspect. El a scris şi o serie de lucrări importante atât pentru cunoaşterea unor instituţii şcolare, cât şi a ideilor sale în materie de educaţie şi învăţământ. Sunt de pomenit cele două monografii: *Azilul „Elena-Doamna”* (Sibiu, J884) şi *Institutul „Ioan Ottetelişanu” din Măgurele* (Bucureşti, 1906), precum şi lucrarea *Şcolile noastre săteşti. Localurile* (Bucureşti, 1890), prezentare documentată a situaţiei materiale a şcolii româneşti de la sfârşitul veacului trecut. Experienţa de la Măgurele şi-a concretizat-o în mai multe lucrări: *Poveţe pentru buna creştere a copiilor* (1897), *Educaţiunea raţională*, *Educaţiunea morală* şi *Educaţiunea fizică*, publicate în 1909. Slavici arată, în cea dintâi, că întreaga noastră viaţă sufletească este „rezultatul prefacerilor materiale” 1.

Înlăturarea lui Slavici de la conducerea Institutului „Ioan Ottetelişanu”, în iunie 1908, este urmarea unor conflicte repetate cu D.A. Sturdza, secretarul-general al Academiei Române, şi ea a avuturmări rele în sensul că se desfiinţă anul de practică, gospodăria se ruină, iar

cheltuielile de întreţinere sporiră considerabil. Câţiva ani mai târziu, ele s-au dublat, apoi s-au triplat. Institutul deveni o povară, iar Academia Română căută să renunţe la el. Înlăturarea lui Slavici de la conducerea Institutului „Ioan Ottetelişanu" avu însă urmări rele şi în alte privinţe, deoarece nu mai este primit în învăţământul de stat. Astfel, în septembrie 1910 el intră *Oberlehrer* (învăţător superior) la şcolile Comunităţii evanghelice germane, unde predă româna şi geografia.2 Şcoala era particulară, susţinută de comunitatea germană. Scurtele sumare (*Übersicht*) asupra materiei predate făcute de Slavici arată că el ţinu seama de programa de învăţământ din şcolile statului.

Orientarea politică a lui Slavici jucă rolul principal atât în conflictul cu conducerea Academiei Române, cât şi în cele ce urmară după înlăturarea sa din fruntea Institutului „Ioan Ottetelişanu". El luă atitudine, încă în 1898, într-o serie de articole, *Criton3*, *Post scripta4* şi altele, publicate în *Tribuna poporului*, împotriva acelora care îi atribuiau lui D.A. Sturdza acţiuni ca cea memorandistă susţinute de tribunişti. Critică necruţător şi partidele politice, în altă serie de articole, *Bizantinisme1*, apărute tot în *Tribuna*, ca apoi, înainte şi în timpul răscoalelor ţărăneşti din 1907, să facă vinovaţi pentru situaţia grea a maselor muncitoare atât partidele politice, cât şi reprezentanţii administraţiei de stat. Slavici osândeşte într-un articol, *Liberalism şi democra} le*, din august 1907, „sistemul reprezentativ" atât din România, cât şi din Ungaria, pe care îl califică „o minciună", deoarece nu reprezenta „întreaga obşte" şi favoriza ridicarea elementelor descompuse ale societăţii.2 Acum se stabileşte şi înţelegerea între Slavici, E. Brote, R. Ciorogariu şi V. Mangra, consemnată într-un document, din care se vede că ei considerau problema agrară, nu una de partid, ci de conservare naţională. Se prevedea, la punctul

2, luarea de iniţiative pentru intrarea în legătură cu Partidul Socialist din Ungaria şi colaborarea cu acesta.3 între cele 9 puncte ale înţelegerii figurează şi sprijinirea *Tribunei* din Arad. Colaborarea lui Slavici este dintre cele mai susţinute. Se cuvine să menţionăm fie şi numai un articol, *Socialismul*, apărut în iunie 1907, prin urmare cu puţin înainte de semnarea înţelegerii de la Găiceana. „Socialism în înţelesul cel adevărat şi bun al cuvântului – scrie Slavici – e purtarea de grijă a tuturor a, ca fiecare să se poată bucura de viaţă potrivit cu firea lui individuală". 1

Critica claselor exploatatoare, îndeosebi a moşierimii, îmbracă forme violente. „Pe o singură moşie din România – scrie Slavici – sunt mai multe bălării decât în întreaga Elveţie şi într-o singură curte de conac boieresc e mai mult gunoi decât în toate coteţele din Elveţia". 6 Cuvinte ca acestea nu puteau fi trecute cu vederea.

Îndată după înlăturarea de la Institutul „Ioan Ottetelişanu" din Măgurele, ia conducerea ziarului *Minerva*. Cotidianul se întemeie ca organ al „intereselor generale" şi cu menirea de a servi „î tregului neam românesc" 6. Slavici acordă mare atenţie problemei agrare7 şi de iisouienea vieţii muncitor im" de care condiţionează însăşi existenţa Hncietăţii româneşti. „Azii. când trebuinţele de tot felul sunt sporite n-şic măsură – scrie Slav-o[16] articolul *Mişcarea muncitorilor noştri* – nu sună nicio vorbă atât de b ne ca «muncitor», căci muncitorii «unt cei ce creează mijloace Pentru satisfacerea trebuinţelor noastre."» Muncitorimea este recun °scută ca „parte nedespărţită din trupul naţional", şi de aici decu rg toate celelalte – dreptul la o viaţă mai bună deplină libertate asociere, recunoaşterea, ca legitime, a formelor ei de luptă. Într-un alt articol, *Iviri simptomatice*, Slavici

16" >Minerea, I (1909), nr. 308 <22 octombrie). Tdem, nr. 88 (14 martie)- Tribuna, XIV (1910), nf- »8 W0 februarie).

declară că „nici socialismul nu mai e azi păcat” 2.

Mărturii ca cele de mai sus nu duc la concluzia că Slavici devenise socialist El arată, încă în articolul *Socialismul*, că prin „manifestaţiuni impozante, prin greve şi mişcări violente” se puteau cuceri legi ocrotitoare”, damtferedea că cei siliţi să le acorde puteau fi constrânşi să le şi respecta Slavici nu era pregătit să vadă în muncitorime o forţă în primul rî*» d politică. Atenţia sa se îndreaptă cu deosebire în direcţia revendicărilor economice, care preocupau stăruitor şi mişcarea muncitorească, Situarea sa pe poziţii foarte apropiate de cele ale mişcării muncitoreşti este urmarea recunoaşterii acesteia ca „parte din trupul naţional” şi a Witâlnirii cu muncitorimea în lupta împotriva aceloraşi rele, care măcinau atât România, cât şi Austro-Ungaria.

Orientarea spre masei «producătoare, critica necruţătoare a claselor conducătoare, recunoaşterea muncitorimii ca o forţă socială, cu rol hotărâtor în societate, interesul arătat socialismului făcură ca încă de la sfârşitul anului 1909 slavici să fie înlăturat de la conducerea ziarului. Mai fu învoit şi de alunecarea în pesimism, spre a se explica anume că atitudinea sa ieşea dintr-o deformare a viziunii asupra societăţii. Slavici răspunde într-un articol, *Pesimismul meu3*, în care arată că dezvăluirea relelor sociale nu ieşea, cum nu ieşea nici la Eminescu, din neîncredere, ci dimpotrivă, din încredere în acele forţe ale poporului în stare să pună stavilă relelor care măcinau societatsâavici întemeiază îndată după înlăturarea sa de la conducerea *Minervei*, asociindu-şi-l Ş> Pe E-Brote. O asentle de Presă. *Corespondenţa români*, şi în*M I9™ ca la Budapesta, spre a intra în legătură cu agenţiile de presă din Europa.4 Se iscă peste munţi, tocmai acum, un conflict violent între „tineri”, grupaţi în jurul *Tribunei*, şi care se orientau spre România, şi unii

„bătrâni” din conducerea Partidului Naţional Român, care, părăsind *pasivismul*, se pregăteau pentru alegeri. Unii „bătrâni” duceau în taină tratative cu guvernul maghiar, spre a obţine cât mai multe locuri în dietă.1 Partidul Naţional R°tu în suferi în alegeri, care se ţinură în iulie 1910, o grea înfrângere, şi cum şi V. Mangra, prieten apropiat al lui Slavici, trecu în tabăra guvernamentală, prozatorul este învinuit şi el de „trădare”. Se porneşte împotriva lui prima mare campanie de presă. Dar Slavici nu are, hotărât, amestec în trecerea lui Mangra la guvernamentali, iar pe de altă parte, nu această trecere a determinat înfrângerea „deputaţilor naţionali”, ci aplicarea, prin dispoziţiile guvernului maghiar, a unui sistem electoral, care ducea la înlăturarea naţionalităţilor din viaţa politică. Orientarea politică a lui Slavici, în al treilea rând, nu se schimbă după „trădare”, şi el critică necruţător, ca şi mai înainte, politica guvernelor maghiare faţă de naţionalităţi, dar şi pe unii fruntaşi, care nu înţelegeau să dea Partidului Naţional Român o bază de masă şi făceau „un fel de sport pe spinarea poporului român” 2. Campania de presă are consecinţe grave pentru Slavici. Activitatea agenţiei de presă este sistată şi curând Slavici îşi vinde cărţile şi mobila pentru „pâinea de toate zilele a numeroasei sale familii” 3.

Comunitatea evanghelică germană crede că Slavici putea fi folosit, mai ales în situaţia în care se găsea, şi în acţiuni în afara şcolii. Ea hotărî, în înţelegere şi cu Legaţia austro-ungară din Bucureşti.

He. oară un ziar care să facă propagandă în vederea intrării Românini în război alături de Puterile Centrale. *Ziua*, noul cotidian bucureşii im, începu să apară încă la sfârşitul lui iulie 1914, şi Slavici fu firmat să acopere cu numele său această întreprindere. Scriitorul nu putea, în situaţia în care se afla, să refuze, dar nu există indicii

— Îi ar fi făcut-o de bunăvoie. *Epoca*, *L'Indépendance roumaine* şi cu cim. sebire *Neamul românesc* îl atacă violent, învinuindu-l, pentru a

— Lima oară, de „trădare". Activitatea lui Slavici se impune să fie ju«li-i aţă după materialele pe care le publică. Se desprinde din articolele Miile ca dominantă combaterea cu energie a propagandei de război. Mlavici porneşte de la convingerea că războiul aducea numai nenorociri ni cere păzirea strictă a neutralităţii. Considera că România, ţară mică, în putea hotărî soarta războiului, dar că acesta putea pricinui maselor muncitoare din România mari suferinţe. Între articolele lui Slavici

— Lin *Ziua* pe această temă şi cele din presa muncitorească există mari asemănări. Când, în mai 1915, guvernul interzice manifestaţiile muncitorimii bucureştene împotriva războiului, Slavici critică măsurile luate împotriva acesteia. „Căci voinţa poporului – scrie Slavici l m. r-un articol intitulat semnificativ *Glasul poporului* – nu se schimbă ilr azi pe mâne. Conştiinţa lor [a muncitorilor] e luminoasă şi văd limpede şi bine unde este primejdia pentru ţară". 1

Orientarea pe care o dă Slavici ziarului şi îndeosebi transformarea lui într-o tribună antirăzboinică nu convenea celor care îl susţineau. I'nterile Centrale cerură permisiunea să treacă prin România în Turcia materiale de război. Slavici fu „sfătuit" să stăruie în acest sens, ca prin mijlocirea ziarului să determine guvernul român să accepte propunerea. Dar Slavicirefuză categoric. Contele Apponyi, primul-minis-Iru maghiar, rosti în 19 iunie 1915 o cuvântare insultătoare la adresa poporului român. Slavici publică în *Ziua* un articol *Pace bună*, în rare supune unei critici necruţătoare politica Austro-Ungariei faţă de românii de peste munţi. „Până azi – scrie Slavici – popoarele nema-Kliiare din Ungaria voiesc

ÎMPĂCĂCIUNE: a cui va fi vina, dacă va veni odată un timp când ele vor voi MAI MULT, CHIAR TOT ce TItEBUIE SĂ VOIASCĂ?" 2. Câteva zile mai târziu, în 13 iulie, *Ziua* anunţa că Slavici, directorul ziarului, plecase în concediu şi cerea în toate materialele să se trimită pe adresa secretariatului de redacţie.3

Concedierea lui Slavici devenise publică, de vreme ce *Epoca* în forma, într-un articol, *Concedierea domnului Slavici*, asupra acestui lucru. [17]Arestarea sa, îndată ce România intră în război, nu apare justificată. El credea sincer că apăra, cu mijloacele pe care le avea la îndemână, interesele poporului român.

Slavici iese din temniţă cu puţin înainte de ocuparea Bucureştilor de trupele germane. Rămas sub ocupaţie, el critică, cum rezultă atât din memorialistică, cât şi din documente, administraţia germană, iar când un ofiţer german, căpitanul Kremnitz, fiul Mitei Kremnitz, îşi manifestă dorinţa să-l întâlnească, nu acceptă, văzând în el un reprezentant al autorităţilor de ocupaţie.2 *Comunitatea evanghelică germană* nu-i plăteşte leafa pentru timpul cât stă închis. Şcolile acesteia îşi reîncepură, în martie 1917, activitatea întreruptă de război, dar Slavici, deşi vechi cadru didactic, nu mai este chemat să-şi reia catedra de limba şi literatura română.

Comandatura imperială preia ziarul *Bukarester Tageblatt*, întemeiat în Bucureşti încă în 1878, îi transformă într-un buletin în care publică ordonanţele şi dă şi o ediţie românească. Slavici corectează traducerea românească, primind vreo 500 de iei pe lună, din care îşi întreţine soţia şi cei şase copii. Munca aceasta ingrată o face din decembrie 1916 până în februarie 1917, interval

---

17 Epoca, XXII (1910), nr. 19b (21 iulie). > I. Slavici, Inclusurile mele. Bucureşti, 1921, p. 230. ' Gazeta Bucureştilor, 1 (1917), nr. 151 (l«i mai).

în care nu publică în *Gazeta Bucureştilor* niciun articol. Atitudinea este semnificativă şi învinuirea de „colaboraţionism”, când nu urmărea decât să-şi câştige pâinea, se cuvine calificată, în termeni foarte blânzi, ca nedreaptă.

Gazeta Bucureştilor apare, din 7 martie ’1917, ca „l’oaie românească”, sub ocupaţia germană. Ziariştii rămaşi în Bucureşti colaborează la ziar, şi Slavici, Arghezi, Dem. Teodorescu, D. Karnabatt şi ceilalţi nu aveau intenţii „trădătoare de neam”. Ziariştii de la *Gazeta Bucureştilor* intră în legătură cu funcţionarii români din ministerele din Bucureşti şi în înţelegere cu aceştia comunică ştiri3 ca cea a neplăţii drepturilor familiilor demobilizaţilor, grade inferioare, care determină manifeslaţii de stradă, silind administraţia de ocupaţie să respecte convenţia de la llaga şi să achite şi acestor familii drepturile cuvenite. *Gazeta Bucureştilor* publică şi comunicatele româneşti de pe front, în care nemţii sunt numiţi „inamicul”, „duşmanul” şi aşa mai departe.

Adevărul avea dreptate, considerând *Gazeta Bucureştilor* „ei pfesia opiniei publice din teritoriul vremelnic ocupat”[18].

Când Slavici îşi oferi colaborarea la *Gazeta Bucureştilor* credea că putea aplica şi de astă dată tactica de la *Ziua*. Se angajează să dea câte 3 articole de fond pe săptămână. Statistica este aici cu deosebire edificatoare. Slavici ar fi trebuit să dea, între 10 martie şi 17 septembrie 1917, cât timp colaboră la ziar, ceva sub o sută de articole. Nu publică însă decât vreo 52 sub semnătură, şi sunt de considerat tot ale lui alte câteva, nesemnate. Activitatea sa la ziar a fost supusă unei supravegheri severe din partea cenzurii autorităţilor de ocupaţie, care i-a ciopârţit

18 Procesul ziariştilor la Curtea marţială, În Adevărul, XXXII (1919), nr. 10.721 (4/17 martie).

articolele, iar când aceasta n-a fost posibil a oprit publicarea lor.

Există în *Gazeta Bucureştilor* un număr de articole, nu prea mare, în care Slavici face referiri favorabile la Puterile Centrale, referiri însă care se întâlnesc şi la ceilalţi colaboratori ai ziarului şi unele chiar şi în alte publicaţii. Multe dintre aceste referiri au în vedere succesele Puterilor Centrale pe front, mai ales în prima parte a războiului, când mulţi erau încredinţaţi de victoria germanilor. Altfel, Slavici critică, cum făcuse şi mai înainte, clasele stăpânitoare. deplânge suferinţele aduse de război pe care le îndurau masele muncitoare. Se dezvăluie însă în activitatea sa publicistică şi un aspect nou, pe care nu l-am întâlnit mai înainte. Avem în vedere critica imperialismului britanic, care formează obiectul celor mai multe dintre aceste articole. Caracterizează politica Angliei ca a unei ţări care „niciodată nu *aduce*, ci numai *primeşte* jertfe”[19]. Articolele se intitulează, semnificativ, *Nesaţiul englezesc*, *Drumurile Angliei*, *Mercenarii Angliei*, *Anglia – sac fără fund*.[20]

Slavici salută, într-un articol din 4 aprilie 1917, *Rusia cea nouă*, revoluţia proletară.[21] După această dată, articolele îi sunt date rar ca editoriale, iar în 17 septembrie se pune capăt colaborării sale la ziar. Se încheie şi ultima etapă a activităţii ziaristice a lui Slavici, desfăşurată pe întinderea a aproape o jumătate de veac.

Existau suficiente dovezi cu privire la conduita sa politică, şi ele nu erau necunoscute. Dimpotrivă, i se aduse la cunoştinţă că nu va fi arestat. Şi totuşi, în 18 ianuarie

---

19 I . Slavici, Jertfele Angliei, în Gazeta Bucureştilor, 1(1917), nr. 179(14 Iunie). Sublinierile ¡n text.

20 G azeta Bucureştilor, I (1917), nr. 77 (18 martie); nr. 96 (7 aprilie); nr. 95 (5 aprilie); nr. 91 (1 aprilie).

21 Idem, nr. 94 (4 aprilie).

1919, când împlinea 71 de ani, este ridicat de la locuinţa sa şi dus la Văcăreşti. Întemniţarea ziariştilor şi apoi judecarea şi condamnarea lor era o tactică prin care se încerca să se abată atenţia de la adevăraţii „colaboraţionişti”. Ştia acest lucru până şi *Universul*.[22] Fură întemniţaţi şi muncitorii, în frunte cu I.G. Frimu. Slavici evocă în *închisorile mele* întâlnirea sa, din nou, cu mişcarea muncitorească şi manifestă simpatie faţă de socialiştii deţinuţi, refuzând asemenea acestora să semneze petiţia de graţiere. Guvernul uzează de acest procedeu, pentru a nu acorda amnistia generală, aşa cum cereau socialiştii. „În vremurile acestea – scrie *Socialismul* în 24 decembrie 1919 – împovăraţi de sterile gesturi teatrale ale diferiţilor «oameni mici» şi vorbăria lor pe cât de grandilocventă pe atât de inutilă, hotărârea tinerilor noştri condamnaţi şi a venerabilului bătrân Ion Slavici constituie un act, o viguroasă realizare de energie şi conştiinţă”. 2

Slavici este eliberat din temniţă, ca urmare a protestelor mişcării muncitoreşti şi a campaniei de presă susţinută de scriitorii de seamă ai vremii.

Ultimii ani ai vieţii sale sunt de muncă intensă pe tărâm literar. Colaborarea şi-o oferă publicaţiilor democratice – *Revista copiilor şi a tinerimii*, *Umanitatea*, *Omul liber*, *Viaţa românească*, *Adevărul literar şi artistic*. Se stinge la Panciu, în 17 august 1925.

Concepţia politică a lui Slavici se formează, cum se desprinde din schiţarea vieţii sale, în condiţii specifice, care nu pot fi desconsiderate, dacă ţinem să valorificăm, alături de creaţia literară, şi cealaltă activitate a sa nu mai puţin vastă şi, nu o dată, nu mai puţin importantă. Slavici intră în publicistică la o vârstă când alţii se pregătesc să bată la porţile universităţii, şi nu o părăseşte cinci decenii.

22f [I. Slavici], Sibiu, r mai sl.v., în Tribuna, I (1884), nr. 19 (8/20 mal).

Comparaţia sub acest aspect nu este posibilă nici cu Creangă, nici cu Eminescu şi nici chiar cu Caragiale. Cunoaşte devreme procesul de sărăcire al ţărănimii transilvănene şi într-un moment când el se accentua. Acest proces cuprinde şi familia părinţilor săi şi-şi dă seama, încă din anii şcolăriţăţii, de consecinţele cu deosebire grave pentru românii de sub stăpânirea austro-ungară, care se vedeau ameninţaţi în însăşi existenţa lor naţională. Condiţiile de viaţă îl pun în situaţia să cunoască poporul, înainte de a intra în lupta naţională, spre deosebire de mulţi fruntaşi de peste munţi şi de aiurea, ridicaţi îndeosebi din burghezia orăşenească, care învaţă să-l cunoască abia după intrarea în viaţa politică. Atitudinea lui Slavici fată de lumea din care s-a ridicat nu putea fi a avocatului, care apără, ci a luptătorului. Mărturii privind descendenţa sa din „opincă” întâlnim des la Slavici, cum se întâlnesc la mulţi fruntaşi de peste munţi. Nicăieri însă ca în publicistica lui Slavici ea nu este afirmată cu o mai mare vigoare şi nu i se dă un sens mai cuprinzător. Putem citi în unul din primele numere ale *Tribunei*: „Toate generaţiunile de astăzi, în viaţă, ale societăţii noastre culte sunt ieşite din «opincă»: «opincă» va să zică părinţii noştri, acei oameni muncitori şi plini de abnegaţiune care şi-au dat bucata de la gură şi cămaşa de pe trup pentru ca să ne pună pe noi în contact cu societatea europeană; «opincă» va să zică fraţii noştri, rudele noastre şi prietenii din copilărie ai noştri, oameni săraci, care din sudoarea feţei lor au înfiinţat în ţara aceasta aproape trei mii de şcoli şi tot din sudoarea feţei lor ne susţin şi pe noi, conducătorii aşezămintelor lor de cultură”. 1 Acela care nu ţine seama de toate acestea, avertiza Slavici – „acela ne provoacă”.

Existenţa inegalităţii între naţionalităţi, într-un stat multinaţional, cum era cel austro-ungar, nu trebuie nici ea pierdută din vedere. Epoca de la 1861, când Slavici îşi

începe studiile liceale, şi până la 1872, când termină pe cele universitare, este aceea în care naţionalităţile oprimate duc pe toate căile o susţinută luptă pentru federalizare. Guvernele maghiare fac o opoziţie crâncenă, căci federalizarea ameninţa, cum s-a putut vedea, propriile lor interese.

Curtea din Viena dă, din când în când, câte un semn că n-a uitat naţionalităţile, nu însă de dragul acestora, ci pentru a tempera pretenţiile faţă de ea ridicate de guvernele maghiare. Mulţi luptători transilvăneni cred în sinceritatea Curţii din Viena. Orientarea politică a lui Slavici se înscrie, prin urmare, în una mai generală, care se întâlnea nu numai la românii transilvăneni, ci şi la celelalte popoare oprimate din Imperiul austro-ungar. Dar dacă totuşi nu se discută aceasta prea des, nu este o întâmplare. Slavici a scris şi pe această temă studii, unele apărute şi în volum, dar a lăsat, înainte de toate, o bogată publicistică. Se întâlnesc în ea declaraţii reprobabile de fidelitate faţă de Curtea din Viena, dar şi multe pagini de denunţare a oprimării naţionale, printre cele mai strălucite, ale scrisului românesc.

Condiţiile social-politice din Transilvania joacă un rol important, cum remarcă istoricii literari, şi în formarea spiritului de toleranţă faţă de alte popoare. Slavici se sprijină pe afirmarea spiritului de toleranţă, în activitatea sa publicistică, de până pe la 1878, pe considerente, în primul rând, umanitare, putând recunoaşte îndrumarea, încă din copilărie, a mamei sale. Sunt cunoscute cuvintele acesteia de respect pentru „neamţ”, pentru „ungur”, pentru „sârb”. Cucerirea independenţei, dar şi pierderile teritoriale aduc schimbări esenţiale în concepţia lui Slavici, şi în lupta pe care o duce, considerentele politice trec pe primul plan. După 1878 Slavici ridică la rangul de politică de stat buna convieţuire între popoare, care privea nu

numai România şi Ungaria, ci şi alte ţări mici din această parte a Europei. Situarea lor între mari imperii, ameninţare permanentă, le primejduia însăşi existenţa de state naţionale. De aici numărul mare de articole în care Slavici militează pentru înfrăţirea dintre poporul român şi cel maghiar, articole fără egal în literatura română şi cea maghiară, prin sinceritate, şi orizontul larg.

Concepţia politică a lui Slavici cuprinde toate elementele încă înainte de 1873, cum s-a putut vedea din studiile pe care le publică în *Speranţia* şi *Convorbiri literare* şi din articolele din *Lumina* şi *Telegraful român*. Dar dacă orizontul său era limitat şi nu depăşea sfera de probleme legate de provinciile româneşti de sub stăpânirea austro-ungară. el se lărgeşte considerabil după 1874, când se stabileşte la Bucureşti. Trece de la lupta românilor dintr-o provincie la lupta dusă de poporul român. Slavici mai suie o treaptă, cea mai înaltă din activitatea sa publicistică, când, după 1884, pregăteşte şi apoi susţine, cu energia pe care i-o cunoaştem, acţiunea memorandistă. Publicistica sa din ultimele două decenii ale veacului trecut reflectă, mai bine decât a oricărui scriitor român din acea vreme, schimbări importante în concepţia politică, nu străine de amploarea pe care o ia lupta proletariatului. Acum Slavici priveşte lupta dusă de poporul român împotriva asupririi naţionale ca făcând parte din marile bătălii de clasă din Europa.

Slavici caută, având o perspectivă largă a luptei, îndeosebi naţionale, pe care o susţine, o forţă socială pe care să se sprijine. Crede la începutul activităţii sale că ea putea fi Partidul Naţional Român, spre a se apropia, între 1874 – 1884, de „Junimea”, fracţiune a Partidului Conservator, să revină, între 1884 – 1890, la Partidul Naţional Român, de care, îndepărtându-se din nou, să se apropie, între 1890 – 1907, de Partidul Liberal. Pornea de

la convingerea că trebuia să susţină prin scrisul său lupta poporului român, şi nu interesele unuia sau altuia din partidele politice. Astfel se explică de ce nu acceptă să devină membru al lor şi nici nu participă la viaţa lor politică. O singură dată, în 1887, ocupă, într-o activitate de cinci decenii, o

Ioan Slavici între 169 – 1870 (după *Convorbiri literare*, 1930).

Viena la jumătatea secolului al XIX-lea (Stampe, Bibi. Academiei Republicii Socialiste România).

Ioan Slavici, student la Viena

Eminescu în epoca în care l-a cunoscut Slavici.

funcţie într-un partid politic. S-a putut vedea că nu era decât o încercare a „tinerilor" de a pune mâna pe

conducerea Partidului Naţional Român, căruia să-i dea o altă orientare politică. Cum nu izbutiră, nici Slavici nu rămâne în funcţia de secretar multă vreme. Independenţa faţă de partidele politice caracterizează, în egală măsură, şi activitatea lui Eminescu şi Caragiale. De aici şi situarea în publicistica lor la nivelul unei critici dintre cele mai severe, aduse partidelor politice.

Mersul evenimentelor îl situează, în mai multe momente din activitatea sa publicistică, pe poziţii de luptă apropiate de cele ale mişcării muncitoreşti. Slavici nu critică mişcarea muncitorească; om în vârstă, îşi mărturiseşte regretul că nu putea sta în luptă alături de socialişti. „E dureros afară din cale – scrie în 1921 – să te ştii om bătrân când simţi în tine pornirea de a intra-n lupta nu numai crâncenă, ci totodată şi îndelungată”. 1 Slavici nu face nicăieri şi în nicio împrejurare mărturisiri asemănătoare şi cu privire la celelalte partide politice.

Om politic, în înţelesul care se dă cuvântului, Slavici nu este. Cuvântări la întruniri electorale nu ţine; nu este deputat, nu intră nici măcar ca membru în vreunul din partidele politice. Dar dacă n-a fost om politic, a fost un luptător politic. Publicistica sa dezvăluie o concepţie potrivit căreia a urmărit înfăptuirea unităţii culturale şi naţionale şi a desfăşurat o activitate cu un volum considerabil. Cuvântării ti ia locul articolul, care cuprinde idei politice şi releveaz* şi o atitudine afirmată întotdeauna cu multă energie. Cuvântul de foc, ca la Eminescu, se întâlneşte şi în publicistica sa. Slavici este, între toţi scriitorii români, cel mai aproape de Eminescu.

Cunoaşterea activităţii sale politice, oglindită îndeosebi în publicistică, dă posibilitatea înţelegerii mai cuprinzătoare şi a operei literare.

Concepţia despre artă a lui Slavici este subordonată celei politice, în care intră ca parte componentă şi

revelează, ori de unde am porni, luptătorul pe tărâm social.

Concepţia despre artă a lui Slavici nu este cuprinsă în vreo lucrare, întocmită anume şi în care să propună un sistem. *Estetica* sa, apărută în 1883 – 1884, în Educatorul2 este un curs de nivel mediu, predat la Azilul „Elena-Doamna" şi nu se opreşte decât la idei cu circulaţie

1 I. Slavici, *închisorile mele*, p. 185.

1 Educatorul, I (1883), nr. 43 (25 decembrie), II (1884); nr. I (lianuarie) – nr. 10 (4 martie).

xux generală, ca orice manual. Mult mai importantă este corespondenţa cu I. Negruzzi, situată şi cronologic cu un deceniu mai devreme, precum şi unele articole, apărute în 1877, în *Timpul*, cum sunt *Teatrul român1*, *N. Scurtescu*. *Rhea Silvia şi Despot-vodă2* şi alte câteva.

O primă problemă – şi cea mai importantă – care se pune în legătură cu concepţia despre artă a lui Slavici este cea a *realismului poporal*. Cercetătorii situează preocupările lui Slavici în legătură cu el în epoca *Tribunei* (1884 – 1690). Ele sunt însă mult mai vechi, şi le întâlnim încă în epoca începuturilor sale scriitoriceşti. Congresul de la Putna (1871) recomanda „tinerilor" să studieze „înclinările, datinile, obiceiurile etc. poporului român, în genere, şi în special" să-şi însuşească „cugetarea originală românească de la popor" 3. Dăm aici peste cele mai importante elemente care intră în definiţia *realismului poporal*. Mărturii directe că Slavici s-ar fi exprimat în acest sens nu avem. Cuvintele de mai sus fac parte însă din programul pregătit de „România jună", societatea studenţească din Viena. Slavici era, cum ştim, preşedintele ei. Programul se discută la Putna, şi Slavici participă la dezbateri. Mărturii ca acestea nu permit să se demonstreze paternitatea ideilor, dar ele arată că Slavici şi le însuşise. Doi ani mai târziu, el publică în *Lumina* studiul

învăţământul poporal şi vorbeşte, prima dată, de o „literatură poporală”[23]. Înţelege prin ea nu creaţia populară, ci literatura cultă, însă scrisă cu o destinaţie foarte precisă. Ea era chemată să conserve ceea ce dădea şcoala şi să împlinească ceea ce nu putea da. „Formarea şcolară – scrie Slavici – chiar dacă ar fi destulă, se pierde cu vremea dacă nu vom avea o literatură poporală prin care să conservăm ce a dat şcoala şi să suplinim încă ce ea nu a putut da”. Slavici precizează, un deceniu mai târziu, că spre a avea o asemenea literatură se impunea să se ia ca punct de plecare creaţia populară. Scriitorul adevărat, arată Slavici în cursul său *Literatura poporană*, ţinut la Azilul „Elena-Doamna”, „simte că-n poporul român este izvorul poeziei române şi că punctul de plecare pentru dezvoltarea noastră literară nu este nici Omer, nici Oraţiu, nici Shakespeare, nici Voltaire, nici Goethe, ci literatura noastră poporană” 6. Un an mai târziu, Slavici ia conducerea *Tribunei* şi desfăşoară o vastă activitate spre a determina şi peste munţi crearea unei literaturi culte pornind de la cea populară şi care să reflecte cât mai exact viaţa poporului român.

Gând Slavici punea, încă în 1873, problema creării unei literaturi care să conserve ce se transmite prin şcoală, insista, cum am văzut, şi asupra unui al doilea aspect, şi anume, că acea literatură trebuia şi să ofere ceea ce nu putuse da şcoala. Slavici îşi formase o concepţie despre cum trebuia să fie acea literatură. Aşezarea la temelia ei a creaţiei populare constituia numai un aspect. Scriitorului îi revenea obligaţia să şi scrie în aşa fel încât opera sa să contribuie la ridicarea poporului. Se desprind de aici alte idei importante pentru definirea concepţiei lui Slavici

23 I. Grămadă, liomănia juni, p. G5.

« Lumina, II (1873), nr. 28 (2/14 iunie).
Educatorul, I (1893), nr. 1 (2 ianuarie),

despre artă. Scriitorul nu putea fi, potrivit opiniei lui Slavici, un ins oarecare. Mărturiile sale nu ne îndrumă totuşi spre imaginea unui *vates*, ci a unui *dascăl*. Măreţia gestului, cu desfăşurare largă, putând însă fi întotdeauna suspectat de teatralitate, îi displăcea. Scriitorul trebuia să fie, mai presus de orice, *dascăl*, care dă altora învăţături. Opera literară devine şi ea transmiţătoare de învăţături. Căci numai aşa literatura putea da ceea ce nu izbutise să dea şcoala. Aici îşi are punctul de plecare didacticismul din opera lui Slavici. Şi tot aici şi atitudinea moralizatoare, de care s-a vorbit atât de mult. Atitudinea sa moralizatoare nu are la bază o credinţă religioasă, ci se întemeiază pe convingerea, formată în activitatea sa de luptător, că literatura putea şi trebuia să contribuie la progresul omenirii.

Concepţia aceasta stă şi la baza atitudinii sale faţă de instituţiile culturale, între care şi teatrul. Când Slavici cere ca acestea să îndeplinească un rol în formarea culturii naţionale şi universale, nu vine cu idei noi. Ele se întâlnesc cu mult înainte şi scriitorii de la *Dacia literară* nu credeau altfel. Meritul lui Slavici stă în atitudine. Căci într-o vreme când comercializarea artei devenise ameninţătoare, Slavici luptă pentru menţinerea în rosturile lor fireşti a instituţiilor culturale.

Munca scriitorului nu putea fi nici ea o îndeletnicire lipsită de răspundere. „Munca literară – scrie Slavici în articolul *Literatura «românească» ţi domnul Duiliu Zamfirescu* – nu e un fel de «sport» făcut pentru distracţiunea celor ce n-au ce face, ci un *apostolat*, pentru care se cere *vocaţiune* şi *pregătire*.”[24] Slavici arată şi ce înţelege prin *apostolat*, de unde rezultă că nici de astă

24' Luceafărul, IX (1910), nr. 8 (10 aprilie).

■ T. Teaha, Slavici şi problemele limbii, în Limba română, III (1954), nr. 3 (mai-iunie).

dată nu porneşte de la convingeri religioase. Scriitorul este – arată Slavici în răspunsul la ancheta *Luceafărului*, din 1910, în legătură cu poporanismul – şi un continuator al operei începute de predecesori, se pierde „pe sine însuşi în obştie" şi scrie pentru „toţi românii de azi" şi pentru „cei viitori" 1.

Slavici s-a preocupat şi de problemele limbii în mai multe studii, unele cu caracter de cercetare ştiinţifică, precum şi numeroase articole2. Şi în acest domeniu Slavici apără idei întâlnite încă în anii începuturilor sale scriitoriceşti. Opera literară nu putea avea, arată el, o circulaţie largă decât atunci când era „poporală". Limba creată pe alte baze o numeşte „păsărească". Ideile lui Slavici în legătură cu limba sunt cuprinse, în esenţă, într-un articol, din 1886, apărut în *Tribuna 3*. „Se poate ca în *această românească* să lipsească pe ici, pe colo – scrie el – câte un cuvânt; în asemenea cazuri adoptăm cuvinte străine ori ne ajutăm fie cu derivaţiuni, fie cu cuvinte întrebuinţate în sens impropriu. Nu-i este nimănui iertat a se folosi de cuvinte *nouă* pentru exprimarea unor noţiuni *vechi*, pentru care există cuvinte în limba românească, şi cu atât mai puţin poate să-i fie cuiva iertat a se abate de la regulile gramaticale stabilite de popor. Căci suprema autoritate în materie de limbă românească e poporul român, şi ştiinţa nu are decât să consulte reguli gramaticale stabilite de popor şi să le completeze, unde ele au vreo scădere". Asemenea idei exprimă şi I. Bechnitz, cu câţiva ani mai înainte, în *Foişoara Telegrafului român*.

Există şi câteva mărturii din care se vede că Slavici acordă alegerii cuvântului în opera literară un rol decisiv.

•• I. Slavici, Un regulament, III (1886), nr. 147 (28 iunie/10 iulie). Sublinierile în text.

' I. Slavici, liadu — Poemă de Itonelli Roman, în Timpul, III (1878), nr. 93 (28 aprilie).

„Nu este cu putinţă a ne închipui – scrie Slavici în 1878 – vreo gândire, vreun lucru ori vreun cuvânt care nu s-ar putea întrebuinţa în artă, deoarece în artă niciodată nu e vorba de ceea ce zicem, ci totdeauna de felul în care zicem”. 1

Slavici discută şi despre problemele limbii literare, şi părerile sale merită să reţină atenţia în mod deosebit. El face distincţie între limbă şi limba literară. Despre o limbă literară vorbesc şi unii scriitori dinaintea sa, dar o fac în contextul luptei împotriva latinismului. Slavici pune problemele din cu totul altă perspectivă, şi afirmând autoritatea poporului în materie de limbă, subliniază ca foarte important aportul scriitorilor în crearea limbii literare. „Astfel, fiecare dintre dânşii – scrie Slavici în 1888 – vrând-nevrând adaugă câte ceva la comoara limbii, fie prin popularizarea vreunui cuvânt străin, învechit ori întrebuinţat numai de o mică parte din popor, fie prin precizarea formelor etimologice, l’le chiar prin crearea unor cuvinte şi forme nouă şi neobicinuite, dar înţelese de toţi în virtutea analogiei.

Acela deci care vrea să se dumirească asupra vreunei cestiuni de gramatică românească trebuie să cunoască limba românească literară tot atât de bine ca graiul viu, căci dacă românii neaoşi [...], păstorul de la munte, plugarul de la câmpie şi târgoveţul de prin mahalale sunt autoritate în materie de limbă românească, autoritate sunt şi scriitorii români moderni şi vechi, începând de la Alecsandri şi Eminescu până la vornicul Ureche şi diaconul Lioresi.”[25]

Când Slavici discută problemele limbii literare nu pierde din vedere nici ţelurile luptei pe care o ducea pe

---

25 1. Slavici, Articularea numelor proprii, în Tribuna, V (1888), nr. 206 (11/23 septembrie).
" I. U. ToroiHiu, op. cît., II, p. 241.

tărâm naţional”. Dezvoltarea, cultivarea şi desăvârşirea acestei limbi literare – scrie el în acelaşi articol – e o cestiune de mărire naţională, iar aceia care duc limba aceasta spre desăvârşire sunt scriitorii noştri mai de valoare”.

Mulţi scriitori români, şi mult înainte de Slavici, au vorbit de geniu, de talent, de inspiraţie, de genurile literare. 1. Heliade Rădulescu, de pildă, spune lucruri mult mai interesante decât Slavici, pentru care inspiraţia înseamnă „ioc bengal” o dată, „cap înfierbântal” altă dată. Observaţiile însă dintr-o scrisoare a sa, din 10 martie lt) 74, către I. Negruzzi, se cuvin reţinute nu atât pentru originalitatea ideilor, cât mai ales ca document din epoca când abia păşea în literatură: „Mi-ar plăcea – scrie Slavici – să fac o deosebire între dramă şi roman. Drama ne înfăţişează caractere deja formate. Ea numai le zugrăveşte, tară ca să cerce a ni arăta cum ele au ajuns a fi precum sunt. Consideraţiuni estetice care restrâng timpul acţiunii şi opresc istorisirile lac asta în dramă peste putinţă. În roman însă şirul acţiunilor nu este determinat. Este o istorisire care poate începe cu naşterea şi surşi cu moartea eroului. Pretind altceva de la roman: ca el să arate desfăşurarea caracterului, să ni spună nu numai cum sunt, ci totodată şi cum, în urma căror înrâuriri au ajuns caracterele precum sunt. Această desfăşurare premeditată o numesc eu formare, deosebind-o de simpla zugrăvire. Eu cer de la roman ca el să zugrăvească”. 2

Slavici discută, în câteva rânduri, şi despre naţional şi universal în artă. El publică în *Semănătorul* un articol, *Ce e naţional în artă*?, printre cele mai importante pentru cunoaşterea concepţiei sale artistice. Arta trebuie să fie izvorâtă, arată Slavici, din sentimentele omeneşti. „Dar ceea ce dă valoare şi farmec operei de artă – scrie el – e nota particulară, nu în fondul estetic, nici în plăsmuire, ci

în înfăţişarea în aievea a plăsmuirii, iar aceasta trebuie să fie naţională.”[26] Scriitorii români aveau datoria – declară Slavici la ancheta *Luceafărului* în legătură cu poporanismul – să-şi aducă aportul tocmai în această direcţie, spre a îmbogăţi „viaţa culturală a omenirii” cu o notă nouă – „cea românească” 2.

Slavici este printre scriitorii români mai puţin tributari gânditorilor străini. Nu înseamnă însă că nu se poate vorbi şi despre aşa ceva. Dar dacă apropierile de Schopenhauer, Rousseau, Gonfucius şi alţii sunt posibile şi se pot demonstra, se cuvine observat că Slavici nu reţine decât ceea ce se potrivea cu realităţile sociale în care trăia. În concepţia sa despre artă întâlnim opinii nu îndeajuns de clar formulate, dar nu asistăm la abandonarea unora şi îmbrăţişarea altora, ori la contradicţii între ele. De aici şi impresia că Slavici pune, în exprimarea opiniilor sale despre artă, multă chibzuinţă. Ceea ce nu înseamnă şi lipsă de pasiune.

Concepţia despre artă a lui Slavici potrivit căreia literatura cultă trebuia să pornească de la creaţia populară stă şi la baza activităţii sale literare, şi înainte de a fi nuvelist şi romancier, el este autor de poveşti. Slavici vine dintr-o regiune cu puternice tradiţii folclorice. Şiria, comuna sa natală, dă literaturii şi alţi autori de poveşti, şi cele ale lui I.T. Mera mai prezintă şi azi interes. Un îndrumător anume spre creaţia populară, într-un asemenea mediu, nu era necesar, şi dacă Slavici aminteşte de Mihai Fercu, „tata bătrân”, aceasta înseamnă că va fi ştiut poveşti şi mai ales va fi ştiut să povestească. Cărţile populare le cunoaşte din copilărie, şi ca „gimnazist” face parte din societăţile de „lectură” a căror menire era şi să sădească în sufletul tinerilor dragostea pentru creaţia

---

26 Semănătorul, V (1906), nr. 3 (15 Ianuarie).
•• Luceafărul, IX (1910), nr.8 (16 aprilie).

populară. Almanahurile junimii studioase cuprind şi creaţii populare, şi Alecsandri cunoştea peste munţi, în anii formării lui Slavici, o circulaţie cum nu o mai avusese niciun scriitor român. Când Eminescu şi Slavici sosesc la Viena, în toamna anului 1869, şi unul şi altul veneau cu preocupări folcloristice. Orientarea lor era însă diferită, în funcţie de genul literar spre care se îndreptau în propria creaţie: poezie, Eminescu; proză, Slavici. Eminescu, cu lecturi mai întinse, îndeosebi în domeniul filosofiei germane, cunoaşte însemnătatea pe care o acorda etnopsihologia creaţiei populare în proză. Există mărturii din care rezultă că Eminescu îi cunoaşte pe H. Steinthal şi M. Lazarus[27]. Aceştia scot, începând din 1859, revista *Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft*, şi nu este de închipuit ca Eminescu şi Slavici să nu fi purtat discuţii în legătură cu însemnătatea prozei populare. Etnopsihologia acordă prioritate acesteia, deoarece considera că proza populară cuprinde mai multe date cu privire la civilizaţia materială. Deosebirile de vederi între Eminescu şi Slavici sunt foarte mari, deşi amândoi se orientează spre creaţia folclorică. Când Eminescu publică, în *Convorbiri literare*, în noiembrie 1870, basmul *Făt-Frumos din lacrimă*, căruia îi spune însă „poveste", Slavici găsi că era rău scris. Eminescu ar fi replicat: „Scrie tu alta mai bine" 2. Deosebirile de vederi ieşeau din modul cum înţelesese Eminescu să „culeagă" basmul. Poetul îl investi cu toate însuşirile prozei sale, pe când Slavici era pentru transpunerea mai fidelă a creaţiei populare, dar lasă şi celui care transpune oarecari libertăţi. Slavici publică – la 1 iunie 1872, în *Convorbiri literare* – basmul *Zina Zorilor*, căruia îi zice, ca şi

27 M. Eminescu, Opere. V/ Literatura populară, Bucureşti, 1 963, p. 14.

■ I. Slavici, Amintiri, Bucureşti, 1924, p. 81.
•• Convorbiri literare, VI (1872), nr. 3 (1 Iunie).

Eminescu, „poveste”. Ţine însă să informeze de la cine a auzit basmul, şi spre a fi cât mai în spiritul zonei etnografice de unde culege basmul, reţine şi cuvinte şi expresii cu circulaţie restrânsă. Explică însă în note sensul lor şi insistă chiar asupra unor procedee artistice întâlnite în naraţiunile populare.

Slavici îşi rezervă rolul, cel puţin aşa s-ar părea la început, de intermediar, chemat nu să valorifice pentru sine, ci să fixeze în scris creaţiunile populare. De aici şi aspectul ştiinţific, în sensul că indică locul de unde a cules basmul, dă variante şi explicaţii pentru cuvintele de mică circulaţie. Dacă ne-am opri la aceste aspecte, nu ar fi nicio deosebire între Slavici şi N. Filimon, Petre Ispirescu, At. M. Marinescu, D. Stăncescu, Ioan Pop-Reteganul, S. Fl. Marian, pentru care fiecare variantă reprezintă de fapt o poveste independentă. Slavici trimite redacţiei, odată cu *Zina Zorilor*, şi o scrisoare de o importanţă capitală pentru cunoaşterea opiniilor sale cu privire la rolul culegătorului. Slavici îl numeşte „prelucrător”, şi el trebuie să privească „povestea din toate punctele de vedere, şi să combine din toate variantele un întreg frumos”, nu numai pentru a da” recepţiunii caracterul individual”, ci şi pentru a produce totodată „un întreg nou”. Şi mai departe: „Faptele şi ideile sunt dară orecepţie din popor: gruparea lor estetică este un capriciu al individualităţii”.3

Cercetate sub aspectul receptării „faptelor şi ideilor din popor”, lumea poveştilor lui Slavici este cea întâlnită pretutindeni în creaţia noastră populară. Eroii sunt aceiaşi şi însuşirile care li se atribuie se întâlnesc, cu foarte puţine excepţii, şi în poveştile lui Slavici. Se respectă şi succesiunea întâmplărilor, ilustrând triumful binelui asupra răului, ai dreptăţii împotriva nedreptăţii.

Constatări importante se pot face şi în privinţa selectării şi grupării întâmplărilor într-un „întreg nou”.

Slavici respectă tipologia din creaţia populară, dar aduce schimbări în onomastică, şi eroii se numesc Florea, Costan, Petre (*Ztna Zorilor*), ori Ana, Stana, Lăptiţa (*Doi feţi cu stea în frunte*). Făt-Frumos din unele poveşti ale lui Slavici poartă straie ţărăneşti, doarme pe prispă, iar eroina, Ileana Cosinzeana, are cămaşă cu altiţe. Amănuntele de acest fel conferă eroilor o existenţă apropiată de cea a unor personaje de nuvelă. Cuvinte ca: „A fost…” etc., cu care se deschid poveştile lui Slavici, nu constituie totdeauna pregătiri pentru intrarea în lumea fabulosului. În *Floriţa din codru*, de pildă, suntem introduşi, după asemenea cuvinte, într-o lume cu existenţă reală, şi începutul este nu de poveste, ci de nuvelă.

Slavici lasă deplină libertate „prelucrătorului” în selectarea variantelor şi episoadelor, spre a întocmi un „întreg nou”, şi ea marchează trecerea de la acţiunea de *culegător* la cea de *autor*. Căci acţiunea de selectare şi întocmire a unui „întreg nou” presupune existenţa artistului. Slavici are toate însuşirile. Adesea însă şi el oscilează în alegerea variantelor (*Floriţa din codru*). Altă dată acordă prioritate unor episoade prin care putea viza vicii ale contemporanilor, îndeosebi cu poziţii înalte în ierarhia socială. *Păcală în şalul lui*, de pildă, se publică în *Tribuna*, în 1886, într-un moment când Slavici duce o susţinută campanie de presă împotriva mitropolitului Miron Romanul şi, în general, a întregii conduceri a bisericii românilor transilvăneni. Slavici îşi adună parcă toate resursele de umor spre a ironiza nătângia popilor.

Judecate sub aspectul realizării artistice, poveştile lui Slavici sunt inegale. Cele din prima parte a activităţii sale (1871 – 1875), *Zâna Zorilor*, *Ileana cea şireată*, *Floriţa din codru*, *Doi feţi cu stea în frunte*, *Stan Bolovan* sunt mai aproape de creaţia populară, în sensul că Slavici reţine Variantele mai caracteristice. Episoadele sunt bine legate,

acţiunea susţinută şi cu desfăşurare largă, cum se întâlneşte şi în basmul popular. Poveştile din această perioadă au şi un pronunţat colorit local, urmare a legăturii nemijlocite cu zona geografică de unde „culege”. Dintre poveştile publicate după 1900 mai realitate sunt

I.inur-lmpărat şi *Spaima zmeilor*, celelalte, *Băiat sărac şi horopsit*, *Negru-impărat*, fiind schematice şi lipsite de colorit local. Se pot presupune şi reminiscenţe din lecturi, şi unele poveşti ca *Doi fraţi buni*, *împăratul şerpilor* nu sunt decât adaptări. Poveştile *Ioanea mamei*, *Băiet sărac*, *Păcală în satul lui*, *Petrea prostul*, scrise între 1879 şi 1887, sunt, alături de *Zina Zorilor* şi *Floriţa din codru*, printre cele mai importante nu numai din creaţia lui Slavici, ci din întreaga noastră literatură. Istoricii literari situează *Păcală în satul lui*, prin umor şi sfătoşenie, aproape de *Budulea Taichii*[28]. Poveştile din urmă beneficiază mai mult decât celelalte şi de experienţa câştigată de scriitor în nuvelistică.

Contribuţia lui Slavici, autor de poveşti, nu trebuie exagerată, dar nici diminuată până la restrângerea ei la aspectul etnografic şi lingvistic. El se încadrează în mişcarea generală a literaturii române şi nu se poate face abstracţie de înaintaşii săi atât de dincoace, cât şi de dincolo de munţi, cu toate deosebirile care îl separă de ei. Slavici deschide drum lui Creangă prin afirmarea, ca principiu artistic, a libertăţii „prelucrătorului” de a alege variantele şi episoadele şi de a întocmi un „întreg nou”. Nu este însă mai puţin adevărat că şi Creangă îl va influenţa. *Spaima zmeilor* descinde, măcar în câteva puncte, din *Dănilă Prepeleac*. Deosebirile între cei doi povestitori sunt

---

28 I. Breazu, Literatura „Tribunei" (1884-1806). Partea I. Proza, Bucureşti, 1936, p. 68, şi D. Pop, I. Slavici, teoretician al folclorului, În Studia Univeraitati» „Babeş-Bolyai", Seria IV, Phlloloeia, Fasc. 2, Cluj, 1959, p. 115—127.

foarte mari, deşi pornesc de la fondul comun al creaţiei noastre populare. Ele se fac simţite nu numai sub raportul realizării artistice, ci şi prin atitudinea faţă de fabulos. Creangă se menţine în graniţele a ceea ce înţelegem prin poveste, dar tratează, adeseori, fabulosul cu mijloace realiste. Slavici procedează invers, şi naraţiunile, concepute realist, le investeşte cu atributele poveştilor prin introducerea fabulosului.

Există în activitatea literară a lui Slavici un sector întreg, cum este teatrul, care nu are prea mare valoare în sine, dar care anticipează cele mai importante direcţii în scrisul său şi unele chiar în literatura română. *Fata de birău*, comedie în două acte, publicată în *Convorbiri literare* încă în martie 1871, este poate cea mai caracteristică. Descrierea iubirii în mediul rural, care formează tema comediei, anticipează nuvelele idilice; se prefigurează, pe de altă parte, prin interesul arătat banului de unul din eroi, conflictul, întâlnit mai târziu în *Moara cu noroc* şi în *Mara*. Tănase, tânărul îndrăgostit, citeşte jurnalele, ţine discursuri şi mai ales şi-a format un limbaj al lui, cum îşi formeaz-i, înainte de Slavici, unii din eroii lui Alecsandri, iar mai târziu, eroii comediilor lui Garagiale.

Slavici aduce pe scenă viaţa satului, dar nu este cel dintâi care face acest lucru. Alecsandri şi ceilalţi scriitori dinaintea lui Slavici se opresc şi ei la sat, dar îl privesc „dinafară”, cum de mult s-a observat. Slavici se situează „înăuntrul” satului şi chiar „înăuntrul” familiei ţărăneşti. Astfel, el este iniţiatorul şi susţinătorul celei mai importante direcţii în zugrăvirea satului în literatura română.

Toane sau vorba de clacă, comedie în trei acte, apărută în 1875, şi *Polipul unchiului*, compusă, de asemenea, îndată după trecerea în „ţară”, dar publicată abia în 1886, înfăţişează societatea „înaltă” de dincoace de

Carpaţi. Slavici reia tema în multe nuvele şi chiar în romane. *Gaspar Graţiani*, *domnul Moldovei*, 1888, şi *Bogdan-vodă*, scrisă tot îndată după stabilirea în „ţară”, dar publicată postum, dezvăluie în activitatea lui Slavici preocupări în direcţia creării unei literaturi inspirate din istoria poporului, preocupări care revin în scrisul său după 1900, când trece la realizarea unui ciclu de „naraţiuni” istorice. *Bogdan-vodă* este scrisă în versuri, cu excepţia câtorva scene, şi drama interesează şi ca document literar. Slavici compune versuri şi cu câţiva ani mai înainte şi le publică în *Gura satului* din Arad şi în *Telegraful român* din Sibiu, dar nu le acordă însemnătate. Multora dintre versurile dramei nu le lipseşte vibraţia, iar pe alocuri, ele dau relief gestului solemn, ca în dramele romantice, de inspiraţie istorică. Alexandru-vodă adună boierii şi le aduce la cunoştinţă că a hotărât să închine ţara polonezilor. Bogdan iese în faţa tronului: Măria-ta 1 Ai spus ce-aveai de spus, Iar noi te-am ascultat şi-am înţeles Ce vrei să ştim, ce fel de gânduri ai. Ascultă-acum să-ţi spun şi eu, aici, în faţa tuturor, ce zicem noi, Moldova viuă, cum o vezi şi-o ştii. Eşti domn şi n-ai stăpân asupra ta, şi orişice vei fi făcând, de-i bun, De-i rău, e bun făcut şi pentru noi. Tăcuţi, supuşi urmăm porunca ta. Tu însă eşti stăpân numai pe vreri, Pe suflete nu eşti, nu poţi să fii.[29]

Sectorul cel mai cunoscut al creaţiei sale literare este nuvelistica – şi nici ea toată. Poveştile îi deschid drum spre ea, ca şi altor scriitori. Slavici renunţă la fabulos şi introduce, pe întreg spaţiul de tratare, descrierea realistă.

Popa Tanda, cea dintâi nuvelă a lui Slavici, se publică în *Convorbiri literare*, în 1875, şi ea este, cum s-a observat[30], mai curând o povestire. Metoda de prezentare este cea din poveşti şi nuvela nu are conflict puternic,

29 I. Slavici, Teatru, Bucureşti, 1963, p. 340-341. LVIII

30 P. Mareea, I. Slavici, Bucureşti, 1965, p, 257,

susţinut pe ciocnirea dintre două tabere. Slavici îşi propune să ilustreze puterea exemplului, şi ea cu mare circulaţie în creaţia populară. Trandafir, eroul nuvelei, porneşte la ridicarea satului, căzut în sărăcie, cu metodele însuşite în seminarul teologic: predica, moralizarea, mustrarea, care însă rămân ineficace. Scena în care Trandafir veghează, la lumina opaiţului, când soţia şi copiii dorm, şi în care meditează la răspunderea ce-o avea faţă de familia sa, este esenţială în înţelegerea nuvelei. Trandafir trăieşte, în realitate, o mare dramă, care justifica, prin gravitatea situaţiei, curmarea vieţii prin sinucidere. Dar el nu este un laş şi deşi nedeprins cu munca, se dedică ei, găsind calea salvării sale din sărăcie. Satul îi urmează exemplul. Slavici aduce muncii poate cel mai cald elogiu din întreaga sa operă. Modalitatea de expunere este portretul. Există însă, în realitate, două portrete. Unul înfăţişează un erou, copleşit de sărăcie; al doilea portret prezintă un alt erou, întreprinzător şi plin de iniţiative. Motivarea adusă este puternică şi adânc umană, încât convertirea a doi eroi în unul singur apare deplin credibilă. Prozatorul ni se dezvăluie, încă din cea dintâi nuvelă, ca un mare artist în motivarea psihologică a acţiunilor eroilor săi.

Comparaţia care se face foarte des între *Popa Tanda* şi povestirea lui H. Zschokke, *Der goldmackende Dorf* (1819), şi chiar şi cu lucrări ale altor scriitori străini apare formală. Căci eroul din povestirea lui H. Zschokke ridică satul nu prin exemplul personal, ci prin şcoală (pentru copii şi adulţi), prin înfiinţarea „casei de păstrare” (bancă), cu un cuvânt, prin instituţii. Înfiinţarea acestora duce la închiderea cârciumilor. Slavici nici nu pomeneşte de asemenea instituţii, ceea ce ar putea îndreptăţi presupunerea că nu cunoaşte povestirea lui H. Zschokke. Altfel nu este de închipuit că nu ar fi încercat să dea şi el

nuvelei un cadru mai cuprinzător, prin introducerea instituţiilor săteşti.

Popa Tanda se impune să fie considerată, mai ales prin înfăţişarea personajului principal în munca de ridicare a satului, ca un manifest.

Ea deschide un drum nou în proza românească, îndeosebi în cea de peste munţi.[31] Nuvela cuprinde. În adevăr, realizate în imagini artistice, toate elementele „realismului poporal".

Popa Tanda este urmată la scurte intervale de *Scormon* (1875), *La crucea din sat* (1876), *Crucile roşii* (1876), *O viaţă pierdută* (1877), *Gura satului* (1879), *Budulea Taichii* (18 fl0). Cea mai aproape de *Popa Tanda* prin problematică nu este nici *Scormon* şi nici la *crucea din sat*, ci *Crucile roşii*. Nuvela prezintă tot fruntaşi de peste munţi, de astă dată de la oraş, români şi unguri, care în loc să se preocupe, asemeni Popei Tanda, de ridicarea poporului, se duşmăneau. Romulus Tiberian, unul dintre eroii nuvelei, aduce în discuţie, ca cel mai important argument, „înaintarea" românilor pe tărâm cultural şi economic. El nu denăşeşte stadiul discuţiilor, spre a trece la fapte, cum face Popa Tanda. De altfel, niciunul din eroi nu are resurse sufleteşti să determine transformări sociale, nici pe departe comparabile cu ale popei din Sărăceni. Slavici credea, cum rezultă şi din articolele sale, că asemenea eroi nu puteau fi descoperiţi decât în lumea satului.

Concepţia politică a scriitorului are cuvântul decisiv şi în privirea critică din cele două nuvele. Ea vizează în *Popa Tanda* rele sociale putând fi întâlnite în orice zonă geografică, cu oameni căzuţi în sărăcie. *Crucile roşii* se

---

31 I. Breazu, Prefală la Nunele, I, Bucureşti, 1958, p. 18.
•• Gura satului, XV (1875), nr. 32,33 (12/24 august şi 19/31 august), nr. 34 (26 august/7 seotembrie). Semnat: Ionn Cioctrlan.

susţine, ca de altfel şi *Laturomachia* „jalnica tragodie”, compusă în versuri, pe ideea bunei convieţuiri şi vizează, foarte precis, politica guvernelor maghiare faţă de naţionalităţi. Efectele artistice şi în primul rând umorul sunt scoase din descrierea măsurilor luate de autorităţile locale, colosale în raport cu presupusele acţiuni subversive. Umorul din *Popa Tanda* rezultă din disproporţia dintre mijloacele la care apelează eroul, foarte modeste, şi inerţia satului, pe care voia să o biruie, deşi ea se profilează imensă. Condiţiile în care este pus să acţioneze îl silesc să caute căile de salvare, şi Popa Tanda trece printr-o dramă până să descopere în sine energii pe care nici nu le bănuia. Dar în *Crucile roşii* Slavici rămâne la aspecte exterioare şi fără dezvăluirea unei vieţi sufleteşti străbătute de mari frământări, nu poate da eroilor o puternică individualitate.

Dacă în *Popa Tanda* şi în *Crucile roşii* Slavici porneşte cu intenţia de a ilustra idei pe care le susţinea şi în publicistică, în *Scormon*, *La crucea din sat* şi *Gura satului*, paralelismul nu mai apare atât de izbitor. Scriitorul vrea să dea tablouri din viaţa satului transilvănean şi nimic mai mult. Dar nici acum nu se poate vorbi de o desprindere de sensul luptei duse de Slavici pe tărâm social.

Scormon, *La crucea din sat* şi *Gura satului* descriu lumea satului transilvănean, ca şi *Popa Tanda*, dar eroii nu mai sunt intelectuali, ci ţărani, şi schimbarea este dintre cele mai importante. Asemănările dintre cele trei nuvele nu au trecut neobservate şi se insistă asupra faptului că ele au ca temă iubirea, căreia i se dă o rezolvare fericită. Cercetătorii le categorisesc, judecându-le mai ales după acest aspect, idile, îndeosebi *Scormon*. Scriitorii ridicaţi mai ales din mica burghezie cultivă idila, atât dincoace, cât şi dincolo delarpaţi. O întâlnim în paginile *Convorbirilor*

literare, cu mult înainte de Slavici, după cum o întâlnim peste munţi în cele ale *Familiei*. Autorul mai cunoscut de idile era N. Gane, preţuit în mod deosebit şi de Slavici.

Existenţa unei concepţii unitare şi a unei baze afective comune celor trei nuvele se desprinde şi din cercetarea lor. Slavici pune în centrul acţiunii viaţa satului, pe care îl surprinde, cum arată G. Călinescu, „în clipele lui rituale, la logodnă, praznic, clacă”[32]. Dar Slavici este şi printre primii scriitori din literatura română, dacă nu chiar primul, care înfăţişează o tipologie a familiei ţărăneşti. Avem în vedere, fireşte, şi comedia *Fata de birău*, publicată în *Convorbiri literare* încă în martie 1871. Important în cele trei nuvele nu este numele eroilor, pe care le şi putem confunda, ci locul pe care îl ocupă în familie – gospodar, gospodină, fecior, fată de măritat. Gospodarul, ca şi gospodina, sunt investiţi cu drepturi şi datorii, nescrise nicăieri, dar fixate în cursul unei tradiţii multiseculare şi preluate ca ceva firesc, după cum şi flăcăul şi fata sunt ţinuţi să acţioneze numai în graniţele unor convenţii sociale bine precizate şi cu neputinţă de încălcat fără a provoca mari răsturnări în viaţa familiei şi chiar a satului. Momentul mai important, aşa cum se desprinde din nuvelele lui Slavici, îl formează ieşirea fetei ori a flăcăului de sub autoritatea părintească spre a întemeia o nouă familie. Părinţii pun înainte judecata; flăcăul şi fata, iubirea. Conflictul din nuvele se susţine pe manifestarea de atitudini diferite în sânul familiei, cu privire la căsătorie, moment cu deosebire important în viaţa satului. Deşi nuvelele au aceeaşi temă, deosebirile între ele sub raportul realizării artistice sunt foarte mari. Ele nu trebuie căutate, în primul rând, în complexitatea personajelor, cât mai ales, în prezentarea, mai largă, de la o nuvelă la alta, a vieţii familiei, cu includerea în acţiune a tuturor membrilor ei. În

32 G. Călinescu, Istoria literaturii române, p. 450.

Scormon stă în primul plan Sanda, fata ajunsă la vremea măritatului, mamei rezervându-i-se un rol secundar, iar tata este numai pomenit, fără să apară în acţiune. Situaţia se schimbă esenţial în la *crucea din sat*, unde atât gospodarul şi gospodina cât şi fata şi flăcăul, întemeietorii viitoarei familii, beneficiază de-o prezentare egal de cuprinzătoare. *Gura satului* se situează pe treapta cea mai de sus, şi deosebirea faţă de nuvelele precedente constă în surprinderea legăturilor familiei cu lumea satului. Astfel, prozatorul porneşte de la înfăţişarea unui membru al familiei, trece la prezentarea familiei şi ajunge la zugrăvirea satului transilvănean.

Slavici considera că realizează o imagine realistă asupra satului transilvănean şi prin includerea în nuvele a descrierilor de îndeletniciri şi obiceiuri cu vechi tradiţii. Descripţiile etnografice dau contur satului transilvănean şi pun în lumină existenţa unei vechi civilizaţii materiale. Sub acest aspect se şi fac mai vizibile apropierile dintre nuvele şi publicistica lui Slavici. Dar descripţiile etnografice ţin de prezentarea ca atare a vieţii satului. O singură dată ele sunt subordonate înfăţişării unor atitudini sufleteşti fundamentale. Şi atunci realizează acele pagini privind peţitul, care pot figura şi în cele mai pretenţioase antologii de literatură.

Slavici se relevă în aceste nuvele nu numai ca un observator, dar şi în mai mare măsură ca un evocator al satului transilvănean. *Scormon*, *La crucea din sat* şi *Gura satului* ocupă un loc important în creaţia sa, dar nu cel mai important. Nuvelele anticipează teme care vor fi tratate mai târziu de alţi scriitori, îndeosebi transilvăneni. Goşbuc va descrie şi el flăcăul, şi mai ales fata, în momentul când se pregătesc să întemeieze o nouă familie. Temele se întâlnesc la Agârbiceanu şi la alţi scriitori. Rebreanu dă însă în *Ion*, pornind tot de la „glasul iubirii”, cum face şi

Slavici, cea mai cuprinzătoare imagine asupra satului transilvănean.

Există lucrări literare care, prin temă, oferă largi posibilităţi pentru comparaţii, dar nu o dată asemenea înlesniri duc la denivelări. *Budulea Taichii* este în această privinţă poate cel mai elocvent exemplu, caracteristic nu numai în cuprinsul operei lui Slavici, ci şi al altor scriitori români. Comparaţia se face, în cazul de faţă, foarte des cu Caragiale, Delavrancea, chiar Vlahuţă şi statornic cu Creangă. Dar între *Budulea Taichii* şi *Amintiri din copilărie* – să nu vorbim şi de lucrările celorlalţi scriitori – nu există nicio asemănare, în afară doar de faptul că se pot stabili unele legături tematice.

Budulea Taichii se publică în 1880, în *Convorbiri literare*, fiind compusă într-o epocă când în viaţa lui Slavici preocupările legate de şcoală devin dominante. Concepţia care stă la baza nuvelei ne îndrumă şi spre activitatea publicistică, în care Slavici insistă asupra îndatoririi pe care o aveau cei plecaţi din sat, spre şcoli, în menţinerea legăturii ou „matca”.[33] Acţiunea nuvelei este situată îndată după 1854, când, aşa cum arătam, se produce un adevărat exod al şcolarilor români spre „gimnazii”, în speranţa că terminând câteva clase, vor putea ocupa şi o slujbă de stat. Şcolari, chiar înaintaţi în vârstă, ca Huţu, sunt trimişi la „gimnazii”, să-şi croiască alt drum în viaţă decât cel pe care au mers părinţii lor. Nuvela dă o privire excelentă asupra condiţiilor de viaţă a şcolarilor, cu semnificaţii mult mai cuprinzătoare decât îi conferă istoricii literari. Nu este

33 I. Slavici scrie, într-un studiu, Ţăranul român, care precede nuvela Budulea Taichii, publicat în Timpul (1878, nr. 279-281; 1879, nr. 2-11): „în Ardeal, în Bucovina, în Ţara Ungurească şi în Banatul Timişorii aproape toţi aceia care vorbesc [şi] scriu despre treblle publice, sunt leşiţi din popor, sunt fll ori nepoţi de ţărani şi aşa e lucru firesc să ţie la matca din care au leşit".

■ O. Călinescu, Istoria literaturii române, p. 450.

nimic hazliu în viaţa acestor şcolari, care îmbracă haine de împrumut, dorm pe jos, mănâncă la întâmplare şi fac munci umilitoare gazdelor, şi dincolo de întâmplări istorisite cu umor stau realităţi crude şi dure. Căci dintre aceşti şcolari români, supuşi la neînchipuite privaţiuni, numai rar se întâmplă ca vreunul să poată răzbate până la capăt prin şcoală, o şcoală servind politicii de asuprire naţională.

Budulea Taichii nu este totuşi o *cronică*, şi atenţia lui Slavici nu cade asupra întâmplărilor ca atare, ca în *Crucile roşii*, ci ele sunt chemate să dezvăluie atitudini sufleteşti fundamentale. Comparaţia cu *Popa Tanda* este posibilă şi în multe privinţe chiar necesară. Dar dacă în *Popa Tanda* Slavici înfăţişează un intelectual în acţiunea de ridicare a satului, în *Budulea Taichii* el urmăreşte cu răbdare, poate chiar prea multă, procesul de formare al intelectualităţii române din provinciile supuse stăpânirilor străine. Huţu este înfăţişat în situaţia de şcolar pe toate treptele învăţământului, dar este realizat ca perosonaj cu o mai mare capacitate de concretizare, la „şcoala poporală” din sat şi la „gimnaziu”. Accentul se pune pe descrierea condiţiilor, deosebit de grele şi vitrege, în care avea loc acel proces. Dominantă apare la Huţu, încă din primele pagini, seriozitatea, care ia înfăţişarea unei maturizări înainte de vreme, consecinţă directă a acelor condiţii de viaţă deosebit de grele. Drama lui Huţu, căci este o dramă, stă în a nu avea copilărie. Alta este situaţia în *Amintiri din copilărie*, unde întâmplările descrise sunt chemate să pună în lumină tocmai zburdălniciile copilăriei.

Slavici putea face din *Budulea Taichii*, cum arată G. Călinescu, „un mare roman balzacian, zugrăvind marile energii reci” 2. Tipul învăţătorului schiţat de Slavici în Pantelimon Clăiţă îl întâlnim în operele multor scriitori de mai târziu. Liviu Rebreanu îi dă, prin Zaharia Herdelea,

din *Ion*, cea mai desăvârşită realizare artistică.

Moara cu noroc apare în 1881, prin urmare numai la un an după *Budulea Taichii*. Acţiunea se petrece tot în ţinutul natal al prozatorului, dar deosebirile dintre cele două nuvele sunt atât demari, încât „anevoie îţi poţi închipui că au fost frământate de aceeaşi fantezie de scriitor, la un interval aşa de scurt”[34]. Elemente care să anticipeze *Moara cu noroc* întâlnim şi în nuvelele anterioare – şi nu puţine. Explicaţia prăbuşirii eroului prin lăcomia de bani, din *Moara cu noroc*, care formează tema nuvelei, o găsim şi în *o viaţă pierdută* (1877), însă în alt context social. Asemănări se observă şi în felul cum este construit sfârşitul celor două nuvele. *Moara cu noroc* se impune atenţiei prin obiectivare, de unde şi înlăturarea lirismului, puternic în ciclul idilelor şi destul de pronunţat şi în *Budulea Taichii*. Schimbarea „metodei de lucru” este urmarea cunoaşterii mai profunde a societăţii transilvănene. Slavici aşază în centrul acţiunii, cum face şi în celelalte nuvele, tot familia, dar viaţa ei nu mai este înfăţişată în funcţie de date rituale – praznic, clacă, nuntă. Atenţia sa se deplasează de la satul transilvănean, cu veche civilizaţie spre o societate, tot de peste munţi, în care însă îşi croiesc drum, cu violenţă, noile relaţii sociale şi în care banul începe să aibă puteri nelimitate. Viaţa familiei însăşi este surprinsă nu prin răsturnări provocate de apropiata căsătorie, ci prin înfăţişarea familiei prinsă în mecanismul noilor relaţii sociale, care îşi croiesc drum necruţătoare şi care sfarmă orice împotrivire. O lume nouă se ridică şi, acţionând în direcţia relaţiilor care îşi fac drum în societate, devine puternică şi temută.

Concepţia artistică ce stă la baza nuvelei este modernă, fapt care duce la crearea unor personaje deosebite de cele din nuvelistica anterioară a lui Slavici.

---

34 I. Breazu, op. cît., p. 26.

Ana poate fi comparată, însă numai până la un punct, cu Marta din *Gura satului*. Condiţiile de viaţă, aspre, care-i rămân străine acesteia, o maturizează, şi Ana ni se dezvăluie ca un personaj cu mari disponibilităţi sufleteşti. Scenele care o arată întreprinzând acţiuni, spre a-şi da seama de adevăratele raporturi dintre Ghiţă şi Lică, sunt elocvente. Slavici prefigurează, măcar prin câteva trăsături, eroine de mai târziu din literatura noastră.

Oameni ai unei alte societăţi decât cea înfăţişată de Slavici în nuvelistica sa de mai înainte, Lică şi Ghiţă sunt personaje nu numai deosebite, ci structural diferite, cum nu mai întâlnim în proza sa. Lică Sămădăul ocupă o poziţie în societate pe cu totul alte considerente

— lucit cei doi gospodari, de pildă, & în *Gura satului*, care îşi apără cinstea şi caută să nu iasă din tradiţiile satului. Dominantă la Lică apare nu supunerea la normele de convieţuire a unei comunităţi sociale, ci credinţa că aceasta trebuia să zise supună. Bărbăţia lui Lică – şi nu întâmplător Slavici caută să-i facă şi un portret fizic cât mai sugestiv – nu este a omului deprins să învingă greutăţile prin muncă. Autoritatea sa se sprijină pe oamenii cu care se înconjoară. Suprimarea adversarului devine la el, ca la orice laş, conduită de urmat, iar viclenia şi cinismul îmbracă cele mai variate aspecte. Dă dovadă de prevedere, inteligenţă şi stăruinţă, însă aceste însuşiri sunt folosite în scopuri distructive.

Slavici a creat înghită cel mai complex personaj din nuvelistica sa, prin zugrăvirea, pe multe planuri, a conflictului dintre fondul uman cinstit şi dorinţa de a face avere prin concesii, într-o lume a cărei supremă lege era suprimarea oricăror sentimente de umanitate. Ghiţă este prins în mecanismul succesiunii implacabile a întâmplărilor, şi trăsăturile sale de caracter se desprind din alternarea între înălţări şi căderi şi mai ales din

oscilaţiile care le pregătesc. Concesiile îl împing în tabăra în care nu voia să intre, şi chiar dacă mai păstrează ceva din fondul cinstit, nimic nu-l mai poate salva de la prăbuşire. Drama lui Ghiţă este cutremurătoare. Nicăieri în opera lui Slavici procesul de izolare în familie şi de consumare a resurselor sufleteşti în încleştarea cu o lume potrivnică nu sunt descrise cu o mai mare pătrundere şi forţă artistică.

G. Călinescu scria, acum câteva decenii, că marile crescătorii de porci din pusta arădeană descrise de Slavici „au ceva din grandoarea istoriilor americane cu imense preerii şi cete de bizoni" 1. Apropierea este formulată ca o sugestie, şi gândul ne duce, în primul rând, la romanele lui J.F. Cooper. Tfte *Pionier* şi *The Prairie*. Scriitorul american înfăţişează o lume situată geografic în afara civilizaţiei, şi efectele literare rezultă din descrierea acţiunilor întreprinse pentru cucerirea ei. Slavici descrie, dimpotrivă, o lume situată în cuprinsul civilizaţiei şi într-un imperiu cu mare faimă pentru autoritatea de care dispunea în impunerea supunerii faţă de legi. Descoperirea în cuprinsul civilizaţiei a unei zone şi a unei lumi în care până şi o administraţie riguros organizată ca cea cezaro-crăiască nu-şi putea exercita autoritatea produce mare surpriză. Căci Slavici imprimă nuvelei şi un puternic caracter demascator, prin denunţarea viciilor care aveau să surpe înseşi temeliile imperiului.

1 G. Ciliii. ÎOJ, *Istoria literaturii româns*, p. 450.

Moara cu noroc nvie o lume dintr-un trecut mai îndepărtat, cu viaţa şi legile ei aspre şi neîndurătoare. Conflictul este puternic susţinut pe ciocnirea de interese generate de puterea banului, personajele bine individualizate, iar analiza procesului de înstrăinare în

familie nu are egal în opera lui Slavici. Dezvoltarea episoadelor, construite în *Moara cu noroc* cu maximum de economie a mijloacelor artistice, putea face din nuvelă un roman social.

Pădureanca, compusă după *Moara cu noroc*, dar publicată abia în 1884, în *Tribuna*, zugrăveşte viaţa câmpenilor şi a pădurenilor, şi acţiunea se petrece şi în Şiria. Nuvela reia tematica iubirii, întâlnită în nuvele idilice, dar şi preocupările din *Moara cu noroc* privind înfăţişarea tăriei de caracter. Slavici înlătură întâmplările „excepţionale" şi descoperă altele, în viaţa de toate zilele, dar cu o acţiune la fel de distrugătoare. Satul nu mai este cel din nuvelele idilice şi nici cel din *Popa Tanda*, ci este privit diferenţiat. Acţiunea se sprijină pe un conflict de clasă, zugrăvit cu deplină cunoaştere a schimbărilor survenite în viaţa satului. Judecată sub acest aspect, *Pădureanca* este superioară nuvelei *Moara cu noroc*. Dar *Pădureanca* nu are dramatismul acesteia şi nici personajele nu sunt atât de puternic individualizate. Şofron, pădureanul, reia trăsături întâlnite la „sluga" Bujor, dar şi la „ciobanul" Miron din nuvelele idilice. Simina, pădureanca, întruneşte, ca şi Marta, din *Gura satului*, toate însuşirile, şi prin energie aminteşte de Ana, din *Moara cu noroc*. Spre deosebire însă de aceasta, Simina poate să decidă de soarta ei. Îşi apără cu energie demnitatea, dar, negăsind reazim în iubire, este împinsă la marginea lumii în care intrase. Iorgovan creşte, ca fecior de bogătani, răsfăţat şi incapabil să biruie greutăţile vieţii. Capacitatea de adaptare la situaţii diferite îi lipseşte, deoarece nu are cunoaşterea vieţii. Bogăţia face din el un tânăr fără viaţă sufletească. Iubirea pentru Simina vine să umple un gol imens din existenţa sa şi dezvăluie energii pe care nule bănuia. Şi totuşi, nu se căsătoreşte cu Simina, căci îi lipseşte tăria să învingă barierele generate de

inegalitatea socială.

Există mari deosebiri între *Moara cu noroc* şi *Pădureanca* în privinţa condiţiilor sociale în care se verifică tăria de caracter a personajelor. Ghiţă apare ca un caracter pregătit să reziste disoluţiei, dar tăria îi este înfrântă de dorinţa de îmbogăţire grabnică, precum şi depresiunile cărora nu le putea face faţă niciun om acţionând în izolare. Iorgovan, ca personaj, este construit pe alte coordonate. Slavici insistă, de astă dată, asupra condiţiilor care împiedică formarea tăriei de caracter, descoperindu-le în avere. Baza socială a caracterului lui Iorgovan este mai cuprinzătoare decât cea a personajului principal din *Moara cu noroc*. Ghiţă şi-a întemeiat o familie, se pune în calea unei lumi care nu se teme de legi, şi disoluţia caracterului său duce nu numai la prăbuşirea sa ca individ, ci a celor două tabere care se înfruntă. Prăbuşirea lui Ghiţă nu este, sub raport artistic, lipsită de măreţie, cum apare cea a feciorului de bogătani din Gâmpia arădeană.

Lumea satului este zugrăvită în *Pădureanca* prin chiar îndeletnicirile ei agrare. Nicăieri în literatura română din veacul trecut nu sunt descrise mai cuprinzător, cu mai multă culoare şi cu un mai puternic sentiment al vieţii trăite, exodul spre câmpie şi muncile agricole.

Pădureanca este ultima mare realizare a nuvelisticii lui Slavici în care zugrăveşte lumea satului transilvănean. Prozatorul propune, prin Popa Tanda, la începutul activităţii nuvelistice, o pildă de urmat în ridicarea economică a satului, trece la evocarea unui sat învăluit în poezie, nu fără a surprinde existenţa inegalităţii sociale şi ajunge la înfăţişarea aceluiaşi sat tocmai prin conflictele ieşite din inegalitatea socială.

Urmărirea nuvelisticii lui Slavici nu trebuie să ducă la convingerea că se mărgineşte numai la satul

transilvănean. El este dintre acei scriitori a căror operă se împlineşte pe măsură ce explorează noi zone ale societăţii. Extinderea câmpului de investigaţii nu duce totdeauna şi la crearea de opere importante. Nu este însă mai puţin adevărat că încercările de a aduce în literatură noi zone ale societăţii merită cea mai mare atenţie. Nuvelistica în care descrie alte zone ale societăţii româneşti decât satul transilvănean nu a fost luată în seamă. G. Călinescu introduce, în completările la *Istoria literaturii române*, alături de *Pădureanca*, şi multe dintre nuvelele în care Slavici descrie satul de dincoace de Carpaţi, precum şi lumea capitalei. Iată aceste nuvele: *Vatra părăsită*, *Vecinii*. *I. Baciu*, *Vecinii*. II. *Paraschic Ciulic*, *Negrea Bătrânul*, *Spiru Călin*, *Ţaţa Melania*, *Mâhnirile lui Trică*, *Nuţa*, *Sărăcuţa de ea*}.

Cercetarea nuvelelor în care Slavici înfăţişează viaţa satului de dincoace de Carpaţi arată că scriitorul nu idealizează, ci se opreşte la conflicte de clasă, cărora le dă însă uneori o rezolvare ieşind din preocupările sale moralizatoare. Surprindem adesea, în felul cum îşi construieşte personajele, trăsături de caracter întâlnite şi la ţăranii de peste munţi, înfăţişaţi în nuvelistica sa anterioară. Acţiunea din *Vatra părăsită*, nuvelă amplă, publicată, în 1900, direct în volum, se petrece într-un sat de pe Vedea şi se desprind câteva personaje interesante. Ana, eroina nuvelei, este o femeie întreprinzătoare, un fel de Mară care ştie să încurce pe alţii în felurite afaceri pentru a-şi le duce pe ale ei la un sfârşit cât mai bun. Zamfir, plin de iniţiative, cu o energie inepuizabilă, este un fel de Popa Tanda, plasat în Câmpia dunăreană. Scene ca cele în care se descriu revărsările de ape şi lupta sătenilor cu sloiurile de gheaţă, pornite la cea dintâi suflare a Bălţăreţului şi gata să mături în calea lor zăgazurile, nu sunt lipsite de dramatism. Acţiunea din nuvela *Căile*

morţilor, scrisă în închisoare, între octombrie 1918 – februarie 1919 şi publicată postum, se petrece tot într-un sat din Muntenia: sătenii se răzvrătesc împotriva primarului şi-i pun foc gospodăriei. Nuvela înfăţişează scene din timpul răscoalelor din 1907. Slavici nu crede în „instigatori" şi prezintă răscoalele ţărăneşti, cum face şi în articole, ca urmare a deposedării ţărănimii de pământ.

Mai importantă este, fără îndoială, *Comoara*, publicată în 1896. Duţu, eroul principal al nuvelei, ţăran de pe lângă Focşani, descoperă, săpând la forturi, o comoară, care produce mari răsturnări în viaţa sa, până atunci calmă şi ordonată. Comoara este un pretext şi accentul nu se pune pe lăcomia de bani. Duţu nici nu ştie evalua aurul, şi îndată ce valoarea acestuia depăşeşte posibilităţile sale de muncă, se leapădă de el, fără părere de rău. Deosebirile între Duţu şi Ghiţă apar, în acest punct, esenţiale. Duţu ni se dezvăluie întreprinzător, inteligent, capabil să se acomodeze la situaţii noi. Nuvela ilustrează ideea, întâlnită şi în creaţia populară, potrivit căreia banul fără muncă se iroseşte, fără să te alegi cu ceva din el. Duţu se pune, prin dosirea comorii, în afara prevederilor legii, rămânând fără apărare. Cei chemaţi să păzească respectarea legii sunt bucuroşi de călcarea ei, spre a-şi putea face parte din comoară.

Scenele în care se descrie munca sunt puţine, nu însă neimportante. Duţu, cât timp sapă la forturi, are o viaţă aşezată, de care nu se va mai bucura după descoperirea comorii. Analiza sufletului ţăranului smuls de la îndeletnicirile sale este excelentă, de asemenea şi descrierea competiţiei în care se angajează aceia ce caută să apuce şi ultimul ban din comoară.

Comoara ne introduce în lumea oraşelor de dincoace de Carpaţi, în primul rând a Bucureştiului, cum ne introduc *Crucile roşii* şi *Moara cu noroc* în lumea oraşelor

de dincolo de Carpaţi. Slavici dă o privire asupra „centrului”, descriind viaţa unor instituţii administrative, a hotelurilor, a magazinelor, a prăvăliilor. Desfăşurarea întâmplărilor, cu furişări nocturne în afara Bucureştiului, cu samsari diabolici, cu femei cu o biografie lăsată intenţionat incompletă, nu este lipsită de senzaţional. Dar tratarea severă face să nu ne amintim de scrierile de „mistere” ale lui C.D. Aricescu, G. Baronzi, I.M. Bujoreanu şi a altora, cu circulaţie chiar pe la 1860 – 1870 şi în literatura noastră.

Slavici manifestă interes şi pentru „mahala”, şi cu mult înainte de Caragialc. Eroul schiţei *Ac şi aţă* (1875) este un frizer bucureştean care citeşte *Telegraphul* şi *Misterele Bucureştilor* şi este îndrăgostit de fata curelarului din vecini. Moş Marian, din *o viaţă pierdută*, este căruţaş, lângă Obor; Elena, din *Norocul*, nuvelă scrisă înainte de 1876, dar apărută în 1892, este cusătoreasă; Istrat Gorăuţ din nuvela *Domnul Istrat Gorăuţ* (1880), slujbaş la stat; Ghiţă Tudoroiu din *Bobocel* (1888), cizmar. Tema multor nuvele este iubirea, şi Slavici caută fie să compună idile (*Ac şi aţă*, *Bobocel* care sunt din aceeaşi perioadă cu *Scormon*), fie să ironizeze mai târziu „idila”, cum se întâmplă în *Domnul Istrat Gorăuţ*, al cărei erou este un om al „dragoste-Ior”. Slavici descrie însă şi aspecte tragice, şi în *Norocul*, eroina, înşelată de un bancher, se sinucide. Sevasta, din *o viaţă pierdută*, înşelată şi ea de un ofiţer, îşi pune capăt zilelor. Dar în nuvela din urmă interesul se deplasează de la drama Sevastei spre cea a lui moş Marian, căruţaşul, care după o viaţă de muncă se întoarce sărac şi singur în satul său din Transilvania.

Nuvelele lui Slavici în care descrie „mahalaua” îşi lărgesc şi mai mult tematica după 1890, când scriitorul se stabileşte definitiv în „ţară”. El se întâlneşte în descrierea societăţii bucureştene cu Caragiale, Vlahuţă, Delavrancea

şi alţi scriitori, cum ar Fi St. Bassarabeanu. Caragiale îşi surprinde eroii, mai adesea, în localuri, în „ceasurile libere” şi mult mai rar acasă, „la lucru”. Stau în atenţia sa în primul rând deformările morale, pe care le descrie cu o pătrundere rămasă fără egal. Vlahuţă descoperă şi în „mahala” multe din „durerile lumii”, iar Delavrancea o evocă, nu o dată, pitoresc. Şi unul, şi altul sunt foarte sensibili la dramele intelectualilor. Eroii lui Slavici sunt pantofari, căruţaşi, spălătorese, croitori, frizeri, cârciumari, antreprenori, slujbaşi, oameni politici, pe care îi arată, de preferinţă, acasă, „la lucru”. El se vede mai preocupai de aspectele economico şi morale, mai exact moralizatoare.

În 1895, publică în *Vatra* mai multe nuvele: *Gogu şi Goguşor*, *llanul ciorilor*, *Ceas rău*, *Mitocanul*, şi tot de atunci datează, probabil, şi *Vecinii*. Eroii sunt asociaţi la spargeri, ca în *Ceas rău*, unde se analizează procesul de destrămare morală a omului care se pune prin faptele sale în afara societăţii, precum şi funcţionari, dogari, orzari.

În *Hanul ciorilor* îşi dau întâlnire şi felurite categorii de negustori, care istorisesc despre bani blestemaţi, aducători de mari nenorociri. *Hanul ciorilor* anticipează, prin descrierea rătăcirii lui Taşcă, orzarul, noaptea, în jurul hanului, nuvela lui Caragiale la *hanul lui Minjoală*, publicată trei ani mai târziu.

Există în unele din aceste nuvele material faptic interesant, căruia însă Slavici, preocupat de intenţii moralizatoare, îi dă o interpretare ce nu ţine de înfăţişarea realistă în artă. Descrierea vieţii slujbaşului Anastase Călin din *Vecinii*, om cu o casă de copii şi ţintuit în pat de o boală grea, este sugestivă, şi asemeni şi cea a lui Paraschiv Ciulic, cămătarul, om fără familie, cu case şi acareturi. Slavici este bine intenţionat când ţine să demonstreze că fericirea nu stă în avere, ci în viaţa de familie. Dar

convertirea cămătarului – prin iubirea neaşteptată pentru copii-la umanitarism nu decurge, cu necesitate, din acţiune şi rămâne fără acoperire.

Multe aspecte ivite în viaţa societăţii bucureştene de după 1900 le întâlnim descrise şi în unele nuvele ale lui Slavici. Reprimarea răscoalelor ţărăneşti din 1907 determină unii ţărani să părăsească satele şi să caute refugiu la Bucureşti, unde practică felurite meserii. Eroii nuvelelor lui Slavici sunt ţărani, mai ales din Argeş, unde răscoalele au luat mare amploare. Stabiliţi în Bucureşti, unii din ei cresc copii părăsiţi (*Din valurile vieţii*). Nuţa, eroina nuvelei cu acelaşi titlu, vine de la ţară, în casa lui Nae Cotoc, băcan în Dealul Spirii, care, deşi rudă, o ţine în condiţii de servitoare. Slavici îşi conduce eroina prin diverse medii sociale, şi interesează nu întâmplările în sine, cât mai ales privirea critică asupra burgheziei şi aristocraţiei bucureştene.

Slavici surprinde şi procesul de aristocratizare, care îşi făcea drum în lumea micii burghezii bucureştene. Tănase, tâmplarul din *Prinţesa*, nuvelă tipărită postum, se asociază cu un antreprenor italian, angajează zidari etc. Şi ridică după socotelile şi planurile lor case în Bucureşti. Tâmplarul mânuieşte capital şi-şi trimite copiii la şcoli, ţine franţuzoaică pentru fată, cumpără gabrioletă şi iese la Şosea, cum făceau şi boierii. Spirache, brutarul din *Un democrat*, tipărită de asemenea postum, îşi clădeşte casă mare, o mobilează după „regulile artei moderne”, are şi el trăsură şi iese la plimbare pe Podul Mogoşoaiei şi la Şosea. Băiatul său Iencuşor studiază la Paris şi devine „musiu Jean”. Spirache nu pierde deprinderea de a munci, pe care o moşteneşte şi fiul său. Amândoi muncesc însă să parvină – şi cu atâta râvnă, încât în a doua generaţie se şi desăvârşeşlo procesul de aristocratizare.

Imaginea Bucureştiului şi în general a oraşului, aşa

cum se desprinde din aceste nuvele, este, cu puţine excepţii, a unui loc de perdiţiune. Eroii nuvelelor, veniţi de la sat, au un bogat fond uman şi rezistă procesului de disoluţie morală, iar atunci când alunecă pe panta prăbuşirii îşi dau seama de primejdii, se smulg din această lume şi se întorc la ţară. Vieţii la ţară i se aduc elogii, mai ales când este vorba, ca în *Nuţa*, de satul de la munte. Opoziţia dintre oraş şi sat apare categorică şi s-ar putea vorbi de semănătorism. *Spiru Călin* s-ar părea nuvela cea mai pronunţat semănătoristă. Spiru Călin are avere rămasă de la părinţi, local de „cârciumă în piaţă”, „vie cu livadă la deal”, şi şi-o sporeşte ca antreprenor de case. Viaţa la oraş nu-i place şi-ar prefera pe cea de la ţară. Se desprinde însă din nuvelă că Spiru Călin se uzase în „combinaţiuni şi socoteli; operaţiuni şi mijlociri”, precum şi în cele la „bursă”, şi plecarea la ţară apare ca o ieşire, la vreme, dintr-o lume în care nu mai putea juca un rol important.

Slavici îşi surprinde eroii, prin urmare, nu în stadiul unei tânjiri nesfârşite şi fără leac, după viaţa de la ţară. Mai exact, nu tânjirea şi lamentarea formează tema acestor nuvele. El este preocupat să arate că eroii veniţi de la ţară, chiar intrând în medii sociale corupte, au tăria de caracter de a rezista disoluţiei morale şi găsesc în ei energii suficiente pentru a se salva de la prăbuşire. Şi salvareastă, după părerea lui Slavici, în întoarcerea la sat, însă nu spre a căuta un refugiu, o „oază” a liniştii, ci spre a reintra în viaţa de la ţară. Deosebirea dintre Slavici şi scriitorii semănătorişti este esenţială, de vreme ce „dezrădăcinaţii” acestora devin orăşeni, şi deşi tânjesc şi fac, am zice, o profesie din lamentare, nu dispun de energia sufletească de a se salva. Luptător pe tărâm social, Slavici nu cade în lamentări, iar dezrădăcinarea, ca temă literară, aşa cum o tratează scriitorii semănătorişti, nu-l

ispiteşte. Constatarea merită să reţină atenţia, şi cu atât mai mult cu cât tema cunoaşte o mare circulaţie în literatura română din primele două decenii ale veacului nostru.

Multe nuvele ale lui Slavici, scrise între 1900 – 1918, descriu întâmplări din viaţa sa şi se înrudesc cu lucrările memorialistice, publicate de el în aceşti ani. *Fiul cuiva*, *O-ncurcătură*, *Leu Paraleu*, *Sepi*, *„Purceluş cu coada sfredel”*, *O noapte fioroasă*, *Bumbu ţiganul*, *Joimăriţa*, *Pepenaş* sunt dintre acestea. Acţiunea se petrece, cu puţine excepţii, înainte de 1874, epocă pentru care avem puţine documente ce ar putea să ne ajute la cunoaşterea vieţii lui Slavici. Şi acelea pe care le avem au caracter de generalitate, pe când în aceste bucăţi întâlnim, ca şi în memorialistică, tablouri cu multe amănunte importante atât pentru cunoaşterea vieţii lui Slavici, cât şi a realităţilor social-politice din vremea sa.

Lumea „mahalalei” zugrăvită de Slavici este, sub raportul profesiunii eroilor, mai variată decât a lui Caragiale, şi privirea asupra ei, incomparabil mai cuprinzătoare decât cea întâlnită la Vlahuţă, Delavrancea şi alţi scriitori români dinaintea primului război mondial. Slavici înfăţişează toate categoriile sociale, fără alegere şi fără repulsie faţă de ocupaţiile modeste. Atitudinea sa se schimbă când descrie parveniţii, reprezentanţii aparatului represiv (poliţie), oamenii politici şi dă o largă utilizare mijloacelor satirice. Stau în atenţia sa şi interferările dintre clasele sociale, şi cei din lumea „mahalalei”, înălţaţi în ierarhia socială prin avere, sunt arătaţi întâlnindu-se cu descendenţii claselor „vechi” în viaţa de petreceri. Slavici construieşte personaje interesante, dar zugrăvind o lume lipsită de „protocolul vieţii rurale”, ea apare, cele mai adeseori, „săracă sufleteşte”[35]. Mai importantă rămâne

351 Convorbiri literare, XXVIII (1804), nr. 3 (1 iulie); nr. 8 (1

descrierea vieţii materiale a societăţii bucureştene. Nuvelistica inspirată din viaţa societăţii de dincoace de Carpaţi îl arată pe Slavici de-a lungul a aproape şase decenii de activitate literară necontenit în contemporaneitate.

Există mărturii din care rezultă că Slavici se preocupa de roman încă la începutul activităţii sale literare. El îl înştiinţează pe I. Negruzzi, într-o scrisoare din 10 aprilie 1873, că începuse un roman, *Osânda răului*, din care scrisese vreo „15 coaie" 2. Slavici publică însă primul său roman abia în 1894, după mai bine de două decenii de activitate literară. *Mara*, cel dintâi roman al său, apare în *Vatra*, şi Slavici nu pare să fi pornit de la intenţia de a scrie un roman, ci tot o nuvelă, cum se şi precizează în revistă şi în cronicile literare din 1894. Acţiunea, începută îndată după 1848 şi terminată în 1860, se petrece la Lipova şi Radna, iar în unele episoade şi la Arad şi Viena. Situarea acţiunii în ţinutul natal are o importanţă excepţională, deoarece Slavici cunoaşte bine lumea de aici, cum s-a putut vedea, nu o dată, şi din nuvelistica sa. Dar în nuvele Slavici descria satul transilvănean, pe când în roman el înfăţişează mica burghezie orăşenească din Transilvania, micii meseriaşi – cizmari, măcelari, cojocari. Cealaltă parte a burgheziei orăşeneşti, care se îndeletnicea cu politica, nu este cuprinsă în roman.

Explicaţia pentru ce anume romanul *Mara* trece multă vreme neobservat este greu de dat. Slavici înfăţişează o lume „comună" şi fără „poezie" într-un moment când descrierea decăderii boierimii era în literatura noastră una dintre temele preferate. D. Zamfirescu începe publicarea în *Convorbiri literare*, tot în

---

decembrie); XXIX (1805), nr. 1 (ianuarie) - 5 (mai).

1894, a romanului *Viaţa la ţară*[36], căruia îi urmează, la scurte intervale, *Tănase Scatiu* şi *în război*, impunând, cu mai multă strălucire decât predecesorii săi, direcţia inaugurată de N. Filimon eu câteva decenii mai înainte. Acum, în momentul de afirmare a romanului românesc în linia tradiţională, Slavici inaugurează o nouă direcţie, prin situarea în centrul acţiunii, nu a boierimii şi nici a ţărănimii, ci a micii burghezii orăşeneşti. Slavici are precursori, cum ar fi I. Popovici-Bănăţeanul, cu ale sale schiţe şi nuvele „din viaţa meseriaşilor" 2. Prin schimbarea în tematică, atât de importantă, autorul *Marei* deschide drum romanului orăşenesc în literatura română.

Slavici adoptă un mod de tratare, am zice, monografic, de vreme ce în descrierea vieţii familiilor meseriaşilor introduce şi informaţii, anterioare momentului începerii acţiunii. Se atrage, astfel, atenţia că Hubăr făcuse avere încă înainte de 1848. Familiile meseriaşilor apar, privite dinafară, deplin consolidate. Mara, văduvă cu doi copii, se îngrijeşte de creşterea lor şi strânge bani să le poată asigura o poziţie independentă; Hubăr are fecior priceput în meserie, pe care îl lasă în locul său, în măcelărie; Bocioacă, starostele, este om cu autoritate în breslă, unde nici chiar „beamterii" nu pot trece peste cuvântul său, lucrează cu calfe şi scoate „negoţ" la toate târgurile. Slavici nu se opreşte însă la viaţa „exterioară" a familiilor meseriaşilor, ci pornind de aici face, cum procedează şi alţi mari scriitori, adevărate „disecţii", care pun în lumină stări de lucruri deosebit de grave. Mara doreşte să-şi vadă fata preoteasă şi aranjează căsătoria ei cu Codreanu. Persida, cu educaţie la călugăriţe şi ascultătoare până atunci, fuge cu „neamţul" la Viena. Bocioacă, starostele, este pregătit să-şi mărite fata cu Trică, dar feciorul, după discuţii violente cu Mara,

36 D. Valainaniuc, 1. Popovici-Bânuleanvl, Uucurrşli, 10M, p. 147- 104'

se dă prins la „verbonc”. Bocioacă are cuvânt, ca staroste, în breslă, nu însă şi în casă, unde Marta, soţia sa, face şi desface toate. Hubăr, distins şi protocolar, are un copil din flori. Hubăroaia îl creşte pe Naţi ferit de greutăţile vieţii, şi el se maturizează greu, aşteptând şi după ce se însoară să-i dea bani. Drumurile pe care merg eroii, atât de diverse, se întâlnesc, şi nu întâmplător. Scenele care prezintă „polarizarea” familiilor învrăjbite în jurul Persidei, mamă a unui băiat, marchează încheierea duratei unui ciclu, ca altul să-l reprezinte tinerii părinţi, în noi condiţii sociale. Zugrăvirea vieţii de familie stă la înălţimea celei din *Pădureanca* şi *Moara cu noroc* şi se înscrie ca unul din marile merite ale romanului.

Slavici a creat în *Mara* câteva personaje memorabile. Mara este construită, ca personaj, prin contrastul dintre înfăţişarea fizică („muiere mare, spătoasă, greoaie şi cu obrajii bătuţi de soare, de ploi şi vânt”) şi spiritul treaz, inteligenţă practică, de unde şi o uimitoare capacitate de adaptare la cele mai neprevăzute situaţii. Are două preocupări: să-şi prefacă munca în bani şi să-şi înalţe copiii, fără a cheltui ceva pe trepte sociale mai înalte decât se afla ea şi, dacă se putea, nu în afara lumii meseriaşilor. Trică este şi el construit pe contrastul dintre înfăţişarea fizică şi maturizarea gândirii, pe care cea dintâi nu o face perceptibilă. Copilul îmbrâncit în şcoală devine băiatul cu puţină grijă pentru ţinuta sa, ca să intre în adolescenţă, crescut repede şi deşirat, cu mişcările nesigure. Trică este, cu un cuvânt, un „motolog”, dar sub această înfăţişare exterioară se ascunde un spirit treaz, ca al Marei, care îşi apără cu îndărătnicie libertatea de acţiune, şi nici mama sa, cu mare autoritate, şi nici Marta, femeie cu experienţă, nu-I pot subordona planurilor lor. Trică pare încremenit într-o vârstă, ani în şir, apoi, brusc, trece la vârsta următoare, şi schimbările sunt aşa de mari încât ele

constituie prilej de uimire.

Slavici reia, în construirea a doua din personajele principale, Naţi şi Persida, procedee întâlnite în *Pădureanca*. Naţi nu are, asemeni lui Iorgovan, tărie de caracter. Iubirea, în loc să ducă la încordarea forţelor sufleteşti, îi slăbeşte până şi voinţa de a se menţine pe o linie egală în comportare. Slavici vrea să demonstreze că instabilitatea caracterului se moşteneşte, dar că jucau, în aceasta, un foarte mare rol şi condiţiile sociale.

Persida este personajul mai complex nu numai din roman, ci din întreaga operă a lui Slavici, stând sub aspectul realizării artistice alături de Ghiţă din *Moara cu noroc*. Slavici reia însă experienţa literară din *Pădureanca* şi Persida este o Simină, a cărei viaţă este înfăţişată şi după căsătorie. Persida trăieşte, ca personaj, mai presus de orice, prin acţiunile sale. Iubirea îi umple viaţa şi, spre deosebire de Naţi, îi dă încredere şi tărie să biruie toate piedicile. Analiza evoluţiei perSOnajului de la fetiţa desculţă, zdrenţăroasă. şirtepieptânată, Care-şi petrece zilele „în târg, printre picioarele oamenilor”, până la soţia devotată, capabilă de cele mai mari sacrificii, prin care înfrânge barierele confesionale şi de clasă, este cu totul remarcabilă. Aici şi stă, în cea mai mare măsură, capacitatea emotivă a romanului.

Mara interesează şi prin cadrul social, iar dacă tema convieţuirii dintre naţionalităţi o întâlnim şi la alţi scriitori, descrierile de obiceiuri, ca cele de la culesul viilor în părţile arădene, ori promovarea în breslele meşteşugăreşti, nu le găsim nicăieri în literatura noastră. Se poate vorbi şi de o importanţă documentară a romanului. Asemenea descrieri rămân importante şi în tratarea unor teme ca luarea în armată. Slavici se întâlneşte aici cu Creangă şi cu alţi scriitori. Prozatorul transilvănean dă o mare dezvoltare peisajului social şi

zugrăvirea realistă conferă romanului istoricitate, cum nu au multe scrieri pretins istorice. *Mara* vine să împlinească, prin înfăţişarea vieţii meseriaşilor, tabloul din nuvele asupra societăţii transilvănene.

Romanul se înscrie cronologic şi ca a doua mare realizare a genului, după *Ciocoii vechi şi noi*. În afară de personaje puternic conturate, de o desfăşurare largă a acţiunii *Mara* aducea, la data apariţiei, şi o dezvoltare a cadrului social şi o nouă tematică, pe care nu le întâlnim înaintea sa în romanul românesc.

Slavici scrie şi alte romane, câteva sociale: *Din două lumi* (1908 – 1909), *Cel din urmă Armaş* (1923), cele mai multe istorice: *Din bătrâni* (1902), *Din bătrâni – Manea* (1905), *Corbei* (1906 – 1907), *Vânturăţară* (1922 – 1923), *Din păcat în păcat* (1924 – 1925), ultimele trei rămase în periodice, dar numite şi unele şi altele, cu puţine excepţii, „naraţiuni”. Cel dintâi reia, după mai bine de un deceniu, tema din *Mara*, cu deosebirea că înfăţişează meseriaşi bucureşteni; cel de al doilea are ca temă decăderea boierimii, întâlnită şi la alţi mulţi scriitori români. Romanele istorice se situează, ca apariţie, foarte aproape de cele ale lui Sadoveanu, cu care nu se pot compara. Şi totuşi, „naraţiunile” lui Slavici nu sunt lipsite de interes, fie şi numai pentru faptul că anticipează multe dintre temele întâlnite în romanul românesc dintre cele două războaie mondiale.1

Memorialistica ocupă un loc important în activitatea literară a lui Slavici şi este partea cea mai cunoscută a operei sale, alături de nuvelele în care înfăţişează satul transilvănean şi romanul *Mara*. Şi-a cucerit însă recunoaşterea nu atât prin circulaţie, ca operă înde

P. Mareea, I. Slamei, p. 320 – 33G.

pendentă, cât mai ales prin referirile la ea în cercetările de istorie literară.

Multă lume este încredinţată că „amintirile” lui Slavici aparţin ultimilor ani ai vieţii sale. Este inexact. Începuturile memorialisticii lui Slavici trebuie căutate încă în primele lucrări pe care le publică. Descoperim, în adevăr, în *Studii asupra maghiarilor*, din 1871, un pasaj în care evocă întâmplări din timpul frecventării liceului din Timişoara.[37] Asemenea pasaje, cu caracter memorialistic, se în. îmesc şi în articolele politice, precum şi în studiile sale, pe cele mai diverse teme. Ar fi să amintim fie şi numai acele pagini din *Românii, din Ardeal*, în care Slavici descrie călătoriile pe care le-a făcut în cursul anilor spre a cunoaşte viaţa poporului român.2

Cea dintâi lucrare memorialistică a lui Slavici este *Fapta omenească*, apărută în *Tribuna*, în 1883, în vreo 23 de numere.3 Lucrarea, compusă din 10 scrisori ample, adresate „unui om tânăr”, începe cu evocarea copilăriei scriitorului şi se termină cu moartea, în 1873, a părinţilor săi. Slavici scrie *Fapta omenească* în temniţă, la Vaţ, şi tonul biblic în care învăluie unele întâmplări nu trebuie să surprindă. Se discută în primele 5 scrisori – şi nu întâmplător – despre conduita morală în societate. Găseşte importantă „stăpânirea de sine a omului care ştie şi înţelege, deci nu voieşte să facă decât ceea ce este în natura lucrurilor să fie” 4. Slavici credea că individul trebuie să aibă ca normă de conduită iubirea pentru semeni. Suntem îndrumaţi nu atât spre Confucius, cât mai ales spre Kant.

Scrisorile au o valoare inegală, şi primele 5 dintre ele sunt mai curând dizertaţii, pe o anume temă, decât operă memorialistică. Mai importante sunt scrisorile VI – IX, în

---

37 Convorbiri literare, V (1871), nr. 19 (1 decembrie). ■ I. Slavici, lîimanii din Ardeal, Bucureşti, f.a., p. 3-3. * Tribuna, V (1888), nr. 243 (26 oclombrie/7 noiembrie) - nr. 289 (21 decern- brie/2 ianuarie 1889).
' Idem, nr. 248 (1/13 noiembrie).

care Slavici evocă întâmplări şi oameni dintre 1350 şi 1373. Apar dominante două momente: copilăria şi anii petrecuţi la Viena, la studii. Slavici va vorbi, în repetate rânduri, despre „tata bătrân”, despre tatăl său şi cu deosebire despre mama sa, dar în *Fapta omenească* ei sunt evocaţi prin o mulţime de întâmplări, multe şi imaginate, încât devin personaje literare. Ocupă un loc important, ca personaj, însuşi scriitorul, ceea ce nu se întâmplă prea des în memorialistică. În evocarea mai ales a copilăriei intră mult romantism.

Via – a petrecută la Vlena, la studii, cel de-al doilea moment cu deosebire important din *Fapta omenească*, reţine atenţia dintr-un îndoit punct de vedere. Memorialistul îşi concentrează atenţia asupra formării propriei sale personalităţi, indicând profesorii şi cursurile audiate, lecturile făcute, preocupările literare. Scriitorul evocă, pe de altă parte, împrejurările în care îl cunoaşte pe Eminescu, acţiunile comune, precum şi rolul jucat de poet în formarea personalităţii sale.

Slavici evocă anii studenţiei la Viena, după trecerea doar a unui deceniu şi jumătate, dar între memorialist şi întâmplări se aşază parcă o întreagă epocă istorică. Scrisorile sunt adresate, cum arătam, „unui om tânăr”, dar nici memorialistul nu era om în vârstă. Să nu pierdem însă din vedere că îşi compunea scrisorile în închisoare, cu jandarm la uşă. Se explică de ce nu vorbeşte nici de serbarea de la Putna, manifestaţie politică pusă la cale de studenţii români din Viena. Surprindem, pe alocuri, o undă de tristeţe. Se explică şi ea. Slavici scria în temniţă, iar Eminescu, a cărui „amintire” o evocă, îşi trăia ultimul an al calvarului său.

Slavici nu construieşte *Fapta omenească* pe un teren gol, ci materialul îl întâlnim, măcar în parte, şi în articolele sale politice. El evocă copilăria şi anii petrecuţi la studii la

Viena, precum şi viaţa de cazarmă, în cuvântul de apărare pe care îl rosteşte cu prilejul judecării, în 1885, a primului proces de presă intentat *Tribunei*.[38] Slavici evocă vremea studiilor la Viena şi a prieteniei sale cu Eminescu şi în articolul *Un nou adept*, publicat în 1886, tot în *Tribuna1*. Se pot da şi alte exemple. Scriitorul apelează în aceste cazuri la materialul memorialistic spre a-şi justifica atitudini în lupta politică.

Slavici reia activitatea memorialistică la începutul veacului nostru, prin urmare după mai bine de un deceniu. Se cere şi aici o explicaţie. Odată cu donarea, de Maiorescu, în 1902, Academiei Române a manuscriselor lui Eminescu, cercetarea operei poetului intră într-o nouă etapă. *Semănătorul*, de pildă, îşi face un titlu de glorie din publicarea ineditelor lui Eminescu; se întreprind cercetări pe baza manuscriselor şi se pun în lumină aspecte noi ale operei poetului. Sereluară însă şi discuţiile în legătură cu pesimismul lui Eminescu. Slavici este şi el chestionat, între alţii, şi de I. Scurtu, care pregătea o teză de doctorat asupra vieţii şi operei lui Eminescu. e Dă un răspuns categoric, arătând că pesimist nu este cel care vede relele sociale şi le denunţă cu scopul de a fi înlăturate.1 Se împlineau în 1904, în iulie, patru sute de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare şi se pregătiră mari serbări la Pulna şi în alte localităţi din Bucovina. Slavici crezu nimerit să evoce întâmplări din 1871, când, împreună cu Eminescu şi alţi studenţi, organiză serbarea de la Putna. Scriitorul publică, între 1902 şi 1909, în *Tribuna*, *Minerea*, *Semănătorul*, *Ramuri* şi *Convorbiri literare*, *O* serie de fragmente memorialistice: *Pesimismul lui Eminescu*,

---

38 Tribuna, II (1885), nr. 19 (24 Ianuarie).
■ Tribuna, III (1886), nr. 230 (7/19 octombrie) - nr. 232 (9/21 octombrie). •• I. Scurtu, Miliail Eminescu's. Leben und Prosaschriften, Leipzig, 1903.

Serbarea de la Pulna, *Eminescu în politică*, *Poporanismul lui Eminescu*, *Eminescu şi ardelenii*, *Eminescu şi Junimea* şi alte câteva. Apare dominantă, pretutindeni, în aceste bucăţi, preocuparea de a-l înfăţişa pe Eminescu om integru şi însufleţit de lupta naţională. Astfel, Slavici dădea cea mai puternică lovitură acelora care aşezau destinul lui Eminescu sub zodia pesimismului, căutând să micşoreze însemnătatea criticii sociale din opera poetului.

Condamnarea, în 1919, la un an de temniţă, pricinui prozatorului mari suferinţe. Din 1921, îndată după ieşirea din închisoare, el îşi consacră activitatea literară aproape exclusiv memorialisticii. Apar în *Adevărul literar şi artistic* şi în *Viaţa românească*, în acest an: *Coşbuc la „Tribuna”*, *Coşbuc şi „Vatra”*, *Coşbuc şi Titu Maiorescu*, *Eminescu şi Caragiale*. *Felul lor de a concepe viaţa*, *Eminescu şi conservatorii*, *Gheorghe Coşbuc*, *La balamuc*, *Alecsandri şi Eminescu*, *Clopotniţa Mănăstirii Putna*. Slavici evocă în acest moment memoria lui Eminescu, Caragiale şi Coşbuc, spre a arăta că societatea în care au trăit a fost nedreaptă cu ei. El publică chitanţa din care se vede cum plăteau „boierii” lefurile celor trei redactori de la *Timpul*. Bucăţile sunt – şi destul de vizibil – şi o pledoarie *pro domo*. Privite astfel, lucrările memorialistice apar pronunţat polemice.

Bucăţile înşirate mai sus, cărora li se adaugă şi unele din epoca precedentă, intră în *Amintiri* (1924). Se explică prin chiar acest fapt reluarea, în mai multe rânduri, a aceloraşi întâmplări2, dar repetările nu se confundă cu reproducerea, şi ele dezvăluie aspecte noi.

Sub raport literar, aceasta înseamnă un câştig; nu însă întotdeauna şi sub raport informativ. Căci cercetătorul care nu are vreme să verifice poate lua un aspect sau altul, uneori chiar pe toate, ca fiind la fel de importante, cum însă nu sunt în realitate.

Slavici publică, tot în 1921, *închisorile mele*, în care

evocă viaţa petrecută în temniţa de la Vaţ în 1888 – 1889 şi în temniţele prin care trece între 1916 şi 1920. Viaţa în temniţa de la Vaţ are consecinţe dintre cele mai importante şi cu deosebire asupra sănătăţii sale. Slavici se descrie, ca personaj, cu destulă detaşare, ceea ce nu trebuie trecut cu vederea. Stăpânirea maghiară urmărea prin aruncarea luptătorilor politici în temniţă să-i compromită în ochii maselor. Se înţelege că numai aceasta nu se întâmpla, dar mulţi nu mai erau în stare, la ieşirea din temniţă, să reintre în luptă.

Închisorile mele este compusă, ca şi *Fapta omenească*, sub formă de scrisori, de astă dată adresate unui „prieten din altă lume", poate Eminescu. Cele două lucrări sunt înrudite şi prin caracterul de confesiune. Dar între o confesiune şi alta există mari deosebiri. Căci dacă în *Fapta omenească* Slavici evocă împrejurările în care s-a format ca luptător politic, în *închisorile mele* înfăţişează însăşi lupta sa, îndeosebi politică, şi care, prin idealurile urmărite, nu îndreptăţea aruncarea în temniţă. Aceasta explică de ce confesiunea din *închisorile mele* capătă un caracter explicativ. „Scrisorile" sunt polemice, ca şi celelalte „amintiri", dar mai pronunţat critice la adresa realităţilor social-politice ale vremii.

Lumea prin care am trecut, ultima lucrare memorialistică a lui Slavici, începută în mai 1924, apare postum, şi ea evocă întâmplări întâlnite îndeosebi în *Fapta omenească*. Descrierea ţinutului natal este făcută şi de astă dată, deşi memorialistul avea 76 de ani, cu o mare forţă evocatoare amintind de cele mai bune lucrări literare ale sale. Descrierea ţinutului natal, cu şcolile la care a urmat, pare a fi scrisă pe îndelete. Expunerea devine, de aici înainte, mai sumară, fie că reia, cum face în capitolul *La Viena*, datele cuprinse în *Amintiri*, fie că aduce altele noi, cum procedează în capitolele următoare. Evocarea

este înlocuită, pe spaţii mari, cu comunicarea de informaţii importante, nici vorbă, dar care, de multe ori, nu se verifică şi documentar.

Există şi în această parte câteva momente care reţin atenţia. Am pomeni evocarea figurii lui Ioan Bechnitz, redactorul de prestigiu al *Tribunei*, şi a lui Diamandi Manole, patriotul luminat, plin de iniţiative şi susţinătorul cel mai entuziast al mişcării culturale, pornită peste munţi de „tineri". Dalele care intră în compunerea portretului acestuia le întâlnim şi în articolele politice. Mai important este fără îndoială *Tipuri contemporane*: *Pifigoii*, publicat în *Tribuna*, încă în 1887.[39] Se învederează din nou că în memorialistica lui Slavici intră materiale prelucrate, din articolele sale anterioare, unele apărute cu multe decenii în urmă. Argumente de bază în articole şi pe care se sprijină demonstraţia în lupta politică, materialele se revarsă în memorialistică asemenea unor aluviuni, nu întotdeauna uşor de descoperit.

În *Lumea prin care am trecut* apare dominantă sistematizarea, cum nu o întâlnim şi în celelalte lucrări memorialistice ale sale. Lucrarea trebuie considerată, datorită tocmai acestei preocupări, ca un ultim cuvânt şi o ultimă privire asupra drumului străbătut de prozator de-a lungul a aproape opt decenii de viaţă şi mai bine de cinci decenii de activitate publicistică şi literară.

Slavici are o bună memorie şi nu încape discuţie că se documentează, măcar în anume zone ale memorialisticii sale. Astfel, el apelează, în „amintirile" sale despre serbarea de la Putna, la corespondenţele lui G. Dem. Teodorescu, publicate în *Românul*, în timpul desfăşurării manifestaţiei.[40] Operă strict ştiinţifică nu face, şi

---

39 Tribuna, VI (1887), nr. 47 (28 februarlc/12 martie).

40* Q. Dem. Teodorescu, Serbarea de la Putna, în lîomdnul, XV (1871) din 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28 şi 29 august.

deosebirile dintre întâmplările consemnate în documente şi felul cum aceleaşi întâmplări se oglindesc în memorialistică sunt, nu o dată, uluitoare. Să dăm fie măcar şi numai un exemplu. Prozatorul scrie, în mai multe rânduri, că părinţii săi au murit unul după altul, mai întâi mama, apoi la câteva săptămâni şi tatăl său. El ar fi murit de supărare, susţine Slavici în *Fapta omenească3,* şi s-ar Jjărea că stăm în faţa unei mărturii de devotament care ar putea fi mişcătoare. Cercetarea matricolelor arată că părinţii lui Slavici au murit, în adevăr, scurt timp unul după altul. Elena, mama scriitorului, moare în 28 iunie 1873, iar Savu Slavici în 20 iulie 1873. Se precizează şi cauza morţii: „coleră" (holeră) [41]. Adesea imaginea ce ne-o facem din memorialistică, chiar despre unii membri ai familiei, nu este în concordanţă cu documentele. Mama scriitorului ar fi avut, cum rezultă din scrierile lui Slavici, mai mare trecere în sat decât tatăl său. Din registrele de stare civilă ale comunei Şiria se vede însă că nu ea, ci Savu Slavici cunună şi botează, între 1848 şi 1872, de aproape 30 de ori. Cununarea şi botezarea apar la şirieni – şi nu numai la ei – ca forme de înrudire. Scriitorul însuşi este martor, în sat, la cununii.[42] Afecţiunea faţă de mama sa, întâlnită şi la Creangă, face ca ea să treacă pe primul loc în memorialistică.

Există momente de răscruce în activitatea

---

41 Protocolul repausafilor din opidul Siria 1859— 1,171, Arhivele Slalului, Arad, poziţiile 219 şi 236.

42 Protocolul cununaţilor din Şiria 1SH3-1S82, Arhivele Stalului, Arad, pozilia 30/1867.

•• I. Slavici, Lumea prin care am trecut, p. 79, 90.

» Telegraful român, XXIV (1876), nr. 56 (15/27 iulie).

< Idem, XXXI (1883), nr. 116 (6/18 oclombric).

■ I. Breaz,u, Literatura „Tribunei" (ISSi-ISOS), p. 56.

publicistică a lui Slavici, şi constatăm, cu surprindere, că şi aici culegem din memorialistica sa informaţii care nu se verifică documentar. Am putut vedea că întemeierea *Tribunei* are o însemnătate cu totul deosebită în activitatea sa publicistică. Ştim că Slavici colaborează, până în 1883 – alături de ceilalţi „tineri" la *Telegraful român*, când Miron Romanul îl înlătură pe N. Cristea de la conducerea ziarului sibian. Slavici scrie că măsura mitropolitului a fost determinată de un articol al său, *Lapsus calami.2* Slavici publică, în adevăr, un articol cu acest titlu, dar nu în 1883, ci în 27 iulie 1876, prin urmare cu şapte ani mai înainte.3 Articolul care a dus la înlăturarea din redacţie a lui N. Cristea se intitulează *Răsplată*?, apare în 18 octombrie 1883 şi se referă la evenimente întâmplate numai cu câteva zile mai înainte.4 Slavici, care locuia în Bucureşti, putea publica articolul numai în ipoteza că se găsea, între 14 – 18 octombrie 1883, în Sibiu. Nu avem până acum documente să putem dovedi acest lucru. Şi totuşi, informaţiile au fost preluate din memorialistică *tale quale* şi le întâlnim în cercetările de istorie literară.

Memorialistica lui Slavici este, cum spune un istoric literar despre *Fapta omenească*, o adevărată „mină de informaţii" 6, şi fără ea nu sunt de conceput cercetările în legătură cu Caragiale, Creangă şi Coşbuc, iar cele în legătură cu Eminescu şi Slavici însuşi, imposibil de realizat. Informaţiile se impune însă să fie utilizate, ca orice date scoase din lucrările memorialistice, cu prudenţă şi nu înainte de a fi verificate documentar. Memorialistica sa apare, în mai mare măsură ca cea a lui I. Ghica şi a altor scriitori români, ca operă subiectivă. Memorialistul, preocupat să explice, îndeosebi, lupta sa politică şi să polemizeze cu cei pe care îi crede a nu o înţelege, dă dezvoltare unor date şi diminuează altele, care, situate în complexul social-politic, apar ca fiind de dimensiuni mult

mai mari. Memorialisticii lui Slavici îi sunt caracteristice micşorarea adversarilor, prin trecerea peste meritele lor şi mărturii asupra a ceea ce se considera negativ în activitatea lor, afecţiunea faţă de cei care i-au fost tovarăşi de luptă şi exaltarea meritelor lor. Ni se dezvăluie, cu o mare forţă sugestivă, şi comuniunea cu lumea ţinuturilor natale.

Când se discută despre arta literară a lui Slavici se porneşte, cele mai adeseori, de la câteva nuvele, de preferinţă acelea în care zugrăveşte satul transilvănean. T. Vianu stabileşte ca mai caracteristice scrisului lui Slavici oralitatea, analiza psihologică, dar şi lipsa fanteziei vizuale şi a „imaginaţiei lingvistice”[43]. Oralitatea, atât de specifică acestor nuvele, nu apare caracteristică în egală măsură şi celorlalte scrieri în care lumea descrisă nu mai este cea a satului transiU vănean. Constatarea se impune atenţiei cercetând întreaga activitate a lui Slavici, atât literară, cât şi publicistică. O asemenea perspectivă duce, pe lângă posibile nuanţări, şi la dezvăluirea unor aspecte noi ale artei scriitorului.

Slavici pare să se călăuzească, în construcţia multora dintre scrierile sale, după teoria romanului popular, dar nu este tributar lui Maiorescu. Criticul expune teoria romanului popular, în 1882, în *Literatura română şi străinătatea* şi-l urmează pe Goethe din *Wilhelm Meister*. La acea dată Slavici compusese cele mai importante nuvele ale sale, între care şi *Gura satului* şi *Budulea Taichii*, pe care criticul le citează ca mai caracteristice. Mişcarea literară europeană se orienta, încă de la jumătatea secolului trecut, spre clasele „de jos”, şi Slavici se încadrează în această direcţie nu din 1879, când apare

---

43 T. Vianu, Arta prozatorilor români, Bucureşti, 1041, p. 119 — 123. ' I. Breazu, Literatura „Tribunei", p. 63. •• I. Slavici, Nuvele, 111, Bucuroşii, [1924], p. 159.

Gura satului, ci încă din 1871, când publică comedia *Fata de birău*, cea dintâi scriere literară a sa. Maiorescu consemna, când expunea teoria romanului popular, ivirea acestei orientări şi în literatura română. *Gura satului* şi *Budulea Taichii*, citate de Maiorescu, înfăţişează, cum cerea teoria romanului popular, clasele „de jos", acţiunea curge încet şi întâlneşte în cale întâmplări neprevăzute, care îi schimbă cursul. Se poate vorbi de o influenţă a lui Maiorescu, cum s-a arătat2, în construirea nuvelei *Pădureanca*. Slavici însuşi pare a parafraza, în deschiderea acestei nuvele, teoria romanului popular. „... Lumea din întâmplări se alcătuieşte, iar întâmplarea e noroc, ori nenorocire, şi nimeni nu ştie dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-şi pune de gând". 3

Concomitent cu *Budulea Taichii*, *Gura satului* şi *Pădureanca*, *care* pot fi explicate, în ce priveşte construcţia, prin teoria romanului popular, Slavici compune alte scrieri care o infirmă. *O viaţă pierdută* este dintre acestea. *Moara cu noroc* este şi ea construită cu o mare economie a mijloacelor artistice, care a dus la înlăturarea episoadelor fără legătură strânsă cu acţiunea, de unde şi desfăşurarea vertiginoasă a acesteia. Maiorescu nu citează *Moara cu noroc*. Nici nu putea, deoarece nuvela infirma teoria romanului popular. Construcţia nuvelei *Moara cu noroc*, cu o mare economie a mijloacelor artistice, nu este des întâlnită în scrisul lui Slavici şi apare mai caracteristică, prin deasa reluare, cea care se susţine pe o acţiune cu curgerea lentă. Spre a scrie astfel, Slavici nu avea nevoie de o teorie, fie ea şi a romanului popular. Dar teoria avea nevoie de scrierile sale spre a putea fi exemplificată.

Construcţia unor scrieri ca *Mara* dezvăluie procedee care merită să reţină atenţia. Materia este sever

distribuită, şi fiecare capitol îşi are partea în înălţarea edificiului. Capitolele se deschid, fie cu intrarea directă în acţiune, fie cu cuvinte ieşind, cel mai adesea, din înţelepciunea populară. „Nu-i nimic mai iute decât gândul, iar vorba poartă gândul dintr-un om în altul” (*Furtuna cea mare*); „Norocul nu umblă târâş, ci zboară pe aripi iuţi şi-ţi iese, când îi vine rândul, fără veste-n cale” (*Ispita*). Distribuirea severă a materiei, alternarea capitolelor, unele intrând direct în expunere, altele deschizându-se cu un fel de prolog, cuprinzând o învăţătură populară, chemată să ilustreze tema, lăsarea acţiunii în suspensie, în finalul unor capitole, anume să pună în mişcare imaginaţia cititorului, demonstrează preocupări urmărite intenţionat şi pe întinderea întregului roman în vederea obţinerii de efecte literare.

Slavici este, chiar şi în privinţa construcţiei, un scriitor foarte inegal. Conflictului din *Corlei* i se dă o încheiere pripită, care nu decurge cu necesitate din înlănţuirea întâmplărilor. În *Comoara*, în schimb, şi în *Din păcat în păcat*, se introduc capitole şi după ce acţiunea, virtual, s-a încheiat. Ele apar ca nişte prelungiri, din care se puteau face lucrări separate. În *Cel din urmă Armaş*, Emil, care părea să devină unul din personajele principale, este pierdut în cursul desfăşurării acţiunii, spre a fi readus în final. Adesea dezlegarea nefirească a conflictului, în sensul că ea nu decurge cu necesitate din expunerea întâmplărilor, este urmarea preocupărilor moralizatoare ale scriitorului.

Contribuţia decisivă pe care o aduce Slavici în dezvoltarea litera»turii române stă în crearea de personaje. Popa Tanda, Sanda, badea Mitrea, Marta, Huţu, Ghiţă, Lică, Ana, Simina, Iorgovan, Sofron, Mara, Persida sunt figuri de neuitat. Slavici nu este cel dintâi căruia i se recunosc asemenea merite, şi C. Negruzzi, N. Filimon, V.

Alecsandri – casă nu amintim decât câţiva – au realizat, cu mult înainte, personaje memorabile. Deosebirea principală între Slavici şi predecesorii săi stă, cum arată T. Vianu, în preocuparea de a da personajelor o „viaţă interioară”, şi scriitorul vede „oamenii lui din lăuntru, în sentimentele sau în crizele lor morale, ba chiar în procesele lor intelectuale” 1. Cu alte cuvinte, Slavici se îndreaptă spre „analiza psihologică”, ceea ce constituia, la 1875, ceva nou în literatura română şi cu atât mai mult la 1871, când publică prima sa lucrare literară. Slavici nu este totuşi un analist, în sensul *disecării*, spre a surprinde stări de conştiinţă. Capacitatea de a le intui nu-i lipseşte, însă momentele intenţionat de analiză a stărilor de conştiinţă sunt expuse abstract şi nu o dată sună a predici morale şi moralizatoare. Şi totuşi, puţini sunt scriitorii din literatura noastră care să fi descris cu mai mare profunzime sentimentul iubirii, procesul de formare al intelectualului, precum şi procesul de înstrăinare! (T familie, consecinţă a pătrunderii relaţiilor capitaliste în lumea satului.

Slavici are o „metodă de lucru” care a stat în atenţia comentatorilor operei sale. El priveşte personajele în complexitatea lor, dar spre a dezvălui viaţa interioară se sprijină pe aglomerarea de amănunte exterioare, prin care caută să o pună în lumină. Viaţa sufletească a Persidei, unul dintre personajele cele mai realizate din opera lui Slavici, se conturează progresiv, din prezentarea felului cum se oglindesc faptele sale în ochii Marei, ai lui Trică, ai Hubăroaiei, din surprinderea reacţiunilor Martei, soţia lui Bocioacă, din descrierea, cu multe amănunte, a acţiunilor pe care le întreprinde. Slavici nu inventează, ci scoate amănuntele din observarea vieţii, de unde şi impresia puternică de zugrăvire realistă.

„Metoda de lucru” îl deosebeşte pe Slavici de Creangă şi mai ales de Caragiale, a căror principală

preocupare este nu *aglomerarea*, ci *selectarea* amănuntului mai semnificativ, lăsând cititorului libertatea să completeze, cu imaginaţia, tabloul. „Metoda de lucru" prin aglomerarea de amănunte are la Slavici o aplicare atât de largă, încât o utilizează până şi în portretele fizice. Se împlinesc şi acestea prin aglomerarea de amănunte, pe care le culegem treptat, de pe întinderea întregii naraţiuni. Slavici aplica un asemeftă a procedeu în scrierile literare, nu însă şi în articolele sale. Pamfletul *Domnul Babeşiu1* este un portret, mai ales moral, de mari dimensiuni, realizat prin concentrarea tuturor datelor. Am aminti şi articolul *C*estiuni *bisericeşti2*, în care face portretul lui Miron Romanul, mitropolitul de la Sibiu. Capătă în aceste împrejurări o largă utilizare ironia şi persiflarea.

Portrete realizate prin concentrarea dalelor întâlnim în unele scrieri ale lui Slavici de după 1900. Câteva dintre personaje trăiesc prin portrete, şi nu prin implicarea în acţiune. Am aminti, în acest sens, portretul lui Pascal (*Pascal săracul*), al lui Thihamer Erdei (*Corbei*), al coanei Lila (*Din două lumi*) şi alte câteva.

Descripţiile din natură sunt rare în opera lui Slavici. Scriitorul notează, treptat, cum face şi la realizarea portretelor, amănunte privind peisajul, şi din *Mara*, de pildă, este cu neputinţă să se extragă un pasaj mai dezvoltat, necum o pagină care să fie o descriere din natură. Asemenea descripţii se întâlnesc însă în scrierile sale de după 1900. Trăind mulţi ani în Câmpia dunăreană, la Măgurele, Slavici surprinde, asemeni lui Sadoveanu, schimbările în trecerea de la un anotimp la altul. „Dimineaţa, prin zori de zi, cerul era senin şi plin de stele, iar aerul dulce ca pe la Sf. Gheorghe. Păsările cântau prin zăvoi de nu-ţi venea să crezi că e zi de toamnă, iar după ce se luminase de ziuă, se vedeau ca-n cele mai frumoase zile de primăvară munţii albăstrii despre Negoiul. Numai

încolo, departe, spre răsărit, cerul părea sur şi oarecum nespălat.

Erau îngălbeniţi plopii de la moară, dar zăvoiul nu-şi lepădase încă frunzişul şi tot mai era ceva văratic în freamătul lui. În curând însă după răsărirea soarelui, se lăsă, aşa, din senin, o ceaţă deasă pe Vedea şi apoi peste toată lunca, încât vedeai cerul albastru, vedeai vârfurile salcâmilor din deal, dar nu puteai să vezi nici treizeci de paşi uitându-te pe Vedea la deal.

Pe la zece ceasuri s-a ridicat ceaţa, s-au adunat norii duşi răpede de vânt şi a dat o stropitură, ploicică lină şi caldă, şi abia pe la amiazăzi, după ce iar s-a nseninat cerul, s-a răcit deodată aerul şi s-a pornit adierea cea rece”. 3

Slavici foloseşte oralitatea înaintea lui Creangă, şi ea este privită de cititorul de astăzi, mai ales după lectura *Amintirilor din copilărie*.

Telegraful roman, XXI (1873), nr. 85 (21 octombrie/2 iniicmbric). *Tribuna*, III (1886), nr. 112 (16/28 mai). I. Slavici, *Vatra părăsită*, Bucureşti, 1900, p. 156 – l! j7.

firească. Daf că pâra rflultora, la data când îşi publica primele lucrări, nepotrivită în creaţia cultă. Slavici utilizează oralitatea, în adevăr, după ce o foloseşte mai întâi în poveşti, unde ea formează farmecul naraţiunii. Oralitatea este foarte pronunţată în *Popa Tanda*, compusă în imediata apropiere a poveştilor, în nuvelele idilice, scrise îndată ce Slavici se stabileşte în „ţară”, în *Budulea Taichii* şi în general în lucrările în care evocă ţinutul natal. Oralitatea este la Slavici, mai mult decât în cazul altor scriitori români, „un instrument în vederea picturii mediului rural”[44], şi se sprijină pe ea atât în expunere, cât şi în dialoguri. Formele orale (zicerile, proverbele etc.) se integrează firesc în naraţiune, de unde şi efectele artistice.

---

44 T. Vianu, op. cil., p. 120.

■ O. Călinescu, Istoria literaturii rămâne..., p. 449.

Nu se observă însă la el, decât în foarte puţine cazuri, şi o altă preocupare, decât crearea, prin includerea formelor orale, a tabloului asupra vieţii ţărăneşti. Alta este situaţia la Creangă, care dispune de un imens tezaur de asemenea forme şi cărora le caută – şi le găseşte – locul cel mai potrivit în naraţiune. Autorul *Amintirilor din copilărie* este preocupat, nu atât de completarea tabloului, cât mai ales să pună în lumină, prin utilizarea formelor orale, atitudini sufleteşti – ale sale sau ale eroilor. Creangă utilizează formele orale şi cu o extraordinară jovialitate şi vervă, pe care nu le întâlnim şi la scriitorul transilvănean.

Oralitatea ţine de structura personalităţii lui Slavici, ca artist, şi o foloseşte şi atunci când descrie viaţa, să zicem, a unui băcan, frizer, ori antreprenor din Dealul Spirii. Scriitorul este conştient că stă în faţa altei lumi, şi înlătură zicerile, proverbele etc., cărora le dă o largă utilizare în scrierile în care evocă satul. O schimbare fundamentală nu se produce totuşi, şi oralitatea, ca instrument de zugrăvire a vieţii, devine, expurgată de elementele care îi dădeau culoare, sfătoşenie, nu o dată nepotrivită, prin curgerea lentă a acţiunii. Astfel se explică pentru ce aceste scrieri nu stau la înălţimea marilor sale realizări artistice. Căci nu spiritul de observaţie îi lipseşte lui Slavici, şi nici cunoaşterea sufletului omenesc, ci tocmai instrumentul adecvat prin care să descrie şi altă lume decât cea a satului transilvănean.

Oralitatea se exercită, ca instrument în zugrăvirea vieţii, prin limbă. G. Călinescu arată că *Popa Tanda* se deschide printr-un „fel de acord stilistic”, iar limba scrierilor lui Slavici „e un instrument de observaţie excelent în mediul ţărănesc” 2. Cercetate îndeaproape, se constată că şi în cele mai bune scrieri se întâlnesc repetiţii de cuvinte în cuprinsul aceleiaşi unităţi sintactice care pot fi supărătoare. Huţu „nu mai *mergea* singur, ci totdeauna,

când voia să *meargă*, venea pe la mine, că *să mergem* împreună, fiindcă îi venea greu *să meargă* singur" (*Budulea Taichii*).[45] Oralitatea face ca asemenea repetiţii să fie trecute cu vederea. Slavici utilizează, cum face încă *în Faţa de birău*, prima scriere literară a sa, şi expresia neologistică, şi neologismul căutat, însă spre a marca îndepărtarea de comunitatea lingvistică.

Preocupările lui Slavici în legătură cu limba au făcut obiectul unor cercetări şi asemeni şi aspectele stilistice.2 El foloseşte, fără îndoială, judecând după lexic, o limbă colorată, dar mai puţin expresivă decât cea a lui Creangă, deşi şi unul şi altul pornesc de la graiul popular. Creangă operează însă modificări spre a obţine efecte artistice, pe când Slavici reproduce, fără să „prelucreze". Instrument excelent când evocă lumea satului, limba lui Slavici devine mai puţin expresivă când descrie alte medii sociale. Cuvântul *neaoş*, pe care nici Creangă nu-l ocoleşte, însă îl pune într-un anume context, spre a obţine efecte stilistice, apare la Slavici integrat în unitatea sintactică numai după legile gramaticale şi mai puţin ca o preocupare de ordin stilistic. Se explică de ce asemenea cuvinte se întâlnesc – destul de des – şi în scrierile în care nu evocă satul, şi ele au stârnit numeroase critici.

Onomastica merită şi ea să regină atenţia. Numele din opera lui Slavici le apar multor cititori puţin obişnuite. Ele erau însă foarte răspândite în Şiria şi în familia scriitorului. Ana, Floare, Mihu, Marta şi alte nume se întâlnesc frecvent. Persida, care sună astăzi atât de ciudat, apare în documentele de familie de nenumărate ori. Un Şofron era „păcurar", şi găsim menţionată o Mară, mai multe Simine şi chiar familia Corbei. Alte nume din

---

45 I. Slavici, Novele din popor, Bucureşti, 1881, p. 264.

■ P. Duinilraşcu, Observaţii stilistice privitoare la nuvelele lui Slavici, În Steaua, VII (1956), nr. 11 (noiembrie).

scrierile lui Slavici şi în primul rând din cele date „orăşenilor” sunt creaţii ale sale. Caută să sugereze prin ele, cum procedează şi alţi scriitori (Filimon, Alecsandri, Caragiale), trăsături de caracter. Doamna Fireanu (*Corbei*) reuşeşte, în tot ce întreprinde, prin relaţii. Trage, cu alte cuvinte, firele. Mama Mariei şi soacra lui Luncan (*Toane sau vorba de clacă*) profesează neamestecul în viaţa de familie a acestora şi se numeşte doamna Plutescu. Exemplele se pot înmulţi. Slavici este însă şi scriitorul care a transformat poreclele eroilor în nume, şi dacă puţini ştiu de Mihai Budulea, iar de părintele Trandafir şi mai puţini, Budulea Taichii şi Popa Tanda au intrat pentru totdeauna în literatura românească.

Toan Slavici străbate în viaţă un drum lung, şi lumea prin care trece înscrie în istorie o epocă. Se ivi în mijlocul oi când o revoluţie, cea din 1848, zgudui aşezările feudale ale bătrânei Europe, şi o părăsi după ce altă revoluţie, cea din 1917, deschise drum spre o nouă eră – cea socialistă. Stătu în furtuna marilor prefaceri istorice aproape opt decenii şi stârni el însuşi mari furtuni prin lupta pe care o duse. Desfăşură o activitate vastă, în direcţii multiple şi ale cărei dimensiuni mulţi încă nu le bănuie. Sute de articole pe cele mai diverse teme mai zac în revistele şi ziarele dintre 1871 – 1925, zeci de studii privind istoria, învăţământul, cultura şi limba poporului român aşteaptă să fie repuse în circulaţie. În opera literară, partea mai cunoscută a activităţii sale, „nu idealizează şi nu tratează cazuri de izolare”. Deschizător de drumuri şi creator al nuvelei şi romanului românesc modern, el putea da, fără angajarea în direcţii multiple de activitate, „o comedie umană a satului”. Dar şi aşa contribuţia sa este considerabilă. Căci Slavici în Transilvania, Creangă în Moldova şi Caragiale în Muntenia suie, ca trei coloane, în literatura română din a doua jumătate a secolului trecut.

Iar între ei se înalţă Eminescu – Coloana infinită.

D. VATAMANIUC

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Ediţia de faţă reuneşte, pentru prima dată, lucrări din toate sectoarele activităţii lui Ioan Slavici, desfăşurată între 1871 – 1925. Ea cuprinde următoarele secţiuni:

— *Opera literară*

— *Publicistică*

— *Corespondenţă*.

Opera lui Slavici nu cunoaşte, în comparaţie cu cea a lui Eminescu, Creangă, Caragiale, marii săi contemporani, şi chiar a altor scriitori de mai mică însemnătate, editări prea numeroase şi nici ediţii mai cuprinzătoare. Volumul II din *Poveşti* se tipăreşte în 1923, după ce în 1921 se reeditase volumul I, apărut la „Minerva”, în 1908. Dacă volumul I este reeditat de autor în 1924, volumul II se va retipări după moartea sa. Luate împreună, cele două volume ajung în 1943 – 1945 de-abia la ediţia a IV-a[46], ca în 1947 să mai fie reeditat doar volumul I, cu menţiunea „ediţia a V-a”.

Situaţia nu se schimbă prea mult nici când trecem la nuvele. Din seria de şase volume, al căror sumar îl întocmeşte scriitorul, numai primele trei apar în timpul vieţii sale. Volumul I ajunge, în 1946, la ediţia a X-a, volumul II, în 1943, la ediţia a VIII-a, iar volumul III rămâne la ediţia a V-a din 1928. Volumele IV, V şi VI, tipărite îndată după moartea sa (1926 – 1927), au rămas la această unică ediţie.

Romanele au fost şi mai vitregite. *Din bătrâni* n-a fost reeditat din 1930, r. Înd se tipăreşte ediţia a III-a din

---

46 La Poveşti numerotarea ediţiilor se face incepîndcu ediţia în două volume apărută în timpul vieţii scriitorului; Nuvele, aşa cum a procedat Slavici însuşi, Incepînd cu ediţia în d,mi volume din 19 07-1908, apărută la editura „Minerva"

volumul I (*Luca*) şi ediţia a II-a din volumul H (*Manea*). *Vin două lumi* (1920) şi *Cel din urmă Armaş* (1923) au rămas până astăzi la aceste primo ediţii. Nici chiar Marct, unul dintre cele mai importante romane din literatura română, apărut în volum în 1906 şi retipărit în 1913 şi 1925, nu se reeditează decât în 1952, după trecerea a aproape trei decenii. Alte romane, cum sunt *Corbei*, *Din păcat în păcat*, se pot citi astăzi numai în foiletoanele *Tribunei* din Arad şi *Adevărului literar şi artistic*.

Volumele tipărite în ultimii douăzeci de ani care includ poveşti, nuvele, romane (de fapt unul singur, *Mara*) reprezintă ediţii de popularizare.

Piesele de teatru au rămas şi ele în periodice şi chiar în manuscris, şi au apărut în volum abia în 1963. Astfel, între apariţia în *Convorbiri literare*, în 1871, a comediei *Fata de birău* şi publicarea ei în volum, se aşază un interval de aproape un secol.

Memorialistica este reeditată şi ea tardiv şi numai parţial. Volumul din 1967 nu cuprinde *închisorile mele* şi unele lucrări autobiografice, rămase încă în periodice.

S-a tipărit extrem de puţin din scrierile lui Slavici privitoare la istorie, învăţământ, etică, şi sunt încă aproape necunoscute lucrările sale în legătură cu literatura populară, limba literară şi gramatica limbii române.

Dacă din aceste sectoare ale activităţii lui Ioan Slavici s-a editat cât de cât, din activitatea sa ziaristică, una dintre cele mai bogate în conţinut şi ca întindere, nu s-a retipărit nimic. Nu există un volum, măcar selectiv, care să includă o parte din sutele de articole ale acestui scriitor, militant consecvent pentru unitatea culturală şi naţională a românilor de pretutindeni.

Într-o situaţie similară se află şi corespondenţa, una dintre cele mai bogate surse de informaţie şi fără de care este greu de conceput cunoaşterea lui Slavici însuşi, a lui

Maiorescu, Eminescu, Creangă, Caragialeşi a altor scriitori. *Studii şi documente literare*, cunoscuta colecţie a lui I.E. Torouţiu, rămâne până astăzi singura publicaţie care cuprinde un număr mai mare şi din scrisorile lui Slavici. Dar corespondenţa sa prezintă însemnătate nu numai documentar-literară, ci aruncă lumină şi asupra luptei pentru desăvârşirea unităţii statului naţional român.

O ediţie cuprinzătoare Slavici nu putea fi realizată înainte de cercetarea amănunţită a presei de la 1871 încoace, în care sunt răspândite multe din scrierile sale. Numai aşa a fost posibilă cunoaşterea dimensiunilor operei Slavici.

Cuprinsul ediţiei. Opera literară se publică integral şi cuprinde:

— *Poveştile*
— *Nuvelele*
— *Romanele*
— *Teatrul*
— *Memorialistica*.

Ordonarea aceasta a scrierilor literare apare ca firească, şi ea reflectă, în mare, ordinea cronologică a apariţiilor, excepţie făcând teatrul[47], precum şi evoluţia scrisului lui Slavici: *povestitor*, *nuvelist*, *romancier*,

---

47 Slavici îşi începe, intr-adevăr, activitatea literară cu comedia Fala de birău (1871), dar şi-o continuă susţinut cu poveşti şi nuvele, spre a reveni sporadic la teatru. Cum însă nu şi-a publicat piesele în volum, am găsit mai nimerit să încadrăm teatrul după poveşti, nuvele şi romane, şi înainte de memorialistică.

Cu mici excepţii, ordinea scrierilor în volume reflectă pe aceea a apariţiilor.

Pentru urmărirea structurii interne a fiecărui scctor în parle, a evoluţiei sumarului de la o ediţie la alta şi a ordinei interioare a fiecărui volum, precum şi a altor probleme, a se urmări notele şi comentariile din finele primului volum, care dcschjdi'. sectorul respeciiv: poveşti, nuvele, romane cl.c.

memorialist. Deschidem ediţia noastră cu *Poveştile*, deoarece Slavici s-a afirmat mai întâi ca povestitor, trecând de la povestea de inspiraţie populară la nuvela „poporană”, „din popor”, cum de altfel îşi intitulează primul volum de nuvele (1881). Scriitorul trece apoi la roman după ce se afirmă ca autor de nuvele. *Mara*, primul său roman, poartă, iniţial, menţiunea „nuvelă”.

Respectăm unitatea volumelor2 aşa cum le-a conceput scriitorul, chiar dacă a inclus uneori şi scrieri care nu se integrau întru totul titlului volumului. În acest sens citătm ca exemplu *Poveşti*, volumul II [1923], care pe lângă poveştile propriu-zise cuprinde şi trei povestiri pentru copii, care şi-ar fi găsit locul în altă parte. Le-am păstrat ca atare, atrăgând atenţia asupra acestui fapt în note şi comentarii3.

Respectăm, de asemenea, în cadrul fiecărui sector ordinea apariţiei volumelor. S-au impus şi unele excepţii: *Mara*, deşi se publică în volum în 1906, prin urmare după naraţiunile istorice, *Din bătrâni*, I (1902), II (1905), deschide seria romanelor, dat fiind că a apărut integral în *Vatra*, în 1894, de unde a fost retipărit fără modificări esenţiale. Pe de altă parte, evoluţia tematicii scrisului lui Slavici obligă la adoptarea acestei succesiuni în tipărirea romanelor.

Dăm în cuprinsul fiecărui sector al operei literare şi scrieri din periodice.

Publicistica cuprinde lucrări şi articole privind cultura, literatura, limba, şcoala şi alte instituţii, precum şi viaţa socială şi politică, apărute în puţinele volume de publicistică tipărite în timpul vieţii lui Slavici şi cea mai mare parte rămase în *Convorbiri literare*, *Speranţia*, *Lumina*, *Gura satului*, *Revista contemporană*, *Timpul*, *Educatorul*, *Tribuna*, *Românul*, *Voinţa naţională*, *Corespondenţa română*, *Vatra*, *Tribuna poporului*, *Revista*

idealistă, *Semănătorul*, *Apărarea naţională*, *Lupta*, *Minerva*, *Buletinul armatei şi marinei*, *Ziua*, *Gazeta Bucureştilor*, *Adevărul literar şi artistic*, şi alte câteva publicaţii.

Corespondenţa reuneşte scrisorile publicate de I.E. Torouţiu în *Studii şi documente literare* (vol. II, III, IV, VII, IX) şi cele apărute în diverse publicaţii. Se alătură acestora scrisori păstrate în arhive şi biblioteci, precum şi câteva din colecţii particulare.

Textul de bază. Ediţia noastră ia ca text de bază, potrivit principiului îndeobşte acceptat, ultimele ediţii apărute în timpul vieţii scriitorului sau acele ediţii, despre care, chiar dacă au apărut în anii imediat următori morţii lui Slavici, *Nuvele*, IV, V, VI (1926 – 1927), avem ferma convingere că au fost pregătite de autor pentru tipar. La scrierile apărute postum, atunci când ediţia postumă constituie unica sursă a textului, am transcris textul de aci (*Prinţesa*. *Căile morţilor*. *Un democrat*, 1928); când a existat manuscrisul, am apelat la manuscris (*Lumea prin care am trecut*, piesa *Bogdan Vodă*).

În cazul scrierilor, studiilor şi mai ales al articolelor netipărite în volum de către scriitor şi la care nu ni s-au păstrat manuscrise am transcris textul după periodicul în care au apărut prima dată, şi nu după revista care le-a reprodus.

Corespondenţa a fost transcrisă după scrisorile autografe, păstrate în manuscris, chiar când au fost tipărite, iar în lipsa acestora, după publicaţiile care constituie sursa unică.

Slavici şi-a revăzut textul ediţiilor apărute în ultimii săi ani de viaţă (1923 – 1925). Pledează pentru aceasta unele mărturii despre un *corpus* al operei sale, o ediţie *non varietur*, pe care însuşi autorul dorea s-o vadă tipărită1, dar argumentul cel mai convingător îl constituie

deosebirile de text din ultimele ediţii de la „Cartea românească”, deosebiri care, deşi nu prea numeroase, nu pot fi atribuite decât autorului (vezi *Variantele* la fiecare scriere în parte). Din variante reiese că scriitorul a făcut modificări atât în ediţiile tipărite la editura menţionată mai sus, cât şi la unele din cele tipărite la „Socec”, „Minerva” „Steinberg” etc.

Că Slavici a pregătit textul şi a alcătuit sumarul şi la ultimele trei volume de nuvele apărute în 1926 – 1927 nu încape îndoială, întrucât ele includ scrieri publicate, într-un lung interval de timp, în periodice, cât şi lucrări inedite, scrise în ultimul timp. Nimeni în afară de scriitorul însuşi nu putea prezenta editurii aceste scrieri spre publicare. Seria de *Nuvele* ar fi urmat să se continue cu încă două volume (VII, VIII), care ar fi inclus alte scrieri (nuvele, schiţe, povestiri) rămase în periodice sau cele postume, poate chiar inedite. Numai astfel putea anunţa, în 1930, Scarlat Struţeanu, legatarul literar al lui Slavici, viitoarea apariţie a volumelor VII şi VIII. Fără cunoaşterea intenţiilor scriitorului acest anunţ n-ar fi fost posibil. Cele două volume n-au apărut, probabil, din cauza greutăţilor întâmpinate de Scarlat Struţeanu la identificarea unor scrieri în periodice.

În afară de modificările de natură stilistică sau fonetică de la o ediţie la alta, întâlnim şi unele capitole adăugate de autor la reeditări: *Din bătrâni*, *I* (*Luca*), tipărit în 1916, la „Steinberg”, prezintă în final un capitol în plus faţă de ediţia princeps din 1902. Aplicarea altui principiu decât acela al reproducerii textului după ultima ediţie1 pregătită de autor, ar fi frustrat textul ediţiei noastre de unele intervenţii autentice Slavici.

La pregătirea acestei serii de *Opere* bineînţeles că nu am făcut abstracţie de primele ediţii, cum nu am făcut abstracţie de nicio ediţie antumă sau apariţie în periodic.

Textul ediţiei ultime (textul de bază) a fost colaţionat cu acestea, atât pentru redarea textului autentic Slavici – nicio ediţie nefiind scutită de greşeli –, cât şi pentru înregistrarea integrală a variantelor stilistice şi fonetice pe care le-am consemnat în aparatul critic de la finele fiecărui volum, primul de acest fel la opera lui Slavici care va oferi şi posibilitatea urmăririi evoluţiei scrisului autorului de către cercetătorul literar, cât şi a studiului operei sub aspectul lingvistic.

S-au înlăturat în felul acesta o serie de erori şi omisiuni perpetuate de la ediţie la ediţie şi luate ca atare în volumele apărute după stingerea din viaţă a scriitorului, chiar şi în ediţiile mai recente. Întotdeauna când am corectat sau întregit textul ediţiei noastre pe baza ediţiilor anterioare, uneori chiar pe baza primei apariţii din periodic, am menţionat acest lucru în aparatul critic, la variante, indicând, prin *siglă*, ediţia care a adus corectarea sau întregirea cerută imperios de context.

Întregirea textului de către editor atunci când nu s-a făcut pe baza vreunei lecţiuni anterioare, fie că această lecţiune n-a existat ca atare.

— Ediţia de *Nanele*, în două volume, apărută în ID. lă, ia ca l.e. U de bază *Novele*, I-II (1892 – 189G), fără a se da eApliculii asupra criteriilor adoptate în algerea textului de bază.

fie că textul a fost corupt în toate ediţiile, s-a marcat prin [], ca de altfel orice intervenţie în text, întru totul motivată.

Înlocuirea vreunui cuvânt sau nume propriu greşit în textul de bază cu altul, pe baza contextului mai larg al scrierii, atunci când acest lucru, de asemenea, n-a fost posibil pe baza ediţiilor anterioare şi când nu reieşea cu claritate greşeala, a fost adnotată în subsolul paginii[48],

48 În ultima ediţie a romanului Mara [1925], p. 7, nevasta lui Boeioacă

spre deosebire de greşelile de tipar evidente, care au fost îndreptate în mod tacit.

Transcrierea textului. Activitatea literară a lui Slavici se întinde pe o perioadă de peste cincizeci de ani. Este firesc deci ca în scrierile lui Slavici, pe lângă particularităţi lingvistice, să întâlnimşi anumite aspecte grafice, unele specifice sfârşitului secolului al XIX-lea, iar altele menţinute şi în primele decenii ale secolului nostru.

Deşi transilvănean, Slavici n-a făcut decât în mică măsură concesii latinismului şi aceasta numai în anii de început ai activităţii scriitoriceşti, în perioada colaborării la revistele *Speranţia*, *Lumina* şi *Gura satului*. Faptul se explică prin influenţa junimiştilor asupra scriitorului, îndeosebi a lui Maiorescu şi Iacob Negruzzi, cu care» Slavici a purtat corespondenţă încă de pe când se afla student la Viena.

Deoarece scrierile nereluate de autor în volum şi pe care am fost nevoiţi să le transcriem din periodicele ce foloseau o scriere etimologizantă sunt puţine, menţionăm doar în treacăt unele grafii (în paranteză dăm transcrierea noastră): *temp* (timp), *potui* (putui), *faciea* (faţa), *înveţiament* (învăţământ), *titr a* (ţara), *tura* (ţară), *vietia* (viaţă), *fetiori* (feciori), *intieles* (înţeles), *să fie* (să fie), *să păta* (să poată), *oraşiului* (oraşului), *esc a* (iasca), *sera* (seară), *media-nopte* (miazănoapte), *pamentu* (pământ), *venat* (vânat), *stelpii* (stâlpii), *indereptu* (îndărăpt), *mâncatu* (mâncat), *în mâna* (în mână), *căţi-vă* (câţiva), *angeru* (înger), *diumetate* (jumătate), *radiele cadiute* (razele căzute), *prindiend* (prinzând), *petrundietoru* (pătrunzător), *cadiu* (căzu), *pone* (până), *mesorati*

---

este denumită Sofia, ţii nu Marla, cum apare peste tot în roman. Greşeala figurează şi în cele două ecli(.ii anli'rioare ale romanului, şi chiar în textul tipărit în Vatra, Am îndreptat eroarea, aduoUnd-o, însă, subliniar.

(măsuraţi), *gascele* (gâştele) etc.

Asemenea grafii care căutau să elimine din scriere pea, *i, ţ, ş,* şi să apropie cuvântul de etimonul său (real sau presupus) am întâlnit la transcrierea a doua poveşti din *Addenda* volumului I, transcrierea „romanului tragodic în cinci părţi" *Revoluţia din Perleşti*, a unei părţi din corespondenţă (1871) şi la câteva articole.

Anumite maniere grafice întâlnim şi în textele tipărite în *Convorbiri*: *zână*, *sân*, *zâmbet*, *hapsân*, pe care le-am transcris: *zână*, *sân*, *zimbri*, *hapsân*.

Aspectele grafice existente în textul lui Slavici sunt caracteristice i pocii în care a trăit scriitorul. Putem însă diferenţia textele din periodicele şi ediţiile de până la ediţia „Minerva", 1907 – 1908, de cele următoare acestor ani. În prima categorie (ediţiile de *Novele*, 1881, 1892 – 1896, *Din bătrâni*, I, 11 (1902 – 1905), *Mara* (190G), Kăsim grafii la care, în volume, s-a renunţat ulterior:

e, *e* s-au transcris *i* în cuvinte ca: *păment*, *desfreu*, *veni*; *S*, *e* s-au transcrisă în: *sălbatic*, ce, *căiţi-vă*, *adever* etc; *i* (i scurt) s-a transcris *i* în: şi, îşi copiii;

e s-a transcris *a* (*decă*>dacă j; când marca diftongul a fost transcris *ea* (Vede>vedea

— S-a transcris *ca* în cuvinte ca: *iote*, *omeni*; *d* s-a transcris z în: *di lele*, *coţi*;

u final posteonsonantic, atunci când nu marca articolul, a fost înlăturat.

De menţionat că, deşi aceste grafii sunt înlocuite, aproape consecvent, în volumele ce urmează primei ediţii „Minerva", ele sunt conservate, cu excepţia lui *e*, *o*, *i*, în manuscrisele Slavici din ultimii ani ai vieţii. În scrierea memorialistică *Lumea prin care am trecut*, Ms. B.A.R., nr. 4.983, întâlnim: *întâmplătoare* (p. 1), *stenga* (p. 9), *renduială* (p. 21), *bătrân* (p. 20), *stepinirea* (p. 19), *Karlowitz* (p. 4), *inse* (însă) (p. 3), acestea destul de

frecvent.

Enumerăm în continuare normele de transcriere ale unor grafii, în afara celor menţionate mai sus, aflate în toate ediţiile Slavici. Principiul general pe care l-am adoptat în transcrierea textelor ediţiei de faţă este acela al *interpretării grafiilor* în vederea redării cât mai exacte a *realităţii lingvistice*.

e iniţial sau la început de silabă a fost transcris *le* *m*: *ieri*, *ear*, *earăşi*, *cată*, *ieşire*, *trebuie*, *creieri*, *poieniţă*, *înşirue* etc…

e, păstrat ca atare în virtutea unor relicve ale sistemului ortografic etimologizant, în: *seu*, *teu*, *remas*, *răspunde*, *resuflare*, *reposaţi* a fost transcrisă.

ea a fost transcrisa în: *şapte*, *şase*, *şeade*, *ţeară*, *viaţă*. *ea* (sau *iea*) a fost transcris *ia* în grafii de tipul: *nueaua*, *voia*, *trebuiea*, *sfătuiea*.

— A fost transcris! în:

— Gerunzii şi participii: *urând*, *urit* etc…

— Iniţial urmat de *n*: *întâmpina*, *înapoi*.

I precedat de? şi f în unele cuvinte a fost eliminat: *cruciş*, *roş*, *aş*, *Bizanţului*, şi nu *crucişi*, *roşiu*, *aşi*, *Bizanţiului*, dar a fost restituit conform normelor ortografice actuale în cuvinte ca: *acelaşi*, *totuşi* etc. Dublul *i* din grafiile *viiu*, *fiiului* a fost transcris *i* (*viu*, *fiului*), *le* a fost transcris *e* în grafii ca: *nechieze*, *chemă*, *nechemat*, *veghere* etc.

Ia a fost transcris *ea* în: *gheaţă*, *cheamă*, *ghiară*, precum şi la imperfectul verbelor: *găsia*, *ivia*, *păzia*, *zâmbia*, *stăpânia*, *blam* etc…

lă a fost transcris *le* în: *patria*, *cheia*; a fost păstrat însă la desinenţa verbelor la perfectul simplu (vezi *Verbul*), *că*, *ne* s-au transcris *un* în: *zică*, *dea*, *noue*, *două*. A fost înlăturat *u final* precedat de vocală atunci când reprezenta doar o tradiţie grafică în cuvinte ca: *maiu*, *traiu*, *alaiu*,

pietroiu, *trunchiu*, *curechiu*, *papuşoiu*, *voi*, *intiiu*.

s-a fost transcris *z* conform ortografiei actuale în următoarele cazuri:

— Intervocalic: *poésie*, *causă*, *prosă*, *ieser*, *frase*, *base*, *alusie*, *muzicală*, *casarmă* etc.

— Urmat de o lichidă sau oclusivă sonoră şi în prefixul *des*: *zbura*, *zbiri*, *dezlega*, *dezrobire*, *dezveli* etc.

— Final: *caz*, *frances* etc.

În cuvinte ca: *exercita*, *esemplu* etc. s-a fost transcris X. *ch* a fost transcris *h* în: *monarch*, *paroch*, *archiepiscop*, *cholerei*. Grupurile *sce*, *sci* au fost transcris *eşte*, *şti*: *pesce* (peşte), *sau* (ştiu), *bătrânesci* (bătrâneşti).

cu a fost transcris conform normelor ortografiei actuale: *quantitate*>*cantitate*; *consequente*>*consecvenţe*.

que a fost transcris *che*: *sequestru*> *sechestru*. Au fost transcrise ca în ortografia actuală şi alte grafii, mai ales în cuvintele împrumutate din alte limbii *cognacuri*> *coniacuri*; *comptez*>*contez* etc…

Nu am păstrat consoanele duble: *cassa*>*casa*. Dar am reduplicat consoana acolo unde pronunţia şi ortografia actuală o cere: la cuvintele care au în rădăcină *n* iniţial şi primesc prefixul *în*: *înnoptat*, *înnebunit* (pentru *înnoptat*, *înnebunit*).

Principiul păstrării cât mai fidele a aspectului lingvistic al textului Slavici, al redării cât mai autentice a limbii folosite, cu formele ei specifice fonetice sau gramaticale, ne-a călăuzit în permanenţă în transcrierea textelor. Astfel, am menţinut particularităţi de limbă specifice:

a) epocii în care a fost concepută scrierea respectivă;

— Unor graiuri regionale;

— Scriitorului însuşi (particularităţile stilului oral etc.).

Am păşirat oscilaţiile între formele populare şi cele

literare care corespund intenţiei scriitorului sau ezitării în folosirea unei forme sau alteia, considerând că orice intervenţie din partea noastră în sensul unificării acestor forme şi variante fonetice ar denatura realitatea lingvistică a operei lui Slavici. Forme oscilante şi inconsecvente se întâlnesc nu numai de la volum la volum şi de la o ediţie la alta, ci şi de la scriere la scriere. De aceea ne-am propus să păstrăm intacte particularităţile lingvistice ale textului operei lui Slavici. În felul acesta credem că limba lui Slavici nu şi-a pierdut cu nimic din originalitate.

Consecvenţi acestor principii, am păstrat în ediţia noastră:

Fonetică, *i* pentru diftongul îi fenomen aproape general în opera lui Slavici: *cine*, *pine*, *mini* (pentru *mâini*), *mine* (pentru *mâine*), *mine-poimine*.

I iniţial pentru *i* în unele cuvinte: *intra*, *intrare*, *inşi* (pentru *inşi*), *introdusese*, *intemperiilor*, *informeze*, *interogat*, *preimblare*.

Închiderea vocalei *i* după unele consoane sau grupuri de consoane: *simţi*, *simţământ*, *resimţea*, *silă*, *siluire*, *siluiţi*, *sine* (pentru *sine*), *să strige*, *să strici*, *cătrinţă*, *neclintită*, *puţini*, *minţile*, *încreţiră*, *zice*, *o zi* (o zi), *nemaiauzit*, *păzind*, *zimbrii*, *fugind*.

Închiderea vocalei *e* la *a* după unele consoane:

— După labiale (*b*, *p*, *m*): *galbăn*; *păreţi*, *păreche*, *se spărie*, *pă*, *umăd*, *pomăt*, *număroşi*;

— După labiodentale (*f*): *fărmăcătoarei*, *fărmăcat*;

— După *j*, *s*, *z*, *ş*, *ţ*, *l*, *r*, *n*: *jefuitorii*, *se jeluiau*; *să* (pentru se) *semănau*, *sămnul*, *însămnarea*, *însămnătate*, *nesămuită*, *nesăcat*, *insătată*, *însărate*, *săcurea*, *sările*; *răzămată*; *şăd*; *ostănit*, *ostăneala*; *frumuseţi*, *tristeţă*, *blândeţe*, *tinereţă*, *oiţăluşă*; *lăpădat*, *blăstemul*; *răpede*, *răpeziciunea*, *rătras*, *reuşit*, *răteze*, *race*, *răpaos*, *răvărsat*, *intrămat*, *străcurat*, *zdrănţuite*, *cutrămurat*, *cureţe*,

patrălea, *zbieratele*, *către*; *năcaz*, *năcăjit*.

Diftongul *ea* redat prin *a* după anumite consoane: *seamă*, *sară*, *roşaţa*, *frumuseţa*, *blândeţa*, *tinereţa*, *ţapănă*, *nărăvală*, *zama*, *razăm*, *învălmăşală*, *întotdauna*.

Redarea diftongului *le* prin e după consoanele labiale (*b*, *p*, *m*) şi labiodentalo (*f*, e): *betului*; *pept*, *peptar*, *peptenele*, *perit*, *pedecă*, *împiedica*, *pelea*, *peire*, *pierde*; *meluşei*, *dezmerdat*, *dezmerdător*; *fierbinte*, *fierbea*, *fier*; *verme*, *vermuşor*, *vespi*.

Trecerea diftongului *la* la *ea* după labkile (*p*, *m*) şi labiodentale (*f*): *peatră*, *peară* (piară), *meazănoapte*, *amează zi*, *feartă*, *fearc*.

Reducerea diftongului *ca* la e, în interiorul unor cuvinte, dar mai ales în poziţie finală: *streşină*, *mrejă* (mreajă), *cireşă*, *„de-a ascunsele”*, *„de-a prinsele”* –, *Coste* (personaj din piesa *Bogdan Vodă*); *acele* (*„*o sete de *acele”*), *aceste* (*„*cu toate *aceste”*), *altte* (*„*înşelase *atite* fete frumoase”; *„*Şi toate *aceste* pentru copiii Marei, de care toţi în *atite* şi *atite* rânduri se-mpiedicaseră”); *aice* (*„*el n-a venit numai din întâmplare *aice”*) –, *atunce* (*„*atunce se sprijini în fere”).

a pentru *i* în unele regionalisme sau forme populare: *mulţămi*, *mângâierea*, *mângâietor*, *îndemânatic*, *mâniat*, *atâta*, *dintâi*, *fâşie*, *fişăiala*, *sfâşiindu-se*, *fărâmituri*, *sisăia*, *sicăia*, *ticăia*, *ricăit*, *bizuit*, *îl zgârie*, *dirdăie*, *pârăiră*, *mârăie*, *bildăbic*!

Transformarea lui *e* neaccentuat în *i*: *deosebesc*, *adimenitor*, *adimenise*, *dumirit*, *nedumerire*, *pornirii* (*„*când *se pornini* cu satul întreg”), *vitrigă*, *hămisit*, *petri*, *prieten*, *termin* (pentru *termen*).

Trecerea diftongului *ia* la *le* în unele situaţii (cazuri rar întâlnite): *băiet*, *cimpoieş*, *nevoieşul*.

e pentru à la unele substantive, adjective şi în forme verbale populare sau regionale: *cenuşe*, *grijă*, *soarte*

(„această *soarte*”), *o năpaste*, *pătimaşe*, *beu*, *beut*, *beutori*, *zer*, *serbătoare*, *înăbuşe*, *izvoreşte*, *ureşte*, *oţereşte*.

e pentru *a*: *cămeşă*, *şede*, *al şeptelea*, *şepte*, *deşerte*; *o* pronunţat *ca*, realitate fonetică atestată şi astăzi în graiul crişan şi la care autorul n-a renunţat nici în ultimele sale scrieri (vezi ms. scrierii memorialistice *Lumea prin care am trecut*, B.A.R., nr. 4.983). * *doauă*, *amândoauă*, *doauăzeci*, *a două*, *noauă* (numeral: „*noauă* toporele”), *noauă* (adjectiv: „lege *noauă*”; „reoauă-nouţă), *voauă*, *ploauă*, *roauă*, *o oară*, *voarbă*.

Unele pronunţii cu aspect deosebit: *viscole*, *viscolit*, *falşe*, *falşului*, *şuveica*, *vreaşcuri*, *deşgheţat*.

Au fost păstrate grupurile *ge*, *şi* pentru *je*, din limba literară corespunzând pronunţiei dintr-o fază mai veche a limbii, graiurilor regionale sau unui anumit stadiu de adaptare a neologismelor (referitor la grupul *şi* a se vedea şi paragraful despre neologisme): *gios*, *agiutoriu*, *giur împregiur*, *impregiurime*, *incongiur*, *stingen*, *păiangen*, *împăingeni*, *tingesc*, *grigesc*, *slujească*, *pagişte*, *sprigin*.

De asemenea am păstrat *ci* pentru şi în cuvinte la care s-a menţinut forma mai veche: *obicinuit*, *vecinic*, *pacinic*.

Păstrarea terminaţiei nesilabice *i* în cuvinte ca: *păcurari* („un *păcurari*”), *pădurari* („la un *pădurari*”), articulat *pădurariul*, *grajdi*, articulat *grajdiul*, *grajdiuri*, *pivniceriul*, *feliu.1*, *agiutori*, articulat *îi g* în *tor lui*, *boieri*, *boieriului*, *ceri* (pentru *cer*), *portariul*, *neguţătoriul*.

Au fost păstrate şi alte forme specifice graiurilor de peste munţi, limbii vechi sau vorbirii populare în general: *viuă* pentru *vie* („cu o *viuă* mişcare”), *viua* pentru *viia* („istovit de *viua* lui frământare”), *ziuă* („într-o *ziuă*”), *nouă* pentru *noi* („haine *nouă*”, „paturi *nouă*”).

Păstrarea lui *h* iniţial acolo unde nu se pronunţă în limba literară: *horopsit* („băiat sărac şi *horopsil*”),

horopsiseră, *hărţăgoşi*, *harmonica*, *hipotecă*.

v pentru *f*: *prav*, *pravul*, *vârv*, *vătavul*, *vătavi*, *jertvă*, *jertve*, *jertvind*, *jertvelnic*.

Asurzirea unor consoane: *ţicnit* de la *lignit*, întâlnit paralel cu *tihnit*; *jignit* paralel cu *jignit*.

ş pentru *j*: *vrăjmaş*, *vrăjmaşilor*, *teşghea*, precum şi pentru şi *strâjnic*.

Am păstrat *'s* pentru şi acolo unde într-un stadiu mai vechi al limbii a existat această realitate fonetică: *noştri*, *voştri*, *miniştri*, *albaştri*.

Păstrarea lui se în cuvinte ca: *filosofie*.

Morfologie. Folosirea izolată, sporadică a formei vechi de plural la unele substantive feminine, precum şi la unele adjective substantivizate: *minele* (mâinile), *stradele*, *uliţele*, *luminele*, *ruinele*, *patimile*, *meteahnele*, *minţile*, *gramaticele*, *replicilor*, *căciulele*, *căpşunele*, *frumuseţe* („câte *frumuseţe*"), *groaznicele*, *dragele* (pentru *dragile*).

Formele mai vechi de plural la substantive masculine: */rinele* (frâicle), *şalele* (şeile).

Pluralul puţin obişnuit al unor substantive – *palaturi* pentru *palate*, „*vespii* ţeposi", „ca *viespii* la miere", *cimpoile* (cimpoaiele).

De asemenea am păstrat pluralul unor substantive feminine cu terminaţia *i*, respectiv *de*, *pentru a*, *ele*, din limba literară: *ţărâni*, *ţărânile*, *marginile*, *pălmi*, *feresiri*, *pielri*, *pietrile*, *mrejele*, *albinilor*.

Folosirea sporadică a terminaţiei genitiv-dativului *ei* pentru îi *inimei*, *fântânei*, *maicei*, *mâncărei*, *junincei*, *luminii*, *lunci*, *gurii*, *pester ei*, *căsuţei*, *lumii*, *popei*, *şcolii*, *cârciumei*, *trăsurii*, *ferestrei*, şi la nume proprii: *Stanchii*/*Stanchei*; precum şi *îi* pentru *ei*: *colibii*, *babii*, *ferestrii*, *căşii*, *cazărmii*.

Folosirea formei vechi a substantivelor verbale cu *ia* pentru *le*: *apropiare*, *încheiare*, *înviare*, *privegheare*,

copierea, *studierea*, *unduiarea*.

Schimbarea genului la unele substantive (neutru în masculin): *articoli*, *tufişi* (pentru *tufişuri*), *numerii* (pentru numerele): „*Convorbirile* se cetesc în Viena cu zel: toţi numerii mi se fură” (scrisoare către

Iacob Negruzzi datată „Viona 30 18 martie 1872”, B.A.R. „S. 10.

LII

Am păstrat şi formele deosebite de cele din limba literară ca: *îngrijare* (pentru *îngrijorare*), ştiri *îngrijitoare* (pentru *îngrijorătoare*), *negrijit* (pentru *neîngrijit*), *reparaturi* (pentru *reparaţiuni*), *mâncări* (pentru *mâncăruri*), *usturări* (pentru *usturaturi*).

Am păstrat unele forme neprefixate, caracteristice limbii vechi şi populare: *nota* (*înota*), *nainte*, *napoi*, *ai nebunit*, *nădeau*, *năbuşită*, *negrite*, *creţ* & *tură* (încreţălură), *veselindu-se*. Formele *’nalt*, *’nainte*, întâlnite cu apostrof în textul Slavici, au fost transcrise cu cratimă numai în cazul în care cuvântul precedent se termina în vocală, exemplu: *mai ’nainte*>*mai-nainte*. În rest, nu am menţinut apostroful la aceste forme.

Am păstrat pe *n* noasimilat din formele prefixate ale unor cuvinte, deşi l-am întâlnit rar faţă de ansamblul operei: *dimpotrivă*, *împrejur*, *se-nbulziră*, *se-nblânziră*, *împietriră*.

De asemenea am menţinut unele forme cu prefixe puţin obişnuite chiar în vorbirea populară: *înageriti*, *inholbat*, *înhoalbă* („nu vezi că toţi *se-nhoalbă* la tine?” – *Mara*), *înscârbea*, *îmbueurat*, *îndeplin* (pentru *deplin*).

Sufixul *atee* în cuvinte ca: *sălbatic*, *primăvăratic*, *tomnatec*, *furtunatec*, *molatec*, *fluşturatec*, *singuratec*, *uşuratic*.

Slavici foloseşte şi forme ale unor cuvinte nomaiîntâlnite în scrierile altor clasici români: forma se

netor, întâlnită consecvent şi la care autorul n-a renunţat niciodată: „… Vărul lui Bocioacă, Andrei, care era *scrietor* la notarul din Miniş” (*Mira*); *Scrietor* (titlul ultimului capitol din lucrarea memorialistică *Lumea prin care am trecut*, scrisă în ultimii ani de viaţă, Ms. B.A.R., nr. 4.983).

Am păstrat neologismele în forma în care intraseră în limbă şi erau folosite în perioada activităţii scriitorului: *birou*, *capriţioasă*, *cestiune*, *recetă*, *dignitate* (demnitate), *bagagiul*, *elagiul*, *privilegiu*, *rentornat* (rentors), *anunciurile*, *amicie* (amiciţie), *avocatura*, *budget*, *punct*, *oţel*, *bererie*, *elveţiană* (elveţiancă), *cancelist*, *grenadir*, *cazamatele*, *orizon*, *expedarea* (expedierea), *chemie* (chimic), *corectitate* (corectitudine), *directoră* (directoare), *sentinţă*, *tendenţă*, *limbistice*, *adorator*, *manuscript*, *dispoziţiune*, *etnoiiitne*, *fondaţiune*, *indignaţiune*, *manifestaţiuni.*, *impresiune*, *meditaţiune*, *redacliune*, *proviziune*, *lecţiune*, *inspiraţiune*, *congregaţiune*, *cristalizaţiune* (cristalizare), *revo-Infiune*, *citaţiune*, *demisiune*, *reprezentaţiune*, *izolaţiune*, *resignaţiune* (resemnare) etc.

A fost păstrată forma nearticulată a unor cuvinte în expresii în «are în mod curent se articulează în limba literară: „Îşi dădea *seamă*”; „eu mi-am dat *seamă*”; „fală în lume, nu *altă l*”; „nu vom da de *altă* decât de frig”; precum şi procesul invers, forme articulate pentru cele nearticulate: „cu *anevoia*”.

Am păstrat articolul adjectival invariabil în rarele cazuri întâlnite în text: „vălul cel mare *a* întunecimii”, „Tănase *a* Popii” (personaj din *Fata de birău*).

Au fost păstrate formele populare ale unor pronume demonstrative: *ista*, *ceialalţi*, precum şi frecvenţa unor forme ale pronumelor reflexive: „ruau adus”; „*li*-a spus”.

S-a menţinut pronumele relativ *cari* pentru plural, alături de *care*.

S-a menţinut şi *dumneavoastră* pentru *dumneavoastră*, fiind o formă mai veche, care conservă analiza pronumelui: *domniilor-voastre*.

Am păstrat unele deosebiri în flexiunea verbelor, formele iotacizate şi altele, proprii graiurilor populare:

— Indicativ: prezent, imperfect, perfectul simplu şi mai mult-ca perfectul: *viu*, *ţiu*, *spui*, *rămâi*; *dădeau*, *stetcau*, *se văita*; *mearse*, *dete*, *stete*; *steteră*, *dedese*;

— Conjunctiv prezent: să *iai*, *să vreai*, *să ieie*, *să deie*, *să stea*, *să vie*, *să ţie*, *să spuie*, *să întreţie*, *să se despartă*, *să trimiţă*, *să minţă*, *să*

— Gerunziu: *puind*, *fiind*, *viind* el, c.

Am păstrat şi unele forme ale perfectului simplu care corespund pronunţiei regionale: *apropia*, *descuia*, *îngenunchea*, *tăia*, *muia*, *spănă*, *încuia* etc.

Forme populare ale viitorului: „mult *ai* mai avea să umbli”, „cum *a* vrea tata” etc.

Unele forme verbale inversate: „*duce-mă-voi*”, „*spunu-ţi*”.

Am păstrat formele verbale sufixate şi nesufixate: *înceată*/ *încetează*; *lucră*/*lucrează*; *să-ndrepte I să-ndrepteze* etc.

Am păstrat unele forme verbale sufixate din scrierile de tinereţe şi corespondenţă, întâlnite cu precădere la neologisme: *să mă scuzez*, *să continuez*, *regretez*, *sperez*, *să-mi respecteze*, *determinează* etc.; precum şi forme nesufixate: *direge* (pentru *dirijează*: „voinţă tainică, care *direge* viaţa”), *coreg*, *am cores* etc.

Tot în scrierile de tinereţe (îndeosebi în poveşti) am întâlnit forme verbale (se pare sub influenţa graiului bănăţean) la care Slavici a renunţat ulterior: *vini* (pentru *vii*), *spuni* (pentru *spui*), *presupuni* (pentru *presupui*), *ţini* (pentru *ţii*).

Menţionăm şi alte forme verbale (populare sau

regionale) păstrate în ediţia noastră: *să se coboară*, *să-l omoară*, *să-l suferă*, *să miroasă* („ca florile *să miroasă*”), *oarbecă* (pentru *orbecăie*: „*oarbecă* prin întunerec”), „*nu mi-a păsul*” etc.

Am păstrat *sum* pentru *suni*, persoana I, indicativ prezent, întâlnită consecvent în corespondenţa din primii ani şi în unele scrieri tipărite în revista *Gura şalului*: „Nu *sum* amicul, nici adoratorul lui Schopenhauer. Dar când el nu se află în rătăcire zice adevărul. Şi al adevărului amic şi colaborator *sum*” (scrisoare către Iacob Negruzzi datată 10 (20)

„Viena 1/13 ianuarie 1844”, B.A.R., S. – Am păstrat ambele forme: *sunt* şi *sunt*, ale auxiliarului *a fi* la indicativ prezent, deşi *sunt* este folosit aproape incidental în unele scrieri din tinereţe.

Am păstrat neconcordanţa timpurilor, precum şi lipsa acordului, întâlnite sporadic, specifice vorbirii populare.

Am menţinut unele adverbe cu sens regional *deloc* f pentru *imediat*): „Vâlva vine *deloc*”; „*deloc* deschiseră uşa”.

Unele adverbe şi locuţiuni adverbiale formate în mod deosebit: „*de-a curmezişa*” (pentru „*de-a curmezişul*”); *zburiş* („el o ţinea ca-n cleşte de fier şi o ducea din ce în ce mai *zburiş*” – *Mara*); ne a*bine* („era ceva ne a*bine*” – *Mara*); *fericitor* („a fi bine este *fericilor*”), construit probabil prin analogie cu *îmbucurător*.

Prepoziţia *că* în anumite contexte pentru echivalentul ci din limba literară (*ca*): „… Se-nvoi *că* zmeul să ducă lemnele şi pentru el” (*Poveşti*, ediţia de faţă, vol. I, p. 195); „… Du-te deci la celelalte slujnici şi aşteaptă să-ţi vie stăpâna, care va veni *că* să mă scape!” (*Poveşti*, ediţia de faţă, vol. I, p. 205).

Formele populare ale unor prepoziţii: *după* pentru *de pe*.

Lipsa prepoziţiei acolo unde este cerută în mod curent de limba literară. Am păstrat aceste forme acolo unde au fost întâlnite în toate ediţiile antume nedatorându-se vreunei scăpări tipografice: „şi zorile dimineţii următoare popa se duse" (*Poveşti*, ediţia de faţă, vol. I p. 121).

An fost păstrate şi unele forme specifice graiului popular şi îndeo-M la stilului oral: „*Treci-mă* peste râu", *pin* (pentru *până*), *degrab*, *Imid*! *las'*!, *vină*!, *sări*!, *feri*!, *stăil*; expresii tipic ardeleneşti: „no!, da' cum e?" precum şi expresii proprii limbii vechi: „Îşi veni *în ori*" (pentru „îşi veni *în fire*") şi altele caracteristice limbii populare: „*zâne din zâne*", „*flori din flori*" etc.

Am transcris literar forma unor cuvinte care, aşa cum erau în text, ar fi dus la alt sens decât cel atribuit de scriitor: *ascurta*, *familiar* (transcrise *a scruta*, *familial*, acolo unde contextul o cerea).

Apostroful a fost păstrat în cazuri ca *pin*, n-a fost însă menţinui în situaţii ca dar (pentru *dară*).

Am restabilit forma îl din grafia *l* după un cuvânt terminat în consoană: voinicul *l duse*> voinicul îl *duse*. În cazul în care era precedată de un cuvânt cu o vocală în final, apostroful a fost înlocuit prin cratimă: *care-l*> *care-l*, dar *vr o*>*vreo*.

Apostroful a fost înlocuit prin vocala cerută de cuvânt în cazul unor grafii curioase de tipul *d împrejurul*>*dimprejurul*.

Am procedat la articularea unor substantive acolo unde nu apăreau articulate în textul de bază, dar unde contextul o cerea: „*copii* lui Stan Bolovan" „*copiii* lui Stan Bolovan", „*iubiţi* lui" „*iubiţii* lui", „*uni*, alţii" „*unii*, alţii" etc.

Am aplicat normele ortografice în vigoare în scrierea numelor compuse sau derivate: *decât*, de la *deasupra*, nu

ca în textul de bază *de cât*, de la *de asupra*.

Am păstrat, în schimb, unele forme necontrase de tipul *în potriva*, *prin împrejur* etc.

Am scris împreună numeralele de tipul *douăsprezece*.

Eliziunea unei vocale în cazuri ca: *orice*, *orcind*, *oricât*, *vreun*, *vreo*, *cel'lalt* (transcris astfel când în textul de bază era *celălalt* şi *celălalt*) a fost păstrată, precum şi căderea articolului enclitic: *Murgu*, *capu'* („Capu' Coastei"), *dealu* („Dealu Spirei"), *drumu'*, *vârfu*, *prorocu*, *satu'*, *vinu'*, „*unu* ca el".

Am păstrat unele forme populare de tipul: *ş-apoi*, *nempăcat*, *nenţeles*.

Am păstrat prescurtările lui Slavici: *Sf.* S-tu, S-*ta.*, pentru *Sfântu*, *Sfânta* şi altele.

cm

Pentru scrierea cu majuscule am respectat normele ortografiei actuale. Am menţinut însă felul de a scrie al autorului în cazul când prin majuscule se indica o personificare.

Accentul nu a fost păstrat decât în unele cazuri în care lipsa lui ar fi dus la atribuirea altui sens cuvântului respectiv, exemplu: *soarele*. În asemenea cazuri a fost introdus chiar când lipsea în textul de bază.

Cuvintele şi expresiile în limbi străine au fost traduse în subsolul paginii. Tot în subsol au fost păstrate şi notele autorului, cu menţiunea: (n.a.).

În general, punctuaţia scriitorului a fost păstrată, ea constituind un mijloc de subliniere a elementelor textului. Am intervenit în cazul unor erori evidente, cum ar fi, de exemplu, virgulele puse între subiect şi predicat, între verb şi complementul direct sau indirect, între completivele directe sau indirecte şi regentele lor etc.

În cazul personajelor, al numelor proprii, al numelor de localităţi etc., am păstrat, în general, grafia autorului.

Nu am unificat chiar în cazul în care am întâlnit forme duble: *Sinta Joe*, *Sinta Mercuri*, *Vinerei* (pentru *Venerei*), *Viscol* (personaj – *Din bătrâni*), *Muhamed*, *lacub*, *Vasilie Corbei*, *Birzovanu*/*Birzoiicanu*; *Badea Hărlea*, *Hulpe*, *Coste* (personaje în *Bogdan Vodă*) *Vlahujă*/*Vlăhuţă*, *Kogâlniceanu*, *Caragiale*/ *Caragiali*, *Eudosie Ilurmuzachi*, *Haşdeu*/*Hajdăuj Hăjdeu*, *Homer*/*Omer*, *Sterie Ciurcu*, *Mitică Sturdza*, *Teodor Serb*, *Bărnu*ţii *Bărnuţiu*, *luniu Brulu*, *Zoe*, *Petre*/*Petrea*, *Mureşanu*/*Murăşanu*, *Marian*, *Ileanei*/*Ilenei*, *Bordău*, *Păşcanii*, *Murăş*, *Bălgrad*, *Sălagiu*, *Selişte*, *Ulioara* (Uioara), *Dobriţin* (Debreţin), *Sighidin* (Seghedin), *Carlovăţ*, *Cair* (Cairo), *Vavilon*, *Milano*/*Milan*.

Alte forme păstrate, specifice limbii vechi, graiurilor regionale sau vorbirii populare în general: *rumpe smuncise*, *diregător*, *diregătoriilor*, *îndărăpt*, *deoprotivă*, *împrotivire*, *pre*, *peste*, *pin* (prin), *vristă*, *vrâstat*, *sucman*, *olah* (valah), *călindar*, *sihastru*, *saltar* (sertar), *estimp*, *anterţ*, *poporale*, *scheptru*, *sinta*, *muma*, *tatul* (tatăl), *tânăr*, *tânără*, *iuruş* (iureş), *crier*, *cutriera*, *cutrierări*, *plimblare*, *pohoiul*, *strâmte*, *musteaţă*, *musteţi*, *posomireascâ* (posomorască), *sprânceană*, *jingăşie*, *răpejune*, *cumpenit*, *cumpenitoare*, *crepet*, *crepăturile*, *pasere*, *opaieţ*, *se văita*, *a se văieri*, *încuibăieze* (încuibeze), *clătări* (clătina), *vijiit*, *fişiit*, *scârţâitoare*, *căpăţână*, *căpăţânos*, *crâşmă* şi *crijmă*, *crâşmăriţă*, *chiorâş*, *metropolit*, *metropolie*, *negoţător*, *negoţărie*, *negoţătorească*, *zdrinţăroşi*, *arindaşul*, *hărăbaua*, *caleaşca*, *atipicios*, *abunăoară*, *protosincel* (protosinghel), *providinţa*, *nemic*, *necidecum*, *potcapiul*, *a se făţări* (a se făţărnici), *pluminile*, *încurcală* (încurcătură), *născare* (naştere), *pelcuţă* (pielicică), *paghină* (padină – palatalizat), *indesui* (pentru *înghesui*).

Ani păstrat următoarele forme variabile: *aci*/*aici*, *acoperământl moperemint*, *acum*/*acuma*, *adaugă*/*adaugă*,

adică/*adică*, *agăţat*/ *acăţat*; *lui laur*/*balaur*, *batjocoreşti* ¡*batjocureşti*, *bosumflată*/*buşumflată*; *cazarmă*/ *cazarmă*, *citi*/*ceti*, *cititor* /*cetitor*, *ciocolată*/*ciocoladă*, *cocoană*/*cucoană*, *cocoş*/*cucoş*, *complet*/*complet*, *culori*/*colori*, *cuprindea*/*cuprindea*, *cuprins*/*cuprins*; *deosebi*/*deosebi*, *descăleca*/*descăleca*, *desfăşoară*/*desfăşură*, *dinăuntru* /*din lăuntru*, *dis-de-dimineaţă*/*des-de-dimineaţă*, *disperare*/ *desperare*, *dispreţuit*/*dispreţuit*, *dormi*/*durmi*; *fereastră*/*fereastă*, *ferestrile*/*fereştile*, *februarie*/*fevruarie*; *genunche*/*genuche*, *gorun*/*goron*; *hazoase*/*hăzoase*; *iar*/*iară*; *împleticise*/*împletecise*, *înconjur*/*înconjur*, *întotdeauna*/*totdeauna*; *jeratic*/*jăratic*/ *jăratec*; *lacăte*/*lacăte*, *lacrimă*/*lacremă*/*lacrămă*, *lacrimi*/*lacremi*/*lacrămi*/*lacrămi*, *să-l lase*/ *să-l lese*, *livezi*/ *livede*, *locaş*/*lăcaş*, *luminări*/*luminări*; *marginile*/*mărginele*, *marmură*/ *marmoră*, *mănâncă*/*mănâncă*, *meteahnele*/*metehnele*, *mănăstire*/*mănăstire*; *nedumerit*/*nedumerit*, *nicăieri*/*nicăiri*, *nimeni*/ *nimene*/*nime*, *nisip*/ *năsip*, *nimic*/*nemic*, *nor*/*nour*; *odinioară*/*odineoară*; *pahar*/*păhar*, *perină*/ *pernă*, *pârâu*/*pârâu*/*părâu*, *plapumă*/*plapomă*, *preoteasă*/*preuteasă*, *pretutindeneajpretutindeni*, *primenit*/*premenit*; *rezemat*/*răzămat*, *repaus*/ *repaus*, *ridica*/*rădica*; *sălbatic*/*sălbatic*, *scaieţi*/*scaieţi*, *simţământ*/*simţimint*/*simţământ*, *sub*/*supt*; *tulbure*/ *tulbure*, *tulbura*/*tulbura*.

Topică. Am păstrat anumite particularităţi şi inversiuni de frază specifice lui Slavici: „Lasă, dragul mamei – grăi dânsa în cele din urmă mai îndârjită – căci am eu să te dau la o altă şcoală mai bună” (*Mara*); „Şi multe sunt, ca să scape de gura muierilor, oamenii în stare să facă” (*Corbei*); „îi era parcă episcopului de dragul lui vine” (*Lumea prin care am trecut*); „ca şi cum acum o ar

mărita”; „de această una viaţă”; „mai, încă, era”; „fiind, însă, că se temeau”; „Fiind, însă, că adeseori”; „par, însă, că acum veniseră”.

Au fost menţinute şi unele forme eliptice specifice stilului oral, atunci când au fost întâlnite ca atare în toate ediţiile antume: „Se tăiară cât se tăiară în săbii, iar după ce văzură că aşa nu se pot birui unul pe altul, se apucară la trântă… Când văzu Băiet Sărac că-i slăbesc puterile *şi că niciunul pe celălalt*, el strigă tare” (*Băiet sărac*).

Aparatul critic. La finele fiecărui volum se dau *note* şi *variante*. Prin acestea s-a urmărit:

— Consemnarea bibliografică a tuturor ediţiilor şi periodicelor în care a fost tipărită scrierea respectivă în timpul vieţii autorului. 5-au dat, de asemenea, traducerile.

— Note cu privire la geneza scrierii, identificarea unor personaje, asociaţii cu alte scrieri din literatura română şi străină, răsunetul în epocă, consemnarea opiniilor criticii literare asupra ei, comentarii asupra valorii literare.

3) Variantele integrale (stilistice şi fonetice) ale tuturor ediţiilor antume. (Nu am reţinut diferenţele de grafie.) Din periodice s-a luat spre confruntare întotdeauna prima apariţie. S-a confruntat cu textul apărut în alte reviste ulterior numai în cazul în care s-a constatat că textul nu este o simplă reproducere, ci prezintă diferenţe faţă de prima apariţie sau faţă de ediţiile apărute între timp. Periodicele şi ediţiile cu care am confruntat textul ediţiei noastre sunt marcate prin sigle a căror explicaţie precede variantele. Ultima siglă reprezintă ultima ediţie antumă, reprezentând totodată textul de bază al ediţiei noastre. Numărul paginii din textul ediţiei noastre se dă centrat; rândurile din aceeaşi pagină se dau în continuare. Variantele sunt delimitate prin punct şi virgulă (), care urmează siglei respective. Grupurile de variante din cadrul

aceluiaşi rând sunt delimitate printr-o bară înclinată (/), fără a se repeta numărul rândului; cele din rânduri diferite sunt delimitate prin două bare (//). Tot în variante se specifică restituirile de text din alte ediţii.

Glosarul. Dat fiind numărul mare de volume al ediţiei (X-XV), glosarul n-a putut fi lăsat la finele seriei de *Opere*, ci se va alcătui câte un glosar la sfârşitul ultimului volum al fiecărui sector în parte: poveşti, nuvele, romane etc…

Bibliografia va constitui ultimul volum al ediţiei noastre. Va fi exhaustivă şi analitică, oferind astfel prilejul unei priviri reale asupra dimensiunilor operei scriitorului, printre cele mai vaste şi mai bogate în semnificaţii din literatura română.

COLECTIVUL

ZÂNA ZORILOR

Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată un împărat – un împărat, mare şi puternic; împărăţia lui era atâta de mare, încât nici nu se ştia unde se începe şi unde se sfârşeşte.

Unii ziceau că ar fi fără de margini, iară alţii spuneau că ţin minte de a fi auzit din bătrâni că s-ar fi bătut odinioară împăratul cu vecinii săi, din care unii erau şi mai mari, şi mai puternici, iară alţii mai mici şi mai slabi decât dânsul.

Despre împăratul acesta a fost mers vorba cât e lumea şi ţara cum că cu ochiul cel de-a dreapta tot râde, iară cu cel de-a stingă tot lăcrămează neîncetat. În zadar se întreba ţara că oare ce lucru să fie acela, că ochii împăratului nu se pot împăca unul cu altul. Dacă rmrgaau voinicii la împăratul ca să-l întrebe, el zâmbea a râde şi nu le zicea nimic. Aşa rămase vrajba dintre ochii împăratului o taină mare, despre care nu ştia nimini nimic afară de împăratul.

Crescură feciorii împăratului. Ce feciori! ce feciorii Trei feciori în ţară ca trei luceferi pe cer!

Florea, cel mai bătrân, era de un stânjen de înalt, cu nişte umeri, încât nu l-ai putea măsura cu patru pălmi cruciş.

Cu totul alta e Costan: mic la statură, îndesat la făptură, cu braţul de bărbat, cu pumnul îndesat.

Al treilea şi cel mai tânăr fecior al împăratului e Petru: înalt, dar subţire, mai mult fată derit fecior. Fetru nu face multă vorbă: el râde şi cântă, cântă şi râde de dimineaţă până în seară.

Numai câteodată-l vede omul mai întunecat, dă cu mina pletele în dreapta şi în stânga de pe frunte, şi atunci ţi se pare că vezi pe un bătrân din sfatul împăratului.

— Măi Floreo, tu eşti acuma mare; du-te şi întreabă pe taica pentru ce-i plânge lui un ochi, iar altul râde pururea.

Aşa-zise Petru către frate-său Florea într-o” bună dimineaţă. Dar Florea nu s-a dus: el ştia încă de mic că împăratul se supăra dacă-l întreba cineva de astă treabă.

Tot aşa o păţi Petru şi cu frate-său Costan.

— Nu cuteză niciunul; lasă c-oi cuteza eu, zise la urmă Petru.

Vorba fu zisă; lucrul fu gata. Petru merse ca să întrebe.

— Oarbă-ţi fie mumă-ta! ce treabă ai tu de aceea? 1 îi zise împăratul mânios şi-i dete o palmă pe de-a dreapta şi alta pe de-a stingă.

Petru se duse supărat şi spuse fraţilor săi cum a păţit-o cu tatăl său.

Ds când a întrebat Petru de treaba ochilor se părea cum că ochiul cel din stânga plânge mai puţin, iară cel de-a dreapta râde mai mult.

Petru îşi întări inima şi mai merse o dată la

împăratul. „O palmă e o palmă şi două-s două!”

Gândi şi făcu.

O păţi din nou, cum a mai păţit-o.

Ochiul cel din stânga lăcrema acuma numai din când în când, iară cel din dreapta se părea a fi înjunit cu zece ani.

„Dacă e treaba aşa, gândi acum Petru, apoi ştiu eu ce-oi face. Atâta mă duc, atâta întreb, atâta rabd la pălmi, până ce nu vor râde amândoi ochii”.

A zis-o, a şi făcut-o! Petru nu zicea nimic de două ori.

— Fătul meu, Petre! zise împăratul, acuma mai blând şi râzând cu amândoi ochii. Eu văd cum că ţie nu-ţi iese grija din cap; ţi-oi spune dar treaba cu ochii mei. Vezi, ochiul acesta râde de bucurie când văd că am aşa trei feciori ca voi; iar celălalt plânge pentru că mă tem că voi nu veţi fi în stare să împărăţiţi în pace şi să apăraţi ţara de vecinii cei vicleni. Dacă-mi veţi aduce însă apă de la fântâna Zinei Zorilor, ca să mă spăl cu ea pe ochi, îmi vor râde amândoi ochii, căci voi şti că am feciori voinici, pe care mă pot răzema.

Aşa-zise împăratul. Petru-şi luă pălăria de pe prispă şi se duse să spună fraţilor săi ce-a auzit.

Feciorii împăratului se puseră la sfat şi gătiră lucrul pe scurt, cum se cade între fraţii cei buni.

Florea, ca cel mai bătrân dintre cei trei, se duse în grajd, alese calul cel mai bun şi mai frumos, puse şaua pe el şi apoi luă „ziua bună” de la casă şi masă.

— Mă duc, zise către fraţii săi, şi dacă nu voi veni într-un an, o lună, o săptămână şi o zi cu apa de la fântâna Zinei Zorilor, să vii tu, Costane, după mine.

Se duse.

Trei zile şi trei nopţi Florea nu mai stătu; calul zbura ca năluca peste munţi şi peste văi până ce n-ajunse la marginile împărăţiei.

Jur-împrejur pe lângă împărăţie era o prăpastie adâncă şi peste această prăpastie o singură punte. La puntea asta mai stătu Florea o dată: să privească înapoi, apoi să ieie „ziua bună” de la ţară.

Ferească Dumnezeu şi pe sufletul păgân de aceea ce văzu Florea acuma, când era să plece mai departe. Un balaur! dar balaur cu trei capete, cu nişte feţe grozave, cu-o falcă-n cer, cu una în pământ.

Florea nici nu mai aştepta, ca balaurul să-l scalde în văpaie, ci dete pinteni la cal şi se duse ca şi când nici n-ar fi fost aici.

Bălaurul suspină o dată şi pieri fără de urmă.

Trecu o săptămână! Florea nu mai veni; trecură două; de Florea nu se mai auzea nimic. Trecu o lună; Costan începu a alege între cai. Când crăpară zorile după un an, o lună, o săptămână şi o zi, Costan se sui pe cal, îşi luă „ziua bună” de la frate-său mai mic.

— Să vii şi tu, dacă voi peri şi eu, zise, şi se duse cum s-a fost dus frate-său.

Bălaurul de la punte era acum mai înfricoşat, capetele lui erau mai îngrozitoare şi fuga voinicului mai repede.

Nu se mai auzi de amândoi fraţii; Petru rămase singur.

— Mă duc şi eu în urma fraţilor mei, zise el într-o zi către tatăl său.

— Apoi mergi cu Dumnezeu, îi zise împăiatul, doară vei avea mai mult noroc decât fraţii tăi.

Şi cel mai linăr fecior al împăratului luă dară „ziua bună” şi porni către marginea împărăţiei.

Pe puntea cea mare stătea acum un bă Taur şi mai mare, şi mai grozav, cu fălcile şi mai înfricoşate şi mai deschise. Bălaurul avea acuma nu trei, ci şapte capete.

Petru stătu în loc când văzu dihania asta înfricoşată.

— Feri din cale! strigă apoi. Bălaurul nu feri. Petru mai strigă o dată şi încă de a treia oară; după aceea se repezi la el cu sabia scoasă.

Îndată i se întunecă cerul de nu văzu altă decât foc! Foc în dreapta, foc în stânga, foc pe dinainte, foc pe dinapoi. Bălaurul arunca la foc din toate şapte capetele.

Calul începu a horcăni şi a se arunca în două picioare, încât voinicul nu putea să lupte cu sabia.

— Stăi! c-aşa nu-i bine! zise el, şi se coboii de pe cal. În mâna stângă calul, în mina dreaptă sabia.

Nici aşa nu merse: Făt-Frumos nu vedta altă decât foc şi văpaie.

— Acasă după alt cal mai bun! Petru zise, încălecă şi se duse, ca iarăşi să vină.

Când sosi acasă, îl aşteptă lăptătoarea sa, baba Birşa, în poarta curţii.

— Hei, fătul meu Petre! am ştiut cum că iară ai să vii, fiindcă n-ai plecat bine.

— Cum să fi plecat dară? întrebă Petiu pe jumătate supărat, pe jumătate trist.

— Vezi, dragul meu Petre, începu a-l învăţa acuma baba, tu nu vei putea merge la fântâna Zânei Zorilor decât dacă vei călări pe calul pe care a călărit tatăl tău, împăratul, în tinereţea sa; mergi, întreabă unde şi care e calul acela, după aceea încalecă şi te du.

Petru mulţămi de învăţătură şi apoi se duse ca să întrebe de treaba calului.

— Neagră-ţi fie lumina! se răsti acuma împăratul. Cine te-a învăţat ca să mă întrebi tu pe mine aşa? cu de-a bună seamă vrăjitoarea cea de Birşa. Ai tu minte? Au trecut cincizeci de ani de când am fost eu june: cine ştie pe unde au putrezit oasele murgului meu de atuncea?! În podul grajdului îmi pare cum că mai e o curea din frâu. Atâta am, şi mai mult nimic, din cal.

Petru ieşi supărat şi spuse babei cum şi ce.

— Aşteaptă numai 1 striga baba râzând de bucurie. Dacă stă lucrul aşa, apoi stă bine. Du-te şi adă bucata din frâu. Doară voi şti eu face un lucru cu cale din ea 1

Podul era plin de frâne, de şale şi de curele. Petru alese cele mai roase, mai ruginite şi mai negrijite şi le duse babei, ca să facă precum a fost zis. Baba luă frânele, le afumă cu fum de tămâie, zise peste ele o zicală din cuvinte mărunţele şi grăi după aceea către Petru:

— Ia frânele şi dă cu ele de propta casei.

Petru făcu precum i se zise ca să facă.

Vraja babei a fost bună. Abia dete Petru cu frânele de proptă, se şi întâmplă… nu ştiu cum… un lucru înaintea căruia Petru stete uimit… Un cal stătea înaintea lui decât care lumea n-a văzut mai frumos, cu o şea plină de aur şi pietre scumpe, cu nişte frâne la care să nu priveşti, că-ţi piere lumina ochilor.

Frumos cal, frumoasă şea şi frumoase frâne pentru Făt-Frumos.

— Sări, voinice, în spatele Murgului, strigă baba făcând cruce peste cal şi călăreţ; mai zise apoi o zicală de câteva cuvinte şi intră în casă.

După ce Petru sări pe cal, simţea cum că de trei ori este mai puternic la braţ şi de-atâtea ori mai pietros la inimă.

— Să te ţii bine, stăpâne, c-avem icale lungă-şi trebuie să mergem iute.

Aşa-zise Murgul; dar îşi a aflat voinicul!… Se duseră… se duseră, zburară – cum inu s-a dus şi nici n-a zburat cal şi voinic înainte de aceea.

Pe punte stătea acuma un bălaur cum n-a mai stat, un balaur cu douăsprezece capete, grozave, mai pline de văpaie!… Hei! dar şi-a aflat voinicul! Petru nu se înspăimântă, ci începu a se sufleca la mâneci şi a scuipa în

palme:

— Feri din cale!

Bălaurul începu a scuipa la foc.

Petru nu mai făcu dară multă vorbă, ci scoase sabia şi se grăbi să se repeadă spre punte.

— Stăi! stâmpără-te! stăpâne, grăi acuma Murgul, fă cum zic: înţepeneşte-te cu pintenii la mine în brâu, scoate sabia şi stăi gata, că avem să sărim peste punte şi bălaur. Când vei vedea apoi că suntem tocmai pe deasupra bălaurului, taie capul cel mai mare, şterge cu mâneca sabia de sânge şi o bagă în teacă, ca să fii gata pe când ajungem la pământ.

Petru strânse din pinteni, scoase sabia, tăie capul, şterse sângele, băgă fierul în teacă şi fu gata pe când simţi pământul sub picioarele calului.

Aşa trecură puntea.

— Să mergem mai departe, începu Petru vorba după ce mai privi o dată îndărăt la ţara sa.

— Să mergem! îi răspunse Murgul. Numai spune-mi acuma, stăpâne, cum să mergem? Să mergem ca vântul? să mergem ca gândul? să mergem ca dorul? sau să mergem chiar ca blestemul?…

Petru privi înainte şi nu văzu altă decât cer şi pământ… un pustiu la a cărui vedere i se ridicară perii în vârful capului.

— Să mergem tot una după alta, nici prea tare să nu ne obosim, nici peste măsură să nu ne întârziem. Zise, apoi merseră… o zi ca vântul, una ca gândul, una ca dorul şi una ca blestemul până ce n-ajunseră, în crepetul zorilor zilei a patra, la marginile pustiului.

— Stăi acuma!… Dă în paşii… Să văd ce n-am mai văzut, strigă Petru ştergându-se la ochi ca omul care se trezeşte din somn, sau ca acela care vede ceva şi-i pare că numai îi pare. Naintea lui Petru se întindea o pădure de

aramă… cu copaci, pomi şi poame de aramă, cu frunze de aramă, cu tufişuri, iarbă şi flori care de care mai frumoase, tot de aramă…

Petru stătu şi privi cum priveşte adică mul care vede ce n-a mai văzut şi despre ce n-a mai auzit.

Intră în pădure.

Florile de pe mărginile căii începură a se lăuda şi a îndemna pe Petru ca să le rupă şi să-şi facă cunună din ele…

— Ia-mă pe mine, că eu-s mai frumoasă şi dau putere celui ce mă rupe, zicea una.

— Ba ia-mă pe mine, că cine mă pune în pălărie, pe acela-l iubeşte cea mai frumoasă nevastă din lume, zicea alta.

Şi iarăşi se mişca alta… şi alta… care de care mai frumoasă şi mai dulce la vorbă, până ce n-ademeniră pe Petru ca să le rupă.

Murgul sări în lături când văzu că stăpânul său se pleacă după flori.

— Pentru ce nu rămâi în pace?! zise Petru cam cu răstită.

— Nu rupe, că nu e bine să rupi! zise Murgul sfătos.

— Pentru ce să nu fie bine?

— Pe florile acestea zace blestemul: cine rupe din ele, acela are să se lupte cu Vâlva Pădurii!

— Ce Vâlvă?!

— Acuma dă-mi pace! Ascultă de mine: priveşte la flori; nu rupe însă din ele, ci rămâi în pace.

Aşa-zise calul, şi merseră în paşi mai departe.

Petru o ştia din păţite cum că e bine s-asculte de Murgul; îşi rupse dar gândul de la flori. În zadar însă! dacă se pune o dată necazul pe capul cuiva, nu scapă de el de s-ar şi feri din toate puterile… Florile tot i se îmbiau, şi el tot într-una slăbea din inimă.

— Fie ce e dat să fie! zise Petru de la o vreme. Barem voi vedea şi Vâlva Pădurilor. Să văd ce e, cu cine am de lucru. Dacă-mi va fi ursita să mor de ea, voi muri şi aşa; dacă nu, apoi scap… să fie o sută şi o mie de Iele! Se puse apoi la rupt de flori.

— N-ai făcut bine! zise acuma Murgul plin de grijă. Dacă ai făcut-o însă, e făcută! te încinge acuma şi fii gata de luptă, că acuşi vine Vâlva!

Abia rosti Murgul vorba, abia fu Petru gata cu cununa, până ce şi începu un vânt uşor din toate părţile… Din vânt se făcu vifor… Viforul crescu… crescu până ce nu se văzu alta decât întunerec şi noapte… şi iară numai noapte şi întunerec… Lui Petru îi părea cum că a luat cineva lumea în spate şi a încărcat-o la fugă cu ea, aşa se cutremura pământul sub el.

— Frică ţi-e? întrebă Murgul scuturând din coamă.

— Ba! răspunse Petru întărindu-se pe inimă, deşi spatele începură a-i furnica. Dacă e acuma aşa, apoi fie cum e 1

— Nici nu-ţi fie frică! începu a-l îndemna Murgul. Ia frâul de la mine din cap şi umblă ca să-nfrâni Vâlva cu el.

Alta nu mai zise, căci Petru nici nu avji timp să desfrâne cum se cade, până ce şi ajunse Vâlva la ei…

Petru nu putea privi la ea, aşa era de grozavă şi de înfricoşată.

Cap n-are, dar nici fără de cap nu e… Prin aer nu zboară, dar nici pe pământ nu umblă… Are coamă ca şi calul, coarne ca cerbul, faţa ca ursul, ochii ca dihorul şi trupul e de toate, numai de fiinţă nu… Aşa era Vâlva când se repezi către Petru.

Petru se sprijini în fere, se ridică în picioare şi începu a lucra când cu sabia, când cu braţul, iară sudorile mergeau după el ca pârâul.

Trecu o zi şi o noapte; lupta nu mai ajunse la capăt.

— Stai!… Să ne mai întărim oleacă 1 zise Vâlva răsuflând cu greu.

Făt-Frumos lăsă spada în jos.

— Nu sta! strigă Murgul cu grăbita.

Petru iarăşi începu a lucra din toate puterile.

Vâlva rinchează acuma o dată ca şi calul, apoi urlă ca lupul şi se repezi din nou la Petru. Lupta mai cursc o zi şi o noapte, şi mai înfricoşată ca până acuma. Petru simţea cum că abia se mai poate mişca de obosit ce era.

— Stăi, acuma, că văd că am cu om de lucru! Stăi, zise Vâlva şi de-a doua oară, stăi! să ne împăcăm.

Petru se lupta mai departe, deşi abia mai putea răsufla.

— Nu sta! vorbi Murgu.

Dar nici Vâlva nu se mai repezi ¡ca până acuma, ci începu a se purta mai cu cale şi treabă, cum se poartă adică toate când nu mai sunt putere în sine.

Aşa curse lupta până-n zorile de-a treia zi. Când începură zorile a crepeţi, Petru făcu ce făcu, destul că aruncă frâul în capul Vâlvei obosite… Deodată se făcu din Vâlvă un cal, cel mai frumos din lume.

— Dulce-ţi fie viaţa, că mă scăpaşi de la robie! zise acuma Vâlva, prefăcută în cal, şi începu a se dezmierda cu Murgul.

Mai în urmă înţelese Petru din vorbă şi cuvânt cum că Vâlva nu fusese alta decât un frate al Murgului, pe care l-a blestemat Sfânta Miercurc înainte de asta eu atâtea şi atâtea sute de ani.

Petru legă Vâlva de calul său, se sui pe ea şi se puse din nou pe cale. Cum a mers? nici nu e nevoie să spun. Repede a mers… până ce n-a ieşit din pădurea cea de aramă.

— Staţi pe loc! Daţi în paşi, să văd ce n-am văzut! zise Petru mai o dată când ieşiră din pădurea cea de

aramă.

Înaintea lui se întindea acuma o pădure încă mai minunată decât cea de aramă, cu tufiş mai strălucitor, cu flori mai frumoase şi mai ademenitoare – el intra în pădurea cea de argint…

Florile începură a vorbi încă mai dulce, mai îndemnător decât cele din pădurea de aramă.

— Să nu mai rupi din flori, zise Vâlva cea legată de Murgul, căci frate-meu e de şapte ori mai puternic decât mine.

Nu se opri însă Făt-Frumos cel fără de frică! Abia trecu una, două până ce Petru şi începu a rupe flori şi a le împleti în cunună.

Se făcu vifor mai turbat, noapte mai neagră, pământul se cutremură mai tare decât în pădurea de aramă; Vâlva Pădurii de argint se repezi la Petru c-o grozăvie de şapte ori mai mare decât cum a fost în pădurea de aramă… Nici el nu fu însă leneşi… Lupta mai curse o dată trei zile şi trei nopţi; şi-n crepetul zorilor zilei a patra Petru înfrână şi pe a doua Vâlvă.

— Dulce-ţi fie fericirea, că m-ai scos de la robie! zise şi astă dată Vâlva… apoi se întinseră la cale, cum s-au mai întins şi până acuma.

— Ho, staţi pe loc!… Daţi în paşii… Să văd ce n-am mai văzut încă! strigă călăreţul, acuma de a treia oară, puse după aceea palma pe ochi, fiindcă se temea că-i va pieri lumina de razele ce veneau din pădurea cea de aur.

El mai văzuse lucruri minunate, dar despre aşa ceva nici nu a visat până acuma.

— Să stăm pe loc! că nu e bine, strigară caii deodată.

— Pentru ce să nu fie bine?! întrebă Petru.

— Tu iarăşi ai să rupi din flori. Ştiu că nu te va răbda firea!… şi fratele nostru cel mai tânăr e de şaptezeci şi şapte de ori mai puternic şi mai grozav decât noi toţi trei

laolaltă… Să înconjurăm dar pădurea! Aşa vorbi Murgul.

— Ba nu! răspunse Petru, să mergem! să le vedem pe toate, dacă am văzut ceva. N-aveţi frică, nici eu n-am!

Nu e nevoie să spun cum că Petru iarăşi a făcut făcuta… Doamne! dar cum să nu o facă…

Abia împletită fu cununa, până ce şi începu să fie ceva cum n-a mai fost… Acuma nu era mai mult vifor, nu mai mult întunecos; pământul nu se cutremura mai mult… Se făcea nu ştiu ce şi nu ştiu cum… destul că lui Petru îi părea c-a intrat cineva în miezul lumii şi a început s-o întoarcă pe dos…

Grozav era ce era, şi înfricoşat, şi… să ferească Dumnezeu!…

— Vezi aşa! zise Murgul supărat, dacă n-ai putut rămânea în pace.

Petru văzu că nu mai vede nimic, începu a simţi că nu mai simte nimic şi dete a pricepe că nu mai are ce să priceapă; tăcu dară şi nu zise nimic, ci se încinse şi se făcu gata de luptă.

— Vie acuma Vâlva! strigă după aceea. Sau mor, sau îi pun frâul în cap!

Abia zise vorba, până ce şi văzu ceva nemaivăzut apropiindu-se către dânsul… o negură deasă venea către Petru. Aşa era de deasă negura asta, încât Petru nici pe sine însuşi nu se putea vedea în ea.

— Ce e asta?! strigă el cam înspăimântat, când începu a simţi că-l doare din toate părţile.

Se înspăimântă însă şi mai tare când văzu că nici el singur nu-şi aude vorba în negura cea deasă. Începu dar a da cu sabia în dreapta şi în stânga, pe dinainte şi pe dindărăt, a da în toate părţile şi din toate puterile care le mai avea… cum face adică omul care vede că acuma nu e bine. Aşa lucra el o zi şi o noapte fără să vadă alta decât negru înaintea ochilor săi, fără să audă alta decât cursura

sudorilor sale de pe trupurile cailor. De la o vreme chiar şi începu a crede că nici nu mai trăieşte, ci a murit acuma de mult...

Deodată începu a se desface negura... în zorile zilei a doua negura se resfiră de tot, şi pe când se ridica soarele pe cer, înaintea ochilor lui Petru era lumină ca lumina.

Lui îi păru acuma că se născuse din nou.

Vâlva? peri ca-n palmă.

— Răsuflă acuma o dată, că iară va să înceapă lupta din nou! zise Murgul.

— Ce-a fost asta? întrebă Petru.

— Vâlva, răspunse Murgul, Vâlva a fost, prefăcută în negură. Răsuflă numai, că iarăşi vine!

Nici n-a zis-o bine Murgul ăsta, nici n-avu Petru vreme casă răsufle până ce şi văzu că vede ceva venind deoparte, ceva despre ce nu ştia ce e... O apă, însă nu e ca apa, că-ţi pare că nu curge pe pământ, ci zboară cumva sau ce face... Destul că urme nu are şi pe sus nu zboară... Aşa ceva ce nu e!...

— Vai! striga Petru.

— Ţine-te şi dă, nu sta! zise Murgul. Şi nu mai zise după aceea nimica, că-i astupă apa gura.

Lupta se începu din nou. Petru dădu o zi şi o noapte necurmat fără ca să fi ştiut în ce şi se lupta fără să ştie cu cine. Când se apropiară zorile zilei a doua, începu a simţi cum că slăbeşte din picioare.

— Acuma pier! strigă cam supărat; însă pentru aceea începu a-şi întări inima şi a da încă mai ţapăn... Soarele răsări pe cer, apa pieri fără să se ştie cum şi când.

— Răsuflă! grăi Murgul, răsuflă, că n-ai multă vreme. Vâlva vine deloc!

Petru nu mai zise nimic, că nici nu ştia, săracul de el, ce să mai facă de obosit ce era. Se aşează dară mai bine în şea, strânse mai bine de sabie şi aşteptă aşa gătit, 3 a să

ajungă ce vedea că vine…

Aşa, cum că nu ştiu cum, ca şi când se visează omul, că vede ceva, ce n-are ce are, şi are ce n-are, aşa îi părea lui Petru că ar fi Vâlva acuma. O! Doamne! O! Doamne! cum poate fi Vâlva Pădurii de aur când s-a dus de două ori cu ruşine?!… Zbura pe picioare şi umbla pe aripi, era cu capul dinapoi şi cu coada dinainte, cu ochii în piept şi cu pieptul în frunte… şi cum mai era încă numai Dumnezeu ar şti s-o spună!

Pe Petru îl trecură fiorii o dată din sus în jos, o dată din jos în sus, o dată cruciş şi o dată curmeziş; după aceea îşi întări inima şi începu a lucra cum a mai lucrat şi… n-a mai lucrat.

Trecu ziua, Petru începu a slăbi din puteri. Trecu amurgul serii, lui Petru începură a i se împăingeni ochii. Când ajunse miezul nopţii, Petru simţi cum că nu e mai mult călare. Nici el singur nu ştia, cum şi când a ajuns la pământ; destul că nu mai era pe cal. Când începu a se dezveli ziua din noapte, Petru nu mai putea sta în picioare, ci se lăsă în genunchi.

— Nu te lăsa; mai ţine-o încă oleacă! strigă Murgul când văzu că slăbesc puterile stăpânului său.

Petru se şterse cu mâneca cămăşii de sudori, îşi încordă toate puterile şi se ridică încă o dată în picioare.

— Loveşte acuma Vâlva cu frâul peste bot! zise Murgul.

Petru făcu precum îi zise.

Vâlva rinchează o dată ca armăsarul, încât lui Petru îi părea c-o să asurzească, apoi sări la Petru, deşi abia se mişca şi ea de obosită ce era.

Lupta nu mai curse mult. Petru făcu ce făcu şi puse frâul şi la astă Vâlvă pe cap.

Pe când se făcea ziuă cum se cade, Făt-Frumos călărea pe al patrulea cal.

— Frumoasă-ţi fie nevasta, că m-ai scos de la robie! zise Vâlva.

Plecară, se duseră şi pe când se învăluia ziua cu noaptea, ajunseră spre marginea pădurii de aur.

Cum mergeau aşa pe cale, lui Petru începu a i se urî, şi ca să facă şi el ceva, dete a privi la cununile cele frumoase.

— Ce să fac cu trei cununi? începu a vorbi aşa singur. Destul îmi fie una. Ţiu po cea mai frumoasă. Aruncă dar cea de aramă, apoi ceu de argint şi ţinu numai pe cea de aur la sine.

— Stăi! zise Murgul. Nu arunca cununile. Descalecă şi le ridică, că-ţi vor prinde încă bine.

Petru făcu precum i se zise şi merse mai departe.

Când era soarele de-o palmă de la pământ, aşa de către seară, când încep musculiţele a se aduna, călăreţul nostru ajunse chiar la marginea pădurii. Naintea lui se întindea un pustiu mare... mare... cât vedeai cu ochii nu vedeai nimic pe el.

Caii se opriră în loc.

— Ce e? întrebă Petru.

— Nu e bine! răspunse Murgul.

— Pentru ce să nu fie bine?!

— Intrăm în împărăţia Sfintei Miercuri. Cât vom merge prin ea, nu vom da de altă decât de frig şi iarăşi de frig. Pe marginile căii vor fi tot focuri din focuri şi eu mă tem că tu vei merge să te încălzeşti.

— Şi pentru ce să nu mă încălzesc?

— Nu e bine să te încălzeşti! răspunse Murgul cu grijă.

— Intră! grăi Petru fără frică, dacă trebuie, voi şti răbda şi la frig.

Pe cât Petru intra mai adânc în împărăţia Sfintei Miercuri, pe atâta simţea mai tare că nu e bine cum e. La

tot pasul era mai frig, mai ger... dar frig şi ger încât îngheţa măduva în oase... Dar nici Petru nu era făcut de picioroange! Voinic a fost la luptă, voinic rămase şi la răbdare.

Pe marginea căii, tot foc din foc, şi lângă focuri tot oameni din oameni, care chemau pe Petru la sine care de care cu vorbe mai frumoase şi mai ademenitoare. Lui Petru începu a i se îngheţa răsuflarea din gură, dar el nu se lăsă, ci încă porunci Murgului ca să meargă la pas.

Câtă vreme a răbdat voinicul nostru la ger şi frig nici nu se poate spune, căci fiecare ştie cum e & împărăţia Sfintei Miercuri nu e de o azvârlitură, de două... şi nici frigul nu e frig... numai iac-aşa, ci frig, frig, încât îngheaţă şi viţelul în vacă... încât crapă şi stâncile de ger ce e...

Aşa zău e acolo! Dar nici Petru n-a crescut fără necaz... scrâşnea din dinţi şi nimic mai mult, deşi a fost înţepenit, încât nici nu mai putea clipi.

Aşa ajunseră la Sfânta Miercuri.

Petru coborî de pe cal, aruncă frâul în capul Murgului şi intră în coliba Sfintei Miercuri:

— Bună ziua, maică!

— Mulţămim, voinic friguros!

Petru râse o dată, dar nu răspunse nimic.

— Voinic ai fost, îi zise acuma Sfânta Miercuri, bătându-l pe umeri. Acuma să-ţi dau câştigul. Se duse după aceea, deschise un scrin ferecat şi scoase din el o cutie mică. Iacă, zise mai departe, cutia asta e dată din bătrâni, ca să nu o poarte decât acela care a trecut prin împărăţia Frigului. Na-ţi-o şi poartă grijă de ea, că-ţi va prinde încă bine. Când o deschizi, îţi vine veste de unde tu numai vrei şi ştire adevărată din ţara ta.

Petru mulţămi de vorbă şi de dar şi se sui pe cal şi porni mai departe.

După ce se depărtă de o azvârlită bună, deschise

cutia cea vrăjită.

— Ce e porunca? întrebă nu ştiu ce din cutie.

— Veste îmi adă de la taica, porunci Petru cam cu frică.

— Şade la sfat cu bătrânii 1 răspunse cutia.

— Merge-i bine?

— Zău, aci cam rău, că-i supărat!

— Cine îl supără? întrebă Petru acuma mai aspru.

— Fraţii tăi Costan şi Florea! răspunse iarăşi din cutie. Pe care îmi pare, cer împărăţia de la el, şi bătrânul zice că n-ar fi vrednici de ea.

— Mergi, Murgule, că nu e vreme de pierdut! striga acuma Petru. Închise după aceea cutia şi o băgă în traistă.

Se duseră cum se duce năluca când umblă Vântoasele şi gonesc în miezul nopţii pricolicii. Cât au mers aşa nici nu se poate spune… Au mers mult… foarte mult!

— Stăi! să-ţi mai dau un sfat! zise Murgul într-un târziu.

— S-auzim! grăi Petru.

— Ai avut necaz cu frigul, acuma ai să dai de o căldură cum n-a mai fost. Să rămâi voinic, să nu te tragi la răcoare, că nu e bine.

— Mergi! răspunse Petru. Nu-ţi fie frică, dacă n-am îngheţat, nici nu mă voi topi.

Hm!… aici era o căldură încât se topeşte şi măduva în oase… Căldură adică cum nu poate fi decât în împărăţia suntei Joi.

Pe cât mergeau mai departe, cu atât căldura era mai mare. De la o vreme începură a se topi chiar şi potcoavele de la Murgul de pe copite. Hei! dar nici Petru nu se lăsă! îi curgeau sudorile vale, el se ştergea cu mâneca şi mâna în goană mai departe.

De cald, ar mai fi fost cum ar fi fost, era însă şi un alt lucru, care pe Petru îl supăra încă mai tare. Pe lângă cale,

tot câte de o azvârlitură bună de departe una de alta, erau nişte văi răcoroase, cu nişte izvoare reci şi stâmpărătoare. Când Petru privea la ele, simţea că i-a secat inima şi îi s-a uscat limba în gură de sete ce-i era.

Pe lângă izvoare erau tot crini, viorele şi trandafiri, prin iarba cea molcuţă, şi pe ele odihneau nişte fete, frumoase, Doamne!… încât nici nu pot fi mai frumoase.

Lui Petru îi venea să închidă ochii, ca să nici nu mai vadă aşa lucruri ademenitoare.

— Vino, voinice, la răcoare! vino! stăi de vorbă! îl chemau fetiţele.

Petru dădea din cap şi nici nu zicea nimic, că i s-a fost oprit şi graiul.

Mult au mers aşa… foarte mult!…

Deodată simţiră că începe căldura a se mai stâmpăra… Din departe, pe un deal se vedea o colibă, aici locuia Sânta Joi.

Petru trase spre ea.

Când erau să ajungă la colibă, Sânta Joe le ieşi în cale şi-i zise „ziua bună” lui Petru.

Petru îi mulţămi, precum e acuma datina la oameni cu cinste şi năräveală; prinseră după aceea vorbă…

cum prind adică oamenii ce nu s-au văzut încă. Petru spuse veste de la Sinta Mercure, vorbi despre patimile sale şi despre calea în care a pornit, şi luă „ziua bună” că zău! el nu prea avea vreme de pierdut… Hm! cine ştie cât mai avea să meargă până la Zina Zorilor!

— Mai stăi oleacă! grăi Sânta Joe, să-ţi mai zic o vorbă. Acum intri în împărăţia suntei Vineri: să treci şi pe la ea şi să-i spui „sănătate şi voie bună” de la mine. Când vei merge apoi către casă, să vii iarăşi pe la mine, că am să-ţi dau ceva care-ţi va prinde bine.

Petru mulţămi de vorbă şi de toate, plecă după aceea mai departe.

Abia merseră cam aşa cât ţine o pipă de tutun până ce şi ajunseră într-o ţară nouă.

Aici nu era cald, dar nici nu era frig, ci… aşa cumva între ele… cum e colea primăvara, când încep a se înţărca mieii. Petru începu acum a răsufla mai a stâmpărare. Era însă un pustiu… numai năsip şi scai…

— Oare ce să fie aceea? întrebă Petru, dând cu ochii de aşa ceva ca şi o casă, însă departe… foarte departe!… tocmai până unde ajungeau ochii lui peste pustiul cel gol.

— Aceea e casa suntei Vineri, răspunse Murgul. Dacă mergem bine, poate ajungem încă până ce se întunecă deplin.

Aşa şi fu… Noaptea se făcu noapte. Făt-Frumos se apropia cu încetul de casa cea depărtată.

Peste pustiu se vedea o mulţime de năluci ce se goneau pe din dreapta, din stânga, pe dinaintea şi pe dindosul lui Petru.

— Să n-ai nicio frică! zise Murgul. Aceste sunt fetele Vântoaselor… Se joacă prin aer aşteptând să vină şi vârcolacii.

Aşa ajunseră până la casa suntei Vineri.

— Cobori acuma şi intră în casă! zise Murgul.

Petru voi să facă ce i se zise.

— Stăi! nu fi aşa grăbit, vorbi Murgul mai departe. Să te învăţ mai nainte ce şi cum să faci. La Sânta Vinere nu poţi intra, că e păzită jur-împrejur de Vântoase.

— Ce să fac dară!

— Ia cununa cea de aramă şi te du cu ea, vezi colo, departe, pe colina ceea. Când vei fi acolo, începe a striga: „Vai ce fete frumoase! ce îngeri! ce suflete de zână 1” După aceea ridică cununa în sus şi zi: „Dacă aş şti că ar primi careva cununa asta de la mine… dacă aş şti… dacă aş şti 1” şi aruncă cununa.

— Şi pentru ce să fac aşa? întrebă Petru, cum

întreabă adică omul care vrea să ştie că pentru ce face ce face.

— Taci, du-te şi fă! zise Murgul pe scurt, şi Petru nu mai lungi vorba, ci făcu precum i se zise.

Abia aruncă Petre cununa, când se şi îngrămădiră Vântoasele peste ea şi începură a se bate ca să o aibă care de care.

Petru o lua acuma către casă.

— Stăi 1 strigă Murgul încă o dată. Încă nu ţi le-am spus pe toate. Ia cununa cea de argint, apoi te du şi bate la fereastra suntei Vineri… Dacă te întreabă baba cine e, tu să zici că ai rătăcit prin pustiu. Ea te va mâna îndărăpt. Tu să nu te mişti, ci să zici: „Ba zău! eu nu voi merge, că de când am fost mic tot am auzit de frumuseţea suntei Vineri, şi nu mi-am făcut opinci de oţel cu curele de viţel, nu am venit de nouă ani şi nouă luni, nu m-am luptat pentru cununa asta de argint, care voiesc să i-o dau ei, nu le-am făcut şi păţit toate astea pentru ca să merg înapoi când voi ajunge la ea”… Aşa să faci şi aşa să zici; de aici încolo grija ta să fie.

Petru nu mai făcu vorbă, ci porni spre casă.

Cum era aşa de noapte, Petru nici nu vedea casa suntei Vineri, ci merse numai pe razele luminii ce străbăteau din fereastră până la el. Ajungând la casă, nişte câini începură a lătra când simţiră ceva străin prin apropiere.

— Cine se mănâncă cu câinii? amară i-ar fi viaţa 1 strigă Sânta Vinere mânioasă cum se cade.

— Eu sunt, Sântă Vinere, eu! zise Petru răsuflând odată cu greu, ca omul care ar vrea şi n-ar vrea să facă ce face. Am rătăcit prin pustiu şi n-am unde să dorm peste noapte. Aici tăcu, nu cuteza să zică mai mult.

— Unde ţi-ai lăsal calul? întrebă Sânta Vinere cam aspru.

Petru sta în chibzuri, nu ştia: să mintă ori să vorbească vorbă dreaptă? Nu răspunse nimic.

— Mergi cu Dumnezeu, fătul meu! Eu n-am loc să-ţi dau, zise Sânta Vinere, şi se retrase de la fereastră.

Petru zise acuma ce i-a fost zis Murgul să zică.

Abia-şi sfârşi Petru zicala, până ce şi văzu cum că Sfânta Vinere deschide fereastra vorbind către el cu vorbă dulce şi blândă:

— Să văd cununa, fătule!

Petru-i întinse cununa.

— Vino în casă! zise Sânta Vinere, nu te teme de câni, că ei înţeleg voinţa mea.

Aşa şi fu. Cânii începură a mişca din coadă, mergând în urma lui Petru, cum merg după om, când vine seara de la ţarină.

Petru zise „bună seara” când intră în casă, îşi puse pălăria pe vârful cuptorului şi se aşează pe pomnol după ce i se zise să şadă.

Acuma se vorbi… iaca, despre lucruri de toate zilele, despre lume, despre răutatea oamenilor… şi despre alte lucruri ca astea… fără nicio treabă şi preţ… Precum se vedea, Sânta Vinere era foarte supărată pe oameni, iar Petru-i dădea în toate dreptate, cum se cade adică omului care şade la masa altuia.

Doamne! dar şi bătrână era baba asta!

Eu nu ştiu de ce privea junele de Petru aşa de a diochiul la ea! doară voia să-i numere creţurile din faţă?!

Poate… Ar fi trebuit însă, ca să se nască de şepte ori tot una după alta şi să trăiască tot câte de şepte ori cât un om într-o viaţă pentru ca să poată ajunge la capăt cu număratul…

Suntei Vineri îi râdea inima de bucurie când vedea cum că Petru se pierde cu totul în privirea ei.

— Când nu era încă ce este, începu Sânta Vinere

vorba, când lumea încă nu era lume, atunci m-am născut eu, şi eram atât de frumoasă ca copilă, încât părinţii mei au lăsat sq fie lume, ca să fie cine să se minuneze de frumuseţea mea… Când s-a făcut apoi lumea, eu eram fată mare, şi de minunat ce s-a minunat de frumuseţea mea, lumea m-a dioclicat… De atunci se face pe toată suta de ani câte o creţătură pe faţa mea… Şi acuma-s bătrână.

Sânta Vinere nu mai putu vorbi mai departe despre aceasta, de tristă şi de supărată, ci vorbind mai departe, îi spuse apoi lui Petru cum că tată-său era odată împărat mare şi puternic, şi, născându-se vrajbă între el şi Zâna Zorilor, care împărăţeşte în ţara vecină, fusese batjocorit, cum nu se cade, de către vicleana de vecină, începu apoi a vorbi câte rele toate despre Zâna Zorilor…

Petru, ce să mai facă şi el? Asculta tăcut. Iacă mai zicea şi el câteodată: „Aşa e, zău, aici! Ce alta să poatăface?”

— Dar să-ţi dau un lucru, dacă eşti voinic şi vrei să mi-l faci, grăi Sinta Vinere cam pe când începură a fi somnoroşi. Este la Zâna Zorilor o fântână. Cine bea din apa ei, acela înfloreşte ca trandafirul şi ca viorelele. Să-mi aduci un ulcior din această apă, şi-ţi voi fi bună mulţămitoare… Lucrul e greu! ce e drept e drept! împărăţia Zinei Zorilor e păzită de fel de fel de fiare şi de zmei îngrozitori. Să-ţi spun însă ceva şi să-ţi dau un lucru.

După ce vorbi aşa, Sânta Vinere se duse la un scrin ferecat din toate părţile şi scoase din el un fluieraş micmicuţ.

— Vezi tu fluieraşul ista? grăi către Petru, mi l-a dat un moş bătrân încă de când eram tânără. Cine aude sunetul acestuia, acela adoarme… doarme… până ce nu-l mai aude. Tu să iei fluieraşul şi să tot cânţi din el cât vei fi în împărăţia Zorilor. Nime nu te va atinge, căci toată lumea va dormi.

Petru spuse acuma în ce cale a pornit şi ce treabă cearcă. Sânta Vinere se bucura şi mai tare. N-au mai stat mult de vorbă. Dar cum să şi steie când a fost trecut acuma miezul nopţii bine, binişor.

Petru luă „noapte bună”, băgă fluieraşul în teacă şi se sui în podul casei, ca să mai doarmă şi el de la o vreme. Pe când se revărsau zorile, Petru era în picioare; luceafărul boului nici nu s-a fost ridicat bine pe cer, până când el s-a şi fost sculat... Luă un troc mare, 11 umplu de jăratec şi se duse ca să hrănească caii. După ce Murgul mâncă câte de trei ori trei, iară ceilalţi cai câte trei, trocuri pline de jar, Petru trase la fântână, adăpă şi se făcu gata de cale.

— Stăi! strigă Sânta Vinere de la fereastră. Mai am să-ţi zic o vorbă!... Să-ţi mai dau un sfat...

Petru s-apropie de fereastră.

— Lasă un cal aici şi pleacă (numai cu trei. Mergi apoi încet până ce vei ajunge la împărăţia Zorilor. Aici descalecăşiintrăpejos... Când vei veni aptă îndărăt, aşa să vii, ca toţi trei caii să-ţi rămână în cale, s-ajungi pe jos.

— Aşa voi să fac I grăi Petru voind să plece.

— Nu te grăbi, că n-am gătit încă, vorbi Sânta Vinere mai departe. Să nu priveşti la Zâna Zorilor, că ea are ochi ¡care vrăjesc şi priviri care răpesc minţile. E urâtă, atâta de urâtă, încât nici nu-ţi pot spune. Are ochi de buhă, faţă de vulpe şi gheare de mâţă. Auzi?! să nu priveşti la ea... Şi Dumnezeu să te aducă întreg şi sănătos, fătul meu Petre!

Petru mulţămi de vorbă şi învăţătură şi nu se opri mai mult. Unde avea el vreme de a sta cu babele la vorbăl? Lăsă pe Murgul ca să pască, se întinse apoi la cale.

Departe... departe... unde se lasă cerul pe pământ, unde stau stelele de vorbă cu florile, acolo se vedea o roşeaţă senină, cam aşa cum e cerul colea în zorile de primăvară, dar mai frumos şi mai minunat!...

Acolo era cetatea Zânei Zorilor.

De aci până acolo, de acolo până aci nu era alta decât iarbă şi flori… Şi apoi nu era nici cald, nici rece, nici luminos, nici întuneric, ci aşa cumva între ele… cum e, colea, pe la S-tu Petru, când te scoli ca să mini vitele la turmă… Petru numai de un drag umbla prin ţara asta plăcută…

Cât a mers Făt-Frumosul nostru aşa, aceea nu se poate spune cu vorbă omenească, fiindcă într-această ţară n-a urmat zilei noaptea şi nopţii ziua, erau pururea zori cu vânt moale şi răcoros, cu soarele ascuns şi lumina de jumătate; împărăţia Nopţii şi a Zilei se începea numai de la casa Sfintei Vineri.

După mult mers şi lungă călătorie, Petru văzu zărindu-se ceva alb printre roşaţa cerului… Cu cât se apropia mai mult, cu atâta ceea ce vedea se desfăşura mai tare naintea ochilor lui… Asta era cetatea… Petru privi… privi… Răsuflă apoi odată cu greu, ca omul care gândeşte: „Doamne, mulţumescu-ţi!”

Dar şi frumoasă era cetatea asta!…

Nişte turnuri nalte… nalte… până dincolo de împărăţia Norilor, nişte păreţi albi ca ghioceii şi ridicaţi mai sus decât cum stă soarele la prânzul cel mare, un acoperiş de argint, dar cum de argint?! aşa că nici nu strălucea în faţa soarelui… şi fereşti… tot din aer tors cu multă măiestrie şi ţesut în gherghef de aur întunecos… Peste toate aste se jucau apoi razele vesele ale soarelui cum se joacă vântul cu umbra crengilor colea primăvara, când abia se mişcă de leneş ce este.

Petru stete uimit în loc, ca să se poată minuna de atâta frumuseţe îngrămădită.

Mult n-a putut să stea, că i-a fost degrabă: descălecă dară, lăsă caii, ca să pască pe iarba cea plină de rouă, îşi luă fluieraşul, precum i-a fost zis Sfânta Vinere, zise o dată „Doamne-ajută!” şi plecă la lucrul cel mai mare. Abia

merse, aşa singur, pe jos, o cale cam de trei azvârlite bune, până ce şi dete de un năzdrăvan adormit de dulceaţa fluieraşului. Acesta era unul dintre pândarii jurului cetăţii Zânei Zorilor. Oare, Doamne, cum a putut creşte atât de lung?

Cum s-a putut întrupa atâta de puternic?

Cum stătea aşa culcat pe spate, Petru începu să-l măsoare cu paşii... Nu voiesc să spun minciună!... a fost însă lung, foarte lung; atâta de lung a fost, încât Petru răsuflă odată cu greu când ajunse de la picioare la cap... nu ştiu acuma cu de-a bună seamă... de obosit, ori de uimit: nu e luna la răsărit atâta de mare cât era ochiul năzdrăvanului. Apoi barem dacă ar fi fost şi acesta ca la altă lume, dar era tocmai în mijlocul frunţii... Aşa era ochiul!... Cum au putut apoi celelalte să fie!... Petru, voinic de voinic, dar zău! el mulţumi lui Dumnezeu, fluieraşului şi Sfintei Vineri cum că 21 n-a dat de rău cu acest om-neom şi plecă cu intelul mai departe...

Aşa... cam cât merge omul până ce-i vine să se aşeze la răcoare, mai merse Petru până ce dădu de alte lucruri şi mai grozave... Nişte balauri tot cu câte şapte capete erau întinşi la soare şi adormiţi adânc, când pe de-a dreapta, când pe de-a stânga... Cum au fost aceşti bălauri, aceea n-o mai spun: ştie anume toată lumea că bălaurii nu-s treabă de glumă şi de râs... Asta era a doua pază a împrejurului de curte... Petru trecu cam cu fuga... nu ştiu acuma de grabă oriile groază...

Nici n-ar fi fost însă minune dacă s-ar fi îngrozit!...

Bălaurul e bălaur!!

Acuma ajunse Făt-Frumos la un râu.

Să nu gândească însă nimeni că acesta ar fi fost râu ca râurile... Nu apă, ci lapte curgea aici, nu peste nisip de peatră, ci peste pietre scumpe şi mărgăritare... şi nu curgea lin sau repede, ci lin şi repede deodată, cum curg

zilele omului fericit. Acesta a fost râul care curge jur-împrejur pe lângă cetate… tot curge, tot curge… fără a mai sta, fără a mai merge mai departe.

Pe marginea râului dormeau tot cam de o săritură unul de la altul nişte lei îngheraţi… Ce lei însă! Cu părul de aur şi pe dinţi şi gheare tot cu ferecătură… Aceştia erau paza râului… Dincolo, de ceea parte de râu, era o grădină frumoasă, foarte frumoasă… cum nu poate adică şi decât la Zâna Zorilor. Pe mal, tot flori din flori, pe flori dormeau dulce şi lin tot zâne din zâne, care de care mai frumoase, mai vrăjitoare şi mai dulce la faţă…

Petru nici nu cuteza ca să privească într-acolo…

Făt-Frumos se întreba acuma cum să treacă peste râu. Râul era lat şi adânc, şi peste râu numai o punte… asta însă cum nu mai sunt punţile în astă lume… Dincoace şi dincolo, pe un mal şi pe altul, tot câte-o frunte de punte, păzită tot de câte patru lei dormitori. Puntea însă?… peste punte nu poate trece suflet de om… O vezi cu ochii, dar simţi golătate când calci cu piciorul pe ea… Cine ştie din ce o mai fi fost şi asta făcută!… Doar chiar din un pui de nour?

Destul că Petru rămase pe ţărmul râului. Să treacă? nu poate. Să înoate? nu e treabă. Ce să facă dară?!

Hei! să nu fie grijă de Petru! Cu una, cu două, el n-o sfârşeşte! Se întoarce îndărăpt până ce ajunse la năzdrăvanul cel mare. „Ce va da târgul şi norocul, gândi în sine, să stăm dară şi la vorbă!”

— Scoală, voinice! strigă apoi pe năzdrăvan, trăgându-l de mâneca surtucului.

Când năzdrăvanul se deştepta din somn, întinse palma după Petru, aşa ca şi când vrei să prinzi o muscă.

Petru suflă în fluieraş. Năzdrăvanul căzu iarăşi la pământ.

Aşa-l trezi şi adormi Petru de trei ori una după alia,

adică de trei ori l-a trezit şi de trei ori l-a adormit… Când fuse ca să fie de a patra oară, Petru îşi dezlegă năframa de la grumazi, luă degetele cele mici ale năzdrăvanului şi le legă cu ea laolaltă, scoase sabia şi, prinzând pe năzdrăvan de piept, mai strigă o dată:

— Scoală, voinice!

Văzându-se năzdrăvanul atâta de rău batjocorit:

— Ei, zise către Petru, nu te lupţi în luptă dreaptă! Stăi la luptă dacă eşti voinic!

— Mai aşteaptă oleacă! mai nainte am o vorbă cu tine, grăi Petru. Jură că mă vei trece peste râu, şi atunci te las să vii la luptă.

Năzdrăvanul făcu jurământ, şi Petru-l lăsă să se scoale.

Când năzdrăvanul se simţi deşteptat, se repezi la Petru, ca să-l turtească c-o lovitură… Şi-a aflat însă omul!

Nici Petru nu era de ieri, de alaltăieri, şi el se repezi voiniceşte. Trei zile şi trei nopţi se luptară. Năzdrăvanul dete cu Petru de intră până în genunchi în pământ; Petru dete cu năzdrăvanul până în brâu; iară dete năzdrăvanul până în piept, şi mai în urmă Petru până în grumazi!…

Când năzdrăvanul se simţi aşa strâmtorat:

— Lasă-mă, strigă înspăimântat, lasă-mă, că mă dau bătut!

— Treci-mă peste râu? întrebă Petru.

— Trec! răspunse cela din gaură.

— Ce să fac cu tine dacă-ţi calci vorba?

— Ucide-mă, fă ce vrei cu mine, numai acuma mă lasă să trăiesc.

— Aşa să fie dară! zise Petru.

Luă după aceea mina cea stângă a năzdrăvanului şi o legă de piciorul cel drept, îi băgă năframa în gură, ca să nu strige, îl legă la ochi, ca să nu vadă, şi porni aşa, purtându-l de mână către râu.

Când ajunseră la râu, năzdrăvanul păşi cu un picior de o parte, cu altul de alta de râu, luă pe Petru în palmă şi – l puse frumos de cealaltă parte.

— Acuma e bine! grăi Petru.

Suflă după aceea în fluieraş şi năzdrăvanul căzu de-a lungul pe malul râului.

Aşa trecu Petre râul. Când zânele cele ce se scăldau în laptele râului auziră sunetul fluieraşului lui Petru, ele căzură somnoroase, ieşiră din lapte şi adormiră pe florile de pe mal. Aşa dormind le află Petru când se coborî din palma năzdrăvanului. Nici nu cuteză să stea multă vreme la ele. Frumoase erau, Doamne! Cum putea apoi să fie însăşi Zâna Zorilor? Sau doară ea e cea mai urâtă dintre cele frumoase? Făt-Frumos nu se întrebă mult, ci porni, ca să vadă.

Când intră în grădină, începu a se minuna din nou. Cât a umblat şi păţit, atâta frumuseţe n-a mai văzut!…

Lasă că arborii erau tot cu crăci de aur, că izvoarele curgeau mai limpede decât rouă, că vânturile se mişcau cântând, şi florile vorbeau vorbe dulci şi frumoase, dar Petru mai mult se mira de aceea că în întreagă această grădină nu era nicio floare desfăcută, ci numai boboci. Parcă aici a fost stat lumea locului şi era să fie pururea tot primăvară… Oare când vor înflori florile aceste dacă n-au avut vreme să înflorească până acuma? Şi dacă n-au înflorit, pentru ce?…

Aşa se întreba Petre, aşa şi încă şi într-alt chip, în calea lui către cetate… Nimic nu-i stătea în cale; nimic nu-i oprea gândirea; toată lumea dormea; zânele de pe la izvoare, păsările de pe crengi, căprioarele dintre tufişuri şi fluturii de lângă flori, toate erau duse de fluieraşul lui Petru. Chiar nici vântul nu se mai juca cu frunzele, nici razele soarelui nu mai sorbeau rouă de pe iarbă, şi râurile încetară de a mai curge… Singur Petru era treaz: Petru cu

gândurile sale şi Petru cu mirarea gândurilor sale. Ajunse la curte. Jur-împrejurul curţii se întindea un ierbiş frumos şi des, un ierbiş ce fugea ca vântul. Poarta era în frunte, o poartă tot din flori şi alte lucruri frumoase. Pe sub poartă şi pe lângă poartă, iarăşi flori, care de care mai şi mai, încât lui Petru i se părea că umblă pe nouri când călca pe ele… Pe de-a dreapta şi pe de-a stânga dormeau zânele ce au fost să păzească intrarea în curte. Petru privi în toate laturile, mai zise o dată „Doamne ajută!” şi intră în cetate.

Ce a văzut Petre într-această curte, aceea nici n-o mai spun, ştie doară toată lumea că curtea Zânei Zorilor nu poate fi ceva lucru de rând. Jur-împrejur, zâne împietrite, pomi cu frunzele de aur şi cu florile de mărgele şi pietre scumpe, stâlpi de raze de soare şi netezi ca şi paltinul, trepte lucii şi moi ca şi culcuşul fetelor de împărat şi un aer plin de miros dulce şi adormitor…

Nici nu voiesc să spun că numai grajdul, în care stau caii Sfântului Soare, era mai frumos decât cetatea celui mai mare împărat din lume… Aşa era asta la Zâna Zorilor, şi nici n-ar fi putut fi altfel… Cum să fie doară? Petru se sui pe trepte şi intră în cetate. Cele dintâi douăsprezece odăi erau din pânză, altele douăsprezece, din mătase. Urmară apoi douăsprezece de aur. Petru trecu cu iuţeală prin toate patruzeci şi opt: aici află pe Zâna Zorilor, într-a patruzeci şi nouălea, care era cea mai frumoasă dintre toate.

Astă casă era lungă, lată, naltă, ca şi o biserică din cele mai frumoase… Jur-împrejur, păreţii erau acoperiţi cu fel de fel de mătăsuri şi al le lucruri minunate; pe jos, pe pământ, pe unde umblai cu picioarele, era nu ştiu ce strălucitor ca oglinda şi moale ca perina şi… mai erau acum tot felul de lucruri frumoase, ca la Zâna Zorilor adică… Unde va fi doară frumos dacă nu aicea!… Cum zic, lui Petru i se opri răsuflarea când văzu că se vede în mijlocul atâtor lucruri aşa grozav de frumoase.

În mijlocul acestei biserici sau ce era, văzu Petru finlâna. cea veştilă, pentru care a venit el atâta lume de pământ. O fântână ca toate fântânile şi nimic mai mult!… Te miri cum a şi răbdat-o Zina Zorilor în casa ei!… Avea nişte doage din moşi şi strămoşi. Bag sama, a fost lăsat, că aşa să rămână!… Şi acuma am să spun o vorbă mare! Lângă fântână era chiar Zâna Zorilor aievea, aşa cum era!

Era, Doamne, un leagăn de aur şi… numai Dumnezeu ştie de ce încă, destul cum că era frumos, aici în leagăn dormea Zâna Zorilor pe perini de mătase umplute cu suflare de vânt de primăvară… Nici nu era frumoasă… Dar de unde să şi fie!… N-a zis doară Sfânta Vinere că are fel de fel de lucruri urâte şi îngrozitoare? Ce să mai lungim dară vorba?… Poate că Sânta Vinere a avut drept. Poate să fie!… Destul când Petru privi la ea, aşa cum dormea în leagăn, el stete cu sufletul amorţit şi nu suflă mai mult în fluieraşul cel vrăjit… era încremenit de minunat ce se minuna… Ba! frumoasă era… frumoasă!… mai frumoasă decât chiar cum ţi-ar părea că ar fi să fie Zâna Zorilor… mai mult nu vreau să zic!…

Pe de-a dreapta şi pe de-a stânga leagănului dormeau câte douăsprezece zâne din cele mai alese. Bag sama au adormit legănând pe împărăteasa lor… Petru nici nu le văzu de privit ce privea la Zâna Zorilor, până ce nu tresăriră toate din somn când nu mai auziră fluieraşul… Petru… tresări dară şi el… şi începu a cânta din nou în fluieraş. Iarăşi adormi lumea, şi Făt-Frumos păşi cu trei paşi mai înainte.

Între leagăn şi fântână era o masă, pe masă un colac alb şi moale, frământat cu lapte de căprioară, şi cu bocal de vin roşu şi dulce ca visul de dimineaţă. Acesta era colacul puterii şi celălalt vinul juneţei…

Petru privi o dată la colac, o dată la vin şi o dată la Zina Zorilor, se apropia după aceea cu încetul, păşi doi

paşi către leagăn, masă şi fântână.

Când Petru ajunse la leagăn îşi pierdu minţile şi nu se mai putu răbda, ci sărută pe Zâna Zorilor... Zâna Zorilor deschise ochii şi privi la Petru cu o privire, încât el îşi pierdu minţile încă mai tare...

Suflă după aceea în fluieraş, ca Zina Zorilor s-adoarmă; luă cununa cea de aur şi o puse pe fruntea Zânei 26

Zorilor; luă o bucătură din colacul de pe masă, bău o înghiţitură din vinul întineritor... şi iarăşi sărută, şi iarăşi luă o îmbucătură, iarăşi bău o înghiţitură... Aşa de trei ori una după alta... de trei ori a sărutat pe Zâna Zorilor, de trei ori a îmbucat din colac şi de trei ori a gustat din vin... După aceea şi-a umplut ulcioarele cu apă din fântână şi a perit cum piere vestea cea bună. Când Petru ajunse în grădină, dete de o lume cu totul nouă...

Florile erau flori; bobocii se desfăcuseră;! izvoarele curgeau mai repede; razele soarelui se jucau mai vesel pe păreţii cetăţii, şi zânele aveau mai multă plăcere în feţele lor. Toate aceste din trei sărutări...

Cum a intrat Petru, aşa a şi ieşit: printre zâne şi flori, pe palma năzdrăvanului, printre lei, bălauri şi năzdrăvani... Când fu apoi în scară, privi o dată îndărăt şi văzu că lumea întreagă s-a pornit în urma lui... Hei! dar şi-au dat de om! Nu ca vântul, nu ca gândul, nu ca dorul, nu ca blestemul, ci mai repede de cum trece fericirea s-a fost lăsat Petru pe cale... Goana rămase îndărăt, şi Petru sosi pe jos la Sânta Vinere.

Sânta Vinere ştia că Petru o s-ajungă, din rinchezatul Murgului, care din cale de trei zile simţi apropierea stăpânului său: îi ieşi dară în cale cu colac moale şi cu vin roşu.

— Bun ajuns, Făt-Frumos 1

— Bună ziua, soră sfântă!

Petru-i dete ulciorul cu apă de la fântâna Zânei Zorilor. Sinta Vineri-i mulţămi frumos. Mai vorbiră apoi câteva cuvinte despre calea lui Petru, despre curtea Zinei Zorilor şi despre frumuseţea Surorii Soarelui, şi Petru puse şaua pe Murgul, că zău I el nu prea avea vreme de pierdut... Baba Vinere asculta când cu dulce, când cu amar, când cu drag, când cu necaz; văzând apoi cum că Petru va să meargă, îi pofti sănătate şi noroc.

Petru nici nu stele până n-ajunse la Sinta Joe. Aici se cobori de pe cal şi intră, precum a fost vorba să fie.

Nici la Sânta Joe nuseprea opri, zise „bună ziua" mai făcu o vorbă scurtă şi luă „sănătate bună".

— Stăi! să-ţi mai spun una mai nainte de a porni în cale, zise Sânta Joe cu grijă. Să-ţi ai grijă de viaţă;

să nu legi vorba cu om; să nu mergi iute, grăbit; să nu iei apa de la mină; să nu crezi la vorbă, şi să fugi de buze dulci. Să te duci cum ai venit. Calea e lungă, lumea e rea, şi tu ai la tine lucru mare!... ascultă dar de mine. Iacă-ţi dau o năframă; nu e de aur, nu-i de argint, nici de mătase, nici de mărgele; e de pânză năsăditâ, să o porţi, că e vrăjită... Cine-o poartă, pe acela fulgerul nu-l ajunge, suliţa nu-l pătrunde, sabia nu-l taie şi gloanţele sar de pe trupul lui.

Aşa grăi Sinta Joe. Petru primi şi ascyltă; se lăsă apoi cu Murgul în vânt şi se duse, se duse... cum se duc adică feţii-frumoşi când îi mină dorul de casă.

La Sinta Miercuri Petru nici nu se mai cobori de pe cal, ci zise „bună ziua" din spatele calului şi mină mai departe.

Într-o bună vreme îi veni cutia cea vrăjită în minte, şi vrând să audă veste din lume, o scoase din teacă. Nici nu o scoase bine, nici nu o deschise cum se cade, până ce şi începu a vorbi ce vorbea de acolo din ea.

— S-a supărat Zâna Zorilor pentru că i-ai furat apa...

S-a supărat Sânta Vinere pentru că i s-a spart ulciorul… S-au supărat fraţii tăi Florea şi Costan pentru că li-ai luat împărăţia.

Petru începu a râde când auzi de atâta supărare. Nici nu ştia ce să întrebe mai înainte.

— Cum a spart Sinta Vinere ulciorul?

— De bucurie ce i-a fost, a început a juca şi a căzut cu ulcior cu tot.

— Cum am luat eu împărăţia de la fraţii mei?

Cutia începu acuma a spune că, fiind împăratul bătrân şi orb de amândoi ochii, Florea şi Costan s-au dus la el şi au cerut ca să împartă împărăţia între dânşii. împăratul li-a spus că numai acela va împărăţi ţara, care va aduce apă de la fântâna Zinei Zorilor. Înţelegând fraţii lucrul, merseră la baba Birşa şi asta le spuse, că ai fost, ai făcut şi ai pornit, ca să vii.

Fraţii se sfătuiră, şi acuma au pornit în calea lui Petru, ca să-l ucidă, să ieie apa de la el şi să împărăţească peste ţară.

— Minţi, cutie spurcată! strigă Petru mânios când le auzi toate aceste, şi dete cu cutia de pământ, încât crăpă în şaptezeci şi şapte de bucăţi.

N-a mai mers mult până ce şi văzu nourii din ţara sa, simţi suflarea vânturilor de acasă şi zări din depărtare pe ici-colea câte un munte de pe marginile ţării. Petru stete în loc, ca să vadă mai bine, că-i părea că nu e adevăr ce-i părea.

Era să treacă peste puntea cea din marginea împărăţiei, când văzu c-aude ceva din depărtare… aşa ceva, ca şi când ar striga un om, şi ca şi când l-ar striga chiar pe el după nume: „Măi Petre!”

Voi să stea în loc.

— Mergi! mână! strigă Murgul. Nu e bine să stai!

— Ba nu 1 stăi! să vedem ce e, cine şi pentru ce. Să

dăm faţă cu lumea.

Petru zise şi suci frâul Murgului.

Ei, Petre! Petre! oare cine te-a învăţat să stai?... Oare n-ar fi mai bine să te pleci la sfatul Murgului?... Aşa e lumea, n-ai ce face!

După ce se întoarseră, văzu, Doamne, pe cine văzu? pe frate-său Florea şi pe frate-său Costan... Amândoi erau şi împreună se apropiau către Petru... Petre! mergi! mină! Sau nu ţi-a zis Sinta Joe să nu legi vorbă cu om? sau nu ştii ce veste ţi-a dat cutia suntei Mercuri? Fraţii veneau cu vorbă bună şi cu buze dulci... Şi Sânta Joe a fost zis... Petre! Petre!... ai uitat ce-a zis?!... Când Petru văzu pe fraţii săi cei dulci, zbură din spatele Murgului la ei în braţe. Doamne! dar cum să nu zboare! De când n-a văzut el faţă de om? de când n-a auzit vorbă pământească!?

Şi a curs vorba cum curge între fraţi. Petru era vesel şi fericit. Florea şi Costan erau buni la vorbă şi dulci la buze... Singur Murgul era trist, singur el îşi lăsă capul la pământ.

După ce fraţii vorbiră multe de împăratul bătrân, de ţară şi de calea lui Petru, Florea începu a-şi încreţi fruntea.

— Frate Petre! lumea e vicleană! n-ar fi mai bine ca să ne dai nouă apa, ca s-o ducem noi? grăi fratele viclean. Ţie-ţi iese unul în cale, iară pe noi nimeni nu ne ştie de unde venim, unde mergem şi ce ducem.

— Da! da! grăi Costan, Florea vorbeşte bine.

Petru clătină o dată, de două ori din cap, şi spuse fraţilor săi treaba cu năframa. Fraţii cei doi văzură acuma că pentru Petre nu este decât o moarte. Florea începu dar a bate şaua, ca să priceapă iapa.

Cam de vreo trei azviriile d-acolea era o fântână cu apă limpede şi rece.

— Nu ţi-e ţie sete, măi Costane? grăi Florea trăgând o dală cu ochiul către Costan.

— Da! răspunse Costan, pricepând ce şi mm ar fi să fie. Hai, frate Petre, să ne slimpărăm o dală setea şi apoi să pornim cu Dumnezeu. Noi vom merge în urmă. la şi te vom păzi de năcaz şi primejdie.

— Nu merge, Petre!… nu merge, că nu dai de bine!… Murgul necheză o dată…

Hei! dar Petru nu l-a înţeles!…

Ce s-a întâmplat după aceea? Ce să se întâmple? Nimic nu s-a întâmplat!…

Fântâna era lată şi adâncă…

Fraţii porniră cu apa către casă, ca şi când ei ar i-i adus-o chiar de la Zina Zorilor.

Murgul mai necheză, o dată, aşa de tulburat şi de dureros, încât se înfiorară şi pădurile, fugi până la fântână… şi stete împietrit de durere.

Aşa fuse treaba cu Petru cel voinic şi Făt-Frumos viteaz! Bag sama aşa i-a fost ursita, ca s-ajungă în ceas rău!

La curtea împăratului se făcu ospăţ şi veselie mare. Merse vestea în ţară cum că feciorii împăratului, Florea şi Costan, au adus apă de la fântâna Zinei Zorilor.

Împăratul se spălă cu apă pe ochi şi văzu – cum om încă n-a mai văzut… Era în casa împăratului pe după cuptor un vas cu curechi; în doaga acestui vas şedea un verme: împăratul îl văzu prin lemn, aşa vedea de bine.

După ce împăratul împărţi ţara între feciorii săi cei voinici, se retrase în curtea sa cea mare ca să-şi trăiască zilele bătrâneţelor în pace!

Aşa se sfârşi treaba cu apa de la fântâna Zinei Zorilor. Ţara făcu un ospăţ de trei zile şi trei nopţi şi se puse iarăşi la lucru, ca şi când nici nu s-ar fi întâmplat nimic.

După ce Petru se depărtase de la leagăn, ieşi din casă şi curte, după ce sunetul fluieraşului nu se mai auzea, Zina

Zorilor îşi veni în ori, deschise ochii, ridică capul şi privi în toate laturile, căutând nici ea singură nu ştia ce… „Ce a fost? întrebă pe de jumătate încă prin vis. Cine?”

I se părea cum că a văzut ceva prin vis, ba chiar aieve, ceva dulce, plăcut, o fiinţă ca şi când ar fi omenească, însă mai puternică în privire, mai altfel decât ceea ce a fost văzut până atunci… „Nu ştiţi voi ce a fost?… Aţi văzut şi voi?… Sau aţi dormit?… aţi visat?” Aşa le întrebă Zâna Zorilor pe zâne, şi se întrebă pe sine însăşi… îi părea că de când a văzut ce-a văzut chiar nici sufletul său nu mai e tot acela… Şi nimene nu-i răspundea, toată lumea stătea uimită.

Văzu cununa… „Ce cunună frumoasă!… Cine oare a cules florile din ea? cine oare le-a împletit în cunună?… şi cine oare a adus aici cununa şi a lăsat-o la mine pe leagăn?!” Zâna Zorilor se întristă.

Văzu pâinea pe masă… Lipseau din ea trei bucăţele: una de-a dreapta, una de-a stânga şi una din mijloc.

Din vinul juneţei lipseau asemenea trei înghiţituri: una de deasupra, una din fund şi una din mijloc… A trebuit să fi fost cineva aicea… Zâna Zorilor se iniristă încă mai tare; îi părea că o doare ceva, şi nu ştia ce şi unde…

Apa din fântână era tulbure… Apă! apă a dus cineva de-aici!… Zina Zorilor se supără.

Cum a putut intra cineva fără veste?!…

Unde e paza cea aspră? năzdrăvanii, bălaurii? Ce au făcut leii ferecaţi? şi zânele? şi florile? şi soarele?… Nimeni n-a păzit? nimeni n-a fost la locul său?… Zâna Zorilor se supără pe deplin.

— Lei, zmei, bălauri, năzdrăvani, porniţi, goniţi, ajungeţi, prindeţi şi aduceţi! porunci Zina Zorilor în supărarea ei cea mare.

Porunca sună, şi toată ¡lumea se puse în mişcare.

Petru s-a fost însă întins la fugă încât nici razele

soarelui nu-l puteau ajunge.

Toţi veniră trişti, toţi aduseră veşti triste, Petru a fost trecut peste marginile împărăţiei Zorilor, unde întreaga pază nu mai avea putere.

Zâna Zorilor îşi uita acuma supărarea de tristă ce se făcuşi trimise pe Sfântul Soare ca să umble în lume, să facă din şapte zile una, să cerce, să afle şi s-aducă veşti.

O zi din şapte zile Zina Zorilor n-a făcut alta decât a stat şi privit în calea Soarelui, a privit… privil… până ce au început a-i curge lacrimile din ochişori, nu ştim acuma, de privitul cel mult, ori de durerea şi dorul ei cel mare?

Iată-ntr-a şaptea zi Sântul Soare se reîntoarnă… roşu, trist şi obosit… Iarăşi veste rea!… Hei! că Petru era unde razele soarelui nu pot pătrunde!

După ce Zina Zorilor văzu că şi cea din urmă încercare fu în zădar, dete poruncă aspră în ţară. Zânele să nu mai zâmbească, florile să nu mai miroase, vânturile să nu mai mişte, izvoarele să nu mai curgă limpede şi razele soarelui să nu mai lumineze. Porunci apoi ca între lume şi împărăţia Zorilor să se lase vălul cel mare a întunecimii, prin care să nu străbată decât o singură rază din soare, care să ducă vestea-n lume cum că „până ce nu va veni acela care a dus apa de la finlână, soarele să nu se mai mişte pe cer”.

A mers vestea în lumea cea întunecoasă… Oamenii înţeleseră că lumina cea grozavă nu e decât pentru lumina ochilor împăratului…

Nimeni nu vedea în lume afară de împăratul; nimeni nu vedea necazurile întunerecului decât împăratul. Dete dar fiilor săi Fiorea şi Gostan sfat şi poruncă ca să pornească, să meargă şi să mântuiască lumea de întunerec. Cine a minţit una minte şi a doua; Fiorea se puse în şea şi porni către împărăţia Zorilor acuma, când Petru a fost curăţit calea. Când Fiorea era s-ajungă la

curtea 32

Zinei Zorilor, Zâna Zorilor simţi cum că va să vină ceva străin.

— Vine cineva? întrebă cam aspru.

— Vine, răspunseră zmeii ce stăteau pază la punte.

— Cum vine? peste punte ori pe sub punte.

Puntea era – acum ¡ştim noi – cum era! Florea trase pe sub punte.

— Voinicul vine pe sub punte! răspunseră zmeii cam în glumă.

— Grijiţi de jel, neagră vă fie lumina! zise acuma Zina, şi primi pe Florea ca să intre.

Pe Florea-l trecură fiorii când văzu atâta frumuseţe.

— Bun ajuns, voinicel tu ai furat apa?

— Să fie de bine! zău eu am luat-o!

— Tu ai băut vinul?

Florea stete mut.

— Tu ai mâncat pâinea?

Florea zise „ba”.

— Tu m-ai sărutat?

Florea-şi uită vorba.

— Na! oarbă-ţi fie lumina! învaţă-te să mai minţi! zise acuma zâna supărată, şi-i dete lui Florea două pălmi, una pe de-a dreapta, una pe de-a stingă, încât ăstuia i se întunecară ochii.

Doi zmei duseră apoi pe orbitul de Florea acasă şi treaba se găti.

Porni şi Costan în urma frăţine-său.

Porni, ajunse, o păţi şi reînturnă.

În lume nu mai rămase acuma nicio rază de lumină.

Aşa rămase lumea întreagă oarbă de dragul ochilor unui împărat.

După ce Zina Zorilor a văzut cum că nu poate afla pe Petru, a chemat la sine pe întreagă ţara sa, pe zmei,

bălauri, năzdrăvani şi Iei, pe toate zânele, pe toate florile, pe toţi supuşii i-a chemat la sine. Chiar şi Sintul Soarea trebuit să se coboare de pe cer, să desfrâne caii de la căruţă, să-i bage în grajdi şi să intre la Zina Zorilor… Când au fost aşa toţi adunaţi împreună, Zina Zorilor nu le împărţi mai mult la porunci, ci tristă şi mustrată cum era, luă „ziua bună” de la toţi supuşii săi, le mulţămi pentru iubire şi credinţă şi-i trimise în lume, ca să meargă să facă fiecare după capul şi priceperea sa. Numai doi lei, doi zmei, doi bălauri şi tot atâţia năzdrăvani opri la sine, ca să fie cine să-i păzească puntea. Trimise toate zânele în grădină şi lăsă ca să nu intre-n curte până ce nu o vor vedea pe ea senină; lăsă ca florile să miroasă d-aici înainte un miros care îmbată orice fiinţă omenească, ca vânturile să se mişte cântând atâta de dureros, încât orice suflet omenesc să plângă când le aude, ca izvoarele să curgă apă amară, şi lăsă ca soarele pe toată ziua dată de Dumnezeu să arunce câte de şapte ori şapte raze seci în Jume.

După ce toate aceste le rândui, se duse la roata cea mare, pe care era învârtit firul traiului omenesc, şi opri roata de a se mai întoarce şi viaţa omenească de a mai curge… Dup-aceea, Zâna Zorilor s-ascunse din faţa lumii în fundul curţii celei mari, în locul cel mai întunecos şi mai neîngrijit…

Zmeii, bălaurii şi năzdrăvanii ieşiră-n lume şi, de ruşine ce le era, s-ascunseră în cele mai adânci pustiuri şi peşteri, ca ochiul omenesc să nu-i mai vadă; leii-şi lepădară părul de aur şi ferecătura de pe gheare şi dinţi, şi de supăraţi ce erau, se făcură sălbatici; zânele s-ascunseră prin grădini; florile, izvoarele şi vânturile se supuseră voinţei Zinei Zorilor, şi razele seci, fără căldură şi lumină, şi astăzi se văd întinse pe cer colea în nopţile de vară…

Viaţa omenească stete locului şi timpul înceta d-a mai curge…

Doi lei, doi zmei, doi bălauri şi doi năzdrăvani se puseră pază la punte.

Cât a rămas Împărăţia Zorilor astfel, aceea nu se ştie şi nici nu se poate spune…

A trecut multă vreme aşa fără să fi curs!

A înţeles şi Sânta Vinere că Zâna Zorilor s-a supărat; raza cea pustie şi Vântoasele ce cutrierau lumea întreagă i-au fost adus ştire de mult… S-a supărat de jumătate, iar de cealaltă jumătate s-a bucurat: s-a supărat pentru că nu mai putea să mai privească în căutătoare şi s-a bucurat pentru că vedea pe Făt-Frumosul său cel voinic scăpat şi pe vecina sa cea frumoasă tristă… A mai fost *34* apoi necăjită pentru că i s-a spart ulciorul cu apa cea minunată.

Când Sfânta Vinere văzu însă că întunerecul nu mai încetează, lumina nu mai vine, şi când pieri şi ceadin urmă rază de pe pământ, zic, când Sfânta Vinere văzu că Zânei Zorilor i-a trecut de glumă, ea porunci Vântoaselor ca să pornească toate împreună, să se izbească în vălul cel mare de la marginea împărăţiei, să-l mişte din loc şi să facă ca lumina să curgă în lume.

Vântoasele porniră, care de care mai turbate, care de care mai grozave şi mai înfricoşate, cum merg adică Vântoasele… Ţi se părea că au să ia lumea cu sine şi să nu se mai oprească în loc cu ea.

Ajunseră la văl, se izbiră în el… şi cum se izbiră?… Vălul nu se mişcă!…

Vântoasele se mai izbiră o dată, apoi încă o dată… adică de trei ori una după alta.

Şi apoi nu se izbiră mai mult… văzură cum că vălul stă mai ţeapăn decât pământul în ţâţânele sale. Stătură câteva clipe locului, ruşinate şi obosite, se întoarseră după aceea îndărăt, şi înconjurară o dată lumea în mânia lor cea turbată… Ce a fost calea lor? acuma-şi poate gândi fiecare ce a fost! Bine cu de-a bună seamă n-a putut fi! vai şi

amar!…

Vântoasele sosiră acasă şi spuseră Sfintei Vineri, cum şi ce e cu vălul.

Sfânta Vinere se supără acuma şi de cealaltă jumătate; trimise Vântoasele la curtea împăratului ca să ducă lui Petru vorbă şi sfat: să meargă să stea de vorbă cu Zâna Zorilor şi să facă ce va face ca să aducă lumina în lume.

Vântoasele porniră de-a doua oară, acuma ceva şi mai încet, mai nepripit, ca şi când pleci adică în treabă bună şi la om de nărăvală… Ajunseră la curte… Petru nu e!…

Vântoasele începură a se mişca mai a străin.

Petru a pierit în cale.

Vântoasele luară curtea din stânga, apoi din dreapta, apoi din mijloc… O întoarseră, suciră, ridicară şi aruncară până ce nu se mai alese nimic din ea… După aceea porniră cu vestea despre moartea lui Petru către coliba Sfintei Vineri.

— Porniţi cu toţii în lume; mişcaţi tot ce e de mişcat şi aflaţi pe Petru. Viu sau mort mi-l aduceţi! porunci Sfânta Vinere după ce auzi vestea cea tristă.

Trei zile şi trei nopţi Vântoasele nu mai steteră.

De trei ori scoaseră copacii din rădăcini, de trei ori scoaseră râurile din cursul lor; de trei ori sfărâmară nourii izbindu-i de stânci; de trei ori măturară fundul mării şi de trei ori prăpădiră faţa pământului.

Toate fură în zadar I… Ele intrară acasă care de care mai obosite, care de care mai mânioase şi mai ruşinate.

Numai una n-a sosit încă: vântul cel de primăvară, leneş, moale şi întârziatic… Unde să fi rămas?… Toţi ştiau că multă treabă n-o fi fost să facă. Cine ştie… de obosit ce-o fi fost, s-a pus undeva la răcoare… Nimeni nu-şi mai bătea capul cu el.

Iac-odată, într-un târziu, după ce toată lumea ş-a mai

rupt gândul de a mai afla pe Petre, frunzele începură a se mişca.

Sfânta Vinere simţi molătatea suflării şi ieşi afară.

— Ce veste aduci? întrebă pe cea mai dragă dintre Vântoase.

— Tristă e de tristă, dar bună-i de bună, şopti vântul cel tânăr. După ce m-am fost obosit de atâta cercetare, de atâta spart şi prădare, dădui de-o fântână seacă şi cugetai să intru în ea, ca, scutit de surorile mele, să mă mai odihnesc mai nainte de a porni către casă.

— Şi-n fundul fântânei aflaşi pe Petru? strigă Sânta Vinere plină de bucurie.

— Da! şi pe Murgul de o parte.

— Dulce-ţi fie vorba, dragu-ţi fie sufletul, şi pururea veste bună s-aduci! zise acuma Sânta Vinere către vântul cel de primăvară, îi porunci apoi ca să se repeadă până la Sânta Joe şi să-i spună ca să se gătească cu tigaia de aur, că de Petru nu e bine, să sară d-acolea până la Sânta Miercuri şi să-i spună ca să vină la fântână cu apa vieţii.

— Înţeles-ai? îi mai zice Sânta Vinere. Să fii c-un picior aici, cu unul acolo!

Şi porniră cu toţii… Sosiră cu toţii la fântâna cea părăsită…

De Petru nu era decât os şi cenuşă.

Sânta Miercuri luă oasele şi le încheie laolaltă… Nu lipsea niciunul.

Sânta Vinere porunci Vântoaselor ca să desfunde fântâna, s-arunce pulberea în sus şi s-adune cenuşa lui Petru… Toate se făcură…

Sânta Joe făcu foc, culese rouă de pe frunze în tigaia cea de aur şi puse tigaia pe foc… Când apa începu a fierbe, Sânta Miercuri zise trei vorbe, privi o dală către răsărit, o dată către apus, o dată către miazăzi, o dată către miazănoapte, apoi aruncă iarba vieţii în apa cea feartă.

Tot aşa făcu şi Sânta Vinere cu cenuşa lui Petru. Sânta Joe numără după aceea unul, două, trei şi luă tigaia de pe foc.

Din cenuşa lui Petru, din rouă şi din iarba vieţii s-a fost făcut o unsoare mirositoare. Vântul cel de primăvară sufla o dată peste ea, şi unsoarea se slei. Acuma unseră oasele lui Petru cu unsoarea de şapte ori în jos, de şapte ori în sus, de şapte ori cruciş, tot de atâtea ori curmeziş, şi când fuseră gata, Petru sări în picioare, pe de o sută şi pe de o mie de ori mai frumos decât cum a fost, pe de o sută şi pe de o mie de ori mai voinic şi mai fălos decât cum a fost!

— să-i pe cal, voinice! zise Sânta Vinere.

Îndată ce Murgul sâmfi pe stăpânul său în spatele sale, începu a necheza şi a scăpăra din picioare… Era mai viu decât cum a fost cândva!

— Unde pornim? întrebă vesel.

— Către casă! răspunse Petru.

— Cum să mergem?

— Ca blăstemul!

Petru mulţămi de vorbă şi treabă, se întinse apoi la cale, şi merse – merse, cum merge adică blăstemul, până ce ajunse la curtea împăratului. De curte nu mai era decât locul. Nu vedeai urmă de om de la care să poţi auzi o vorbă sau o veste… Iacă într-un târziu Birşa ieşi din fundul unei pivniţe mucezile.

Petru înţelese ce e, cum, din ce pricină, întoarse frâul Murgului şi merse mai repede decât cum a venit… Nici nu răsuflă până la împărăţia Zorilor. Câtă vreme a trecut de când a rămas cum a fost să rămână trebile-n împărăţia Zorilor, aceea cu vorbă şi grai nu se poate spune…

Multă vreme a trebuit să treacă!…

Când Petru sosi la punte, în soare nu mai erau decât trei raze luminoase, şapte calde şi nouă seci… celelalte

toate le-a fost lepădat cu de-amănuntul… Când Petru se opri cu Murgul, toată lumea se opri cu el ca să vadă ce va fi să fie acuma.

Zina Zorilor simţi cum că ceva deosebit trebuie să fie în apropiere, că-i părea că tocmai acuma s-a deşleptat din visul cel ce-a făcut-o tristă…” Ea dorea… nu ştia ce… tocmai ca şi atuncea…

— Cine vine? întrebă cam cu jumătate de gură.

— Ţine-te bine, stăpâne! zise Murgul.

Petru strânse din pinteni, trase din frâu, şi nici nu se simţi până ce fuse de cealaltă parte de punte.

— Voinic vine peste punte! strigară păzitorii ridicându-şi pălăriile din cap.

Zâna Zorilor nu se mai mişcă din loc şi nu mai grăi nicio vorbă. Ca pe nevăzute sări Petru la ea, a cuprins-o în braţe şi o sărută… cum sărută adică feţii-frumoşi pe zânele drăgăstoase…

Împărăteasa Zorilor simţi că simte ce n-a mai simţit… Nu mai vorbi, nu mai întrebă, ci făcu semn ca să bage pe Murgul în grajdul Soarelui şi intră cu Petru în casă…

Zânele începură a zâmbi vesel; florile începură a mirosi dulce; izvoarele deteră a curge limpede; vânturile se prefăcură în cântec de bucurie; roata vieţii începu a se întoarce mai repede decât prisnelul; vălul cel negru căzu la pământ şi soarele strălucitor se ridică în sus către ceruri… sus… mai sus decât cum a fost cândva… Şi-n lume se făcu lumină ca faţa Soarelui, încât nouă ani, nouă luni şi nouă zile oamenii nu văzură nimic de lumina cea înfricoşată.

Petru merse acasă, aduse pe tatăl său cel bătrân şi pe mama sa cea bătrână, făcu o nuntă încât îi merse vestea-n nouăzeci şi nouă de ţări şi se făcu împărat peste amândouă împărăţiile.

Iară fraţilor Florea şi Costan li se dete lumina ochilor, ca să vadă şi ei fericirea lui Petru.

Asta a fost, dragii mei cei buni, povestea lui Petru Făt-Frumos cu Zina Zorilor din Ţara Soarelui.

Petru a trăit şi a împărăţit cu pace şi cu sănătate… şi doară mai împărăţeşte şi astăzi cu ajutorul lui numii ezeu.

FLORIŢA DIN CODRU

Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

În mijlocul codrilor, lângă drumul cel mare, lângă drumul cel de ţară, pe unde umblă şi trece împăratul cu voinicii săi, era odinioară o crâşmă, la crâşma aceea era o crâşmăriţă; crâşmăriţa avea o fată, şi pe fată o chema Floriţa. Fata asta nu era însă fiica crâşmăriţei, şi crâşmăriţa nu era mama fetei: fata era fată fără părinţi, şi crâşmăriţa maică de suflet a fetei… Cine să fi fost părinţii fetei chiar nici cei mai bătrâni şi mai cu sfat oameni nu pot s-o spună; asta nime n-a putut s-o înţeleagă… într-o bună dimineaţă, crâşmarul s-a dus după lemne la pădure… şi… iacă ce să vezi: pe o poiană limpede şi plină de flori a aflat o feliţă ce se juca cu nişte pui de căprioară. Cum, când şi de unde să fi ajuns copilita asta prin codru, aceea minte pământească nu poate s-o priceapă. Doar a crescut ca şi florile din pământ; doar a căzut ca şi stelele din cer; sau s-a prefăcut cumva, pe nepricepute, din văzduhul curat. Destul cum c-atâta era de frumoasă fetiţa asta, încât de-ar fi fost să fie din om, ar fi trebuit să fie – cel puţin – fată de împărat. Cine ştie?… vreun împărat ce domneşte în ascuns prin adâncul codrilor…

Crâşmarul s-a lăsat de lemne, a luat fata în braţe, a dus-o acasă… şi de aici înainte a fost fata de suflet a lui şi a crâşmăriţei.

Aşa a crescut apoi fata la crâşmă. În toată ziua se făcea mai mare, şi cu cât se făcea mai mare, cu atâta mai frumoasă la faţă, mai plăcută la făptură şi mai dulce şi mai înţeleaptă la vorbă. Pentru aceea oamenii o numeau Floare

– Floarea cea frumoasă de la crâşma din codru.

Nu numai Floriţa, ci şi maică-sa, crâşmăriţa, era însă frumoasă. Crâşmăriţa nu era însă aşa de frumoasă ca şi Floriţa, şi Floriţa altfel iară, nu ca şi crâşmăriţa. Crâşmăriţa era frumoasă ca şi o pană de păun; Floriţa era frumoasă ca şi o floare ce creşte ascunsă în umbra tufelor. Crâşmăriţa era frumoasă încât nimeni nu se putea răbda ca să nu vorbească cu ea şi nimeni nu cuteza să privească la ea; Floriţa era frumoasă încât nimeni nu se putea răbda ca să nu privească la ea şi nimeni nu cuteza să vorbească cu ea. Crâşmăriţa atâta era de frumoasă incit dacă-i vedeai faţa oglindită în faţa vinului, ţi se părea cum că vinul e mai tare şi mai înfocat; Floriţa atâta era de frumoasă încât dacă-i vedeai faţa oglindită în faţa vinului ţi se părea cum că vinul e mai dulce şi mai moale.

A mers dară vestea în lume şi în ţară cum că la crâşma din codru se bea vinul cel mai bun, crâşmăriţa din codru e cea mai frumoasă crâşmăriţă din ţară, şi cum că Floarea Codrilor e cea mai frumoasă fată din lume. Câţi drumeţi treceau prin ţară, toţi se opreau la crâşma din codru, gustau un strop de vin, vorbeau o vorbă cu crâşmăriţa şi aruncau o privire la Floriţa, şi apoi, cât trăiau pe lume, vinul cel bun, vorba cea dulce şi faţa cea frumoasă nu le ieşea din minte.

Într-o zi de dimineaţă trece vestea din gură în gură până ce ajunge la crâşma din codru cum că peste ziuă are să treacă împăratul pe aici pe lângă crâşmă, cu voinici, cu curte şi cu mare lucru şi treabă… precum trec adică împăraţii. Crâşmăriţa… acuma ştim noi cum sunt muierile! Dă în dreapta, dă în stânga, sparge, şterge, curăţeşte, s-a chitit, s-a pieptănat… cum fac adică muierile când nu e ca totdeauna. Din zori de zi până în prânzul cel mare nu s-a mai mişcat de la căutătoare: tot s-a sucit şi dessucit, până când nici ea singură nu ştia ce are să mai facă. Când se

simţi gătită cum

Se cade, ea se puse înaintea căutătoarei, privi îndelungat şi cu drag la faţa sa, apoi grăi:

— Frumoasă sunt, oglindă?

— Frumoasă, zău, răspunse căutătoarea; pe de o sută şi pe de o mie de ori e însă mai frumoasă Floriţa, pentru că ea are faţă ca zorile dimineţii, ochi ca şi câmpul cerului şi trup ca raza soarelui.

Crâşmăriţa nu mai asculta nicio vorbă, ci ieşi afară, izbi uşa, intră în crâşmă şi se puse cu vorbă aspră şi neîmpăcată la Floriţa: că nu e bună, că e proastă, că e leneşă – că e toate, numai aşa nu, precum ar trebui să fie. După ce i s-a făcut apoi destul de vorbe, a dat poruncă aspră ca Floriţa de aici înainte în toată ziua să se scoale des-de-dimineaţă, să măture casă, crâşma, curtea, să fiarbă mâncare… şi iarăşi să măture, să spele, să taie lemne, să facă foc şi mâncare – până ce s-o face noapte; iar dacă s-a făcut noapte, să se suie în podul casei, să-şi coboare un sac de grâu necernul şi s-aleagă gunoiul din el, ca numai seminţele curate să rămână; numai după ce va sfârşi toate aceste lucruri îi era iertat să se culce şi să doarmă pe trei se înduri de goron.

Împăratul veni, gustă o picătură de vin, grăi o vorbă cu crâşmăriţa cea frumoasă şi-şi merse mai departe în cale.

Floriţa – sărmana de Floriţă! – ea trei luni, trei săptămâni şi trei zile trase-n jugul cel aspru fără să grăiască o vorbă, fără să plângă o lacrămă, fără să-nceteze a-şi cânta cântecele vesele… Şi pe cât muncea mai mult, pe atâta ţi se părea mai rumenă la faţă, mai vie la privire şi mai harnică, şi mai sprintenă, şi mai drăgăstoasă.

Peste trei luni, trei săptămâni şi trei zile iarăşi sosi vestea cum că împăratul era să treacă cu voinicii pe lângă crâşmă. Crâşmăriţa se găti încă mai cu ţorţoi decât în cel

dintâi rând şi, când se simţi gătită, iarăşi întrebă pe căutătoare:

— Frumoasă sunt, oglindă?

— Frumoasă, zău I răspunse căutătoarea, dar pe de o sută şi pe de o mie de ori e mai frumoasă Floriţa, pentru că ea are faţa ca mărul, ochi ca şi căprioara şi Irup ca şi crinişorii.

Ce vorbe a zis, ce vorbe n-a zis crâşmăriţa către Floriţa, aceea nici n-o mai spun: ştie acuma fiecare cum că, zău! muierile n-aleg la vorbe când li-a trecut de glumă… Vai şi amar d-acela care în lume n-a avut parte de bine, care n-are maică, n-are taică, n-are fraţi, n-are surori, ci stă aşa singură, ca şi frunza acăţată d-un paiangen… Bag sama, aşa e dată, ca unul să strângă şi altul să frângă.

Crâşmăriţa, în supărarea ei cea mare, porunci ca Florica de aci înainte să nu mai iasă la faţa soarelui, ci lot în pivniţa cea mare din fundul grădinii să muncească. Lăsă apoi să se facă un război cum nici înainte de aceea, nici după aceea n-a fost altul: numai suveica[49] era atâta de mare, încât voinic trebuie să fie acela care să ţi-o ridice de la pământ. Cum au trebuit apoi să fie celelalte! Pe acest război a trebuit apoi să ţese Floriţa pe toată ziua nouă coţi în lung, o pânză în care urzeala era din fire încât nu le vedeai cu ochii, iar năsădeala din funii, pe care nici cele mai sălbatice fiare nu le-ar fi putut rumpe, şi apoi să ţese, încât nici năsădeala să nu se vadă prin urzeală, nici în urzeală să nu se facă crimpiţă[50]. Dacă Floriţa şi-a făcut lucrul, ea are să capete o bucăţică de pine, făcută jumătate

49 „Suveica" se numeşte instrumentul cu ajutorul căruia „năsădeala", adică firul ţesut, se trage prin „urzeală", adică firele lungi în care se ţese (n.a.).

50 „Crimpiţă" este termenul pentru încurcarea firelor. Acea femeie ţese bine care nu „roade", adică rupe şi leagă „nod" în pînză care „bate des", încît firele crucişe nu se deosibesc, ci şunt dese unul lîngă altul (n.a.).

din pazme, jumătate din cenuşă, şi un ulcior de apă clocită la soare.

Împăratul a venit, şi-a gustat picătura de vin, şi-a grăit vorba către crâşmăriţa cea frumoasă şi şi-a făcut calea mai departe.

Floriţa nouă luni, nouă săptămâni şi nouă zile a muncit, sărmana de Floriţă, în întunerec, ascunsă sub pământ şi chinuită, şi flămânzită, şi batjocorită ca vai şi amar de ea!…

Peste nouă luni, nouă săptămâni şi nouă zile, *acuma de-a treia oară*, iarăşi sosi vestea cum că împăratul vrea să treacă pe lângă crâşmă cum înainte de asta n-a trecut încă, adică cu mare lucru şi treabă şi cu multă socoteală… Era ca astă dată nu numai copitele, ci şi cozile şi coamele cailor să fie aurite… şi fel de fel de lucruri, de care înainte de asta nici nu s-a vorbit… Era adică să fie lucru mare şi împărătesc!… Se zicea cum c-acuma vine şi feciorul împăratului, un voinic… voinic ca şi un fecior de împărat…

Crâşmăriţa?… trei zile şi trei nopţi ea n-a stat în loc… în zorile de-a treia ziuă crâşmă erk mai curată decât ghiocelul şi crâşmăriţa mai chitită şi mai hoscocorată decât ce-a fost ea însăşi cândva. Şi apoi, aşa cum era, se puse, acuma de-a treia oară, înaintea căutătoarei.

— Frumoasă sunt, oglindă?

— Frumoasă, zău! grăi căutătoarea, dar pe de-o sută şi de-o mie de ori mai frumoasă Floriţa, pentru că ea are faţă ca şi fagurele topit, ochi ca şi nevasta unui împărat şi trup ca şi rouşoara de pe flori.

Crâşmăriţa nu mai zise nicio vorbă, îşi înghiţi mânia, şi, plină de gânduri amare şi de necaz neastâmpărat, se aşează pe prispa de dinaintea casei pentru ca s-aştepte şi să vadă sosirea împăratului…

Iacă într-un târziu, cam pe când stă soarele la prânzul cel mic, se văzu din depărtare că vine, că s-

apropie, c-acuşi s-ajungă ceva ca şi un nor strălucit.

Venea împăratul cu voinicii şi cu feciorul său, venea, însă, încât copitele cailor nici nu făceau colb şi pulbere, ci numai aşa… din strălucitul aurului celui mult simţeai cum că acuşi va să fie aici… Când crâşmăriţa şi oamenii ce stăteau de vorbă înaintea casei văzură cum că de aici înainte nu e glumă şi râs, ci chiar va să fie ceva, ei cu toţii se sculară în picioare şi făcură adică cum fac oamenii de treabă când are să fie lucru cu cinste şi mare… Poţi şti acuma ce e aceea când vine chiar împăratul cu oamenii şi cu feciorul său!… Crâşmăriţa îşi tocmi cătrinţa, se scutură de colb şi se supse la buze; oamenii îşi luară pălăriile din cap şi se neteziră la păr… Iară Floriţa toca din război.

Abia fură gătiţi, până ce sosi şi împăratul şi năvăli cu ceata cea strălucită asupra crâşmei. împăratul, feciorul cel de împărat şi voinicii cei mândri se coborâră toţi cu toţii de pe cai, ziseră „bună ziua” şi băură vin de cela bun… După ce şi-au băut vinul şi şi-au zis vorbele, încălecară apoi şi se duseră încă mai repede decât cum au fost venit… De Floriţa… nimeni n-a întrebat, nimeni nu s-a îngrijit… Numai feciorului de împărat i se părea cum că nu e precum ar trebui să fie: cum că vinul nu e ca lauda, cum că crâşmăriţa nu e ca vestea… Ce să faci însă? Şi el îşi dete pinteni la cal şi se repezi mai departe cu ceata cea strălucită…

După ce împăratul, voinicii şi feciorul de împărat s-au fost depărtat, crâşmăriţa chemă la sine pe Baba Boanţa, o vrăjitoare vestită, care era atâta de bătrână, încât ţinea minte când codrii erau ca iarba, munţii ca muşunoiul şi văile ca şi creţăturile la ea pe faţă… atât de bătrână era Boanţa… şi de când trăieşte n-a făcut alta decât vrăji şi alte lucruri ascunse şi nepricepute… Acuma era vorba ca să facă ce va face cu sărmana de Floriţa.

După multă vorbă şi îndelungată sfătuire, crâşmăriţa

se înţelese cu Boanţa ca asta să lege pe Floriţa la ochi, s-o ducă în codru, să-i scoată ochii şi s-o lase acolo, ca s-o mănânce fiarele şi alte grozăvenii de acelea din pădure şi de prin guduroaiele întunecoase.

Mult sfat nu s-a făcut după aceea. Boanţa merse în pivniţă, legă pe Floriţa la ochi… şi făcu precum i s-a fost zis.

Când ele ajunseră în adâncul codrului, pe unde fiinţă omenească n-a călcat de când e lumea, Boanţa scoase cuţitul cel mare, dezlegă Iegătoarea cea neagră de pe ochii Floriţei şi făcu, ca să-şi facă treaba… Abia privi însă la Floriţa în faţă şi în ochi, ea scăpă cuţitul din mână şi stete uimită şi încremenită – cum stă omul când mare lucru i se pune în cale… Mulţi ani a trăit şi multă lume a umblat Baba Boanţa: pe Floriţa n-a văzul-o decât o dală… De frumoasă ce-o vedea, îi părea cum că nici n-o vede, ci numai şi-o gândeşte… Floriţa… sta şi ea uimită de ce vedea: ea – sărmana I – nu ştia ce are să i se facă, ce are să păţească.

Cum Floriţa şi Boanta stăteau aşa uimite, deodată, ca din puşcă, sări o căprioară dintr-un tufar, şi cum sări, cum trecu pe lângă Floriţa, cum privi la ea, aşa privi, încât ochii amândoi, şi cel de-a dreapta, şi cel de-a stânga, îi săriră din cap şi căzură la Floriţa în poală.

Baba Boanta mulţumi lui Dumnezeu cum că nu e silită să facă un păcat mare, luă ochii cei de căprioară şi-i duse, ca să spuie cârciumăriţei cum că i-a scos de la Floriţa din cap.

Floriţa rămase singură şi părăsită… Ce să facă? Porni încotro o duseră ochii şi norocul.

Multe zile şi multe nopţi a pribegit Floriţa aşa singură prin codru, fără s-audă grai pământesc, fără să vadă fiinţă omenească. Numai din când în când i se ivea câte o fiară sălbatică în cale şi asta rămânea însă privind

din depărtare, o urma o bucăţică de cale şi apoi se ascundea în tufele dese. Floriţa mergea cântând mai departe… Unde – nici ea singură nu ştia… Mergea… mergea…

Într-atâtea şi atâtea zi, tocmai în revărsatul zorilor, pe când se dezvelea ziua din noapte, văzu cum că vede ceva, aşa ca ş-o casă, zărindu-se printre frunzele copacilor. Înaintea casei lucra un om ghebos ceva – nu ştiu ce – aplecat la pământ, dar lucra, încât nici cu trăsnetul n-ai fi putut să-l trezeşti de la lucru… Dar cum lucra? – nu ca altă lume. Toate le făcea întoarse şi sucite, ca şi omul adică care nu pricepe lucrul de care s-a prins. El lucra la un pui… Mai înainte îl ciupeli şi numai după aceea îl opări cu apă fiartă – mai înainte îl drese şi numai după aceea îl ciupeli şi opări…

Când Floriţa văzu cât de necioplit mi se mişca ghebosul, ea nu se putu răbda ca să nu meargă să-l înveţe şi să-i ajute…

— Bun lucru, bădiţă I grăi Floriţa blirul ca totdeauna…

Ghebosul privi îndărăt când auzi, aşa ca prin vis, vorba cea dulce a Floriţei, şi când privi şi văzu ce vede… poate acuma fiecare să ştie ce trebuie să fie atunci când un ghebos priveşte în faţa Floriţei, Ghebosul scăpă şi cuţitul, şi puiul, şi toate le scăpă din mină, şi sta înaintea Floriţei, încât i se părea c-acuma nici nu e ghebos mai mult… Dar nici Floriţa nu sta la flori şi frunze! Ghebosul era atât de hid, cât Floriţa de frumoasă: cu gura ca grapa, cu ochii ca ceapa, cu nasul cârlig, cu părul pârlit…

— Ce ai de gând cu puiul? întrebă Floriţa după ce-i mai trecu ameţeala.

— Am să-l frig pentru tovarăşi, răspunse ghebosul cam cu jumătate de gură, ca omul din care scoţi vorba cu frică.

— Ce tovarăşi? îl întrebă Florica.

Ghebosul privi lung la Florica, ca un om care ar vrea să zică ceva şi nu ştie cum s-o scoată mai nimerit.

— Vezi casa asta? zise el de la o vreme, mai cu inimă. Asta e casa celor doisprezece hoţi de codru. Ei s-au dus la hoţit, şi eu am rămas ca să le fac de mâncare.

Aşa e, doisprezece hoţi – hoţi de codru şi grozavi, cu căpitanul lor cel înfricoşat – au locuit în astă casă… Şi ştie toată lumea cum că hoţii de codru se spală în toată dimineaţa cu sânge de copil nebolezat şi sânge de fete mari, iar în faţă de om nu pot să privească pentru că simţesc junghi în spete, şi-n cap, şi pe toate laturile… Nu e minune dar, dacă Floriţa a cam tresărit când a auzit vorbe atât de mari… Hei! dar Floriţa nu s-a înfricoşat – zău nu s-a înfricoşat, ci cu vorbă veselă şi râs pe buze a zis către ghebos:

— Un pui pentru doisprezece hoţi? Nici pe-o măsea n-are să le ajungă.

— Vezi bine că doară nu am eu atâta pricepere, răspunse ghebosul făcându-se şi el înţelept. Ieri le-am fript un juncan, şi ei m-au bătut pentru c-a fost prea mult: astăzi ştiu că nu m-or bate.

— Iar azi te-or bate pentru că le-ai fripl prea puţin… Aide ca să te învăţ eu ce, cum şi cât să faci, zise Flori ţa sărind sprintenă, cum era ea, peste pragul casei.

Acuma tăie patru pui şi-i fierse, tăie doi purcei şi-i fripse, făcu o zămuţă bună şi caldă, şi arătă ghebosului cum are să facă de aici înainte.

— Iacă aşa, dragul meu, şi aşa… şi aşa – îl învăţa adică precum învaţă o maică bună şi îngrijitoare.

Ca nu cumva să se întâmple ceva cu hoţii, ghebosul spuse Floriţei cum că să-i spuie lui pe când are să fie gata cu mâncările, să fugă cât o duc picioarele ca să nu cadă în mâinile hoţilor, căci el numai atunci va cânta din fluieraşul

cel mic, care cheamă pre hoţi la prânz.

Floriţa găti mâncarea, puse vasele pe masă, mai curăţi, mai netezi, făcu casă, încât numai de-un drag să şezi în ea, apoi se puse la vorbă cu ghebosul şi vorbiră… vorbiră până ce uitară de hoţi, de fluenţă, de toate.

În adâncul codrului hoţii începură să uămânzească, să se supere şi, care de care mai cu greu gând la inimă, să pornească către casă… Hei! ghebosule, ghebosule, mare necaz ţi-ai făcut!

— Ce se sâmte aici? întrebă Floriţa simţind ceva, ca şi când ar fi sânge sau aşa ceva…

— Vai! sărmanul de mine! strigă ghebosul înspăimântat, vin hoţii! Fugi! Ba nu fugi, căci n-ai vreme de fugă… Ascunde-te sub pat.

Floriţa – de frică, ce să facă? – se ascunse sub pal. Iar cei doisprezece hoţi de codru veneau lot unul după altul, şi încă din depărtare s-auzea cum ziceau că au să-l ucidă, să-l turtească, să-l taie bucăţele pre ghebosul… Cum nu?! când ei răbdau la foame… ei… hoţi ca dânşii!

Ghebosul le ieşi în cale, ca să-i roage de iertare şi să le spună cum că le-a făcut mâncări bune.

— Să taci deloc! grăi căpitanul. Nu-mi prieşte mâncarea până ce nu mă spăl cu sângele tău.

După aceea intră în casă pentru ca s-aducă cuţitul cel mare; iară ceilalţi prinseră pe ghebos şi-l făcură nod.

Când căpitanul intră pe prag, el rămase stând uimit în loc: i se părea că astă casă netedă şi curată nu e a lui.

— Măi oameni! grăi către cei de afară, veniţi încoace!

— Ce e? întrebară cei de-afară.

— Veniţi când zic!

Când hoţii păşiră pe prag, ei priviră încă mai uimiţi decât căpitanul la casa lor… Aşa privind, le trecu de mânie, şi iarăşi le veni foamea; se aşezară unul după altul la masă.

Ghebosul, ca şi omul care era s-o păţească, se făcu sprinten, fugi la vatră şi intră cu mâncările în casă.

Când căpitanul simţi mirosul aburilor din zeamă:

— Măi! grăi către ghebos, pentru că mi-ai curăţit casă, te lăsăm până după prânz.

După aceea luă lingura, gustă din zeamă şi o purtă prin gură.

— Ce mâncare e asta? întrebă după aceea.

— Zeamă, cu cinste să fie zis, zeamă călduţă, răspunse ghebosul.

— Bună mâncare! grăi căpitanul. Luă după aceea lingura, dete la fiecare hoţ câte trei linguri, şi ce rămase îşi ţinu sie.

Hoţii îşi mâncară părticica şi după aceea priviră, lingându-se pe buze, la părticica căpitanului.

Ghebosul intră cu carnea cea de pui.

— Ce e aceasta? întrebă căpitanul.

— Pui, pui fript, răspunse ghebosul.

Căpitanul îşi tăie o bucăţică, gustă şi apoi grăi către ghebos:

— Măi! asta s-o fi adus tu mai înainte! Pentru că ne-ai făcut atât de bune mâncări, noi cu toţii te iertăm!

După aceea luă cuţitul, tăie la fiecare hoţ câte o bucăţică şi ce rămase îşi ţinu sie.

Hoţii îşi mâncară bucăţelele, după aceea începură să privească la bucăţile căpitanului, lingându-se pe degete… Iară căpitanul de la o vreme începu să răsufle cu greu şi să mănânce cu ţârâita, numai de ici, de colea câte o bucăţică, câte un fir, ca şi omul care ar mânca şi nu mai poate mânca de sătul ce e, săracul…

— Frate căpitane, grăi unul dintre hoţii cei flămânzi, tu te-ai săturat: dă-ne nouă ce a rămas!

— Ce? îi zise căpitanul, sau n-aţi avut şi voi: asta o ţin pentru mine – pentru ca s-o mănânc deseară.

— Să nu fie supărare, grăi ghebosul, mai sunt încă şi alte mâncări.

— Auziţi voi? zise căpitanul, celelalte sunt ale voastre.

— Ba nu! grăiră hoţii, noi vrem să mâncăm din asta, căci asta e bună!…

Vorbă din vorbă: hoţii începură a se certa… Unii că asta, alţii că ceea; treaba sta rău, şi dacă ghebosul n-ar fi intrat cu purceii cei fripţi în casă, zău nu cred că nu s-ar fi întâmplat un lucru nesfârşit, Când însă mirosul fripturii le intră în nas, îndată se stâmpărară.

— Ce e aceea? întrebă căpitanul.

— Purcel, purceluş fript! răspunse ghebosul.

Căpitanul gustă… Aşa ceva până acuma nici în vis n-a gustat.

— Măi prostule! grăi către ghebos, acuma trebuie să-l aduci tu pe acesta? Să mi-l pui mie pe sară, şi dele puii la ceilalţi hoţi.

— Să ne dai purcel! grăiră hoţii, ai zis că ce vine e al nostru.

— Ce? sau n-aţi zis voi că puii să vi-i dau? zisecăpilanul mâniindu-se urât.

O vorbă nu zic mai mult!… Mm! aceea nu e glumă când căpitanul zice aşa vorbe către tovarăşii săi flămânzi… Poate acuma fiecare să ştie ce e aceea când unsprezece hoţi se bal cu căpitanul lor… Sărmana de Floriţa! dacă ar fi ştiut ea cum că asta are să fie din mâncările cele bune… Zburau, Doamne, săbiile, cuţitele şi fel de fel de lucruri, şi se băteau hoţii precum se bat nourii în capete şi se prăpădesc… Aşa lucru n-a fost încă de când e lumea!

Şi Floriţa?… Bun e sufletul bun! Doamne, bun e!… bun ca şi darul şi mâna lui Dumnezeu! Când hoţii se băteau, sfărâmau şi prăpădeau mai a peire, Floriţa nu se mai putu răbda, ci ieşi de sub pat şi se puse tocmai în

mijlocul lor, şi cum s-a pus, a stat acolo între ei, între hoţii cei înfricoşaţi, bătăuşi şi hoţi de codru.

Ce-a fost după aceea, cum s-a făcut, cum s-a sfârşit. aceea e acuma treaba lor… Oare, Doamne… când vede cineva pe Floriţa, s-ar mai putea bate şi supăra, i-ar mai putea veni gând rău şi neîmpăcat?… Hoţii steteia toţi încremeniţi, şi amuţiră, şi scăpară săbiile, cuţitele şi fel de fel de lucruri ce aveau în mână: li se părea cum că a venit pedeapsa lui Dumnezeu asupra capetelor 50 lor, ca să-i tragă la socoteală pentru păcatele lor cele multe în răutatea lor cea mare şi înfricoşată şi hoţească… Iară Floriţa le grăi în graiul ei cel blând:

— Nu vă supăraţi, bădişorilor, că, dacă doriţi, iarăşi vă fac mâncările încă mai bune şi mai călduţe decât cum au fost cele de astăzi.

Hoţilor li se părea că cerul s-a dărâmat asupra lor, şi munţii, şi codrii, când auziră vorba Floriţei

De aici înainte Floriţa rămase la casa hoţilor; îi îngriji, îi curăţi, le făcu mâncări bune, îi ţinu la poveşti frumoase şi la vorbe blânde; iar hoţii nu se mai mişcară de-acasă. Le părea că de aici înainte nici n-au ce să cerce în lume… Aşa merse asta până ce li se sfârşiră mâncările: ajunseră că abia mai aveau bucate pentru trei zile şi trei nopţi. Apoi niciunul nu voia să se urnească de acasă pentru ca să câştige; fiecare voia să taie lemne, să facă foc, să spele, să mături, să văruiască, să îngrijească grădina cea cu flori, să facă adică după placul şi dorinţa Floriţei.

Într-o zi Floriţa merse în grădina cea cu flori, ca să vadă cum şi ce, şi află că un porc sălbatic a făcut mare zguduire printre straturi, şi, aflând, tare şi mult s-a întristat. Hoţii, cum auziră, toţi cu toţii săriră la puştile cele ruginite şi merseră şi goniră şi nu se opriră până ce nu-l împuşcară pe porcul cel sălbatic. Când căpitanul, care era cel mai sprinten dintre toţi, venea cu el în spate, aşa

păşea de făIos, aşa privea de mândru, încât erai să crezi c-a stat de vorbă cu Sf. Petru… De aici înainte fiecare hoţ voia să fie cel mai harnic, mai de treabă şi mai voinic. Ghebosul, cel mai înţelept dintre dânşii, îi împărţi în două: şase inşi trebuiau să meargă în toată ziua la câştig, iar alţii şase aveau să rămână acasă pentru ca să lucreze după porunca ghebosului şi dorinţa Floriţei.

Cei mai isteţi dintre hoţi se duseră în cetatea împăratului şi cumpărară cu mulţi bani fel de fel de lucruri frumoase şi le aduseră, ca să le pună la căpătâiul Floriţei aşa ca nimeni să nu ştie cine le-a pus… Şi apoi li se înnebuneau minţile când vedeau cum că Floriţei îi sare inima de bucurie când dimineaţa îşi afla cârpele cele frumoase la căpătâiul patului.

Aşa curgea traiul hoţilor de când ei au dat de Floriţa, şi aşa traiul Floriţei de când ea a dat de hoţi. Îţi râde inima când îţi aduci aminte!

Hei! dar lumea e rea! Bag seamă nici Dumnezeu nu vrea ca în lume să fie numai bine!…

Crâşmăriţa după multă vreme iarăşi privi în căutătoare, iarăşi întrebă, căutătoarea iarăşi îi răspunse şi iarăşi făcu vorbă cu Baba Boanţa… Ce-ţi e muierea vicleană! nici în fundul lumii nu-ţi lasă pace şi trai bun…

Baba Boanţa îşi făcu trebile, află cum şi ce e cu Floriţa şi unde se află ea, porni apoi în cale către codrul cel vestit… Când ea era s-ajungă la casa hoţilor, află că vede nişte oameni vorbind: erau cei şase hoţi ce stau cu ghebosul la sfat. Ea luă şapte frunze verzi de pe creanga unui stejar, grăi asupra lor câteva cuvinte ce sunau a vrajă, suflă apoi de trei ori asupra lor. Baba n-a suflat bine, până ce frunzele se veştejiră şi hoţii adormiră toţi şapte, unul după altul.

Acuma Baba Boanţa intră la Floriţa în casă, spuse cum că-i aduce „sănătate şi voie bună” de la maica sa cea

bună; îi dete apoi un inel de aur, frumos şi rotund.

Floriţa – dar de unde să poată gândi rău prin capul ei! – ea trase inelul pe degetul cel mijlociu şi nici nu-l trase cum se trage, până ce şi căzu la pământ.

După ce Boanţa îşi făcu treaba, ea îşi luă cârja de după cuptor şi o şterse din cale. Nu-i venea la socoteală ca să stea încă mult fiindcă ştia cum că multă vreme n-are să treacă până ce hoţii se vor trezi din somn. Şi hoţii cei din codru, zău! nici pentru o Boanţă nu sunt lucru de glumă.

Când hoţii intrară în casă, şi când ceilalţi sosiră, ştie acuma fiecare ce e aceea când doisprezece hoţi de codru plâng din ruptul sufletului, încât pietrele se mişcă… numai Floriţa nu se mişca, căci ea era moartă; moartă… ca şi moartă. În durerea lor cea mare, n-avură încotro: hotărâră s-o îmbrace frumos pe Floriţa, să-i facă un mormânt, şi… vai ş-amar când vine până într-atâta! Cum steteau ei însă aşa lângă mort, văzură ceva ce încă n-au văzut: inelul Boanţei… Cât ce traseră inelul de pe 52 deget, Floriţa îşi deschise ochii şi se făcu mai vie decât ce a fost cândva.

În bucuria lor cea mare, hoţii merseră în cealaltă zi în satul împăratului şi cumpărară toate inelele şi tot aurul ce se afla în târg şi-l deteră Floriţei pentru ca să nu mai primească de la alţii. Şi apoi grijeau, Doamne! cum pot numai hoţii să grijească pe Floriţă, când se tem că o vor pierde.

Peste şapte luni, şapte săptămâni şi şapte zile, crâşmăriţa iarăşi privi în căutătoare, iarăşi auzi vorbele supărătoare, iarăşi chemă la sine pe Baba Boanţa şi iarăşi trimise primejdia asupra Floriţei.

Boanţa făcu ca şi celălalt rând, şi după ce adormiră hoţii, iarăşi intră la Floriţa, îi zise „sănătate şi voie bună” şi îi dete o rochie de mătase, grăind:

— Iacă, ţi-a trimis-o maica ta cea bună ca să te împodobeşti cu ea.

Floriţa, de bucurie că a primit veste de-acasă, îmbracă rochia ca să vadă cum îi şade. Nici nu trebuie să spun că astă dată Floriţa căzu mai moartă. Boanţa fugi mai iute, durerea hoţilor fu mai mare şi învierea mai puternică şi mai îmbucurătoare decât înainte de asta cu atâtea săptămâni.

Acuma hoţii cumpărară toate mătăsurile şi frumuseţele ce se aflau la neguţătorii cei mari şi împărăteşti; iar îngrijirea lor se făcu pe de şapte ori câte şapte mai mare decât ce a fost cândva.

Peste nouă luni, nouă săptămâni şi nouă zile crâşmăriţa, *acuma de a treia oară, adică de a doua oară de a treia oară*, iarăşi se făli către căutătoare cu frumuseţea sa.

— Eşti frumoasă, îi răspunse căutătoarea, dar Floriţa e mai frumoasă, de o sută şi o mie de ori mai frumoasă decât ce-a fost ea însăşi cândva, şi trăieşte ca o împărătească.

După aceste vorbe crâşmăriţa n-a mai chemat pe Boanţa la sine, ci şi-a legat catrinţa şi ea însăşi s-a dus la coliba babei.

Ge-au vorbit, ce n-au vorbit, ce sfaturi au făcut, aceea nu se poate spune… Bune gânduri cu de-a bună

Seamă nu le-a trecut prin minte… Vai şi amar de acela ce dă de rău cu muierile!

Boanţa se suflecă, acuma chiar de a treia oară, şi aceea nu e glumă, când o vrăjitoare ca şi Boanţa se suflecă cum înainte de asta nu s-a mai suflecat încă… De astă dată nici nu porni pe picioare, ci în miez de noapte, călărind pe o prăjină strâmbă… Mare primejdie trebuie să fi fost în gândul ei că s-a opintit atât de băbeşte!

De când Floriţa murise în două rânduri, hoţii nu mai dormeau nici ziua, nici noaptea, ci stau la pază, cum stai când de mare necaz şi primejdie te temi. Pentru ca nu

cumva să-i cuprindă somnul, unul dintre ei totdeauna trebuia să se culce pe un pat de spini, iară subt pat era jăratec viu şi înfocat... Boanţa văzu că acuma cu una, cu două n-are s-o isprăvească; ea făcu dar lucruri, vrăjitorii şi fel de fel de taine, încât mintea curată nici nu le poate gândi... Pentru ca să adoarmă pe hoţi, ea acuma nu făcu vraja cea mai mică, cu frunzele de stejar, ci vraja cea mai mare şi nemaipomenită, încât ţi se ridică perii în vârful capului când gândeşti la ea. Luă un ac subţirel şi mic, dar mic şi subţirel, încât nici cu vârful limbii nu puteai să-l simţeşti, dar încă să-l vezi cu ochii, împunse doisprezece stejari cu acest ac, grăi o mulţime de zicăli încâlcite, sentoarse de trei ori peste cap, şi hoţii, toţi doisprezece, împreună cu ghebosul, chiar şi acela de pe spini şi jăratec, adormiră ca morţi.

Când Boanţa intră, acuma de a treia oară, în casă la Floriţa, ea nu zise numai „sănătate şi voie bună”, ci alte vorbe care de care mai frumoase şi mai dulci, cum vorbesc adică babele când voiesc să-ţi strice firea... iară Floriţei îi sărea inima de bucurie când auzea atâta veste bună şi frumoasă de la „ai săi”.

— Să te împodobesc ca pe o împărătească, mi-a poruncit maică-ta cea bună, grăi Boanţa într-un târziu. Să-ţi peptăn eu părul şi să ţi-l...

De unde ar putea Floriţa să nu facă precum a dorit maică-sa cea dulce?... Ea lăsă ca Boanţa să o pieptene, şi Boanţa o pieptănă, atâta de frumos o pieptănă, atât de frumos îi împleti părul, încât i se încurcau ochii când privea la ea şi nu ştia pe unde o vede mai frumoasă.

Dar Boanţa nici nu fuse gala cu pieptănatul, până ce Floriţa şi căzu moartă, mai moartă decât ce a fost cândva în viaţa ei... Boanţa i-a fost împletit firul morţii în păr.

După ce Boanţa îşi făcu păcatul, ea se sui pe prăjina cea strâmbă şi se depărlă mai răpede decât Vântoasele.

Când hoţii aflară cum că iarăşi nu e bine, ei deteră a fugi care încotro, a se opinti din ruptul sufletului, ca doară cumva să învie pe Floriţa şi de a treia oară. îi traseră inelele de pe degete, îi dezbrăcară rochia, îi luară salba de pe piept: dar Floriţa rămase moartă, şi hoţii cei doisprezece – hoţi grozavi din fundul codrului – încet-încet, unul după altul, începură să plângă, nu cum plâng copiii, ci cum plânge omul când vede că acuma toate s-au sfârşit, că de aci înainte nu mai are ce să facă.

Când Floriţa fu cu Lotul dezbrăcată, hoţii încetară a plânge şi rămaseră cu toţii încremeniţi; li se opri suflarea şi-i părăsi sufletul.

— S-o despletim! grăi ghebosul.

— Să ferească Dumnezeu! răspunse căpitanul; aşa de frumos numai ea ştie împleli cu degetele ei cele mărunţele!

— Da, da! ziseră ceilalţi hoţi. Dacă a venit acuma până într-atâta, să fie măcar şi moartă precum a fost mai frumoasă-n viaţă.

De aci înainte hoţii multă vorbă nu făcură; nici n-aveau ce să-şi mai zică: îmbrăcară pe Floriţa în cele mai frumoase giulgiuri, îi puse fiecare cele un crinişor pe frunte, aleseră cel mai frumos copac din codru, făcură un coşciug, cum ei îl ştiau a face mai frumos, aşezară pe Floriţa în coşciug şi-i aprinseră la cap o lumină de ceară curată, topită tocmai din fagurele în care a fost să fie matca albinilor… După ce le gătiră astea, căutară cea mai înaltă poiană din codru şi unde erau cele mai multe flori, făcură un mormânt de trei ori mai adânc decât ce era de l-ai şi de trei ori mai lat decât era de lung… şi apoi… sărută fiecare pe Floriţa în mijlocul frunţii, şi o luară, şi o duseră…

— Ho! staţi! grăi ghebosul când văzu că hoţii voiesc să arunce pământ asupra Floriţei. Pământ pe trupul ei? Nu vă temeţi de mânia lui Dumnezeu?

Hoţii loţi, unul după – altul, lăsară pământul din mână; le venea să intre în pământderuşinea păcatului ce erau să facă.

Când erau să pornească către casă, niciunul nu putea să facă începutul: erau legaţi de pământ şi simţeau că acasă nu au ce să mai caute… Se aşezară dar jur-împrejur pe lângă mormântul Floriţei şi priviră… priviră, până ce privind muriră toţi doisprezece, unul după altul. Doisprezece hoţi au murit, şi ghebosul împreună cu dânşii… Sărmanii de ei! mai c-au fost oameni de treabă

Bag sama aşa a fost să fie

Multă, foarte multă vreme a stat Floriţa aşezată în mormânt; pe lângă mormânt, peste pământul ce sta în jurul gropii, au fost crescut tot flori din flori, care de care mai frumoase şi nemaipomenite, şi florile nu cresc ca şi bureţii peste noapte… După multă vreme dară, feciorul împăratului a venit cu mulţi oameni şi cu mare treabă ca să vâneze prin codru… Deodată auziră cum fac câinii mare larmă şi multă lătrătură. Feciorul împăratului trimise pe câţiva argaţi dintre cei mai Lari ia inimă, ca să vadă ce e, cum şi pentru ce.

Argaţii veniră şi spuseră că s-au adunat câinii într-o poiană înaltă şi luminoasă, şi, suindu-se pe un dâmb cu flori, toţi cu toţii, cu mic cu mare, au început nu să latre, ci să urle, cum urlă cinele când vede bufniţa strigând pe hornul casei, ori când arde casa stăpânului său, să urle adică a primejdie.

Feciorul cel de împărat – fecior de împărat adică, care nu se mulţumeşte cu una, cu două – porunci argaţilor să-l aştepte şi se duse ca să vadă el cu ochii şi s-audă cu urechile lui de treaba cânilor.

Când simţiră cânii apropierea stăpânului lor, ei încetară a da semn de primejdie şi deteră a-şi mişca cozile. Hei! dar din loc nu se mişcară până ce nu păşi feciorul cel

de împărat în florile cele frumoase… Fecior de împărat, fecior de împărat… doisprezece oameni împietriţi nu sunt glumă! zău, şi chiar un fecior de împărat trebuie să tresară când îi vede printre flori – şi apoi când privi în mormânt?… Feciorului de împărat îi păru cum că chiar şi al lui suflet a împietrit când văzu pe Floarea Codrilor… El a văzut multe fete de împărat: Floriţa e însă Floriţa… Când văzu dar că Floriţa e moartă, el se întristă, după aceea se supără, şi mai la urmă atâta de grozav se amărî, încât îi venea ca să ia lumea în gheare şi aşa să deie cu ea de pământ, încât toată să se sfarme, ca nici sămânţa să nu rămână de ea!…

Ei! dar feciorii cei de împărat sunt scurţi la vorbă. „Dacă n-am văzut-o vie, s-o văd cel puţin moartă”, îşi zise el, şi apoi merse la argaţi, le porunci ca să pornească către casă. Numai doi oameni credincioşi ţinu la sine, şi când se făcu noapte, cu aceşti doi împreună scoaseră pe Floriţa din mormânt şi o duseră prin ascuns la curtea împăratului… După ce Floriţa fu bine pusă, ca nimeni să nu afle de ea, feciorul împăratului porunci argaţilor să tacă despre cele ce au făcut şi văzut şi n-au mai văzut, şi-şi făcu treaba mai departe. El alese cele mai frumoase douăsprezece case ce se aflau în curtea împăratului, aşează pe Floarea Codrilor în cea mai frumoasă dintre ele, porunci ca douăsprezece fete, cele mai sprintene, să grijească pe Floriţa zi şi noapte, să o aşeze într-un leagăn de aur şi să o legene ca şi când ar fi vie. Faţa Floriţei şi acuma era rumenă; crinişorii de pe fruntea ei nici acuma n-au veştejit, şi părul ei şi acuma tot atât de frumos era pieptănat şi împletit; feciorul cel de împărat dete poruncă aspră ca nimeni să nu atingă faţa, crinişorii şi părul… De aici înainte Făt-Frumosul împărătesc de dimineaţă până seara şi de seara până dimineaţa nu se mişcă de la leagănul Floriţei: privea, privea în faţa cea frumoasă până ce adormea privind şi cu ochii deschişi.

Cele douăsprezece fete ce aveau să grijească pe Floriţa nu mai încetau a-şi sparge capul asupra poruncii aspre ce li s-a dat. „Oare pentru ce să nu atingem crinişorii şi pentru ce să nu-i despletim părul? şi dacă am face, ce s-ar face? cum ar fi?” se întrebau ele în gândul lor. Aşa e muierea! n-are odihnă până ce nu află ce ar dori să ştie.

— Ştiţi voi ce? grăi cea mai şireată dintre ele. Feciorul împăratului doarme: aide s-atingem şi să despletim; până când el se trezeşte, noi iarăşi facem precum a fost.

La astfel de lucruri multă vorbă nu fac muierile: ele începură să despletească pe Floriţa, şi cum o despletiră, îi scoaseră firul morţii din păr; iară Floriţa, Floarea Codrilor, se făcu mai vie, mai frumoasă şi mai sprintenă decât ce a fost cândva în viaţa ei. Când fetele văzură morţii râzând, ele, înspăimântate şi învrăjbite, fugiră care încotro. Din larma ce făcură se trezi şi feciorul cel de împărat. Acuma poate fiecare să ştie ce e aceea când feciorul cel de împărat vede pe Floarea Codrilor chiar vie, priveşte în ochii ei cei blânzi şi aude vorba ei cea dulce. Înfricoşat şi grozav şi nemaipomenit de frumos lucru trebuie să fie aşa ceva.

Feciorul împăratului nici trei vorbe n-a grăit până ce a şi mers vestea în curte cum că „iacă aşa şi aşa”, că s-a întâmplat adică ce s-a întâmplat cu minune şi cu taină nepricepută, şi când a venit împăratul cel bătrân ca să vadă ce e, cum şi pentru ce, el atât de tare s-a speriat, încât îi înnegriră perii capului şi înjuni cu şaptezeci şi şapte de ani!

După ce oamenii se dezmeticiră, Floriţa stele de vorbă cu ei şi le spuse cum şi ce, de unde şi până unde, iacă încoace şi încolo, adică toată întâmplarea şi patimeleei. împăratul cel bătrân asculta, precum asculţi la copilaşi când încep să vorbească, asculta adică încât îi sta

răsuflarea în loc, şi precum asculta, el tare şi foarte mult se supăra când auzea câte toate despre suferinţele sărmanei de Floriţa; iară când asta încetă cu vorba, el grăi către ea cu vorba lui cea blândă şi împărătească:

— Fătul meu, draga mea! bunul Dumnezeu a voit ca să vii tu la casa mea, să îmi fii mie noră şi nevastă feciorului meu.

Floriţa nu zise nimic, ci privi numai aşa cu coada ochiului la cel voinic frumos fecior de împărat... iară feciorului i se făcură vorbele nod şi crimpiţă tocmai pe vârful limbii.

Până ce zici „una, două, trei”, vestea despre cununia feciorului de împărat ajunse până în cele patru colţuri ale lumii. Până şi orbii şi şchiopii porniră în cale, ca să vină, să vadă şi să nu mai uite cât vor trăi. Crâşmăriţa cea frumoasă nici ea nu se putea să rămână acasă:

Se găti dar cum numai că ştia, şi când fuse gătită, iarăşi întrebă pe căutătoare, acuma de a şaptea oară – de-a şaptea oară, asta nu e glumă!

— Frumoasă, zău! răspunse căutătoarea, dar Floriţa e mireasă de împărat!

Când crâşmăriţa auzi aceste vorbe, ea porunci ca să lase tot vinul să curgă, să spargă toate vasele, şi porni către fiica sa cea dragă şi ginere-său împărătesc.

Se făcu apoi o nuntă, o cununie şi un ospăţ decât care mai vestit şi mai minunat de când e lumea n-a fost: chiar şi copiii cei de ţigan mâncau cu linguri de aur, iar după ce-au mâncat şi le duceau cu sine acasă, ca să le aibă şi să ţină minte.

După nuntă împăratul porunci ca să se facă o casă cu păreţii de oglindă, să se adune cele mai frumoase neveste din ţară şi să închidă pe crâşmăriţa cea vicleană cu ele, pentru ca să vadă şi văzând să se surpe în gândul ei, cum

că nu-i ea cea mai frumoasă în ţară.[51]

Iar Floriţa şi feciorul cel de împărat trăiră fericiţi şi fără supărare, cum trăiesc oamenii buni la suflet şi înţelepţi la minte, încât vestea despre ei ajunse chiar şi până la noi…

ILEANA CEA ŞIREATĂ Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti. A fost odinioară un împărat care avea trei fete, dintre care cea mai mare era frumoasă, cea mijlocie mai frumoasă, iar cea mai tânără, Ileana, atâta de frumoasă, încât şi Sântul Soare se oprea în cale, ca s-o vadă şi să se desfăteze de frumuseţea ei.

Într-o zi împăratul primi carte şi veste de la vecinul său, împărat mare şi puternic, cum că, iacă, nu e bine, şi are să se bată cu dânsul pentru o mare pricină împărătească. împăratul se puse la sfat cu bătrânii ţării, şi, când văzură cum că nu e încotro, porunci voinicilor să încalece pe armăsari, să-şi apuce armele şi să se pregătească de bătaia cea grozavă ce-avea să se facă şi să fie.

Mai înainte de a încăleca şi el însuşi, împăratul chemă pe fiicele sale la sine, le grăi vorbe blânde şi părinteşti şi dete apoi la fiecare câte o floare frumoasă, câte o păsărică veselă şi câte un măr fraged.

— A cărei floare se va veşteji, a cărei păsărică se va întrista şi al cărei măr va putrezi, despre aceea voi şti că

---

51 Aici povestea variază. Unii zic: „Feciorul împăratului a poruncit ca să lege pe crîşmărilă de cea mai sălbatică iapă din ţară şisă înconjure ţara de şapte ori cu ea". Alţii zic: „împăratul cel bătrîn rugă pe Dumnezeu ca atunci cînd crîşmărilă va trece pe poarlă, săcrăpe pămîntul şi ea să se cutrupească". Şi iarăşi alţii zic: „Floriţa s-a rugat de împăratul ca să nu pună pedeapsă aspră pe capul maicei sale celei bune, ci precum am zis mai sus". Aceste deosebiri sunt caracteristice, pentru aceea le amintesc. Ele ar împedeca cursul poveştii, pentru aceea le pun în notă (n.a.).

nu şi-a păzit credinţa, grăi împăratul cel înţelept.

Încălecă apoi pe cal, zise „sănătate bună” şi porni cu voinicii săi în calea cea mare.

Când cei trei feciori ai împăratului vecin primiră veste că împăratul a pornit în cale şi că el s-a depărtat, de acasă, ei se înţeleseră între sine şi încălecară, ca să meargă la cetatea cea cu trei fete de împărat, să răpească credinţa fetelor şi să-i facă împăratului supărare. Cel mai bătrân dintre feciori, voinic şi viteaz, şi frumos, merse înainte, ca să vadă ce e şi cum, şi apoi să aducă veste şi să spuie.

Trei zile şi trei nopţi a stat voinicul pe sub ziduri fără ca vreuna din fete să se fi arătat la fereastră. În crepetul zorilor de a patra zi el pierdu răbdarea, îşi întări inima şi bătu la fereastra celei mai mari dintre fetele de împărat.

— Ce e? cine e? şi ce vrea? întrebă fata trezită din somnul cel mai dulce.

— Eu sunt, surioară 1 grăi feciorul de împărat, voinic împărătesc, ce stau de trei zile cu dragoste la tine la fereastră.

Fata cea de împărat nici nu se apropie de fereastră, ci grăi cu glas înţelept:

— Mergi pe calea pe care ai venit: flori să-ţi crească în cale şi spini să-ţi rămână pe urmă.

Peste trei zile şi trei nopţi feciorul de împărat iarăşi bătu la fereastră. Acuma fata de împărat se apropie de fereastră şi grăi cu glas blând:

— Ţi-am zis să mergi pe calea pe care ai venit: spini să-ţi crească-n cale şi flori să-ţi rămână pe urmă.

Încă trei zile şi trei nopţi stete feciorul de împărat la fereastra fetei. În crepetul zorilor de-a zecea zi, adică după ce au trecut de trei ori câte trei zile şi de trei ori câte trei nopţi, el îşi netezi părul şi bătu, acuma d-a treia oară, la fereastră.

— Ce e? cine e? şi ce voieşte? întrebă fata de împărat, acuma mai răstit decât în celelalte rânduri.

— Eu sunt, surioară! grăi feciorul de împărat. De trei ori câte trei zile stau cu dor la tine la fereastră: vreau să-ţi văd faţa, să-ţi privesc în ochi şi să aud cum curg vorbele de pe buzele tale.

Fata de împărat deschise fereastra, privi cu supărare la voinicul cel frumos, apoi grăi cu glas neauzit:

— Eu ţi-aş privi în faţă şi ţi-aş grăi o vorbă: mergi însă mai-nainte la sora mea cea mijlocie, şi numai după aceea vino la mine.

— Am să trimit pe frate-meu cel mijlociu, grăi feciorul de împărat. Să-mi dai însă o sărutare, pentru ca să-mi fie calea mai uşoară. Şi nici n-a zis bine până ce şi fură un sărutat de la fata cea frumoasă.

— Să n-ai parte de altul! zise fata de împărat ştergându-se pe buze cu mâneca cea ţesută cu altiţe. Mergi pe calea pe care ai venit: flori să-ţi crească în cale şi flori să-ţi rămână pe urmă.

Feciorul de împărat merse la fraţii săi, le spuse cum şi ce, şi cel mijlociu porni în cale.

După ce feciorul cel mijlociu stete de nouă ori câte nouă zile şi de nouă ori câte nouă nopţi la fereasira fetei celei mijlocii şi bătu de a treia oară la fereastra ei, ea deschise fereastra şi îi grăi cu glas drăgăstos:

— Eu ţi-aş privi în faţă şi ţi-aş grăi o vorbă: să mergi însă la sora mea cea mai tânără şi numai după aceea vino la mine.

— Am să trimit pe frate-meu cel mai tânăr, grăi feciorul de împărat. Să-mi dai o sărutare ca să pot merge mai iute.

Şi nici nu zise, până ce şi fură un sărutai.

— Să nu ai parte de altul! grăi şi această fală. Mergi în calea pe care-ai venit: flori să-ţi crească în cale şi flori

să-ţi rămână pe urmă.

Feciorul cel de împărat merse la fraţii săi, le spuse cum şi ce, şi, acum de-a treia oară, porni feciorul de împărat, cel mai tânăr fecior de împărat. Când el sosi la cetatea cea cu trei fete, Ileana sta la fereastră şi, cum sta, ea îl văzu şi-i grăi cu glas vesel:

— Cel voinic frumos cu faţă de împărat, ce cale li-ai ales de mână aşa de înfocat?

Când feciorul de împărat văzu faţa Ilenei şi auzi vorba ei, el slete locului, privi la ea şi grăi cu glas voinicesc:

— Am pornit la soare, ca să-i fur o rază, să-i încredinţez sora şi s-o duc acasă să mi-o fac mireasă. Acum, surioară, mă opresc în cale să privesc la Line, în raza feţei tale, şi să-ţi zic o vorbă şi să-ţi fur o vorbă.

Ileana îi răspunse cu înţelepciune:

— De ţi-ar fi năravul cum îţi este vorba, de Li-ar fi şi sufletul cum îţi este faţa, mândre şi frumoase, blânde drăgăstoase, te-aş chelna în casă, te-aş pune la masă şi te-aş ospăta şi te-aş săruta.

Feciorul de împărat sări de pe cal când auzi aceste vorbe, apoi grăi cu glas voinicesc:

— Că-mi este năravul cum îmi auzi vorba, că-mi este suflelul precum îmi vezi faţa: lasă-mă în casă, pune-mă la masă, şi din zori în seară rău să nu-ţi pară.

Şi nici nu şâgrăi vorba, până ce şi sări pe fereastră, şi peste fereastră în casă, şi în casă la masă, şi la masă tocmai în frunte, unde şedea împăratul când era mire.

— Ei! stăi 1 grăi Ileana. Să văd mai înainte: eşti ce-ar fi să fii? şi numai dup-aceea să grăim vorba şi să gustăm pomana şi să începem dragostea. Poţi tu face să-nflorească din brusture trandafiri?

— Ba! grăi feciorul de împărat.

— Atunci floarea ta este scaiul I zise Ileana cea

înţeleaptă. Poţi tu face ca să cânte liliacul în glas frumos?

— Ba! grăi feciorul cel de împărat.

— Atunci ziua ta e noaptea! zise Ileana cea înţeleaptă. Poţi tu face să rodească măr pe iarba lupului?

— Pot! grăi feciorul de împărat.

— El să fie pomana ta! zise Ileana cea frumoasă şi şireată. Aşază-te la masă.

Feciorul de împărat se aşează la masă. Ei, dar Ileana e Ileana cea şireată! El nu se aşează încă bine, şi iată că şi căzu, cu scaun cu tot, în pivniţa cea adâncă în care era ascunsă comoara împăratului.

Acuma Ileana începu să strige „primejdie”, şi când se adunară Loţi argaţii ca să vadă ce e şi pentru ce, ea le spuse că a auzit troncote prin pivniţă şi se teme cum că a intrat cineva în pivniţă ca să fure comoara împăratului. Multe vorbe n-au făcut argaţii, ci deloc deschiseră uşa cea de fier şi intrară în pivniţă şi aflară pe feciorul cel de împărat şi cu ruşine îl duseră la judecată.

Ileana spuse judecata:

— Douăsprezece fete pedepsite să-l scoată afară din ţară şi, când vor ajunge cu el la marginea ţării, fiecare să-i dea câte un sărutat.

Aşa s-a poruncit, aşa s-a întâmplat.

Când feciorul cel de împărat a sosit acasă la fraţii săi, li-a spus toată întâmplarea şi, după ce li-a spus-o, mare supărare a intrat în sufletele lor. Ei au trimis dară vorbă la cele două mai mari fete de împărat ca ele să facă ce vor face ca să trimită cumva pe Ileana la curtea împăratului celui cu trei feciori, pentru ca ei să se poată răzbuna asupra ei pentru batjocura ce a pus pe capul lor. Când cea mai mare fată de împărat primi cuvântul feciorilor de împărat, ea se făcu bolnavă, chemă pe Ileana la sine la pat şi îi spuse că ea numai aşa se va putea însănătoşa, dacă Ileana m-a aduco mâncare de pe vatra feciorilor de

împărat.

Ileana, de dragul surorii sale, le făcea toate; ea luă dar cofiţa şi porni către curtea celor trei feciori de împărat, ca să meargă să ceară sau să ieie şi să aducă.

Sosind la curte, Ileana intră în ruptul sufletului în cuhnea împărătească şi grăi către bucătarul cel mare:

— Pentru numele lui Dumnezeu! n-auzi tu cum te strigă împăratul? mergi iute, ca să vezi ce e şi pentru ce şi care pricină!

Bucătarul îşi luă picioarele pe umeri şi se depărtă

— Ca şi la poruncă împărătească adică. Ileana rămase singură în cuhne, îşi umplu vasele de bucate, vărsă apoi pe jos toate bucatele cele scumpe ce stau la foc şi după aceea se feri din cale.

După ce feciorii de împărat înţeleseră şi despre această batjocură, ei se supărară încă mai tare decât ce-au fost până acuma, trimiseră din nou vorbă la cele două surori şi se pregătiră din nou la răzbunare. Abia primi sora cea mijlocie cuvântul voinicilor, ea se făcu bolnavă, chemă pe Ileana la sine la pat şi îi spuse că numai aşa se va însănătoşa, dacă va gusta din vinul ce se află în pivniţele feciorilor de împărat. Ileana pentru sora sa le făcea toate; luă dar cofiţa şi porni ca să meargă

— Şi să vină. Sosind la curte, ea intră în ruptul sufletului în pivniţă şi grăi către pivnicerul cel mare:

— Pentru numele lui Dumnezeu! n-auzi tu cum te strigă împărăteasa? fugi şi vezi cum, ce şi pentru ce pricină!

Pivniceriul îşi luă picioarele pe umeri şi se depărtă ca şi la porunca împărătesei adică. Ileana îşi umplu vasele cu vin, vărsă ce-a rămas prin pivniţă, şi apoi porni către casă.

Feciorii de împărat trimiseră acuma d-a treia oară veste la cele două fete de împărat ca ele să trimită pe Ileana cum n-au trimis-o încă. Fetele de împărat se făcură

acuma amândouă bolnave, chemară pe sora lor la sine şi îi spuseră că ele numai atunci se vor însănătoşa, dacă Ileana le va aduce două mere de la feciorii cei de împărat.

— Dragi surorile mele – grăi Ileana către ele – pentru voi mă duc şi în foc, şi în apă; cu atât mai bucuros la voinicii cei împărăteşti. Îşi luă după aceea cofiţa şi porni, ca să meargă, să afle, să ia, să aducă şi să scape pe dragele surorile sale de la moarte.

După ce-a înţeles feciorul de împărat cel mai tânăr cum că Ileana are să vină la el în grădină ca să fure merele cele de aur, el porunci că, dacă va auzi cineva vaiete în grădină, nimeni să nu cuteze să intre, ci să lase pe cel ce s-ar văita ca să se vaiete în pace. Luă după aceea cuţite mari, şi săbii, şi suliţe, şi fel de fel de lucruri şi le ascunse în pământ, pe sub mărul cel cu poame de aur; le ascunse aşa, că numai vârful ascuţit le ieşea din pământ. După ce a gătit tot, el se ascunse într-un tufiş, aşteptând sosirea Ilenei.

Ileana sosi la poarta grădinii, şi când ea văzu leii cei mari ce stau pază la intrare, le aruncă câte o bucăţică de carne; leii începură a se bate, iar Ileana merse la măr, păşi încet printre cuţite, săbii, suliţe şi alte lucruri şi se sui în pom.

— Să-ţi fie de bine, surioară! grăi feciorul de împărat acuma. Îmi pare bine că te văd la casa mea.

— A mea să fie bucuria! răspunse Ileana, că am voinic împărătesc, şi frumos, şi viteaz, de tovarăş. Aide, sui-te în pom şi-mi ajută să culeg mere pentru dragele surorile mele, că le-au cerut cu limbă de moarte.

Feciorul de împărat nici nu dorea mai mult, el avea de gând ca să tragă pe Ileana din pom între cuţite.

— EŞLI bună tu, Ileano, grăi el, fii dar încă mai bună şi-mi dă mâna de mă ajută în pomi

„Rău e gândul tău – îşi gândi Ileana – dar parte să ai

de el!” Îi dete apoi mâna, 11 ridică pe Irupină până ia cracuri, îi lăsă apoi ca să cadă între cuţite, şi săbii, şi suliţe şi fel de fel de lucruri ce erau gătite spre pierzarea ei.

— Na-ţi, grăi după aceea, să ştii şi tu ce ai avut de gând.

Voinicul cel rău la suflet începu să strige şi să se vaiete: hei! dar nimeni nu venea să-i ajute, ci-l lăsau ca, după porunca lui, să se vaiete în pace, şi să sufere şi să rabde usturăturile cele grozave.

Ileana îşi luă merele, le duse acasă, le dete la surorile ei, se întoarse după aceea la curtea împăratului şi le spuse argaţilor ca să meargă să scape pe domnul lor din primejdia cea mare.

Feciorul cel de împărat, batjocorit ca vai de el, trimise după cea mai vestită vrăjitoare din ţară, ca să vină să-i facă leac şi să-i vindece rănile. Ileana s-a fost dus însă mai nainte la vrăjitoare şi i-a dat bani mulţi pentru ca s-o lase pe ea, pe Ileana, să meargă în locul vrăjitoarei. Aşa ajunse Ileana ca vrăjitoare la curtea împăratului; ea porunci apoi ca să se ia pielea unui bivol şi să se pună trei zile şi trei nopţi în murătură sărată, şi după aceea s-o scoată şi să învelească în ea pe feciorul cel rănit. Usturările feciorului de împărat se făcură încă mai straşnice, durerile lui încă mai nesuferite. Când el văzu dar cum c-acuma nu e bine, trimise după un popă, ca, mai nainte de ce-ar muri, să-şi uşureze sufletul şi să se împărtăşească. Dar Ileana nici acuma nu dormea; ea merse la popa, îi dete mulţi bani şi făcu ca el să o trimită pe ea în locul său. Aşa ajunse Ileana ca popă la curtea împăratului.

Când Ileana ajunse la patul feciorului de împărat, el era pe pragul morţii; nu mai erau în el decât trei răsuflări.

— Fătul meu, grăi Ileana popită, m-ai chemat la tine ca să-ţi mărturiseşti păcatele. Gândeşte dar la ceasul morţii şi spune-mi ce-ţi zace la inimă. Eşti supărat pe

cineva ori ba?

— Ba! pe nimeni! grăi feciorul de împărat, pe nimeni afară de Ileana, fata cea mai tânără a împăratului vecin. Şi o urăsc cu dor şi dragoste, vorbi mai departe feciorul de împărat. Dacă ar fi să nu mor şi să mă însănătoşesc, mă (Juc 6-O peţesc la împăratul, şi dacă n-o pieri în noaptea cea dintâi, atunci ea să-mi fie soţie credincioasă şi după lege I

Ileana ascultă aceste vorbe, zise încă şi ea puţine şi apoi merse acasă. Aici înţelese că surorile ei plâng şi se văită pentru că au fost simţit că împăratul are să sosească acasă de la lupta cea mare.

— Bucurie s-aveţi, le zise Ileana, când auziţi că taica nostru cel bun are să vină acasă întreg şi sănătos.

— Hei I că noi ne-am bucura, răspunseră surorile, dacă nu ne-ar fi veştejit floarea, nu ne-ar fi putrezit mărul şi nu ni s-ar fi supărat păsărică; dar acum e vai şi amar de capul nostru.

Când Ileana auzi astfel de vorbe, ea merse la sine în casă şi află că floarea e încă aburită de rouă, că pasărea e flămândă şi că mărul numai nu zice „mănâncămă, surioară”. Ca să le ajute dar dragilor surorilor ei, ea dete la una dintre ele floarea, la alta dete păsărică, iar sieşi ţinu numai mărul cel fraged. Aşa aşteptară sosirea împăratului celui aspru la poruncă.

Împăratul, îndată ce sosi acasă, intră la fata cea mai mare şi o întrebă de floare, de păsărică şi de măr. Ea îi arătă numai floarea; şi asta era însă pe jumătate veştejilă. împăratul nu zise nimic, ci merse la fiică-sa cea mijlocie. Asta-i arătă numai păsărică; şi asta era însă pe jumătate întristată. împăratul iarăşi nu zise nimic, ci merse fără vorbă la fiică-sa cea mai mică, la Ileana cea înţeleaptă.

Când împăratul văzu mărul pe dulapul Ilenei, el era să-l mănânce cu ochii de frumos ce era.

— Unde ai pus floarea şi ce ai făcut cu păsărică? întrebă el pe Ileana.

Ileana nici nu răspunse, ci fugi la surorile sale şi aduse o floare proaspătă şi o pasăre veselă.

— Mare să creşti, fata mea! grăi împăratul, acum văd că ţi-ai păzit credinţa.

De la Ileana împăratul iarăşi merse la fiică-sa cea mijlocie şi apoi la cea mai mare. După ce el le întrebă de cele trei lucruri ce le-a încredinţat, ele îşi aduseră cu grabă pasărea, floarea şi mărul de la Ileana. Hei! dar bunul Dumnezeu nu rabdă minciuna: la ele floarea era veştedă, pasărea era tristă şi numai mărul era proaspăt, fraged, rumen şi îmbietor la faţă.

Când împăratul o văzu aceasta, el înţelese toată treaba: porunci dar ca pe cele două fele mai mari să le îngroape pân' la sinişori în pământ şi aşa să le lase ca să vestească asprimea pedepsei împărăteşti. Iar pe Ileana o lăudă şi o sărută şi multă vorbă bună şi împărătească făcu cu ea, zicându-i:

— Mult noroc să ai, fata mea, căci în ţi-ai păzit credinţa.

După ce feciorul cel mai Lânăr al împăratului vecin s-a însănătoşat, el încălecă şi porni ca să vină şi să peţească pe Ileana. Împăratul cel bătrân, tata Ileanei, îi zise cu vorbă părintească, când el îşi spuse gândul care l-a făcut să pornească în cale:

— Fătul meu, voinice, mergi şi întreabă pe Ileana; cum ea doreşte, cu ajutorul lui Dumnezeu, aşa are să fie.

Iar Ileana nu zise nicio vorbă, ci lăsă ca voinicul cel păţit să o sărute. Atunci împăratul pricepu toată treaba şi grăi:

— Dragi copiii mei, bag sama aşa a fost dat, ca voi să vă fiţi soţ şi soţie; să vă fie dară de bine!

Multă vreme n-a trecut până ce Ileana se cunună cu

feciorul cel voinic, şi frumos, şi viteaz, şi împărătesc, şi li se făcu o nuntă, încât i-a mers vestea în şapte ţări… Hei! dar Ileana n-a uitat vorba şi gândul cel rău al feciorului de împărat: ea ştia cum că în cea dintâi noapte după cununie are să o primejduiască. Porunci dară ca să se facă o păpuşă de zahăr tocmai atât de mare cum era ea însăşi, cu faţă, cu ochi, cu buze, cu Toată făptura Ilenei… Şi când păpuşa fu gătită, ea o ascunse în patul în care ea avea să se culce în acea noapte.

Sara, când cuscrii şi corinteii s-au fost aşezat la odihnă şi Ileana s-a fost culcat în pat, feciorul de împărat grăi către mireasa lui:

— Dragă Ileană, să mai aştepţi puţinlel, că eu vin îndată. Ieşi după aceea din casă.

Ileana nu se gândi mult, ci sări din pat, lăsă păpuşa cea de zahăr în locul său şi se ascunse sub o perdea ce sta la capul patului.

Ileana nici nu se ascunsese bine, până ce feciorul cel de împărat şi intră în casă cu o sabie ascuţită în mină.

— Să-mi spui acuma, Ileană draga mea, grăi el, tu m-ai aruncat pe mine în pivniţă?

— Eu! grăi Ileana de sub perdea.

Feciorul de împărat dete odată cu sabia peste sânişorii păpuşii.

— Tu m-ai scos cu batjocură din ţară? întrebă el de-a doua oară.

— Eu! grăi Ileana.

Feciorul de împărat dete peste faţă.

— Tu mi-ai vărsat mâncările? întrebă feciorul de împărat de-a treia oară.

— Eu! grăi Ileana.

Feciorul de împărat dele cu spada de sus în jos.

— Tu mi-ai vărsat vinul? întrebă feciorul de împărat de-a patra oară.

— Eu! grăi Ileana.

Feciorul de împărat dete cu spada o dată cruciş şi o dată curmeziş. Iar Ileana începu arăsuflaaburi de moarte.

— Tu m-ai aruncat în cuţite? întrebă feciorul de împărat de-a cincea oară şi mai în urmă.

— Eu! grăi Ileana.

Feciorul de împărat împunse acuma cu sabia în inima Ilenei, începu apoi să dea în toate părţile, şi cruciş, şi curmeziş, şi în lung, şi în lat, să dea din toate puterile ce avea, încât îi curgeau lacrămile pârâu. Când se apropiară zorile de ziuă, el începu să plângă din toată inima. O dată îi sări o bucăţică de zahăr în gură.

— Hei! Ileană! dulce ai fost vie, dar dulce eşti şi moartă! zise el plângând încă mai tare.

— Dulce, zău! grăi Ileana, ieşind de sub perdea, dar pe de-o sută şi de o mie de ori mai dulce am să fiu de aci înainte.

Feciorul de împărat stete împietrit de bucurie când văzu pe Ileana întreagă şi sănătoasă. El o cuprinse în braţe, şi de aci înainte trăiră mulţi ani fericiţi şi împărăţiră peste ţară cu pace şi cu noroc.

DOI l’EŢI CU STEA ÎN FRUNTE

Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti. A fost odată un împărat. împăratul acesta stăpânea o lume întreagă, şi în lumea asta era un păcurar1 bătrân şi o păcurăriţă, care aveau trei fele: Ana, Stana şi Lăptiţa.

Ana, cea mai în vârstă dintre surori, era frumoasă, încât oile încetau a paşte când o zăreau în mijlocul lor; Stana, cea mijlocie, era frumoasă, încât lupii păzeau turma când o vedeau pe dânsa stăpână; iară Lăptiţa, cea mai tânără soră, albă ca spuma laptelui şi cu păr moale ca lâna mieluşeilor, era frumoasă – mai frumoasă decât surorile sale împreună – frumoasă cum numai dânsa era.

Într-o zi de vară, când razele soarelui erau mai stâmpărate, cele trei surori se duseră ca să culeagă căpşune în marginea codrilor.

Pe când ele culegeau căpşunele, îndată se aude un şir de tropote, ca şi când ar veni şi s-ar apropia o ceată de călăreţi. Era cine era: era tocmai feciorul împăratului, venind ca să meargă cu prietenii şi cu curtenii săi la vânat.

Tot voinici frumoşi, crescuţi în şalele cailor, dar cel mai frumos şi pe cel mai înfocat armăsar era… cine altul

Păcurar la românii de peste Carpaţi înseamnă păstor (n.a.).

putea să fie?… Făt-Voinic, feciorul de împărat. Focul cailor se stâmpără în zărirea celor trei surori şi călăreţii deteră în pas mai încetişor, până ce, veniţi şi sosiţi, se simţiră duşi.

— Auzi tu, soră, grăi Ana către sora sa mijlocie, dacă m-ar lua pe mine, i-aş frământa o pine din care mâncând s-ar simţi ş-ar fi tot june şi voinic, mai voinic decât toţi voinicii din lume.

— Eu, zise Stana, dacă pe mine m-ar lua, i-aş toarce, ţese şi coase o cămaşă pe care, îmbrăcând-o, s-ar putea lupta cu zmeii, trecând prin apă fără ca să se ude, trecând prin foc fără ca să se ardă.

— fără eu, grăi Lăptiţa, cea mai tânără soră, dacă i-aş fi soţie, i-aş face doi feţi-frumoşi, gemeni cu părul de aur şi cu stea în frunte, stea ca luceafărul din zori.

Când trec pe lângă fete, voinicii, chiar şi cei împărăteşti, văd cu ochii şi ascultă cu urechile. Ascultând, ei auziră, auzind înţeleseră, iar înţelegând, ei suciră fi inele şi săriră la fete.

— Sfântă-ţi fie vorba şi a mea să fii, soţie de împărat! grăi feciorul de împărat ridicând la sine în şea pe Lăptiţa cu căpşune cu tot.

— Şi tu a mea! grăi cel dintâi voinic către Stana,

făcând şi el precum a văzut pe stăpânul său.

— Şi lu' a mea! grăi al doilea în voinicie către Ana, ridicând-o şi pe ea în şea.

Tăcând aşa, voinicii porniră spre curtea împărătească.

În ziua următoare se făcură nunţile şi apoi trei zile şi trei nopţi întreaga împărăţie răsuna de veselia oaspeţilor.

Peste alte trei zile şi trei nopţi merse vestea în ţară că Ana şi-a făcut pinea: a cules bobi, a măcinat, cernut, frământat şi a copt pinea precum a fost zis la culesul de căpşune.

Încă de trei ori câte trei zile şi de trei ori câte trei nopţi trecură şi o nouă veste merse în ţară, că Stana şi-a făcut cămaşa: a cules fire de in le-a copt şi meliţat, a periat fuiorul, a tors firele, a ţesut pânză şi a cusut cămaşa pe trupul solului ei, precum a fost zis la culesul de căpşune.

Numai a Lăptiţei vorbă nu s-a împlinit încă. Dar toate se fac numai cu vremea.

Când se împlini de-a şaptea oară a şaptea zi, numărată de la cea de întâi zi de cununie, feciorul de împărat se arătă înaintea voinicilor şi celorlalţi curteni ai săi cu faţa veselă şi cu vorba pe de sute şi mii de ori mai blândă şi mai îndurătoare decât până acuma, dând de ştire că de aici înainte multă vreme n-are să mai iasă din curte, fiindcă-l poartă inima să stea zi şi noapte lângă soţia sa. Era adică să se întâmple – din îndurarea lui Dumnezeu – precum a grăit Lăptiţa ia cules de căpşune… Şi lumea, şi ţara, şi întreaga împărăţie se bucurau aşteptând să se vadă ce nu s-a mai văzut încă.

Hei! dar multe se petrec în lume, şi dintre multe, multe bune şi rele multe!

S-a întâmplat adică, ca feciorul de împărat să aibă şi o mamă vitregă, iară asta, o fată mare în păr, pe care a fost adus-o cu sine, având-o de la cel dintâi bărbat. Şi apoi, vai

şi amar de acela ce cade în asemenea cuscrii!

După gândul vitrigei era să fie ca fiica sa s-ajungă soţie de împărat şi stăpână peste împărăţie, iară nu Lăptiţa, fata cea de păcurar.

Şi acuma sărmana Lăptiţa avea să sufere pentru că n-a fost pe gândul vitrigei, ci după voinţa lui Dumnezeu. Vezi! aşa e lumea: chiar şi acolo e rea unde o poartă gândul cel bun.

Era acuma în gândul vitrigei ca întâmplându-se după cum a fost zis Lăptiţa, să facă pe lume să creadă şi să creadă feciorul de împărat că nu e precum este şi precum s-a zis.

Nu putea însă face nimic, fiindcă feciorul deâmpăral stetea de-a pururea, zi şi noapte, lângă soţia lui. Îşi puse dar de gând ca, cu una, cu două, cu vorbe şi iscusinţe, să-l urnească pe acesta, iară după aceea, rămânând Lăptiţa în grija ei, a ei să fie grija. Ştia că nu-i va fi greu să afle cale şi chip.

Cu una, cu două, feciorul de împărat nu se urnea însă din loc. Vorbele zburară în vânt şi iscusinţele rămaseră lucru fără treabă. Vremea trecea, ziua se apropia, era mine-poimâne, şi feciorul de împărat nu se depărta de lângă soţia sa.

Când vitrega văzu că acuma nu e încotro, îşi puse peatră pe inimă şi trimise carie, ştire şi veste la fratesău, a cărui împărăţie era vecină, spuse cum şi ce, şi grăi două-trei vorbe, ca să vină cu oaste şi voinici şi să cheme pe feciorul de împărat la război.

Asta era una, bună şi cea din urmă. Nici nu rămase în zadar!

Feciorul de împărat sări cuc de mânie când îi veni vestea că acum nu e bine, că iacă cum şi ce, şi cum că ostile vrăjmaşilor sunt pe cale să vină, să intre şi să fie precum de mult n-a mai fost... Bătaie adică, bătaie

grozavă, bătaie între doi împăraţi!

Văzu şi el că acuma nu e încotro, că n-are decât să facă ce e de făcut.

Aşa sunt feciorii de împărat! Oricât de in drag şi-ar păzi nevestele şi oricât de-a dor ar aştepta să-şi vadă feţii, când aud de bătaie, li se zvârcoleşte inima în trup, li se frământă creierii în cap, li se împăinjenesc ochii… lasă nevastă şi feţi în grija Domnului şi pornesc ca vântul la război.

Feciorul de împărat a pornit ca primejdia, s-a dus ca pedeapsa lui Dumnezeu, s-a bătut cum se bate, cum numai el se bale şi, când în a treia zi au crăpat zorile, iarăşi a fost la curtea împărătească, sosind cu inima stâmpărată prin luptă şi cu ea plină de dor neastâmpărat să ştie ce e şi cum, de când s-a dus!

Hei! dar ce-auzi? ce văzu? îmi vine nici să nu mai povestesc când văd atâta răutate, atâta suflet fără milă, şi urâtă, şi supărăcioasă, şi grozavă treabă, încât nici nu se poate spune fără ca să răsufli odată cu greu 1

Adică a fost aşa: în clipita când stelele se sting pe cer, când feciorul de împărat era numai trei paşi de la poarta curţii, s-a coborât darul lui Dumnezeu şi s-a întâmplat întocmai precum a fost zis Lăptiţa: doi feţifrumoşi, feciori de împărat, unul ca altul, cu păr de aur şi cu luceferi în frunte.

Dar era ca lumea să nu-i vadă!

Vitrega, rea precum era în gândul ei, în pripă puse doi căţei în locul copiilor feţi-frumoşi, iar pe copiii cu părul de aur şi cu steaua în frunte îi îngropă în colţul casei, tocmai la fereastra împăratului.

Gând feciorul de împărat. intră în casă şi cercă s-audi şi să vadă, n-auzi nimic, ci văzu numai pe cei doi căţeluşi, pe care vitrega i-a fost pus în patul Lăptiţei.

Multă vorbă nu se mai 1 acu. Feciorul de împărat

văzu cu ochii, şi asta era destul. Lăptiţa nu şi-a ţinut vorba, şi acuma nu rămase decât să-şi ajungă pedeapsa.

Feciorul de împărat n-avu încotro, îşi călcă pe inimă şi porunci să o îngroape în pământ până la sânişori, rămâind aşa în ochii lumii, pentru ca să se ştie ce e aceea când cineva cutează să înşele pe un fecior de împărat.

Într-altă zi, apoi, se făcu pe gândul vitregei. Feciorul de împărat se cunună a doua oară şi iarăşi răsunară veseliile de nuntă trei zile şi trei nopţi.

Hei! dar nu e darul lui Dumnezeu pe fapta nedreaptă

1

Cei doi îeţi-frumoşi nu aflau odihnă în pământ.

În locul în care erau îngropaţi crescură doi paltini frumoşi. Când vitrega îi văzu crescând, porunci ca să-i slirpească din rădăcină.

— Lăsaţi-i să crească! porunci împăratul. Îmi plac aici la fereastră! Aşa paltini n-am văzut încă.

Şi apoi crescurăpaltinii, crescură cum alţi paltini nu cresc: în fiecare zi un an, în fiecare noapte alt an, iară în crepetul zorilor, când se sting stelele pe cer, trei ani într-o clipită. Când se împliniră trei zile şi trei nopţi, cei doi paltini erau mândri şi nalţi, ridicându-se cu crengile lor până la fereastra împăratului. Şi apoi, când adia vântul şi se mişcau frunzele, împăratul asculta, asculta zile întregi la şoptirea lor. Îi părea că aude un suspin neîncetat, ca o plângere pusă în vorbe neînţelese, pe care numai sufletul lui o sâinţea ca o simţire ascunsă şi nepricepută, care ziua nu-i lăsa odihnă şi care noaptea îl ţinea treaz. îl cuprindeau fiori în auzul acestei şoptiri şi totuşi îi părea că n-ar putea să fie fără de ea.

Vitrega simţi, însă, ce e şi cum. Îşi puse de gând ca eu orice preţ să stârpească paltinii. Era greu, dar minţile muiereşti storc din peatră zăr. Videşugul muierilor dezbracă voinicii: ce puterea nu poate, poate dulceaţa

vorbelor, şi ce nici asta nu poate, pot lacrămile mincinoase.

Într-o dimineaţă împărăteasa se puse pe de marginea patului soţului ei şi începu să-l ademenească cu dezinerdări şi vorbe de dragoste. Mult a ţinut până la ruptul firului, dar în sfârşit… şi împăraţii sunt tot oameni.

— Bine! grăi feciorul de împărat cam cu jumătate de gură. Să fie pe voia ta; să stârpim paltinii: dar din unul să facem un pat pentru mine, din altul un pat pentru tine.

Împărăteasa se mulţumi cu atâta.

Paltinii fură tăiaţi, şi nici nu se înnoptă bine până ce paturile erau făcute şi puse în casa împăratului.

Când feciorul de împărat se culcă în patul nou, îi părea că se sâmte de o sută de ori mai greu decât până acuma şi totuşi afla odihnă cum n-a mai aflat; iară împărătesei i se părea că zace culcată pe spini şi mărăcini, încât toată noaptea nu putu dormi.

După ce împăratul adormi, paturile începură să scirţâie. Şi din aceste scârţâiluri împărăteasa scotea un înţeles cunoscut; i se părea că aude vorbe pe care nimeni nu le pricepea decât numai dânsa.

— Ţi-e greu, frăţioare? întrebă unul dintre paturi.

— Ba! mie nu mi-e greu, răspunse patul pe care dormea împăratul, mi-e bine, căci pe mine zace iubitul meu tată!

— Mie mi-e greu, zise celălalt pat, căci pe mine zace un suflet rău!

Şi tot aşa vorbiră paturile în auzul împărătesei până în crepetul zorilor.

Când se făcu ziuă, împărăteasa îşi puse de gând să prăpădească paturile. Porunci dar să facă alte două paturi tocmai ca şi acelea şi, când împăratul merse la vânat, le puse pe aceste pe neştiute în casă, iară paturile de paltini le aruncă în foc până la cea mai mică scândură.

Focul ardea; iară în pocniturile focului împărăteasa

părea că aude tot acele vorbe de înţeles nepriceput.

După ce paturile arseră, încât nu rămase nici măcar o bucăţică de cărbune, împărăteasa adună cenuşa şi o aruncă în vânt, pentru ca să fie dusă peste nouă ţări şi nouă mări, ca parte cu parte în veci să nu se mai afle.

Ea n-a văzut însă că tocmai atunci când focul ardea mai frumos se ridicaseră în sus două scântei şi, ieşind la lumină, căzură tocmai unde au fost crescuţi cei doi paltini, iară căzute aici, cele două scântei se prefăcură în doi meluşei gemeni, din care unul era tocmai atât de frumos ca şi celălalt, tocmai atât de blând, cu lâna tocmai atât de strălucită. Doi miei, fiecare preţ de-o împărăţie!

Când împărăteasa văzu mieluşeii păscând pe sub ferestrele împăratului, sări plină de bucurie la dânşii, îi luă în braţe pe amândoi şi-i duse la soţul său.

Din clipita asta, feciorul de împărat zi şi noapte nu se gândea decât la mieluşei: îi părea că în fiecare mişcare a mieluşeilor, în fiecare zbieret ieşit din gura lor, în fiecare privire află ceva, care îi cădea greu şi totuşi îi uşura inima.

Văzând că soţul său a îndrăgit mieluşeii, împărăteasa iarăşi prinse gând rău şi nu se împăcă până ce, când cu bine, când cu rău, când cu vorbe dulci şi când cu plâns, nu făcu pe feciorul de împărat ca să se învoiască cu pierzarea mieluşeilor.

Mieluşeii fură tăiaţi. Ce nu se putu mânca, împărăteasa puse să se arunce în foc… în foc şi piele, şi lână, şi oase, şi tot ce a mai fost.

Nu mai rămase nimic.

Nimeni n-a băgat de seamă că tocmai pe fundul vasului în care s-a spălat carnea, între crăpătura doagelor, au rămas două bucăţele din creierii mieluşeilor. Când apoi slujnica împăratului s-a dus la vale după apă, bucăţelele de creieri s-au spălat şi au mers cu pârâul până în apa cea mare, care curgea prin mijlocul împărăţiei. Aici din cele

două bucăţele s-au făcut doi peştişori cu solzii de aur, unul tocmai ca şi celălalt, deopotrivă, ca să se ştie că sunt fraţi gemeni.

Într-o zi pescarii împărăteşti se sculară des-de-dimineaţă şi-şi aruncară mrejele în apă. Tocmai în clipa când cele din urmă două stele se stinseră pe cer, unul dintre pescari ridică mreja şi văzu ce n-a mai văzut: doi peştişori cu solzii de aur.

Pescarii s-adunară să vadă minunea, iar după ce văzură şi se minunară, hotărâră ca, aşa vii precum sunt, să ducă peştişorii la împărat şi să-i facă cinste.

— Nu ne duce acolo, că de acolo venim, de-acolo suntem şi acolo e pieirea noastră, grăi unul dintre peştişori.

— Ce să fac dar cu voi? întrebă pescarul.

— Pune-te şi adună rouă de pe frunze, lasă-ne să înotăm în rouă, pune-ne la soare şi apoi nu veni până ce razele soarelui nu vor fi sorbit roua de pe noi, grăi al doilea peştişor.

Pescarul făcu precum i s-a zis: adună rouă de pe frunze, lăsă peştişorii să înoate în rouă, îi puse la soare şi nu veni până ce razele soarelui nu sorbiră roua de pe ei.

Ce-a aflat? Ce-a văzut? Doi copilaşi, feţi-frumoşi cu părul de aur şi cu stea în frunte, unul ca şi celălalt, încât cine îi vedea trebuia să ştie că sunt gemeni.

Copiii crescură repede… În fiecare zi un an, în fiecare noapte alt an, iar în crepetul zorilor, când stelele se stingeau pe cer, trei ani într-o clipită. Şi apoi creşteau precum alţii nu cresc: de trei ori în vârstă, de trei ori în putere şi tot de trei ori în înţelepciunea minţii. Când se împliniră trei zile şi trei nopţi, copiii erau de doisprezece ani în vârstă, de douăzeci şi patru în putere şi treizeci şi şase în înţelepciunea minţii.

— Acuma lasă-ne să mergem la tatăl nostru, grăi unul

dintre copii către pescar.

Pescarul îi îmbrăcă frumos pe amândoi, le făcu câte o căciulă de miel, pe care o traseră pe cap ca nimeni să nu vadă părul de aur şi steaua în frunte, apoi feţii porniră către curtea împăratului.

Era ziua mare când ajunseră la curte.

— Vrem să vorbim cu împăratul 1 grăi unul dintre feţi către străjerul ce sta încărcat de arme la poarta curţii.

— Nu se poate, fiindcă tocmai acuma şede la masă, îi răspunse străjerul.

— Tocmai pentru că şade la masă! vorbi al doilea făt intrând îndărătnic pe poartă.

Străjerii se adunară, voind să scoată pe Jeţ i din curté, dar aceştia trecură printre dânşii precum trece argintulviu printre degete. Cu trei paşi înainte şi alţi trei în sus se pomeniră tocmai înaintea casei celei mari, unde împăratul ospăta cu curtenii săi.

— Vrem să intrăm! grăi unul dintre feţi aspru către slujitorii ce stau la uşă.

— Nu se poate, răspunse un slujitor.

— Ei! vom vedea noi dacă se poate ori nu se poate I strigă celălalt făt, cotind îndărătnic pe slujitori în dreapta şi în stânga.

Dar mulţi erau slujitorii şi feţii numai doi. Se făcu a îmbulzeală şi o larmă înaintea uşii, încât răsuna curtea.

— Ce e acolo afară? întrebă împăratul mânios.

Feţii se deteră pacinici când auziră vorbele tatălui lor.

— Doi băieţi voiesc să intre cu puterea! zise un slujitor intrând la împăratul.

— Cu puterea? Cine să intre cu puterea în curte la mine? Cine sunt băieţii aceia? strigă împăratul într-o răsuflare.

— Nu ştiu, înălţate împărate, răspunse slujitorul, dar

curat nu-i lucru, căci băieţii sunt tari ca puii de lei, încât au străbătut prin străjuirea de la poartă, şi acuma ne dau nouă de lucru! Ş-apoi, de îndărătnici ce sunt, nici căciulile nu şi le iau din capi împăratul se roşi de mânie.

— Scoateţi-i afară, strigă el, înhăţaţi-i cu cânii I

— Lasă, că mergem noi şi aşa – grăiră feţii plângând de asprimea vorbelor ce auziră – şi porniră în jos pe trepte.

Când erau să iasă pe poartă, îi opri un slujitor ce venea în ruptul sufletului.

— A zis împăratul să veniţi, că împărăteasa vrea să vă vadă 1

Băieţii se gândiră puţin, apoi se întoarseră, suiră treptele şi intrară la împăratul cu căciulele în cap.

Era o masă plină, lungă şi lată, iar pe lângă masă toţi oaspeţii împărăteşti, în capul mesei împăratul şi lângă dânsul împărăteasa, şezând pe douăsprezece perini de mătase.

Când băieţii intrară, căzu una dintre perinile pe care şedea împărăteasa. Ea rămase pe unsprezece perini.

— Luaţi căciulile din cap! strigă un curtean către băieţi.

— Acoperământul capului este cinstea omului. Noi avem poruncă să fim precum suntem.

— Ei bine! grăi împăratul îmblânzit de auzul vorbelor ce ieşiră din gura băietului. Rămâneţi precum sunteţi! Dar cine sunteţi? de unde veniţi? şi ce voiţi?

— Suntem doi feţi gemeni, doi lăstari dintr-o tulpină ruptă în două, jumătate în pământ şi jumătate în cap de masă; venim de unde-am pornit şi suntem sosiţi de unde venim; fost-am cale îndelungată şi am grăit cu suflarea vânturilor şi am vorbit în limba fiarelor şi am cântat cu valurile de apă, iar acuma, în grai de om, voim să-ţi cântăm un cântec pe care-l cunoşti fără ca să ştii!

De sub împărăteasa sări a doua perină.

— Lasă-i să meargă cu prostiile lor! grăi ea către soţul său.

— Ba nu, lasă-i să c-înte! răspunse împăratul. Tu ai dorit să-i vezi, iar eu doresc să-i ascult. Cântaţi, băieţi!

Împărăteasa tăcu, iar feţii începură să cânte povestea vieţii lor.

„A fost un împărat”... începură feţii: de sub împărăteasa căzu a treia perină.

Când feţii povestiră despre pornirea feciorului de împărat la bătaie, de sub împărăteasa căzură trei perini deodată.

Când feţii sfârşiră cântecul, sub împărăteasa nu mai era nicio perină, iar când ei luară căciulile din cap şi-şi arătară părul de aur şi stelele în frunte, oaspeţii, curtenii şi împăratul, îşi acoperiră ochii, ca nu cumva să piardă lumina de atâta strălucire.

Şi s-a făcut apoi precum de la început a fost să fie. Lăptiţa fu pusă în cap de masă lângă soţul ei; fala vitregei rămasă cea mai rea slujnică la curtea Lăptiţei, iar pe vitriga cea cu gând rău o legară de coada unei iepe nebune şi înconjurară ţara de şapte ori cu ea, încât lumea să ştie şi să nu mai uite că cine începe cu r «n. cu rău gfirşeşte.

PĂCALĂ ÎN SATUL LUI

Poveste

I se urâse şi lui Păcală să tot umble răzleţ prin lume, aşa fără de nicio treabă, numai ca să încurce trebile altora şi să râdă de prostia oamenilor. Se hotărî dar să se facă şi el om aşezat, ca toţi oamenii de treabă, să-şi întemeieze casa lui, să-şi agonisească o moşioară – vorbă scurtă – să se astâmpere odată.

Şi fiindcă românul zice că nu e nicăiri mai bine ca în satul lui, Păcală se întoarse şi el în satul lui şi începu cum încep toţi oamenii care n-au nimic, adică făcu ce făcu de-şi agonisi o viţeluşă şi o trimise la păşune în izlazul satului.

Căci aşa se face averea.

Păscând, viţeluşa se face viţea, viţeaua se face junincă, juninca se face vacă, vaca fată, iar vaca cu viţelul o vinzi ca din preţul ei să cumperi şapte viţeluşe şi să le trimiţi şi pe ele la păşune în izlazul satului.

De ce e oare izlazul izlaz, dacă nu pentru ca să-l pască viţeluşele oamenilor?

Păştea dar viţeluşa lui Păcală, păştea, şi cu cât mai mult păştea, cu atâta mai vârtos creştea, încât nu era. În tot satul viţea care s-o întreacă, iar când ajunse şi ea viţea, nici junincile nu se puteau potrivi cu ea.

— Măi! ziceau vecinele lui Păcală, ce lucru să mai fie şi ăsta? viţeaua asta ne întrece pe toate! Ce-i va fi dând oare să mănânce? Ce soi o fi de creşte aşa de frumos?

Nu era nici soiul vreun soi deosebit, nici hrana mai de-a cătarea; viţeaua era însă viţeaua lui Păcală, iar Păcală îşi căuta de treabă, n-avea vreme s-o mai păzească şi să nu rupă câteodată şi din holdele oamenilor.

Ajungând junincă, viţeaua lui Păcală se făcu stăpână pe întregul hotar. Umbla şi ea cum umblase şi stăpânul ei mai nainte de a se fi aslâmpărat, şi unde n-o căutai, acolo dedeai de ea, mai prin lanul de griu, mai prin porumbişte, mai ştie bunul Dumnezeu pe unde.

Iară Păcală li se plângea oamenilor că prea i s-a făcut răzleaţă juninca şi că are treabă şi nu poate umbla după ea.

Nu-i vorbă, oamenii s-ar fi plâns şi ei, dar nu mai aveau cui să i se plângă când Păcală îi lua pe dinainte şi li se plângea de Le prindea mila de el.

Când văzură dar că juninca lui Păcală în curând are să fie vacă, oamenii se puseră pe gânduri. Ştiau ei cum au să urmeze lucrurile mai deparic. Vedeau parcă cele şapte viţeluşe cum se fac viţele, juninci, cum ajung în cele din urmă vaci şi ele, şi cum le vinde Păcală şi pe ele şi se

întoarce de la târg cu o spuză de viţeluşe, toate flămânde, toate pornite din fire să se facă viţele, juninci şi vaci în cele din urmă.

— Măi! strigară ei, ăsta ne mănâncă şi urechile din cap cu viţeluşa lui, ne seacă, ne face întregul hotar bătătură.

Dar ce putea să-i facă lui Păcală? El nu era de vină şi avea treabă, nu putea să-şi piardă vara umblând după coada junincei.

Se sfătuiră dar între dânşii şi iar se sfătuiră, se tot sfătuiră, până ce n-ajunseră a se dumiri că toată carnea pe care a pus-o viţeluşa ca să se facă viţea şi din viţea junincă e carne adunată din nutreţul de pe hotarul lor, adică după toată dreptatea carne din carnea care ar fi fost să fie a lor şi numai pielea e a lui Păcală, fiindcă piele avuse juninca şi când venise ca viţeluşă în sat.

Dumiriţi odată astfel, tăiară juninca, îi luară carnea şi o mâncară, iară pielea o aruncară peste gard în curtea lui Păcală.

Nu-i vorbă, a fost cam scurtă socoteala aceasta, dar în satul lui Păcală multe se irilimplă.

Păcală, de! ce să facă!…

Dacă ar fi voit, ar fi găsit el ac pentru cojocul sătenilor; el însă nu voia. Avea tragere de inimă pentru oamenii din satul lui. Nu! pe oamenii din satul lui nu putea el să-i încurce, cum ar fi încurcat a bunăoară pe oamenii din satul lui Tândală.

Întinse dar pielea să se usuce, iar după ce se usca, o lua în vârf de băţ şi plecă cu ea la târg, ca s-o vândă.

Aşa ajunse Păcală iar pe drumuri.

Se duse şi tot se duse mereu, de dimineaţă până ia prinz şi de la prânz până seara. Când era pe inseiale, el se opri într-un sat de la marginea drumului şi se uită împrejurul său, ca să-şi găsească vreo casă la care să mâie,

vreo văduvă ori vreo femeie al căreia bărbat nu-i acasă.

Nu poate, că – Doamne fereşte! – ce, dar Păcală, ca om umblat prin lume, ştia că sunt fricoase femeile, li se urăşte aşa singure, şi sunt bucuroase de oaspeţi, numai ca să ştie că e peste noapte picior de om la casa lor.

Şi găsi Păcală chiar mai la marginea satului o femeie, al căreia bărbat se dusese la pădure să aducă lemne. Nu-i vorbă, muierea îi spunea mereu că teacă, că pungă, că nu-i este bărbatul acasă, că ce va zice lumea; Păcală ţinea şi el să rămână aşa într-un unghi al casei, într-un şopron, în pridvor, unde o fi, numai ca să nu fie casa pustie. N-avea biata muiere încotro, trebui să-l primească, dar îi şi spuse să se culce şi să doarmă, c-o fi ostenit de drum, sărmanul de el!

„Ce-o să mai fie şi asta?!” grăi Păcală.

El ştia că muierile sunt şi vorbăreţe, şi doritoare de a le şti toate câte sunt în cer şi pe pământ, iar muierea aceasta nici nu-i povestea nimic, nici nu-l întreba de unde vine, cum a umblat, ce-a mai făcut, ce mai ştie… Aici trebuia dar să fie ceva la mijloc, şi Păcală, în loc de a adormi, trăgea când cu ochiul drept, când cu cel stâng, ca să vadă cele ce se petrec în casă şi împrejurul casei.

Nici nu se înseră bine, şi muierea începu să fiarbă, să irigă, să coacă, să gătească fel de fel de mâncări, şi plăcinte, şi un purcel fript, şi o coastă opărită cu varză călită. Şi apoi rachiuri, şi apoi vinuri. Ospăţ, nu alta 1

N-ar fi fost Păcală om păţit dacă n-ar fi ştiut că toate aceste nu pentru bărbatul ei le făcea muierea cea harnică, fiindcă mai era şi ea gătită ca de nuntă.

Nici nu le făcea pentru bărbatul ei, ci pentru vornicul satului, pe care-l aştepta nevasta cum îşi aşteaptă fetele mari peţitorii, ieşind mereu în uşă şi în portiţă, ca să vadă dacă vine, dacă nu mai vine, dacă întârzie, dacă soseşte.

Nu care cumva să creadă cineva, că Doamne fereşte

cel… Nu I ci fiindcă vornicul era cel mai de frunte om din sat şi nu putea să-l primească la casa ei ca pe orişicine, iar peste zi vornicul, om cu multe treburi, nu putuse să vie, ci le făcea cinstea acum, mai pe seară.

Alt nimic nu era la mijloc. Doamne fereşte 1

Era gata nevasta cu toate: purcelul era frumos şi rumen de-ţi pocnea şoricul în dinţi, costiţele erau opărite, varza era călită, plăcintele abureau, rachiul era aşezat pe masă, vinul stetea în apă rece, nu mai lipsea decât dumnealui vornicul. Numai vornicul lipsea, când deodată – să te miri, nu alta! – se întoarse bărbatul. I se frânsese, sărmanul de el, o osie în drum, şi nu-i rămăsese decât să se întoarcă, să pună altă osie la car şi să plece mâne din nou la pădure.

Muierea bună şi credincioasă îşi cunoaşte bărbatul după mers, din tuşite şi strănuturi, ba chiar şi din pocnetul biciului, iar nevasta la care îşi luase Păcală conac era şi ea muiere bună şi credincioasă. Ea îşi cunoscu bărbatul din scârţâitul roatelor de la car, iar scârţâitul roatelor se auzea de departe, destul de departe pentru ca o muiere harnică precum era dânsa să-şi rânduiască treburile.

Ea luă purcelul cel frumos şi rumen şi-l ascunse iuteiule după cuptor, luă plăcinta şi o puse iute-iute po cuptor, luă costiţele cu varză călită şi le vârî în cuptor, mai vârî tot iute-iute şi rachiul sub perina de la căpătâiul patului, iar vinul sub pat, şi pe când carul cu boii intra în curte, toate erau în cea mai bună rândnială.

Nu poate că Doamne fereşte ce!… dar de! tot era mai bine să nu afle bărbatul.

Văzându-se acasă, bărbatul, ca tot omul păgubaş, începu să se plângă, nevasta, ca toată muierea bună şi credincioasă, îl mângâia cu vorbe bune „iar Păcală, ca tot omul cumsecade, ieşi şi el din unghiul lui, ca să-i spună stăpânului de casă că e şi el aici, să-i ceară iertare că a

îndrăznit şi să-l mai roage şi pe el de conac.

— Fă muiere, grăi bărbatul după ce se mai încălzi în cuibul lui, mie mi-e foame; n-ai tu ceva de mâncare?

De! ce să-i faci? omul flămânzeşte la drum. Nu-i vorbă, mai era în traistă merindea pe care o luase la drum; dar acasă la el omul nu mănâncă bucuros merindea cu care se întoarce din drum.

— Vai, săraca de mine! răspunse nevasta, dar de unde să am? Eram să te aştept pe mâne. O să-ţi fac însă o mămăliguţă bună, ca s-o mănânci cu o zămuţă de usturoi.

— Mămăliguţă să fie! grăi bărbatul.

Când e flămând, omul se bucură şi de mămăligă.

Om umblat prin lume, Păcală ştia că o să-l poftească şi pe el la cină, ca să mai steie de vorbă, şi nici că-i părea rău lui Păcală, fiindcă tot drumeţ era şi el, tot flămând – ca orişice om sosit din drum.

Şi cum steteau de vorbă în vreme ce nevasta gătea mămăliguţă, Păcală, care nu era cap sec, se gândea mereu cum să facă el ca să nu mănânce mămăligă, ci purcel fript, frumos şi rumen de-ţi pocneşte şoricul în dinţi, costiţe cu varză călită şi plăcinte de cele bune; cum ar face ca să bea o gură de rachiu şi să guste măcar o dată din vinul cel vechi.

El se încruntă o dată şi trase aşa cam pe furiş cu băţul în piele.

Şi lasă pe Păcală, că nu e nici el de ieri, de alaltăieri! Simţise odată mirosul, şi grija lui mai departe…

Ca om drumeţ, îşi ţinea băţul la îndemână, iar pielea cea de junincă, marfa lui, toată averea lui, îi era la picioare.

Bărbatul se cam mira că ce va fi având cu pielea, dar nu zise nimic. Al lui era băţul, a lui era pielea: treaba lui era ce făcea cu ele.

Peste câtva timp Păcală iar trase una cu băţul, ba mai

se şi răsti la piele:

— Ţine-ţi gura, sluto 1

Bărbatul iar tăcu.

Păcală dete de a treia oară, şi acum se răsti şi mai rău.

— Ce ai cu pielea aceea? întrebă omul nostru.

Păcală mai dete din umăr, mai se codi, mai se ruga de iertare că nu poate să spună.

— Apoi, grăi el cam cu anevoie în cele din urmă – piele-ar fi de piele, dar, aşa cum o vezi, nu e piele, ci proroc, care ştie toate cele neştiute şi vrea mereu să spună lucruri de nespus.

— Şi ce vrea să spună? întrebă mirat bărbatul.

— Uite! grăi Păcală, şi puse urechea la piele. Mare minune! zice să cauţi la căpătâiul patului, c-o să găseşti rachiu.

Bărbatul căută şi găsi.

— Mare minune! Cine l-o fi puse oare?

— E tainăI… răspunse Păcală, asta nu se poate şti.

— Şi ce mai zice prorocul?

— Să cauţi după cuptor, că vei găsi un purcel fript, zise Păcală, după ce puse iar urechea la piele.

— Auzi dumneata lucru ciudat! Ce mai zice prorocul?

— Caută sub pat, că găseşti vinu'.

Astfel înainte – până ce nu ieşiră la iveală costiţele şi plăcintele, încât numai de-un drag să te uiţi la masa încărcată şi să te aşezi la ea.

Se mira bărbatul, se mira mai vârtos nevasta, s-ar fi mirat satu' întreg, dacă ar fi fost de faţă; numai Păcală nu se mira, fiindcă el îşi cunoştea marfa şi ştia de ce e bună.

— Apoi de! zicea el mereu, ăsta-i proroc, nu fleac, şi-ţi scoate şi cârtiţa din fundul pământului!

Va fi fost ori nu aşa, destul că Păcală s-a săturat ca un paşă turcesc, încât abia-l mai ţineau curelele.

— Bună treabă prorocu ăsta! grăi bărbatul nevestei după ce se sătură şi el. Nu cumva ţi-e de vânzare?

— Doamne fereşte! îi răspunse Păcală. Cum aş putea eu să vând un lucru ca acesta? Se poate?!

l) ar dacă ţi-aş da uh preţ buni

— Auzi vorbă I preţ bun? Un proroc ca ăsta e lucru nepreţuit.

Doritor cum era de a se hrăni bine şi de a şti totdeauna cele ce se petrec în casa lui, omul nostru îl apucă pe Păcală la târg. îi dete la început o pungă de galbeni, apoi două, apoi trei, şi aşa mereu înainte, până la şapte pungi, bani frumoşi chiar şi pentru un om mai bogat decât Păcală.

— Fiindcă văd şi văd că ţii cu orice preţ să cumperi prorocul, grăi Păcală muiat, o să-ţi fac după dorinţă, dar nu pentru bani, ci fiindcă m-ai primit la casă, m-ai poftit la masă şi mi-ai zis o vorbă bună. Noroc să ai de ea I

Aşa grăi Păcală, şi-i dete pielea cea de junincă, pentru ca să ieie cele şapte pungi de galbeni – mulţi bani chiar şi pentru un om mai bogat decât Păcală.

Şi nu era pe lumea aceasta om mai fericit decât bărbatul nevestei, fiindcă putea de aici înainte să ştie toate cele ce se petrec în casa lui şi să se mai şi hrănească bine.

Iar Păcală, după ce-şi vându pielea şi puse bine banii, se culcă să doarmă, că avea drum lung până acasă în satul lui.

Ziua următoare îşi lua Păcală rămas bun şi pleca iar acasă.

Şi cum mergea pe drum şi cum se simţea aşa încărcat de bani, cum nu mai fusese niciodată în viaţa lui, îşi puse tare şi cu adevărat de gând că de aici înainte nu mai vâşcă nici la dreapta, nici la stânga, ci merge drept înainte, nu mai umblă cu minciuna, nu mai caută să tragă folos din partea altora – nu! nu! nu I – ci se face om ca toţi

oamenii care vreau să aibă obrazul curat, se astâmpără, se pune în rând cu fruntea satului.

Numai dacă n-ar fi fost la mijloc muierea cea harnică I

Ea, sărmana, nu mai avea astâmpăr, şi parcă i se surpa casa în cap când se gândea că prorocul a rămas în paza ei. Nu poate că Doamne fereşte ce 1 dar muierile sunt fricoase şi nu prea se simt bine când se află aproape de nişte lucruri cum era pielea lui Păcală.

Ea făcu dar ce făcu, şi-şi trimise bărbatul iar la pădure, apoi, după ce rămase ea singură, puse, ca muiere harnică ce era, furca în brâu şi porni în urma lui Păcală şi grăbi şi alergă, ca să-l ajungă şi să-l întrebe, ce are să facă şi cum să dreagă, ca să facă din piele piele ca toate peile şi să-i ieie darul prorociei?

Păcală, de! ce să facă şi el?! De pagubă se fereşte omul, dar de câştig niciodată: mai luă şi de la femeie şapte pungi şi îi spuse că n-are decât să opărească pielea cu apă de izvor strecurată prin o sită deasă, şi-şi urma calea ca şi când nimic nu i s-ar fi întâmplat.

— Acum zău că mă fac om aşezat, încât o să ajung chiar vornic în satul meu! grăi el după ce sosi acasă.

Se şi făcu.

Îşi zidi, Doamne, o casă frumoasă de nu mai era în tot, satul casă ca a lui – colea, cu pridvor aşezat pe stâlpi şi cu cerdac mare – îşi cumpără pământuri, car cu patru boi, cal de călărit, vacă cu lapte, oi de prăsilă; în sfârşit, toate câte se cuvin la casa unui om cu dare de mână, toate erau la casa lui Păcală.

Şi nu era în sat om mai aşezat decât Păcală.

Numai oamenii din satul lui dacă n-ar fi fost tocmai aşa de proşti cum erau!

Văzând cum zideşte Păcală, cum cumpără, iar cumpără şi tot cumpără, cum dă mereu fără ca să ieie,

vecinele începură să şoptească între dânsele şi sătenii deteră cu socoteală că va fi având mulţi bani Păcală şi că banii aceştia îi va fi găsit undeva, îi va fi căpătat ori îi va fi luat de la cineva. Destul că voiau să ştie de unde are Păcală banii.

— Măi Păcală – îl întreba dar unul dintre oameni – dar tu de unde ai atâta spurcăciune de ban, de tot dai şi nu mai sfârşeşti?

Păcală şedea în cerdacul casei cu pipa în gură şi privea la carul cel cu patru boi care intra în curtea cea largă şi plină.

— De unde am atâta ban? răspunse el. De unde, păcatele mele, aş putea să am dacă nu din preţul moşiei pe care am vândut-o?

— Ce moşie, măi Păcală, că tu n-ai avut moşie?!

— Apoi vorbă?! Dar pielea junincei a cui a fost, măi?! N-a fost a mea? Asta mi-a fost toată averea: am vândut-o şi am luat bani ca să-mi fac altă avere în locul ei.

— Atâţia bani pentru o piele de junincă?

— Măi, dar greu mai eşti la cap! grăi acum Păcală, care ţinea să nu mai umble cu minciuna. Nu înţelegi tu că juninca aceea era junincă de prăsilă? Dacă o mai ţineam, făta, şi viţelul creştea, şi el se făcea vacă, şi aveam două vaci, şi două vaci fătau doi viţei, şi se făceau patru vaci, iar din patru vaci se fac opt, din opt şasesprezece şi cu timpul o întreagă cireadă de vite. Aşa se face socoteala când mergi la târg şi ştii cum să-ţi vinzi marfa. O avere întreagă nu se vinde numai iac-aşa!

Omul dete din rap şi deferă din cap şi se puseră pe gânduri loţi oamenii din şalul lui Păcală.

Aveau şi ei viţele de prăsilă. De ce adică numai Păcală să-şi vândă pielea cu preţ? de ce să fie ei mai proşti decât dânsul? de ce să deie ei o avere întreagă pentru un preţ de nimic?

Se puseră dar degrab, îşi tăiară cu toţii junincile de prăsilă, mâncară cil putură din carnea lor, iar pieile le duseră la târg, să le vândă şi ei cum a vândut Păcală pe a lui.

Numai că nu se nimereşte totdeauna şi nu ştiu toţi oamenii să-şi vândă marfa ca Păcală.

Degeaba spuneau ei că pielea e piele de junincă de prăsilă, căci nimeni nu voia să le deie preţul la care râvneau, şi s-au întors ca vai de ei acasă.

Vai de ei I dar vai şi de Păcală!

Când se văzură şi cu paguba, şi cu batjocura, oamenii se adunară iarăşi, se sfătuiră şi tot se sfătuiră între dânşii, că ce să facă şi ce să dreagă ca să scape de Păcală, fiindcă nu mai rămânea nicio îndoială că-i va prăpădi pe toţi dacă va mai rămânea cu zile.

— O să-şi deie foc la casă, ca să ne dăm şi noi la ale noastre, grăi unul dintre cei mai prevăzători.

— O să-şi frângă vreun picior, ca să ne frângem şi noi pe ale noastre, grăi altul.

— O să sară în fintină, ca să sărim cu toţii după el! strigară cu toţii.

Nu mai rămânea nicio îndoială că trebuiau să scape de el dacă nu voiau să piară cu toţii ca vai de ei.

Dar cum să scape? Asta era vorba.

Să-i taie boii, şi vaca, şi oile, şi calul de călărit, să-i deie foc la casă şi să-l gonească din sat. Asta s-ar fi putut. Dar cine putea să ştie dacă nu se va mai întoarce?

Trebuia să-i stângă lumina vieţii: numai aşa erau scăpaţi, cu adevărat scăpaţi de el.

Luară dar hotărârea să-l omoare pe Păcală; fiind, însă, că nu voiau să facă nici vărsare de sânge, nici moarte de om chiar cu mâna lor, se sfătuiră din nou între dânşii şi după mult sfat au chibzuit să-l arunce în Dunăre, unde va fi apa mai adâncă, pentru ca nici neam din neamul lui să nu

mai poată ieşi la lumina zilei.

Şi dacă tot ar scăpa Păcală chiar şi din fundul Dunării?

Asta era! Şi ilara lot ar scăpa!? Ce era atunci?!

Nu mai rămânea nicio îndoială că trebuia să facă ce vor lave ca Păcală să nu poată scăpa, dar de loc să nu poată scăpa.

Se puseră dar din nou şi se sfătuiră, şi după multă stătuire mai chibzuiră să-l bage pe Păcală într-un sac, să strângă bine gura sacului şi să lege sacul cu Păcală cu tot de o peatră de moară, pentru ca piatra de moară, rotundă cum este, să meargă de-a dura până în fundul Dunării şi să ducă şi sacul cu Păcală.

Înţelegându-se astfel, ei, toţi oamenii din satul lui Păcală, cu mic, cu mare, cum erau, luară sacul, luară sfoara pentru gura sacului, luară funia, ca să lege sacul de peatră, luară cea mai mare din pietrele de moară pe care le putură găsi cale de trei zile de jur-împrejur şi porniră cu mic, cu mare, cum erau, asupra casei lui Păcală, ca să-l ia, să-l ridice, să-l ducă şi să nu se oprească cu el decât în fundul Dunării.

Păcală şedea cu pipa în gură în cerdacul casei şi se uita la carul cel cu patru boi, care intra în curtea lui cea largă şi plină – şedea Păcală cu pipa în gură şi se uita – când se pornini cu şalul întreg, mic şi mare, de nu-i mai încăpea curlea cea largă a lui.

Ce să facă, sărmanul de el, ce să facă?!

Nu-i rămânea decât să se dea prins şi legat, dacă n-a putut să rămână pe unde fusese mai înainte, ci l-a pus păcatul să se întoarcă în şalul lui, să se facă om aşezat şi să nu mai umble cu minciuna. Dar o viaţă are omul şi o moarte.

— Mi-a fost, se vede, rânduit – grăi Păcală – să mor în satul meu ca om de treabă.

Căci mai de treabă de cum era nu se putea face Păcală; asta o simţea şi el.

Îi părea cu toate aceste cam rău că trebuia să moară tocmai acum, când avea şi el casa lui, masa lui, carul lui cu patru boi, curtea lui largă, şi ar fi voit Păcală să scape dacă se poate fără minciună, căci era hotărât odată să nu umble cu minciuni; dar nu se putea, fiindcă oamenii erau neînduraţi şi vicleni.

Se lăsa dar Păcală, se lăsa, fiindcă n-avea încotro, să-l vâre ca pe un motan în sac, să-l ia pe sus şi să-l ducă la pierzare.

El în frunte, peatra de moară după el, frunlea satului în urmă şi satul întreg, cu mic, cu mare, mai în coadă, ieşiră din curtea cea largă, trecură prin sal, şi o luară peste ciinpul nisipos drept spre Dunărea cea mare şi adâncă.

— Staţi, măi! striga cel mai cu socoteală dintre oamenii din satul lui Păcală.

Se opriră în loc cu loţii, cu mic, cu mare, cum erau.

— Am uitat un lucru, grăi omul cel cu socoteală.

— Ce am uitat? întrebară ceilalţi.

— Prăjina, ca să căutăm fundul Dunării.

— Aşa-i – ziseră oamenii din satul lui Păcală – am uitat prăjina, ca să căutăm fundul Dunării.

Îl aveau acum pe Păcală: cum puteau ei să-l arunce fără ca să ştie unde-l aruncă?

Se întoarseră dar iar în sat, căutară cea mai lungă dintre toate prăjinile şi mimai apoi îl duseră pe Păcală la Dunăre – prăjina în frunte, sacul cu Păcală, peatra de moară, fruntea satului şi apoi satul întreg, cu mic, cu mare, cum erau.

— Staţi, măi 1 striga iar omul cel cu socoteală.

Iar se opriră cu toţii.

— Să-l legăm de peatra de moară, ca să nu fugă, în

vreme ce noi căutăm cu prăjina fundul Dunării 1

— Să-l legăm – strigară cu toţii – ca să nu fugă 1

Îl legară dar pe Păcală de peatra cea mare, apoi plecară ca să caute cu prăjina, unde e mai afundă Dunărea, ca acolo să-l arunce.

Cel mai cu socoteală dintre oamenii din satul lui Păcală luă el însuşi prăjina, dete odată cu ea în valuri, o izbi cât nu mai putu în jos, dar nu atinse cu ea fundul.

— Aici, zise el, Dunărea nu are fund, trebuie să căutăm alt loc.

— Aşa e, strigară cu toţii, trebuie să căutăm alt loc, unde are Dunărea fund.

Nici că se putea altfel. Vorba era ca peatra de moară să meargă de-a dura şi să se oprească tocmai în fundul Dunării: unde se oprea peatra dacă Dunărea nu avea fund?

Porniră dar cu toţii ca să caute fundul Dunării, pentru ca nu cumva să-l arunce la loc nepotrivit şi să-l scape acum, după ce îl aveau prins şi legat.

Ei trebuiau să ştie unde are să se oprească peatra cu sacul şi cu Păcală cel din sac.

Iar Păcală, vai de capul lui, rămase în sac, legat, de peatra cea de moară, cea mai mare pe care oamenii din satul lui o putuseră găsi cale de trei zile de jur-împrejur.

— Staţii strigă omul cel cu socoteală.

Iar se opriră cu toţii.

Ce era la mijloc?

Ca oameni chibzuiţi, trebuiau să fie cu mare băgare de seamă şi să cerceteze bine mai nainle de a-l arunca pe Păcală în Dunăre.

Unde să-l arunce? Mai la deal, de unde vine apa, ori mai la vale, unde se duce?

Unii dădeau cu socoteală că mai la deal e mai multă apă, fiindcă de acolo vine apa şi n-ar veni dacă n-ar fi destulă.

Alţii însă erau de părere că la vale e mai multă, fiindcă acolo se strânge apa, care vine de la deal, şi dacă l-ar arunca mai la deal, cum vine apa şi lot vine, se scurge şi tot se scurge, s-ar pomeni că Păcală rămâne pe uscat, iese din sac şi vai de capul lor!

Se adunară dar cu toţii de se sfătuiră ca nu cumva să facă vreo prostie, şi după multă sfătuire se înţeleseră să caute locul cât mai devale, pentru ca toată apa să se strângă în capul lui Păcală.

Pe când oamenii din satul lui Păcală umblau să caute fundul Dunării cu prăjina cea lungă, iată că vine un jelepar de vite, care ducea o cireadă de o mie de boi la târg, şi cum mergea jeleparul de-a lungul malului, dă de sacul cu Păcală şi se miră, cum s-ar mira tot omul când ar vedea în calea lui asemenea lucru.

— Dar tu, măi, întreba jeleparul, cum ai intrat în sac şi ce cauţi în el?

— N-am intrat, răspunse Păcală, ci m-au vârât alţii în el.

— Şi de ce te-au vârât?

— Ca să mă arunce în Dunăre.

— Şi de ce să te arunce?

— Iacă – păcatele mele! – răspunse Păcală, fiindcă vreau să mă facă vornic şi eu nu vreau să primesc…

— Şi de ce nu vreai, măi?

— Apoi de I zise Păcală. Fiindcă nu e satul de a-i fi vornic.

— Şi de ce nu e?

— Fiindcă are neveste multe, şi bărbaţii pleacă cu toţii la lucru, de nu se mai întorc cu săptămânile, şi vornicul rămâne el singur cu nevestele.

— Şi de ce nu vrei tu să rămâi cu nevestele?

— Fiindcă sunt multe şi toate tinere şi sprintene ca furnicile şi nu pot să le stăpânesc.

Când auzi asemenea vorbe, jeleparul se mira prea mult, fiindcă el bucuros ar fi fost vornic într-un sat ca satul lui Păcală.

— Măi, dar prost mai eşti tu, măi! grăi el. Un om mai cuminte ar primi cu amândouă mâinile.

— Un om mai cuminte e mai cuminte şi poate când nu poate prostul, îi răspunse Păcală. Haid I dacă te simţi destoinic, intră în sac şi, când vei vedea că voiesc să te arunce în Dunăre, spune-le că primeşti să le fii vornic.

— Şi ei mă vor primi oare pe mine?

— Mai ales! îi răspunse Păcală. Cu amândouă mâinile!

Atât îi trebui jeleparului, care nu se temea de nevestele din satul lui Păcală.

El dezlegă dar sacul, ca să iasă Păcală, apoi se vârî el însuşi în sac.

Păcală răsuflă o dată uşor de tot, sirinse gura sacului, o legă bine, apoi p-aci îi fu drumul, nici că se mai opri decât la cireada cea de boi, pe care o mână acasă la el, în curtea cea largă, care putea să-i încapă pe toţi.

Iară jeleparul din sac râdea în el când se gândea cum are să-i înşele pe proştii din satul lui Păcală, care nu ştiau, bieţii de ei, că nu mai e tot un prost ca dânşii în sac.

Râdea însă mai ales când simţea că ei îl ridică pe sus, ca să-l ducă să-l arunce în Dunăre la locul pe care-l găsiseră mai bine înfundat. Numai atunci când simţi că-i dau avânt ca să-l arunce, abia atunci el striga tare cât putu:

— Staţi, măi!

Toţi se opriră, cuprinşi de spaimă şi de mirare, fiindcă înţelegeau şi ei că glasul care răsuna din sac nu era glasul lui Păcală.

— Lăsaţi-mă, grăi jeleparul, că primesc să vă fiu vornic.

— Auzi vorbă! strigă cel mai cu socoteală dintre oamenii din satul lui Păcală, care era chiar el vornic în sat, îşi preface glasul ca să nu-l mai cunoaştem, voieşte să ne mai fie şi vornic, ba te pomeneşti c-o să ne spună că el nu e Păcală!

— Apoi că nici nu sunt! răspunse jeleparul.

Când auziră vorba aceasta, oamenii se supărară, mare minune cum se supărară, fiindcă îl văzuseră ei înşişi cu ochii lor când îl vârâseră în sac şi ei înşişi cu mâinile lor legaseră gura sacului, şi, supăraţi cum erau, năvăliră cu toţii asupra lui, îl ridicară cu piatră cu Lot şi – una! două! trei! bâldâbâc! – îl aruncară în Dunăre, ca nici neam din neamul lui să nu mai poată ieşi la lumină.

Şi, Doamne! cât se simţeau de uşuraţi când văzură că merge drept spre fundul Dunării, că nu mai iese la iveală şi că apa curge mereu de la deal la vale şi se îngrămădeşte asupra lui.

Iară Păcală şedea în cerdacul casei şi se uita la carul cel cu patru boi, care intra în curtea lui cea largă şi plină de vite frumoase.

— Staţi, măi! striga omul cel cu socoteală. Staţii striga încă o dată.

— Ho, staţii strigară toţi oamenii din satul lui Păcală când le văzură ochii ceea ce mintea nu putea să le înţeleagă, şi se opriră cu toţii şi rămaseră încremeniţi în loc.

— Dar tu, măi, cum ai ajuns aici? întreba vornicul satului.

— Aşa-i, ziseră cu toţii, cum ai ajuns tu aici?

— Mare lucru?! răspunse Păcală. Cum să fi ajuns, dacă nu tot cum aţi ajuns şi voi, venind de acolo până aici?!…

— Dar tu eşti mort, măi I te-am aruncat în Dunăre I

— Aş! grăi Păcală. Apa Dunării e rece şi te face mai

sprinten de cum ai fost.

— Mare minune I strigară oamenii. Cu ăsta nu e chip s-o scoţi la capăt! îl arunci legat de o piatră de moară în Dunăre, şi se întoarce mai degrabă decât tine acasă I…

— Dar vitele cele multe şi frumoase de unde le ai? întrebară ei.

— De unde să le am, răspunse Păcală, dacă nu de acolo unde m-aţi lăsat voi?

— Dar cine ţi le-a dat?

— Cine să mi le dea? Le-am luat eu: ia omul cât poate, şi ce nu poate lua mai lasă şi pentru alţii.

Atât le trebui oamenilor din satul lui Păcală! Aşa cum erau adunaţi la casa lui Păcală, plecară cu toţii înapoi la Dunăre şi nu mai steteră la sfat, ci se aruncară ca broaştele – bâldâbâc! bâldâbâc I – care mai de care mai iute în valuri, ca să ia fiecare cât poate, iar nevestele lor rămaseră pe ţărmure, aşteptându-şi fiecare bărbatul cu turma de vite.

Era, se înţelege, şi popa între dânşii, şi fiindcă popii sunt mai lacomi decât alţi oameni, el se repezi mai tare decât ceilalţi şi sări unde era mai afundă apa, dar potcapiul tot îi rămase pe deasupra.

Preoteasa, care stetea pe ţârinure, lacomă şi ea, văzând potcapiul, credea că n-are popa destulă virtute ca să se cufunde, şi că vor lua alţii toate vitele mai înainte de a fi ajuns şi el la fund.

— Mai la fund, părinte I striga dar, mai la fund! că acolo sunt cele coarneşe I

A şi intrat popa cil de afund, dar nici nu s-a mai întors nici el, cum nu s-au mai întors nici ceilalţi.

Aşa a rămas Păcală cel mai harnic, cel mai de treabă, cel mai vrednic om în satul lui, fiindcă, de! era numai el singur cu nevestele.

Cine o ştie mai departe, mai departe are s-o spună.

PETREA PROSTUL

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată un om care era bogat de nu-şi mai ţinea seama bogăţiilor. Avea ogradă largă de se puteau învârti în ea de şapte ori câte şapte care cu patru boi, iar împrejurul ogrăzii erau case cu lărgime, hambare şi şure, grajduri şi şoproane şi fel de fel de alte olate; avea ţarini întinse, vii şi livezi, crânguri şi fineţe; avea boi de jug şi cai de ham o mulţime, vaci cu lapte cireadă întreagă, turme de porci, de oi şi capre; nici că se poate spune ce n-avea, căci în belşug îi erau toate. Pe deasupra îi mai făcuse Dumnezeu parte şi de trei feciori, tot unul şi unul: cel mai mare numai el ca el, cel mezin să-i cauţi pereche, iar cel mai mic, Petrea, şi mai prostănac, căci, de! orişicât ar fi trăit în lume, el tot mai mic, tot prisle rămânea.

S-a nimerit că omul acela, aşa bogat cum era, a trăit, ca toţi oamenii, cât i-a ţinut firul vieţii, apoi a murit, lăsând cu limbă de moarte ca cei trei feciori ai lui să împartă bogăţiile rămase frăţeşte şi fără de gâlceavă între dânşii.

— Ilm! Ce-i aia!? întrebă Petrea nedumerit. Cum se face când se împarte frăţeşte?

— Cum se face? răspunse fratele cel mare, care era şi mai cuminte. Foarte uşor se face! împăiltala frăţească: iai din toate câte trei, zici: „Una mie, una ţie şi una lui” şi bagi de seamă ca toate trei să fie la fel. Ai înţeles?

— Am înţeles, grăi Petrea dumirit. l-ai, zici şi ţii odată cu capul să fie la fel.

— Pentru ca – adăugă fratele mezin, tot cu minte şi el – nici înşelat să nu fii, nici pe altul să nu înşeli.

— Nici, nici! grăi iar Petrea, acum de tot dumirit.

După ce i-au făcut dar tatălui lor o înmormântare cum se cuvenea unui om de seama lui, cei trei fraţi se apucară să facă împărţeala frăţească a moştenirii ce le rămăsese de la dânsul: „una mie, una ţie şi una lui”.

E însă mai greu s-o faci decât s-o zici.

Lasă că erau atât de multe şi de deosebite lucrurile pe care aveau să le împartă, încât ei steteau şi se uitau zăpăciţi unul la altul, neştiind de unde să înceapă şi cum să urmeze, dar mai era şi alta.

— De! zise Petrea. Toate sunt ale noastre şi-o să le împărţim cum le vom fi împărţind; unde pun eu însă pe ale mele?

— Aşa e! grăiră ceilalţi doi fraţi, cel mare şi cel mezin, care erau mai cu minte. Unde să le pună fiecare pe ale sale?

Era lucru apropiat de mintea omenească, că au să împartă înainte de toate, curtea cea mare şi largă, ca să aibă fiecare unde să pună pe ale sale.

Cum s-o împartă însă?

— Cât mie, atât ţie şi atât lui, zise Petrea, care ţinea să se împlinească-ntocmai voinţa tatălui său şi ştia acum ce fel să face împărţeala frăţească.

După multă bătaie de cap, fraţii luară între dânşii înţelegerea ca cel mai mare, ca mai mare, să se aşeze la dreapta, Petre, ca cel mai mic, să treacă la stânga, iar cel mezin, ca mezin, să rămâie la mijlocul ogrăzii, apoi începură – mergând Petrea şi fratele mai mare spre mijloc, iară fratele mezin spre Petrea – să-şi măsoare fiecare cu pasul său partea: „unu eu, unu tu şi unu el”. Când Petrea ajunse pept la pept cu fratele său mezin, împărţeala era făcută şi avea fiecare unde să pună pe ale sale.

Mai rămânea, nu-i vorbă, neîmpărţită bucata de la mijloc, până la partea fratelui mai mare, dar pe aceasta.

Ca să nu fie gâlceavă, au împărţit-o fraţii mai mari între dânşii.

— Aşa! grăi Petrea, şi-a făcut fiecare partea dreaptă. Hai la celelalte!

— Ilaid I ziseră fraţii lui.

Fiindcă găinile alergau în toate părţile şi nu ţineau seamă de împărţeala făcută, ci ricăiau şi ici, şi colo, hotărâră să le-mpartă, ca să ţie fiecare pe ale lui în partea lui.

„Una mie, una ţie şi una lui” – nu e nimic mai uşor. Rămase însă în cele din urmă un cocoş: ce să facă cu el?

Ba că mie, ba că ţie, ba că lui…

— Haid să-l tăiem, să-l jumulim, să-l frigem şi să-l mâncăm! grăi Petrea.

Mai frăţească împărţeală nici că s-ar fi putut.

Îi tăiară dar gâtul, îl jumuliră, îl traseră în frigare şi-l fripseră.

— Staţi! strigă acum Petrea. Fiindcă fui mai înainte la margine, lăsaţi-mă acum pe mine la mijloc.

— Bun! zise fratele mai mare, şi-apucă el o pulpă, fratele mezin altă pulpă, iar lui Petrea îi rămase târliţa; el o aripă cu o parte din piept, fratele mezin altă aripă cu cealaltă parte din piept, iar lui Petrea îi rămase gâtul, pe care e – precum se zice – atâta carne, că nu e nimeni în stare s-o ciugulească toată.

Porniţi o dată aşa, aşa au şi dus-o strună înainte şi le-au împărţit toate câte erau în casă şi-mprejurul casei, şi raţe, şi gâşte, şi curci, şi oi, şi capre, şi porci, şi cai, şi boi, şi unelte de tot felul, şi lucruri din casă, zile întregi de-a rândul au tot zis: „una mie, una ţie, una lui”, şi şi-a făcut fiecare partea dreaptă, cum se cuvine între fraţi.

A rămas în cele din urmă să facă împărţeala casei, a hambarelor şi a şurilor, a grajdurilor şi a şoproanelor şi a celorlalte olate ce mai erau împrejurul ogrăzii celei mari.

— Asta e asta! grăi fratele cel mai mare şi mai cu minte. Cum să-mpărţim casă, care e mare, frumoasă şi cu multă lărgime, dar una singură I?

— Asta e, vezi, asta! grăi şi fratele mezin. Cum să-şi ieie fiecare partea?

Petrea se uită mirat când la unul, când la altul.

— Cum!? zise el. Tot cum le-am împărţit şi pe celelalte: „una mie, una ţie, una lui”, şi bagi de seamă ca să fie la fel.

Au sucit-o fraţii şi au învârtit-o, s-au gândit şi s-au socotit, au chibzuit şi au răschibzuit şi în cele din urmă au ajuns, ca oameni cu minte, să înţeleagă că tot nu le rămâne decât să dărâme casele şi hambarele, grajdurile şi şoproanele, şurile şi celelalte olate şi să-şi facă fiecare partea din toate: „una mie, una ţie şi una lui”.

S-au pus dar pe muncă grea şi au asudat şi azi, şi mâne, şi poimâine, dar nu s-au lăsat până ce n-au făcut împărţeala frăţească.

— Halal să ne fie I grăi fratele cel mare şi mai cu minte. Mult a fost, puţin a rămas; să ieşim acum la ţarini şi la livezi, la vii şi la crânguri, la fineţe şi la imaşuri.

— Să ieşim! grăi fratele mezin.

— Să mergem! grăi Petrea, care înţelegea şi el că numai asta mai rămâne.

Nu-i însă chip să-i împaci pe oameni când au să împartă ceva între dânşii. Chiar fraţi să fie, ei se gâlcevesc pentru te miri ce lucru de nimic când li se pune ceva de-a curmezişa.

Au ieşit cei trei fraţi şi-au început să-şi măsoare după rânduiala făcută odată cu paşii săi partea: „una mie, una ţie şi una lui”. Au împărţit şi via butuc cu butuc, şi livezile pom cu pom, şi crângurile copac cu copac, şi tufă cu tufă, dar când au ajuns la imaşul unde păştea cireada de vaci s-au încurcat. Au făcut, nu-i vorbă, împărţeala vacilor şi a viţeilor, tot: „una mie, una ţie şi una lui”, „unul ici, unul colo şi unul dincolo”. Mai era însă şi taurul, ăsta singur el în întreaga cireadă, şi taur să-i tot cauţi perechea şi să tot alergi şi să n-o poţi găsi, şi mare, şi lat în piept, şi puternic în cerbice, şi cu capul mic, şi cu coarnele mari şi ţapoşe, şi

cu nişte ochi mari, încât să te uiţi în ei şi s-o rupi la fugă! S-alergi pe la toţi împăraţii şi asemenea taur n-o să găseşti.

Der cu şst3 ce facşnj? întrebă fratele mai mare, care ştia ce va să zică un laur frumos – fală în lume, nu altă!

— Asta e, vezi, ce facem cu ăsta!? grăi fratele mezin, care ştia şi el.

— Ce să facem!? răspunse Petrea. Ce am făcut cu cocoşul: îl tăiem, îl jupuim, îi frigem şi-l mâncăm.

— Ferit-a Sfântul! strigară cei doi fraţi mai mari într-un glas. Cocoşul e cocoş, iar taurul e taur!

Ba că da, ba că nu; mai unul una, mai altul alta: ţinea fiecare ca taurul să rămâie întreg şi să fie al lui şi numai al lui, şi s-ar fi încăierat în cela din urmă fraţii dacă nu i-ar fi dat Dumnezeu lui Petrea un gând bun.

— Ştiţi ce!? grăi dânsul. S-o lăsăm la un noroc. Să ne zidim fiecare câte un grajd şi, când grajdurile vor fi gata, să-i dăm taurului drumul: în al cărui grajd va intra, al aceluia să fie!

— Aşa să facem! ziseră ceilalţi doi, care nu se îndoiau niciunul, nici altul că va şti să potrivească lucrurile aşa, ca taurul în grajdiul său să intre.

Fratele cel mai mare, isteţ mare minune, căută dar pe cei mai vestiţi zidari şi meşteri de tot felul şi se învoi cu ei ca să-i zidească un grajd frumos cum n-a mai fost, cu fel de fel de turnuleţe şi floricele, încât taurul să alerge cu ochii închişi la el după ce-l va fi văzut.

Fratele mezin nu se lăsă nici el mai pe jos, ci trase cu ochiul ca grajdiul să-i fie pe cât se poate mai şi mai decât al fratelui său mai mare.

Petrea, prostănac cum era, trăgea şi el cu ochiul şi stătea burguit, nu ştia cum să înceapă, cum să urmeze mai departe şi amâna lucrurile de azi pe mâne. Degeaba-i dădeau zor ceilalţi doi, căci el zicea mereu: „Grija mea! De

mine să nu vă doară capul!”

După ce fraţii mai mari îşi isprăviră fiecare grajdiul, mare frumuseţe amândouă, încât nu mai ştiai ce să zici, ei nu mai voiră să aştepte şi nu-i rămăsese lui Petrea decât să-şi facă şi el în pripă ceva ce seamănă a grajd. Se duse dar în crângul lui, tăie câţiva copaci, încărcă vreo trei care de crăci cu frunzar şi-şi alcătui în pripă un fel de convergă cu pereţii de frunzar şi cu acoperişul de şovar verde.

Râdeau fraţii lui în pumni, dar şi lui îi râdea inima de bucurie când se uita la verdeaţa cea frumoasă.

Dar când au adus taurul şi i-au dat drumul la mijloc, între cele trei grajduri, şi l-au lăsat să-şi aleagă după plac adăpostul!?

Era zi de vară, caldă şi cam cu zăduf; musculiţele de tot felul deteră din toate părţile năvală asupra bietului de dobitoc, care clătina mereu din cap şi se apăra cât putea, făcându-şi vânt cu coada. Orişicât de frumos şi de puternic, el tot fire de bou avea, şi nu vedea nici turnuleţele, nici floricelele, ci se plimbă câtva timp mai încoa, mai încolo prin curte, apoi o luă drept spre umbra de verdeaţă şi intră în coliba lui Petrea, dar intră încât nici cu bici de foc nu l-ai mai fi putut scoate.

Cei doi fraţi, cel mare şi cel mezin, rămaseră-ncremeniţi, arşi, fripţi.

— Prost dobitoc! grăi cel mai mare. Care va să zică, s-a mântuit: a intrat, Petre, la tine şi al tău e.

— Asta e, vezi, asta! grăi cel mezin. A luat-o prosteşte şi n-ai ce să-i mai faci.

Nu degeaba se zice, că prostul şi norocul umblă pe acelaşi drum şi la tot pasul se întâlnesc.

Mare cătran pe cei doi fraţi mai mari când îl vedeau pe Petrea fălindu-se cu taurul lui! Lasă că râvnea fiecare la el, dar nici că era aşa frumuseţe de taur pentru mutra unui prostănac ca Petrea. Ce să facă el? cum să-i poarte de

grijă!?

— Măi Petre, grăi fratele mai mare. Hai să facem una, ca să fie făcută: dă-mi taurul mie, că-ţi dau pentru el a patra parte din partea mea.

— Atâta dau şi eu ca să mi-l dai mie! strigă fratele mezin, că om sunt doară şi eu.

Petrea se uită zăpăcit când la unul, când la altul din fraţii lui. Ar fi dat, ca să nu fie gâlceavă, cu dragă inimă, taurul, dar nu ştia căruia dintre amândoi să-l deie, căci împărţeala fusese făcută frăţeşte şi a patra parte a unuia era întocmai a patra parte a celuilalt.

— De! ce să fac?… zise el. Care dă mai mult, acela să-l aibă şi să-l stăpânească.

— Dau jumătate! strigă fratele mai mare.

— Dau şi eu tot jumătate! strigă cel mezin.

— Dau trei pătrimi! strigă iar cel mare.

— Dau şi eu tot atât! se îndărătnici cel mezin.

— Dau tot ce am!

— Dau şi eu!

Aşa sunt oamenii când se îndrăcesc: chiar fraţi să fie, nu se dau, nu se lasă, şi dacă fratele cel mare şi-ar fi dat şi căciula pe deasupra, şi-o dedea şi cel mezin pe a lui. Pace şi înţelegere frăţească nu mai era cu putinţă decât dacă Petrea-şi păstra taurul.

Ba nici aşa.

De câte ori Petrea-şi scotea taurul la păşune şi fraţii-l vedeau, cearta era gata.

Era destul ca fratele mezin să se uite la el, pentru ca fratele mai mare să se facă pară de foc şi să-i strige:

— Ce te uiţi aşa!? Degeaba, că nu e al tău!

— Dar nici al tău! răspundea fratele mezin.

Iar de acolo înainte cearta se înteţea şi se nădea, încât îi prindea noaptea ocărându-se unul pe altul.

Iar dacă nu se uita fratele mezin la taur şi se făcea că

nu-i pasă, fratele mai mare crăpa de necaz şi striga:

— Nu-l vezi? chiorule!

— Las, că-l vezi tu, îi răspundea celălalt, şi iar se înteţea şi se înnădea cearta.

„Vai de maica mea! îşi zicea Petrea. Mare pacoste taurul acesta! Ce să fac cu el ca să scap de gâlceavă!? Tot mai bine ar fi fost să-i tăiem, cum am zis eu”.

Vai ar fi fost însă de capul lui dacă s-ar fi încumătat să-i pună cuţitul în piept, căci l-ar fi făcut miş-fărimiş fratele mai mare şi cel mezin.

— Am – zise el – să-l duc la târg şi să-l vând, ca să scap de el, celui ce-mi va da mai mult.

Aşa a şi făcut.

Într-o dimineaţă, când l-a scos la păşune, nu l-a mai oprit la vaci, ci a plecat cu el la târg, ca să-l vândă.

Petrea la târg! Mare încurcătură! Să-i zici „prostul târgului”, şi nu alta!

Nu mai fusese adică Petrea la târg, nu ştia ce e târgul şi cum se târguiesc oamenii; ştia numai aşa, din auzite, că la târg e multă lume şi încă mai multă vorbă, că ui}ul 102

Întreabă, iar celălalt dă râăpună şi că cel ce vrea să vândă mai scade din preţ, dacă nu i se dă cât cere.

„Las pe mine, că ştiu eu! îşi zise el. Pe mine n-are nimeni să mă prostească”.

Apucând drumul de ţară care ducea spre târg, el mergea a-ndelete, ca omul care n-are grabă şi ştie să-şi facă treaba, taurul înainte şi el pe urma lui, taurul mugind din când în când, iar el ici şuierând, ici cântând din frunză.

De la o vreme, începu să întâlnească oameni care se întorceau de la târg.

— Bun întâlnit, vere! îi zise unul mai doritor de vorbă. Frumos taur! îl duci la târg? Ţi-e de vânzare? Ce ceri pe el?

„Hait! am sosit în târg! îşi zise Petrea. Acum ţinte

bine şi nu te da!”

şi zise el. nzare şi-l

— Mulţam dumitale! îi răspunse apoi drumeţului. Mie şi-l duc şi cer o mie de lei şi o sută de gologani şi zece parale, şi cer atât, ca să am de unde să mai las.

răspunse caută de

— Mulţi bani, dar şi taurul e frumos omul, care n-avea gând să cumpere şi-şi drum.

Peste puţin se întâlni Petrea cu alt o ni.

„Aşa-i la târg: unul pleacă şi altul vine”.

— Frumos tauri grăi şi acesta. Ţi-e de v duci la târg: ce ceri pe el?

— Nouă sute nouăzeci şi nouă de lei şi nouăzeci şi nouă de bani şi nouă parale, răspunse Petrea, ca să arate că ştie să se târguiască.

Drumeţul se uită cam cu coada ochiului la el şi-şi căută de drum.

Iar se-ntâlni apoi Petrea cu alt drumeţ şi cu iar altul, la fiecare pas cu câte unul, cu mulţi de-a rândul, şi toţi ziceau că e frumos taurul şi-l întrebau ce cere pe el, iară el, om care ştie să se târguiască, scădea mereu din preţ şi-a tot scăzut până ce nu mai avea ce să scadă.

„Mare bucluc pe capul meu taurul acesta I îşi zise el amărât. Toţi întreabă, dar niciunul nu stă la târg. Ce va fi având taurul acesta de nu vrea nimeni să-l cumpere I?”

Ar fi l’ost în cele din urmă-n stare să-l deie şi de po* mană – numai să scape de el.

Iată, în sfârşit, şi unul care voia în adevăr să-l cumpere.

Acesta se suci, se-nvârti-mprejurul taurului.

Se uită la peptul lui şi zise:

— Frumos pept 1

Se uită la cerbice şi zise:

— Minunată cerbice!

Se uită la cap şi la coarne şi zise:

— Aşa cap şi aşa coarne, mai înţeleg şi eu! Ei, ce să-ţi dau pe el?

— Un leu – răspunse Petrea – şi un gologan şi o para: nu mai am din ce să scad.

Omul se uită încruntat la dânsul.

— Spune vorba de om cu minte – îi zise – şi nu-ţi bate joc de mine! Prea e frumos taurul ca să mi-l dai cu aşa preţ şi să vede că vrei să mă ieidrept cineştie cine…

„Ăhaha! îşi zise Petrea înviorat. Ştiu acum şi eu de ce nu vrea nimeni să-l cumpere: prea e frumos, şi se tem, precum se vede, toţi, ca să nu le fie pricină de gâlceavă, cum mi-a fost mie, la casă”.

— Să vii mai târziu, îi zise apoi omului, c-o să ne înţelegem.

După ce apoi omul îşi urmă drumul şi se mai depărtă, făcu Petrea ce făcu şi rupse unul din cele două coarne, ca să nu mai poată zice nimeni că ele sunt prea de tot frumoase.

— Frumos taur! grăi un trecător. Păcat că are numai un corn!…

Iar făcu Petrea ce făcu, şi-l rupse şi pe acesta, ca să nu se mai oprească ochii lumii asupra lui.

Mai merse cât mai merse aşa cu taurul ciut şi ciuf. Călca ţanţoş şi-şi purta nasul în vânt, ca omul care a ştiut să facă treabă bună. Acum însă drumeţii treceau înainte fără ca să-l mai întrebe dacă vinde ori nu taurul şi cât cere pe el.

„Se vede că-i supără urechile cele mari, care atârnă de să văd cât colo”, zise el, şi-i tăie taurului mai întâi urechea de la dreapta, apoi cea de la stânga, ba în cele din urmă şi coada, ca să nu-i mai atârne nimic.

Te prindea mila când te uitai la bietul de dobitoc ciopârţit şi pocit, dar Petrea mergea tot ţanţoş în urma lui,

căci ştia că nimeni n-o să mai zică şi acum că prea e frumos, nimeni n-o să se mai gâlcevească pentru el.

Nu-l mai întreba însă nici acum nimeni care e preţul la care ţine, şi i se unse omului să-l tot ducă şi să meargă după el.

„Păcatele mele! îşi zise el. Ce-a căzut taurul acesta năpaste pe capul meu!? îmi vine să-i dau una-n cap, ca să se mântuie odată!”

N-a făcut-o aceasta, dar, ca să-l mai dreagă, a potrivit-o cum a putut-o şi l-a spetit de unul din picioarele de dinapoi, încât călca biata vită şoldiş şi abia se mai mişca de ici până colo.

Drumul de ţară trecea când printre ţarini, când printre livezi şi fineţe, când iar printre crânguri şi păduri, cum trec toate drumurile care duc departe. Sosind acum iar la o pădure bătrână – codru, nu alta – taurul, chinuit cum era, s-a oprit în umbra unui copac bătrân şi noduros, s-a lăsat jos şi n-a mai voit să meargă înainte.

„Bună şi asta, zise Petrea, că obosit sunt acum şi eu şi zor prea mare nu avem. Aşa e când mergi la târg: mai mergi, mai te opreşti, ca să faci popas, şi iară mergi, şi iar te opreşti, că vreme e destulă pentru omul care n-are altă treabă”.

Era aşa cam prin amurgul serii, şi se pornise vântul, încât fremăta codrul.

Copacul cel bătrân şi noduros pare-mi-se că era scorburos, căci începu să scârţie din când în când în bătaia vântului, şi de cele ori scârţâia, se pornea din el un sunet parc-ar fi sculurând cineva de undeva o pungă de bani.

Petrea Trase cu urechea.

Lihnit cum era să-şi vândă taurul, ca să scape de el, era în stare să intre în lârg şi cu copacii din codru.

„Mare minune! îşi zise. Te pomeneşti că e fermecat copacul acesta, copac năzdrăvan, care vorbeşte pe scârţ.

iile!”

— Nu cumva-ţi vine să cumperi taurul de s-a oprit tocmai aici la tine? întrebă dânsul.

— Scârţi 1 scârţi 1 făcu copacul clătinat de Văiit, şi iar s-auzi ceva parcă s-ar fi scuturând o pungă cu bani.

— Cum ai zis!? grăi Petrea. Marţi, marţii? Să ţi-l dau, că-mi dai banii marţi?

— Scârţi! scârţi! făcu iar copacul.

— Bine, fie şi marţi, grăi Petrea. Se fac daraveri şi pe aşteptare, şi mare lucru nu e să aştept până marţi. Vorba omului e vorbă; un leu, un gologan şi-o para şi vin marţi să-mi iau banii.

— Scârţi, scârţi, scârţi! făcu copacul ştia treia oară, şi de aci înainte putea Petrea să se-ntoarcă cu gândul împăcat acasă.

S-a şi întors liniştit şi a-ndelete, ca omul care şi-a făcut treaba şi ştie că nu mai are nicio grijă.

A dat însă de dracul după ce a ajuns în faţa fraţilor săi.

Se bucura, ce-i drept, cel mare că n-o să mai poată vedea cel mezin taurul, cel mezin, că cel mare n-o să-l mai poată vedea, şi se bucurau amândoi că nu-l mai are nici Petrea, care se bucura şi el c-a scăpat de gâlceavă; au sărit însă amândoi fraţii ca înţepaţi de vespe când au aflat cui i-a fost vândut taurul.

— Auzi, prostul târgului! strigară ei. Curat ca în poveste, să intre în vorbă cu copacii de la marginea drumului şi să părăsească aşa frumuseţe de taur, zicând că l-a vândut 1

— Las pe mine, că ştiu eu ce-am făcuţi răspunse Petrea tare încredinţat c-o să-şi ia banii, preţul taurului.

S-a şi dus marţea viitoare, cum fusese vorba, ca să şi-i ceară, dar copacul făcea şi acum: „Scârţi, scârţi 1”.

Împrejurul copacului erau risipite ciolanele taurului,

pe care-l mâncaseră, precum se vede, lupii.

— Cum ai zis 1? grăi Petrea. Iară marţi, altă marţi 1? Taurul l-ai mâncat, precum văd, până la ciolane, şi cu banii mă amânil? Haid, fie şi asta! Te mai aştept, că pe aşteptate ţi l-am dat, dar să ştii că marţea viitoare nu mai vin cu mâna goală, ci iau cu mine securea şi ori îmi iau banii, ori te tai – parcă n-ai fi stat niciodată în picioare.

Aşa a şi făcut.

Marţea viitoare a luat cu el securea – un securoi, nu glumă! – şi, fiindcă copacul tot scirţâia şi numai scârţâia şi acum, Petrea s-a suflecat, şi-a mai strâns cureaua de la brâu şi dă-i cu securea, dă-i cu toată virtutea, ca să-l crape şi să-l doboare ca pe un nemernic care nu se ţine de vorbă.

Copacul acela era scorburos, şi-un nenorocit oarecare, cine-o fi fost, fugind, pesemne, de niscaiva duşmani care-l urmăreau şi neputând să-şi ducă cu sine comorile, le-a ascuns în scorbură, cu gândul de a veni apoi – aşa, mai pe furiş – ca să şi le ia. Se vede, însă, că n-a mai putut să se întoarcă, deoarece, crăpând copacul la loviturile de secure, deodată începură să se verse din el bani, tot galbeni cu zimţii neatinşi, noi-nouţi şi sclipitori parcă ar fi ieşind chiar acum din tipar.

— Aşa mai vii de acasă! grăi Petrea mulţumit. Acum ne mai ajungem la vorbă. Ne cam încurcăm, ce-i drept, că n-ai, precum se vede, mărunţiş, dar o s-o descurcăm şi asta!

El luă apoi din grămadă un galben şi plecă cu el acasă, pentru ca să-l schimbe, să-şi ia leul, gologanul şi paraua şi să se întoarcă dup-aceea, ca om cinstit, cu restul.

Fraţii lui, cel mai mare şi cel mezin, se uitară zăpăciţi unul la altul când aflară cum a dat el de bani. Vedeau ei că în scorbura copacului e o comoară şi că mare prostie a făcut Petrea de n-a luat-o întreagă de acolo.

— Măi! Tare eşti prostănac! îi zise fratele mai mare.

Nu vezi tu că copacul nu s-a târguit cu tine, ci ţi-a zis să vii marţi şi să iei drept preţ al taurului tot bănetul ce vei fi găsind!?

Cam aşa i se părea şi lui Petrea lucrurile, căci copacul în adevăr nu se târguise.

— Dar e mult bănetul, foarte mult! grăi dânsul.

— Mult, puţin, cât o fi, întâmpină fratele mezin, norocul nostru e! Fiindcă taurul era singur şi nu l-am putut împărţi, am lăsat-o la un noroc, şi norocul e că putem împărţi galbenii frăţeşte, cum a lăsat cu limbă de moarte tata, fie iertat!… „Unul mie, unul ţie şi unul lui!”

Asia o înţelegea şi Petrea: dac-aşa a lăsat tata cu limbă de moarte, aşa trebuia să fie.

Şi-au înjugat dar fraţii boii, fiecare la carul său, şi au plecat să împartă comoara, s-o ridice şi să-şi aducă fiecare partea acasă.

Haide-haidee, încetişor, cum se merge cu carul cu boi, numără apoi: „unul mie, unul ţie şi unul lui”, cu băgare de seamă, ca nici să nu înşeli, nici înşelat să nu fii, mai răsufli puţin, mai schimbi o vorbă: pe înserate plecaseră, iară când s-au pornit cu carele încărcate de galbeni spre casă, era în amurgul dimineţii şi se mai porniseră şi alţii la drum.

— Am păţit-o! grăi fratele mai mare când zări un şir de care ce veneau din cealaltă parte spre dânşii. Te pomeneşti că prind de veste că avem bani în care şi ne omoară, ca să ia banii de la noi. Voi să nu fiţi însă proşti, ci să le spuneţi, dacă vă vor fi întrebând, că aveţi în car fie porumb, fie mălai mărunţel, fie orz pentru păsări.

— Aşa o să facem! răspunse fratele mezin.

Întâlnindu-se apoi cu drumeţii, aceştia le deteră, cum se obişnuieşte între oameni, bineţele cuvenite şi-i întrebară de unde până unde şi ce duc în care.

— Iacă, nişte porumb, minţi fratele mai mare.

— Iacă, nişte mălai mărunţel minţi fratele mezin.

Petrea însă nu mai minţise încă în viaţa lui, nu ştia să mintă nici acum şi nu ştia ce să răspundă.

Casă nusupere însăpefraţii lui, elo scăldă îndouă – ape.

— Bani buni, răspunse el, aşa ştiu eu, dar nenea zice să vă spun că e orz pentru păsări.

— Bani buni să iei pentru el! răspunseră drumeţii căutându-şi de drum.

Ce să le vadă apoi ochii după ce au sosit acasă!

În carul fratelui mai mare era porumb şi numai porumb, în carul fratelui mezin era mălai mărunţel şi numai mălai mărunţel, iar în carul lui Petrea rămăseseră întregi şi neatinşi galbenii pe care-i încărcase.

Cei doi fraţi mai mari rămaseră uitându-se cu buzele umflate unul la altul. Ştie însă omul deşlept să iasă din orişice încurcătură.

— Vezi tu, măi, ce e norocul când se ţine de capul omului! zise fratele mai mare. Ce am face noi cu atâta bănet dacă n-am avea ce să mâncăm? Ca să nu murim de foame, Dumnezeu a rânduit că unul să aibă porumb, altul mălai mărunţel, iar al treilea bani, ca să le împărţim frăţeşte toate. O baniţă mie, una ţie şi una lui I

— Cum a lăsat tata cu limbă de moarte, grăi Petrea, care înţelegea şi el că aşa are să se facă.

Se puseră dar din nou la împărţeală.

Când colo… caută încoa, caută încolo, scocioreşte, răstoarnă-le toate de-a valma, fă-le valvârtej: n-aveau şi n-aveau la casa lor baniţă cu care să măsoare.

— Haid I îi zise fratele mai mare lui Petrea, dă fuga în vecini, la popa, şi roagă-l să ne împrumute până pe-nsărate baniţa lui. Să nu te pună însă păcatele să-i spui că avem şi bani de împărţit, te pomeneşti că se pune la pândă, şi-i hapsân popa, de face ce face ca să rămânem fără de ei.

— Mie-mi spui 1? răspunse Petrea. Las pe mine, că ştiu eu cum să-l iau pe popa!

Pe aci-i fu apoi drumul, cu un picior în prag şi cu altul în portiţa popii.

— Să ne dai, zise, până pe-nserate cu împrumut baniţa, că ţi-o dăm cu camătă cu tot, dar să nu crezi că sunt niscaiva bani ceea ce măsurăm cu ea. E porumb şi mălai mărunţel şi ce-o mai fi…

Popa îi dete baniţa şi rămase pus pe gânduri. Nu i se părea lucru curat vorba cu banii. De! îl ştia pe răposatul om bogat, şi mare minune n-ar fi fost să le fi lăsat feciorilor săi vreo comoară, pe care o împart „cu baniţa mea între dânşii”.

„De! mai ştii!? îşi zise. Nici cu gândul n-ai gândi de unde-ţi sare iepurele! Ia să-mi caut eu de treabă”.

Un rând dar, două, umplură şi deşertară fraţii, şi cinele începu să latre, aşa, mai rar, apoi tot mai înteţit şi în cele din urmă parcă l-ar fi apucat ceva cu totul de aproape. Nu mai rămânea îndoială că e prin apropiere cineva care dă năvală şi nu vrea odată cu capul să o ieie înapoi.

— Teamă mi-e, Petre, zise fratele mai mare, că iar ai făcut vreo prostie şi popa stă la pândă, că lătratul ăsta nu-i a bine: ia du-te şi vezi ce e şi cum.

Petrea ieşi într-o săritură şi, ieşit, rămase cu gura căscată.

Ce era adică?

Popa, nemaiputându-şi stăpâni râvna, în adevăr ieşise, ca să stea la pândă. Gând era însă să treacă peste gardul de pari, l-a zărit cânele şi a sărit la el. Dă cânele să-l tragă jos, dar dă şi popa să sară înapoi şi, cum era cuprins de spaimă, şi-a pierdut sărita, a căzut într-un par şi-a rămas înfipt în el ca într-o ţeapă, încât se zbătea ca vai de el dând din mână şi din picioare.

— Aoleo 1 strigă Petrea şi, om milos, alergă să-i vie

într-ajutor şi să-l scoată cumva din ţeapă.

Popa se zbătea însă ca scos din minţi, şi cu cât mai rău se zbătea, cu atât mai adânc intra parul ascuţit în el. Gând Petrea sosi la el, parul era intrat adânc de tot şi abia mai putu să prindă vorbele:

— săi, taică, şi mă scapă, că n-o să mai stau cât voi mai trăi la pândă!

Nici n-a mai stat, că acolea i s-au înfundat zilele.

— Am păţit-o! strigă Petrea cuprins de groază după ce se întoarse la fraţii lui. A murit popa tras în ţeapă şi-o să ne scoată pe noi vinovaţi de a-l fi omorât.

Fratele mezin, cuprins şi el de groază, luă ce-i căzu la îndemână, sacul cu galbeni în spinare, şi-o porni gata de fugă.

— Staţi, măi! strigă fratele mai mare, care era şi mai cu minte. Aţi căpiat, de-o luaţi atât de-a razna I? Domol, cu chibzuială, că graba strică treaba! Să-l luăm pe popa de acolo unde-o fi, să-l aducem aici, să batem un cui mare în uşă şi să-l spânzurăm de el, că lumea o să zică că a venit să fure şi, temându-se ca nu cumva să fie prins, s-a spânzurat el însuşi.

— Aşa-i I grăi fratele mezin dezmeticit. Să-l aducem, să batem cuiul şi să-l spânzurăm.

Cât ai da din palme, o şi făcură aceasta, apoi o luară la sănătoasa, fratele mai mare cu un sac de galbeni înainte, fratele mezin cu alt sac după el, iară Petrea, ca 110

cel mai mic, în coadă cu un sac de mălai mărunţel, ca să aibă şi de mâncare.

— Trage, prostule, uşa după tine! strigă fratele mai mare fără ca să se mai uite înapoi.

— Să trag uşa după mine!? Cum s-o trag!? îşi zise Pel, rea buimac.

El aruncă sacul, scoase uşa din ţâţâni, o luă cu popă

cu tot în spinare şi porni după fraţii săi, care se duceau cum se duce omul care vrea să scape de o primejdie mare.

S-au dus ei aşa şi s-au tot dus, până ce n-au ajuns într-un codru des, unde i-a prins noaptea.

— Ptiu! spurcăciune de om! strigă fratele mai mare când îl văzu pe Petrea ducând uşa-n spinare cu popă cu tot.

Era-n codrul cel des şi-ntunecos urât să tot fugi. Se auzea, parcă, pe ici, pe colo clefăit de lupi, mormăit de urşi şi scrâşnituri de fel de fel de alte fiare, care puteau în fiecare clipă să sară la ei şi să-i sfâşie, ca să-şi facă pofta de fiare. Popă mort în spinare le mai trebuia lor!? De unde ştii ce e-n stare să-nceapă un popă mort!?

— Ei, bine! N-am decât să-l arunc, grăi Petrea, care gifăia ducinrlii-l de al ¡ta timp.

— Ferii-a SNitlul! strigă fratele mezin. Te pomeneşti că, văzându-se singur, se dezleagă şi se ia după noi.

— Aşa-i, stărui fratele tu ai mare. Acum, noaptea, e pulerca morţilor: ţine-l (le-aproape; nu-i da răgaz!

S-au mai dus ei aşa, unul înainte, cellall după el şi al treilea-n coadă, dar era întunerec şi urâi, nu ştiau unde se duc şi erau obosiţi de abia-i mai duceau picioarele. Ce să facă!? Ar mai fi dat ei să odihnească, dar le era frică şi de una, şi de alta, şi de toate, căci nu ştii ce se iveşte-n timp de noapte-n mijloc de codru des.

Ga oameni cuminte, îşi căutară-n cele din urmă un copac mare şi crăcănat, se urcară în el şi se cuibăriră toţi trei între crăcile lui, ca să mai răsufle, ba să şi doarmă chiar dacă vor fi putând.

— Măi Petre! grăi fralele mai mare. Să nu te pună păcatele să adormi: stăi de pază, ca să ne vesteşti dacă s-ar ivi ceva, şi bagă de seamă la popa, ca nu cumva să ne facă vreo poznă. După ce ne vom fi făcui apoi rândul, stăm noi de pază şi-o să dormi tu.

Petrea răzămă uşa de două crăci şi-o sprijini de irupina copacului, pipăi cuiul din ea, ca să vadă dacă e ţeapăn, puse mâna pe funia de la gâtul popii şi se-ncredinţă că e bine strânsă.

— Grija mea! răspunse apoi. De mine capul să nu vă doară. Dormiţi liniştiţi ca la voi acasă, că stau eu de pază.

Mai stete apoi cât mai stete uitându-se cu ochi de pisică pânditoare când înainte, când înapoi, când la dreapta, când la stânga.

Deodată, el îşi opri răsuflarea.

Se auzea parcă prin apropiere fâşiit de frunze, ba peste puţin se iviră prin întunerec nişte mogâldeţe în chip de om, una, două, trei, multe, tocmai douăsprezece, şi încă una pe deasupra.

Erau doisprezece tâlhari de codru, haramine adevărate, cu căpitanul lor, harambaşa, care era al treisprezecelea, şi veneau încărcaţi de fel de fel de scule, mătăsuri, catifele şi alle seiimpeluri pe care le adunaseră de pe ici, de pe colo, şi se opriră tocmai sub copacul cel crăcănai, ca să poposească şi să-şi iacărost de masă bogată.

Inimile celor trei fraţi se făcură rit un purice.

— Ne-am topit! şopti fratele mai mare. Ne zăpsesc şi iau sacii cu galbeni de la noi.

— Ba te pomeneşti că ne mai şi strâng de gât, adăugă fratele mezin.

— Şi ne spânzură de crăcile copacului, zise Petrea. Urât lucru să stai pitit între crăcile copacului sub care poposesc doisprezece tâlhari de codru cu căpitanul lor, harambaşa.

Ei se puseră să adune vreascuri şi crăci, ca să-şi facă foc, şi adunau şi tot adunau, cum adună tâlharii, ca să facă foc tâlhăresc.

— Aoleo! şopti Petrea după ce focul fu aprins.

Neneacă-n fum! ne pârjolesc 1

— Taci, măgarule, că ne dai de gol, îl mustră fratele mai mare.

— Să ne duci la pierzare!… adăugă frai, ele mezin.

— Bădiţă! grăi peste câtva timp Petre. Îmi vine să tuşesc, că mă îneacă fumul.

— Taci! Stăpâneşte-te 1 se răsti fratele mai mare.

— Bădiţă! grăi iar Petrea, m-apucă sughiţul.

Fratele mezin îi dete un ghiont.

Tâlharii luară-n vremea aceasta un berbece pe care-l aduseseră cu dânşii, îl tăiară, îl traseră aşa nejupuit în frigare şi-ncepură să-l frigă.

— Mă-năbuş, bădiţă! şopti Petrea înecat de fumul cel greu al lânii date la pârjol.

Fraţii lui îi deteră fiecare câte un ghiont, deşi se-năbuşeau şi ei.

Tâlharii aceia prădaseră, din întâmplare, şi o biserică, din care luaseră cu dânşii, între altele, şi un sac de tăiniie. Fiindcă e păcat să prazi biserici, mai unul, mai altul dintre dânşii era cuprins de căinţă şi, fiindcă lui Dumnezeu îi place mirosul de lărniie, luară, ca să imlilinzească mânia lui Dumnezeu, fiecare rite un pumn de tămâie şi-l aruncară în foc, încât se ridică deodată spre cer nu fum curat, de care mirosea toată pădurea.

— Eu strănut, bădiţă! şopti Petrea. Nu mai pot! strănut!

N-au ajuns fraţii lui să-i dea cuvenitele ghionluri, când el şi strănută un strănulat, încât răsună toată pădurea, se zgudui el şi se cutremură uşa cu popa, de cheia se suci în ea şi căzu din zăvor în mijlocul haraminelor.

Cei doi fraţi, cel mare şi cel mezin, rămaseră pe jumătate morţi, iar tâlharii săriră deodată în picioare ştoţi doisprezece dimpreună cu căpitanul lor rămaseră cu nasul

în sus, uitându-se în copac, de unde auziseră strănutul şi de unde căzuse cheia.

Acum era acum!

Fiindcă jos era lumina focului, iară sus era şi fum, şi întunerec, s-au înholbat tâlharii cât s-au înholbat, dar n-a putut să desluşească niciunul nimic.

— Măi, dar blegi mai sunteţi! grăi în cele din urmă unul mai cuminte şi mai cu frica lui Dumnezeu. Nu vedeţi voi că s-a ridicat fumul de tămâie pân' la poarta raiului şi Sf. Petre a strănutat şi de bucurie ni-a arunca cheia raiului, ca să intrăm după plac fiecare la rândul lui?…

— Numai să nu fi vrut cumva-n supărarea lui cea păgânească să ne lovească cu ea în cap, întâmpină altul mai fricos.

— Se poate şi asta, zise altul.

— Mai ştii?! grăiră iar alţii, şi o grea îngrijare îi cuprinse, ca pe nişte oameni păcătoşi ce erau. Nd

— Bădică, zise iar Petrea, cade uşa cu popă cu tot, nu mai pot să-l ţiu pe popa…

Şi nici n-a zis-o bine, când, „hurduluc", a şi lunecat uşa şi-a căzut cu popă cu tot în mijlocul nenerociţilor de tâlhari.

— Ne-am topit! strigară ei. Iaca şi Sf. Petru, el însuşi, cu poarta raiului cu tot!

Cuprinşi apoi de groaza păcătosului, ei o tăiară la fugă dimpreună cu căpitanul şi se risipiră ca puii de păturniche, lăsând acolo şi berbecul cel fript în coaja lui, şi sculele, şi mătăsurile, catifelele şi celelalte scumpeturi, şi sacul cu tămâie, tot ceea ce adunaseră prădând azi ici, mine colo.

— Ha-ha-ha! începu să râdă Petrea, mare grabă v-a apucat!

Râdeau acum şi fraţii lui, cel mare şi cel mezin: le plăcea comedia, că era frumoasă şi neaşteptată, şi nu te-ai

fi săturat să-i vezi pe tâlhari fugind ici cu genuchele-n nas, colo cu călcâiul în ceafă.

Văzându-i pe tâlhari spulberaţi, fraţii se deteră jos din copac şi se aruncară asupra boccelelor rămase împrejurul focului. Acum însă nu mai făcură împărţeală frăţească, ci luă pe apucate fiecare ce-i cădea la-ndemină şi ce putea să-ncarce şi să ducă. Pe când fratele cel mare şi cel mezin se ghiftuiră cu scule, cu mătăsuri, cu catifele şi cu alte scumpeturi, Petrea – el tot el – scoase cuţitul de la brâu şi, lihnit cum era de foame, începu să taie din berbecele fript de tâlhari şi să mănânce, să mănânce cum ştie omul, care numai la pântecele lui se gândeşte şi nici n-aude, nici nu vede până ce nu se satură.

Sătul în cele din urmă, el se uită-mprejur şi se pomeni singur.

Fraţii lui, încărcaţi odată cu de toate, o lliaseră la sănătoasa pentru ca nu cumva tâlharii, viindu-şi în fire, să-şi schimbe gândul, să se-ntoarcă şi să-i prade.

Rămăsese Petrea numai el singur cu popa.

— Sărac de tine, popă, grăi dânsul. Te-ai sucit şi tu şi te-ai învârtit, şi tot ai făcut un lucru creştinesc şi după moartea ta. N-am, însă, nici eu să te părăsesc păgâneşte, ca să te mănânce corbii, şi vulturii, şi fiarele codrului.

Om cu suflet creştinesc, el se puse dar pe lucru şi începu să scurme pământul cu cuţitul cel mare, ca să facă groapă şi să-l înmormânteze pe popa.

— Biet de sufletul tău! grăi apoi. De murit, ai murit fără de luminare, de bocit, nu te-a bocit nimeni, de prohod, n-ai avut parte: să-ţi dau cel puţin tămâie, ca să-ţi treacă sufletul cu fumul ei în cealaltă lume.

El luă apoi coşul de tămâie şi-l deşertă peste jăratecul rămas în vatra tâlharilor.

Acum da, fără doar şi poate se ridică fumul şi se-nălţă până la poarta raiului, unde şedea Sfântul Petre, care ştia

că tămâia a fost pusă cu inima curată pe foc.

Nici c-a mai stat mult pe gânduri, ci s-a pornit, acum cu adevărat s-a pornit de-acolo de sus din cer şi nu s-a mai oprit decât în faţa lui Petre, care şedea pe un buştean şi se uita cum se ridică fumul de tămâie.

— Bun găsit, nepoate, îi zise Sf. Petre cu blândeţea lui de om bătrân. Dar ce mai faci?

— Păi ce să fac I? Iacă, stau şi eu aici pe buşteanul ăsta, răspunse Petrea uitându-se în ochii moşneagului. De sătul, sunt sătul, pe fraţii mei i-au dus vântul şi păcatele lor, pe popa l-am îngropat; nu mai am altă treabă decât să stau.

— Bine faci, nepoate, grăi Sf. Petru, i se cuvine odihna omului care şi-a făcut treaba. Şi fiindcă bunului Dumnezeu din cer i-au plăcut şi-i plac faptele tale, am venit la tine trimis de el, ca să te laud în numele lui.

— Mulţămim dumitale, grăi Petrea ridicându-se puţin de pe buştean.

— Şi mi-a poruncit bunul Dumnezeu – urmă Sf. Petre – să-ţi spun să ceri ceva de la el, că ţine să aibă mulţumirea de a-ţi împlini o dorinţă, orişicare ar fi ea.

— Nu cer nimic; n-am nicio dorinţă! răspunse Petrea foarte răspicat.

— Nu se poate, tizule, stărui sfântul cu barbă scurtă şi creaţă. împotriva lui Dumnezeu nu poate nimeni să se pună; el le ştie toate şi toate le poate: când zice să ceri, trebuie să ceri, când îţi dă, trebuie să iei I

— Dacă-i aşa şi merge pe de-a sila, ce mă mai întreabă pe mine!? răspunse Petrea.

— Nu te obrăznici, omule! îl mustră purtătorul cheilor de la rai. Gere-ţi bogăţii câte vrei, c-o să le ai.

— Am, răspunse Petrea, destule, şi nu ştiu ce să fac cu ele. Belea, nu altă I

— Cere sănătate I urmă Sf. Petre.

— Nu mă vezi I? răspunse Petrea. Cum aş putea s-o cer când o am I?

— Cere-ţi viaţă lungă I stărui Sf. Petre.

— Auzi vorbă! întâmpină Petrea. Să cer punga când nu ştiu ce-i în ea! De unde ştiu eu ce-am cerut când cer viaţă.

— Cere noroc! se răsti Sf. Petre pierzându-şi răbdarea.

— Mai norocos decât mine cine se sâmtel? răspunse iar Petrea. Lăsaţi-mă cum sunt, că mai bine decât aşa nu poate să-mi fie.

Sf. Petre, care ştia mai bine decât orişicine ce e porunca de sus, se apropie şi-i şopti cu glas adimenitor la ureche:

— Cere-ţi, prostule – îi zise – nevastă şi copii şi casă cu rost.

— Aoleo 1 grăi Petrea dându-se trei paşi înapoi. Nu ţi-e ruşine, om bătrân, să mă ispiteşti 1? Asta o aştepţi pe tăcute, că vine când e să vie, şi nu poţi să scapi de ea.

Sf. Petru îşi încreţi acum sprâncenele.

Văzând că nici aşa, nici aşa n-o scoate la capăt cu el, întoarse foaia.

— Nu-nţelegi, omule, că-i poruncă, şi la porunca lui Dumnezeu trebuie să te supui? îi zise cu asprime.

— Dacă e pe poruncite – răspunse Petrea – n-am încotro, şi pe sufletul tău să fie. Iacă, cer… ce să cer!? Cer – grăi, ca să ceară ce nu i se poate da – cer să-mi dea nişte cimpoi de ţânţar.

Nu ştia, biet de el, că pe Dumnezeu nu poate nimeni să-l înşele, că lui Dumnezeu orişice ai cere tu, îţi dă ce-ţi vrea el.

Sf. Petru se depărtă dar, şi cât dai în palme se şi întoarce cu cimpoile de ţânţar, nişte cimpoi subţiri de abia puteai să le vezi cu ochii şi le ţineai în mână fără ca să

simţi că ai ceva!

— Uite, băiete, iacă cimpoile pe care ţi le-ai cerut, şi să ştii că atunci când cânţi din ele, îţi pere ţie şi le pere şi celor ce te-ascultă şi foamea, şi setea, şi supărarea, şi durerea şi oboseala, te simţi ca-n slava cerului şi joacă toate împrejurul tău. Aşa să ştii 1 zise Sf. Petre, şi se făcu nevăzut.

Petrea rămase ca un căzut din cer, uitându-se când în zarea în care se pierduse sfântul, când la cimpoile pe care abia putea să le vadă şi simtă între degetele lui şi-n care nu-ndrăznea să sufle, ca să le-nfoieze.

— Iată-mă şi cu cimpoi, grăi în cele din urmă, dar nu ştiu ce să fac cu ele.

Cum stătea însă el aşa, iată că lupii din codru, care muşinaseră mirosul de berbec fript în coaja lui, începură să se adune, şi peste puţin el se văzu-ncunjurat din toate părţile de haita flămândă şi cu ochi scânteietori, nişte lupoi mari, care clefăiau şi-şi arătau pe rânjite dinţii, gata să-l sfâşie şi să-l mănânce.

— Staţi, grăi dânsul, că am eu leac şi pentru blănile voastre 1 Dacă vi-e foame, vă satur eu! zise, apoi suflă

— Dată-n cimpoi şi începu să cânte cum îl duceau degetele.

Acum să vezi lucru nemaipomenit!

Lasă că frica i-a trecut într-o clipă, dar lupii se-nblânziră şi începură să deie ca nişte căţeluşi din coadă, apoi se porniră să joace, să salte, să se deie de-a tumba şi să facă fel de fel de-nvirtituri, încât era mare frumuseţe să-i vezi şi te simţeai ca-n altă lume.

Văzând aşa, Petrea plecă mergând înainte, ca să iasă cumva din codru la luminiş şi la lume cu oameni, că

— Se ureşte omului singur şi la alţi oameni îl trage firea. Lupii, după el, tot săltând, jucând, dându-se de-a tumba şi făcând fel de fel de alte giumbuşuri.

Când fu, colea, prin revărsatul zorilor de zi, Petrea ieşi la marginea codrului şi văzu-ntinzându-se-n faţa lui ţarini şi livezi şi fineţe ca pretutindeni unde omul e om la el acasă.

„Aşa! îşi zise. Acum e şi mai bine!”

Lupii, când el încetă a mai cânta din cimpoi, se speriară de luminiş şi o luară la fugă, întorcându-se acasă la ei, în desimea cea-ntunecoasă a codrului.

Petrea – ce să facă? – încotro să apuce? unde să se ducă?

A luat-o aşa pe câmp, printre ţarini şi livezi şi pe ici, pe colo şi peste ele, s-a dus şi s-a tot dus, până ce a ajuns la un sat cu oameni, iar aici s-a oprit la casa popii, că popa e fruntea satului.

— Bună ziua, părinte!

— Noroc bun, fiule! Dar de unde şi până unde?

— Vin de acasă, părinte, şi nu mai ştiu de unde am plecat, pe unde am fost, unde am ajuns şi-ncotro să apuc.

Popa, om cu multă pricepere, a înţeles din vorbele aceste că are a face cu un om zăpăcit, care şi-a pierdut cărările, umblă buimac şi nu-şi mai găseşte rostul.

„Aşa om îmi trebuie mie, îşi zise; nici de ici, nici de colo, şade unde şi cum îl pui”.

— Să intri, băiete, urmă, slugă la mine, că ai puţin de lucru şi-ţi dau simbrie bună. Uite, urmă iar, dimineţile te scoli, rineşti prin grajduri, apoi mai stai, după aceea duci vitele la adăpat şi le dai nutreţ şi iar stai. În sfârşit, pleci cu caprele la păşune şi stai toată ziua fără de nicio treabă, iară după ce te-ntorci cu caprele, tot ca dimineaţa, mai faci câte ceva şi stai şi iar stai. Iar simbria o să-ţi fie pe an şapte capre cu iezii lor şi-un ţap cu coarnele răsucite, ca să nu pleci de la casa mea cum ai venit.

— Săint.ru, părinte! grăi Petrea, şi rămase slugă la casa popii, ca să aibă şi el rost în lume.

Le-a făcut apoi, dimineaţa, toate câte erau de făcut şi-ar mai fi stat să răsufle dac-ar fi avut când şi unde; vai, însă, de sufletul lui după ce a ieşit cu caprele popii la păşune.

Îndată (ic-a ajuna acolo, s-au risipit parc-ar fi intrai loţi dracii-n ele. Una se iirca pe stilici, alta se cobora-li gropi, iar alta sărea şanţurile, rodea coaja de la copaci ori se vira prin garduri la varza vecinului. Nu degeaba e dată capra şi la poarta cerului în paza Necuratului: alerga omul cu limba scoasă când în jos, când în sus, când la dreapta, când la stânga, dar nu era-n stare să le adune şi să le ţie la un loc.

— Staţi, zise el în cele din urmă, că n-o să fiţi voi mai cu moţ decât lupii: am eu leac şi pentru bărbile voastre I

El scoase apoi cimpoile şi-ncepu să cânte.

Ca trase pe sfoară se adunară caprele cu iezii lor şi cu ţapii cei cornuraţi împrejurul lui şi se porniră pe un joc nebunesc cum numai caprele îl ştiu îndruga. Nu le mai era acum nici foame, nici sete, şi tot neastâmpărul firii lor se potolea în jocul care făcea să le tremure bărbile lungi şi urechile aliniate.

A stat dar Petrea toată ziua în umbra lumi Ici cu frunzele late şi a cântal în mijlocul capreinr, care se uitau cu drag la el urmându-şi jocul. Seara însă, când s-au întors acasă, caprele erau I¡Imite de foame, că 1111 le mai ciula l’elrea din cimpoi, şi au lâbăril pe gardul popii de l-au stins ca lăcustele.

A doua zi lot aşa şi a Ircia nu altfel.

— Taică părinte – grăi preulcasa, care era cam pestriţă la maţe – mie nu mi se pare lucru curat ce mi-o dat să văd. Nu ştiu ce o fi făcând omul ăsta al nostru cu caprele, că se-ntorc seara flămânde, dau şi mai puţin lapte şi ne mănâncă toate gardurile.

— Cam aşa mi se pare şi mie, răspunse popa, care

popă şi om cu frica lui Dumnezeu din vorba nevestei sale nu ieşea, că ţinea să aibă pace-n casa lui.

— Ia du-te tu – urmă preuteasa – şi stai la pândă, ca să vezi ce e şi cum.

Mai că da, mai că ba, mai că se cuvine, mai că nu, după multă tura-vura rămase, nici că s-ar fi putut altfel, pe a preutesei, şi zorile dimineţii următoare popa se duse şi se ascunse într-un mărăciniş, ca să stea la pândă şi să-l prindă pe Petrea cu ocaua mică.

Vai de mama lui, că-n rău ceas l-a făcut I 119

Se porniră caprele, şi iezii, şi ţapii la joc când Petrea începu să cânte din cimpoi, dar se porni cu atât mai vârtos popa, care avea fire de om, şi tremurau bărbile ţapilor, dar mai rău tremura barba popii, căruia spinii din mărăcini îi sfâşiau hainele şi-i zgâriau pielea şi obrajii de-ţi era mai mare mila de el. Nu-l usturau însă pe popa zgârieturile, nu-l obosea jocul, nu-l supăra nimic, căci cimpoile le stingeau toate şi-i îndulceau firea de se uita şi el cu drag la Petrea şi, de câte ori sălta-n joc, îşi zicea: „I-o dau! i-o dau!” Un copil avea şi el la casa lui, o fată, boboc de fată, şi era gata acum să i-o deie şi pe aceasta lui Petrea de nevastă, căci aşa» ginere nu-şi mai putea găsi.

Toată ziulica a dus-o aşa, şi nu i-ar fi părut rău dacă s-ar fi lungit ziua – una din trei.

Ge-a păţit apoi când, seara, s-a ntors acasă cu hainele zdrenţuite, cu barba-ncâlcită şi cu trupul plin de zgârieturi, asta-i altă vorbă, pe care ţi-e s-o laşi încurcată.

— Om eşti tu şi bărbat, şi popă, cogeamite popă!? îl mustră preoteasa. Un prostănac ca el să te facă astfel de râsul lumii şi de batjocura copiilor!

— Taci, muiere, şi-ţi pune pază gurii, că 1111 ştii tu ce e aia! se dezvinovăţi popa. Aş vrea să te văd pe tine ce-ai face când l-ai auzi cântând din cimpoile lui! Chiar în biserică dac-ai fi, n-ai putea decât s-o porneşti pe joc.

— Eu? aşa cum mă vezi aci! strigă preuteasa. Eu să joc, dacă nu vreau!? Asta aş vrea s-o văd! Eu nu mă las, nu mă dau, nu mă pornesc nici dac-ar fi să crăp I Nu sunt doară o motoloagă ca tine.

— Bine! îi zise popa. Las, c-o să-ţi văd virtutea! O să-l pun, când s-o întoarce, să cânte şi-o să te văd dacă te mai ţanţoşeşti ca acum…

Nu-i dedea maichii preutesei mâna să zică nu, şi a rămas dar ca Petrea să-i cânte din cimpoi după ce se va fi întors cu caprele.

Ştia dânsa că n-o să joace, dar cu cât mai aproape era timpul ca Petrea să se-ntoarcă, cu atât mai îngrijată se simţea dânsa.

„De unde ştii – îşi zicea – ce fel de drăcii o fi având prostul acela, şi ruşine tot n-aş vrea să pat”.

Ea – şi căuta dar o ascunzătoare, când auzi lălăngile turmei de capre. Dar unde să se ascundă. În vreun butoi din pivniţă? Prea era înfundat.

Ea se urcă răpede-n pod, dete peste lădoiul în care-şi ţinea caierele de in şi de cânepă, sări-n el şi trase capacul, ca să se-nchidă bine, apoi rămase acolo pitită şi oprindu-şi răsuflarea.

Au găsit însă sunetele cimpoilor pe biata femeie şi-n fundul lăzii, şi când Petrea a început să cânte, s-a pornit şi ea pe joc, şi dă-i acolo unde se vârâse, dă-i cu toată virtutea, încât juca şi lădoiul cu ea – hodoronc! hodoronc! – până ce n-a ajuns în gura podului, de unde a căzut – hurduluc! – în tinda casei.

— O dau! i-o dau! strigă preuteasa, gata şi ea să şi-l facă ginere pe Petrea.

— S-a făcut apoi nuntă mare ca la casa unui popă, şi iată-l şi pe Petrea om cu rost, cu casă şi cu masă, ba-n urmă şi cu copii.

Iară când avea vreun neajuns, vreun necaz, vreo

supărare ori când i se punea ceva de-a curmezişa, îşi lua cimpoile, cânta şi toate erau bine.

Qine o ştie mai departe, mai departe s-o spună.

121

LIMIR-ÎMPÂRAT

A fost. ce-a fost… a fost oriată o văduvă care avea o fată, Lia, şi văduva era săracă de nu mai ştia cum să-şi înnoade zdrenţele, iar Lia, fata ei, se făcuse harnică de creşteau flori ţie unde-i călca piciorul şi da muguri lemnul uscal. când ea punea mina pe el.

Dimineţile, când se deştepta din somn, văduva suspina din greu, căci nopţile o visa totdeauna pe fala ei voioasă şi fericilă înconjurată de bogăţii şi gălită ca o împărătească, şi grea iniluire o cuprindea când o vedea săracă şi îmbrăcată în veşminte făcute din căpătate, dar peste puţin faţa mamei iar se înveselea, căci Lia prăşi în sărăcia ci tot voioasă şi fericită parcă ar fi înconjurată de bogăţii şi gătită cum o visase, ca o împărătească.

Sculată în crepetul zorilor de zi, Lia se furişa tiptil din coliba sărăcăcioasă, ca să nu tulbure nici măcar prin răsuflarea ei somnul maicii sale, şi începea să mături preajma casei, să cureţe coteţele celor trei găini pe care le aveau, să-şi adune porumbeii şi să facă rânduială puind fiecare lucru la îndemână, după cum cere rostul lui. Şi cum mătura şi făcea rânduială, Lia nu începea de la pragul colibii, ci de la cel mai depărtat colţ al curţii, şi mina gunoiul spre uşa de intrare, ca să nu rămâie niciun unghi nescotocit şi necurăţit. Când se scula, văduva stetea mai bucuros afară decât în casă, şi Lia ridica gunoiul din prag, îl ducea la locul lui, apoi intra ca să dereticească prin colibă, cântând voioasă, şi oglindă luminoasă se făcea toate sub mâna ei, încât împărat de-ai fi fost, ţi-ai fi părăsit palatele ca să stai în coliba văduvei.

Iar când Lia ieşea din colibă, curtea era plină de flori

răsărite pe urmele paşilor ei, care toate se clătinau plecându-se spre dânsa, dar îi ziceau întristate: „Bună eşti, frumoasă eşti, harnică eşti, dulce eşti la fire, şi totuşi, mult mai ai să umbli şi să alergi, căci ursitul tău e dus după lume de 9 ani acum în pământ”.

Aşa azi, aşa mine, multe zile de-a rândul tot aşa, până ce Lia n-a fost cuprinsă de un nespus dor de ducă.

— Am să plec, mamă, în lume, că nu mă mai rabdă pământul şi mă duce dorul, zise ea. Sunt acuma fată mare şi eu, şi mi se cuvine să-mi caut rost în lume.

Văduva suspină, căci atâta copil avea şi ea şi mult îi era dragă fata, dar mamă era, ca orişicare mamă, norocul copilului său îl visa, iar norocul în lumea largă se găseşte.

— Mergi – îi zise dar – copila mea, şi nici spine, nici buruiană în cale să nu-ţi găseşti.

Lia frământă aluat din făină neagră şi-şi făcu o azimă de drum, apoi porni în cale lungă, nu cu opinci de oţel şi curele de viţel, ca Făt-Frumosul din poveste, ci desculţă, ca o fată săracă, şi se duse zi de vară până în seară, peste văi şi dealuri, cum o ducea potecuţa pe care mai umblaseră şi alţii.

Cum se ducea aşa, iată că dă peste o turmă de oi, care păştea păzită de dulăi, în vreme ce păcurarii dormeau la umbră de mărăcini.

Liei i se făcu milă de ea, căci dulăii erau toţi şchiopi de toate patru picioarele, iar oile, sărmanele, toate erau pline de scăieţi, de se făcuse pâslă bătucită lâna de pe ele.

— Oiţelor, dragelor – le zise Lia – ia veniţi la mama, ca să vă cureţe.

Oile alergară din toate părţile şi se adunară împrejurul ei ca bobocii plouaţi împrejurul cloştii, iar ea se puse pe muncă grea şi lungă, ca să le scoată scăieţii din lână, unul câte unul, încet şi cu băgare de seamă, cu degetele subţiri şi măiestre, ca nici pelcuţa să nu k doară,

nici firele subţiri să nu se rumpă.

Mult a stat aşa, şi le-a tot curăţit, şi iar le-a curăţit, de s-au adunat vrafuri mari de scaieţi şi la dreapta şi la stânga ei, dar nu s-a lăsat până ce nu le-a văzut toate curate şi cu lina moale şi creaţă parc-ar fi trecută prin darac.

— Câţi scăieţi ai scos, atâtea zile să ai – îi ziseră oile uşurate – şi orişicât de lung ţi-ar fi drumul, buruiană în cale să nu-ţi găseşti, mai ziseră şi ele, parc-ar fi ştiut vorba mamei.

— Dar voi, cânilor, dragilor, de ce şchiopătaţi fiecare de câte toate patru picioarele? îi întrebă ea acuma pe dulăi.

— Pentru că suntem desculţi ca tine, iar nu încălţaţi ca oile – răspunseră ei – şi sunt mulţi spini şi multe mărăcini prin care avem să alergăm.

Lia iar se puse pe muncă lungă şi grea, ca să le scoată spinii din tălpi, tot unul câte unul, tot încet şi cu băgare de seamă, tot cu degetele subţiri şi măiestre, ca nici să nu sâmtă când îi scoate.

— Câţi spini ai scos, atâţi ani să numeri în viaţa ta – îi ziseră cânii – şi orişicât de lung ţi-ar fi drumul, peste spini în cale să nu dai.

Lia plecă mai departe uşurată, căci uşurat se sâmte omul care li-a făcut altora vreo uşurare, şi-şi urmă drumul pe potecuţa cea netedă şi curată, de era mare mulţumire să calci cu piciorul gol pe ea.

Nu trecu însă mult, şi dânsa iar se opri.

În drumul ei se zbătea în arşiţa soarelui o biată de râmuliţă, subţirică, străvezie şi plăpândă. Ar fi vrut, sărmana de ea, să intre în pământ, dar prea era bătătorit locul pe potecă, s-ar fi târât mai departe, dar i se sleiseră puterile, şi rău o ardeau razele fierbinţi ale soarelui, care uscă şi seacă viaţa.

Liei i se făcu milă de ea, o luă frumuşel şi, dând cu ochii de un muşuroi, scurmă puţin pământul din el, o puse în scurmătură şi-o acoperi.

— Scurtă să-ţi fie şi netedă calea, căci mare bine mi-ai făcut – grăi râma – şi să-ţi aduci aminte de mine când te vei afla în mare strâmtoare.

Plecând înainte, Lia văzu în zarea depărtării o pădure, dar cum mergea, pădurea venea, parcă, şi ea şi se apropia, încât ai fi crezut că aleargă – curat ca în poveste!

Nu făcu, însă, Lia decât puţin drum, când dete peste o cârtiţă, care, orbită, sărmana, de lumina zilei, umbla buimacă şi deznădăjduită că nu mai poate să-şi găsească muşuroiul în care o aşteptau puişorii flămânzi.

I se făcu Liei milă şi de ea, o luă în poală şi o duse la muşuroiul în care pusese râma.

— Bine cu bine să ţi se răsplătească – îi zise cârtiţă – căci mare bine mi-ai făcut şi în greu drum ai plecat. Să ştii, însă, că din drum n-ai să te abaţi şi unde ţi se va sfârşi poteca, acolo să te opreşti.

Lia îşi urmă drumul încă mai uşurată, şi haide! pe potecă înainte, tot mai aproape de pădurea deasă şi plină de buruiană mare şi de mărăcini înţesaţi.

Fiindcă în lumea aceasta drumurile toate se înfundă, pe înserate, când Lia a ajuns la pădure, s-a înfundat şi poteca cea netedă şi curată. Lia s-a oprit dar, şi, nemaiştiind încotro să apuce, s-a aşezat pe iarba verde şi moale, s-a lăsat în paza duhurilor curate şi, obosită cum era, de drum, a adormit deodată cu asfinţirea soarelui.

Dimineaţa, în revărsatul zorilor, când s-a pomenit din somn, ochii ei s-au oprit asupra unei poteci netede şi curate, care şerpuia prin pădure, printre buruieni şi mărăcini.

Cârtiţa luase înţelegere cu râma, şi peste noapte se adunaseră toate cârtiţele ca să taie rădăcinile mărăcinilor,

toate rimele, ca să taie rădăcinile buruienilor şi să afineze pământul în calea Liei, iar oile l-au bătucit cu unghiile lor cele tari, şi cânii l-au netezit cu tălpile lor cele moi, încât era o mare mulţumire să calci pe el.

Lia îşi urmă dar drumul sprintenă şi voioasă până în prânzul cel mic, până în cel mare şi până în amurgul serii, când iar i se sfârşi poteca, şi dânsa iar se opri, iar se aşeză pe iarba verde şi moale şi iar adormi sub paza duhurilor curate.

Când se pomeni a doua zi, ochii ei se opriră asupra florilor care crescuseră pe urma ei şi se plecau, ca de obicei, spre ea şi-i ziceau mai înviorate:

— Bună eşti, frumoasă eşti, harnică eşti, dulce la fire şi miloasă eşti, dar tot mai ai să umbli şi să alergi, ca să ajungi unde nimeni nu te aşteaptă.

Iar în partea cealaltă se urma poteca netedă şi curată printre spini şi mărăcini, parcă ar fi voit să zică: „Vino, fată şi mă calcă”.

A doua zi ca cea dintâi, iar a treia zi pe înserate poteca s-a sfârşit la o dărăpănătură de colibă pustie şi părăsită în mijlocul pădurii, s-o vezi şi să nu te mai uiţi la ea.

Lia, cu toate aceste, intră, căci acolo avea să se oprească, unde i se înfunda drumul.

Să vezi cu ochii şi să nu crezi cu gândul ceea ce era în colibă I

Era parcă Vântoasele au stat în ea şi şi-au făcut toate toanele: toate colţurile pline de păiengeniş îngreunat de praf şi de gunoaie adunate din şapte ţări, iară pe jos şi pe pereţi, să ştii şi să nu mai spui nimănui ce era şi cum 1

Lia se puse pe muncă lungă şi grea, ca să dereticească şi să cureţe, să adune gunoiul şi să-l care şi să-şi facă cuibul atât de curat ca pe iarba verde şi moale, şi în vreme ce ea lucra, poteca, pe care venise se umpluse de

flori care cântau voioase în adierea vântului de seară.

După ce s-a înnoptat bine, deodată s-a pornit afară un viscol parcă veneau Vântoasele, şi nu alta, şi răsunau prin văzduh zbierete şi ţipete de te treceau fiorii.

Cuprinsă de spaimă, Lia nu mai ştia ce să facă şi unde să se ascundă, unde să-şi găsească adăpost. Ea sări iulie pe vatră şi se furişă-n cuptorul pe care-l curăţise de cenuşă, când deodată Ielele, nebunele, deteră năvală valvârtej unele peste altele, care pe uşă, care pe fereastră, care prin crăpăturile din pereţi, căci se strecoară ele şi prin urechea acului.

Şi erau, neică, frumoase toate, care de care mai subţirică, şi mai uşoară, şi mai sprintenă, şi mai zburdalnică, şi gătite toate în haine ţesute ca păiengenişul, încât ochii Liei se deschiseră mari şi rămaseră înţepe126

niţi în ţâţâni] e lor, că nu se mai sălurau să vadă şi să se uite cu jind de femeie jignită.

— Ce e aici!? ce a fost? ce are să fie!? grăi cea mai mare dintre ele, înspăimântată de curăţenia pe care o vedea împrejurul ei. Aici a fost ori e cineva… Sunt, parcă, miros de fiinţă străină…

Inima Liei ticăia pitiş, căci vai era şi de sufletul, şi de trupşorul ei dacă Ielele, nebunele, care o zăpsiseră, îi şi dădeau de urmă.

— Nu-i! nu-i! nu-i! strigară însă toate din toate părţile. Nu poate să fie! am dat roată împrejur, şi nicăiri iarba nu-i călcată şi nici fir de păr, nici zdreanţă de haină, nici urme de sânge ţâşnit n-am găsit pe spini şi pe mărăcini, iar prin văzduh numai noi putem să străbatem.

Văzuseră ele pârtia de flori pe unde călcase piciorul Liei, dar nu putea chiar nici în basm să le treacă prin minte gândul că florile vii sunt urmă de fată cu inima curată; se potoliră dar, se prinseră în horă şi începură să joace lin, bătând cu piciorul în pământ şi cântând cu glas

adimenitor: „Ieşi, Limir, ieşi, Limir-impărat, ieşi să bem şi să mâncăm!

— Ieşi, Limir, să ne veselim! Ieşi, ieşi, ieşi, Limir-impărat”.

Şi atât de lin jucau şi atât de ademenitor cântau, încât Liei îi venea să iasă din cuptor şi să se prindă în horă cu ele. N-a mai făcut-o însă şi asta, căci deodată pământul se deschise, şi în deschizătură se ivi ridicându-se încetul cu încetul un tânăr, şi trupeş, şi chipeş, să-l vezi şi să ştii că l-ai văzut, Limir el însuşi.

Limir acesta era nu un făt-frumos ca toţi feţii-frumoşi de prin poveşti, vreun fecior de împărat, care umblă razna prin lume şi încurcă minţile zânelor şi ale fetelor de împărat, ci el însuşi împărat, care avea şi împărăţie întinsă, şi oştiri nenumărate, şi palaturi strălucite, şi slujitori credincioşi, toate câte se cer pentru o stăpânire mare şi puternică. Toate le avea, ba mai era şi blând, şi drept, şi milos, şi darnic, cum unui împărat i se cuvine să fie, dar avea şi un păcat: prea se credea, prea se socotea mai şi mai decât toţi, prea era doritor de a ieşi din lume şi prea nemulţumit că nu poate să iasă, şi văzându-i slăbiciunea aceasta, Ielele s-au făcut stăpâne pe el şi-l ademeneau, şi-l furau ca momeli, ca să-şi petreacă nopţile veselindu-se în felul lor cu dânsul.

Şi cum ieşea Limir-impărat din pământ, ieşea dimpreună cu el şi palatul lui cel strălucit, încât Ielele, nebunele, se pomeniră într-o sală întinsă şi împodobită tot cu aur şi cu Petre scumpe, în mătăsuri şi catifele, iar acolo unde sta Lia pitită era un dulap de cristal, din care vezi fără ca să fii văzut, iar la o parte era întinsă şi încărcată de toate bunătăţile masa cea mare, pe care ardeau luminări de-ţi luau vederea.

— Care va să zică, de asta vă era vouă I? grăi Lia înciudată. De asta vă ardea! Aici vă ducea gândul!

Aşa zicea şi iar îi venea să iasă, dar nu ca să se prindă în horă, ci ca să răstoarne şi masa cu toate bunătăţile încărcate pe ea, şi tot ceea ce îi mai cădea în cale şi să le alunge pe Iele, nebunele, căci multă era întristarea în faţa lui Limir, pe care nu-l lăsau în pace, şi rău îi şedea să fie trist.

Deodată însă răsună de undeva din văzduhuri o muzică – să stai, s-asculţi şi să-ţi ieşi din minţi, nu alta 1 – şi Lia rămase încremenită şi cu ochii duşi la Limir, care, prins în horă, sălta îndelete şi mândru, fără ca să se uite fie la dreapta, fie la stânga şi fără ca să zâmbească, parcă nu-i în lume nimeni alături ea cu dânsul şi nu vede, sărman de sufletul lui, pe zânele ce-l sorbeau cu ochii.

Aştepta fata să-l mai vadă şi aşezându-se la masă cu ele, căci nu ştia că zânele se veselesc numai gândindu-se cu gândul, beau şi mănâncă numai mângâindu-şi vederile la masa încărcată şi sunt plăcerile numai închipuindu-şi-le. Când era colo, spre miez de noapte, luminile începură să se stingă una câte una, şi, când nu mai rămase decât una singură arzând, iar se porni vântul, palatul cel frumos se prăbuşi şi se cufundă dimpreună cu Limir-impărat în pământ, iară Ielele, nebunele, se deteră valvirtej unele peste altele şi se depărtară ca volbura în timpul verii.

Lia rămase câtva timp frecându-şi ochii. Nu mai ştia nici ea: i s-a părut, a visat, a aiurit ori le-a văzut toate în aievea?

Într-un târziu, a ieşit din cuptor.

Coliba luminată de un muc de opaieţ iar era cumo găsise, plină în toate colţurile de păiengeniş îngreunat de praf şi de gunoaie adunate din şapte ţări, iar pe jos şi pe păreţi – nici să te uiţi I

Acum însă Lia nu se mai apucă de muncă grea şi lungă, ci începu să bată cu piciorul în pământ şi să cânte cu glas adimenitor: „Ieşi, Limir, să ne vedem faţă în faţă.

Ieşi, Limir-împărat, să grăim şi să ne bucurăm I Ieşi 1 ieşi I ieşi 1”.

Nimic nu se mişcă.

„Ieşi, Limir, stărui dânsa din nou, ieşi, Limir-împărat, ca să te ating cu mina, ieşi, ca să văd dacă eşti om în toată firea, să-ţi aud glasul şi să simt bătăile inimii tale”.

Tot nu se mişcă nimic.

Când bătu însă de-a treia oară cu piciorul şi zise: „Ieşi, Limir, că vreau şi vreau să mă uit în ochii tăi!”, pământul s-a deschis şi iară a ieşit la iveală Limir în mijlocul altei săli încă mai frumos împodobite, tot în roşu şi verde, şi i-a întins mâna ca să se prindă în horă cu ea.

Ei se cutremurară amândoi: el pentru că mâna ei era caldă de se înfierbânta sângele în vinele lui, iară ea pentru că mâna lui era rece de îngheţa sângele în vinele ei.

Şi se uitară uimiţi unul la altul: el o vedea cu obrajii rumeni, cu ochii plini de văpaie şi cu zâmbetul pe buze, desculţă şi îmbrăcată în cămăşuţa ei curată, iară ea îl vedea pe el în podoabe împărăteşti, dar cu faţa albă ca varul, cu ochii stinşi şi cu buzele supte.

— Dar tu, sărman de sufletul tău, cum ai răzbit până aici? grăi dânsul pe şoptite.

— Întreagă, sănătoasă şi curată, răspunse ea.

— Nici buruiana n-ai călcat-o, nici hainele nu ţi s-au zdrenţuit, nici trupul nu ţi s-a sângerat, nici tălpile nu ţi s-au umplut de spini? întrebă el.

— Nu I răspunse ea.

Limir simţi cum i se dezmorţeşte trupul şi i se înviorează sufletul.

— Lucru nemaipomenit – grăi dânsul – dar tot vai de sufletele noastre, căci mari chinuri ne aşteaptă pe amândoi. N-ai întâlnit în calea ta o turmă de oi păzită de nişte cini?

— Ba da, răspunse ea.

— Oile acelea sunt tot fete care au îndrăznit să vie, iar câniі tot voinici cari au încercat să mă scape de aici – răspunse el – şi amare o să-ţi fie zilele dacă Ielele dau peste tine. Eu, muncit mereu de dorinţe ce nu se pot împlini, am să te iau într-una la goană şi să muşc în carnea ta, iar tu, ca să scapi, ai să alergi-prin bălării şi prin mărăcini cuprinsă de spaimă. O singură scăpare ar fi: să nu stai aici, nici să nu te întorci, ci să răzbeşti înainte şi mereu înainte prin desişul pădurii, până ce nu vei da de altă colibă ca aceasta, în care stă Mama Ielelor, şi să dezlegi întrebările pe care ţi le va pune ea. Pierduţi suntem amândoi dacă nu răzbeşti şi nu eşti în stare să dezlegi, căci numai aşa se pierde puterea vrăjii.

— Duce-mă-voi şi mă voi tot duce – grăi Lia – şi voi răzbi şi-mi voi aduna toate puterile dacă e vorba să scap un suflet.

Şi nici c-ar fi fost adevărată povestea dacă n-ar fi grăit aşa şi nu i-ar fi fost fapta ca vorba.

Îndată dar ce Limir-impărat s-a cufundat iar dimpreună cu palatul lui, Lia a prins inimă şi a pornit-o înainte.

N-au mai venit însă acum nici râmele, nici aricii, nici oile, nici dulăii ca să-i netezească drumul, ci trebuia să răzbească, vai de trupşorul ei, prin bălării, printre spini şi mărăcini, încât fâşii-fâşii i s-a făcut cămăşuţa, fire-fire i s-a smuls părul din cap prin scăieţi, trupul i s-a sângerat şi tălpile picioarelor i s-au umplut de spini. Nu poate însă nimic în lume să moaie voinţa tare, şi Lia a mers şi tot a mers, cum se zice, zi de vară până în seară şi azi, şi mâne, şi poimine, trei zile de-u rândul.

A treia zi pe însărate a zărit, în sfârşit, din depărtare, coliba cea încă mai dărăpănată, în care şedea, precum îi spusese Limir-împărat, Mama Ielelor.

Asta, o hârcă bătrână şi colţată, cu nasul cârlig şi cu

ochi de şarpe călcat pe coadă, o simţise de mult şi o aştepta în pragul colibii răzămată de băţul ei noduros.

Lia simţi că-i trece prin inimă fier roşu şi prin vine sloi de gheaţă când se uită în faţa ei: s-o facă scrum cu ochii, şi nu alta.

— Bună seara, maică, şi bine le-am găsiţi grăi Lia cu glasul ei de turturică speriată.

Bătrâna mişcă puţin din cap, dar nu-i răspunse nimic, ei-şi ridică numai băţul şi bătu cu el în pământ, parc-ar fi voit să vestească pe cineva că a sosit cine avea să sosească.

Nu mai văzuse ea în viaţa ei – şi tânără nu mai era – picior de om păininlean pe acolo, şi sta şi se uita şi nu se putea dumeri cum a putut o fată plăpândă să răzbească printre Iele, nebunele, şi să ajungă aşa de departe.

A răzbit însă, şi parcă nu se simţea destul de tare ca să se prindă cu dânsa.

— De! îi zise ea într-un târziu cu glas piţigăiat. Vei fi venit tu de ce vei fi venit, te va fi ispitit cine te va fi ispitit, te va fi ajutat cine te va fi ajutat, dar degeaba ţi-ai sângerat trupul, că nu sunt eu aceea pe care o cauţi, ci soacră-mea, bunica lor, care şade peste nouă ţări şi nouă mări, şi mult ai mai avea să umbli şi să-ţi sângerezi trupul ca să ajungi la ea, bătrână, colea, ca mine, ai fi când te-ai întoarce, dacă te vei mai întoarce de acolo. Fă-ţi mai bine calea întoarsă – adause ea cu glas dulceag şi momitor – şi bucură-le c-ai scăpat până aci cu obrazul curat.

— Nu nouă – îi răspunse Lia – ci nouăzeci şi nouă dac-ar fi ţările şi tot atâtea mările, eu tot înainte aş merge.

Baba se încruntă o dată, îşi încreţi sprâncenele stufoase şi bătu iar cu băţul ei noduros în pământ.

— Ia să-ţi văd virtutea! zise apoi}şi deodată se iviră ca ieşiţi din pământ o mulţime de dulăi îndârjiţi şi se repeziră cu toţii lătrând şi cu dinţii rânjiţi asupra Liei, ca s-

o sfâşie în bucăţi.

Lia-şi urmă însă inimoasă drumul, deşi dulăii i se aţineau în cale. Degeaba-i asmuţa baba, căci niciunul nu sărea la fată, ci făceau potecă, sărind peste buruieni şi călcându-le, culcând mărăcinele la pământ şi curăţindu-le de spini, care toţi intrau în tălpile lor.

Erau cânii cărora Lia le făcuse un mare bine, şi cu cât mai mult turba în mânia ei baba şi cu cât mai rău îi asmuţa, cu atât mai mulţi erau şi spinii intraţi în tălpile lor; în cele din urmă, ei nici nu mai lătrau, ci chelălăiau şchiopătând ca vai de ei din toate patru picioarele.

I se făcu Liei şi astă dată milă de dânşii, dar, vorba aia, „milă mi-e de tine, însă mă arde pe mine”; ea nu se mai opri ca să le scoată spinii, ci-şi urmă drumul în vreme ce baba îi bătea pe dulăi cu băţul ei noduros.

N-a mers însă Lia mult, şi se auzeau încă din depărtare chelălăiturile cânilor, când se iviră în calea ei o mulţime de şerpi mărunţi, care se uitau cu gurile căscate şi cu limbile scoase la ea şi-i sâsăiau în urechi de te treceau fiorii. Ea mergea înainte, printre ei şi peste ei, băgând de seamă ca nu cumva să calce pe vreunul pe coadă. Cu cât însă ea înainta, cu atât şerpii ieşiţi în calea ei erau mai mari şi mai furioşi, cu atât sâsăiturile lor erau mai ascuţite şi cu atât spinii de prin mărăcini erau mai lungi, mai groşi şi mai ascuţiţi. Nu e însă în lume nimic ce poate să ţină în loc pe cel ce vrea cu tot dinadinsul să meargă înainte.

— Bălauri cu şapte capete dac-aţi fi, eu tot calc peste voi! grăi Lia, şi-şi urmă drumul.

Deodată se ivi în calea ei un şarpe mare, mare, de tot mare, cu gura ca şura şi cu limbile late de-o palmă şi lungi de trei coţi, s-o înghită într-o îmbucătură şi să-i cauţi degeaba urma.

Lia îşi făcu de trei ori cruce, gata în gândul ei de

orişice.

Când însă şarpele se repezi cu gura căscată printre mărăcini la ea, un spin lung, şi gros, şi ascuţit apucă între falca; de jos şi se înţepeni în cerul gurii lui negre şi i se făcu căluş înfipt.

Cuprins de dureri sfâşietoare, şerpoiul începu să se încolăcească, să se zbată şi să se salte.

Liei i se făcu milă de el, şi, luându-şi inima în dinţi, ea se apropie şi-i scoase spinul din gură.

— Puţin ai ostenit, dar mult bine mi-ai făcut şi mare o să-ţi fie răsplata! grăi şarpele uşurat, şi începu s-o mângâie cu limbile lui, şi, cum o mângâia, rana i se vindeca, fiindcă nu e în lume leac ca limba de şarpe, şi cât ai bate în palme, ea se făcu de o sută şi de o mie de ori mai zdravănă, mai gingaşă şi mai frumoasă de cum fusese.

— Încalecă acum pe mine – îi zise dup-aceea – şi ţine-te bine, că am să te duc, nu ca armăsarii hrăniţi cu jăratic, nici ca pajurile-n zbor, ci ca zmeii ce se iau la întrecere.

Rs. Lia încălecă, şi şarpele cel mare se aruncă în săltate, de-o ridică deasupra mărăcinilor, apoi se răpezi înainte, încât ochii ei se împăiengeniră de nu mai vedeau nici la dreapta, nici la stânga, ci numai zare nesfârşită înainte.

Cât dai în palme, ajunseră la mare, şi şarpele se avântă în valuri, şi-o duse lunecând printre ele înainte până la celălalt ţărmure.

Aşa au trecut trei ţări şi tot atâtea mări, alte cele trei şi iar câte trei, de s-au făcut câte nouă în cap, cum zisese Mama Ielelor, dar le-au trecut pe toate parc-ar fi aţipit aici şi s-ar fi pomenit acolo.

Zgriptoroaica cea împietrită de bătrână simţea după miros că vine şi se apropie ceva ce n-a mai fost prin partea locului, dar nu putea să deie cu socoteală ce şi cum şi de ce, şi sta în pragul colibii dărăpănate, gârbovă, răzămată

în două beţe noduroase şi clănţănind din cei doi dinţi ce-i mai rămăseseră în gură.

Când fură aproape, şarpele se opri şi se întinse, ca Lia să descalece.

— Acum urmează-ţi drumul în pace – grăi dânsul scuturându-şi solzii – şi când vei mai avea nevoie de mine, bate de trei ori în palme, că eu, orişiunde aş fi, te aud, şi, vară fie, iarnă fie, viu într-o clipă la tine.

Lia-i mulţumi cum se cuvine şi-şi urmă drumul.

Bunica Ielelor începu, când dete cu ochii de ea, să tremure mai de mânie, mai de îngrijare, căci simţea că şi-a găsit naşul.

Cum o vedea – aşa de tânără, şi frumoasă, şi dulce la fire, şi întreagă şi nevătămată – înţelegea că mare trebuia să-i fie puterea şi multe farmecele ca să fi putut răzbi cale atât de lungă fără ca să îmbătrânească şi drum atât de greu fără ca puterile să i se sleiască.

„Acum e acum!” îşi zise dar înleţindu-se.

— Bună seara, mamă! grăi Lia şi astă dală.

Bunica Ielelor nu îi răspunse nici ea, ci o măsură cu ochii ei ţepoşi de sus până jos şi de jos până sus.

— Nu sunt mamă, ci babă, îi răspunse apoi într-un târziu morocănoasă, şi mult era fioroasă când îşi dedea astfel răspunsul.

— Nu-ţi ştiu anii şi n-am să-i număr, întâmpină Lia cu glas de pisică linguşitoare, dar îţi văd fata şi bunătatea din ea, şi, orişicum te vei fi socotind, mie îmi eşti cum îmi pari.

Baba se mai muia puţin. Orişicit de bă Xrână ar fi baba, i se-nveseleşte inima când o crezi încă linără, şi cel mai rău om se moaie şi el niţel când alţii îi cred bun.

— O fi, n-o fi cum zici – grăi dânsa – de mare lucru te-ai apucat, şi mult mi-e milă de tine, că de venit ai venit cum ai venit, dar nu ştiu cum o să te întorci.

Mult ar fi dorit ea să ştie cum a potrivit Lia lucrurile

ca să răzbească întreagă şi nevătămată şi să vie cale atât de lungă fără ca să îmbătrânească.

— Ce te-a adus? adăugă ea, şi asta era întâia din cele trei întrebări.

— Ajută, ca să le ajuţi! îi răspunse Lia. Cum am venit, aşa o să mă şi întorc, şi valvârtej dacă s-ar răsturna toate, drumul degeaba n-o să-mi fie.

Când auzi asemenea vorbe, Bunica Ielelor iar începu să tremure, însă mai puţin de mânieşi mai mult de frică.

— Cum mă vezi? întreba iar dânsa.

— Cu ochii, răspunse Lia fără ca să ştie că răspunde la a doua întrebare.

— Şi ce cauţi? fu a treia întrebare.

— Omul, răspunse Lia, cât umblă pe pământ, tot moartea o caută.

Acum baba se cutremură.

— Ia să mă uit mai bine-n ochii lăi, îi zise, şi se apropie de dânsa răzămindu-se în cele două beţe, i se uită în ochi şi-i puse mâna pe umărul gol.

Ochii Liei erau stinşi, iar trupul ei era rece ca sloiul de gheaţă.

Nu ştia Lia, săraca, că-i vindecase şarpele, mângâind-o cu limbile lui, toate rănile şi-o făcuse nevătămata, ca nici sabia să n-o taie, nici focul să n-o ardă, dar îi făcuse şi sângele rece ca al lui, stinsese tot focul vieţii din ea şi-i oprise viaţa în loc, ca, orişicit ar mai sta pe pământ, tot aşa cum e să rămâie.

N-o ştia Lia aceasta, dar o ştia baba cea înrăilă, care vedea acum că nu mai are nicio putere asupra ei – câtă vreme nu e om în toată firea.

— Vai de sufletul tău – îi zise dar luându-i mâna – nu vezi tu, nu simţi, nu-ţi dai seamă că nu mai ai nicio viaţă în trupul tău, că sângele nu mai curge în vinele tale, că eşti rece ca sloiul de gheaţă? Uite! Fiindcă eşti fată bună şi mi-

ai vorbit frumos, mi s-a făcut milă de tine şi am să-ţi gătesc o alifie ca să le freci cu ea şi să le Iaci iar cum ai fost. Orişicine, bărbat fie ori femeie, scapă chiar şi de cea mai spurcată vrajă dacă se freacă cu alifia aceea.

Lia se simţi chiar mai rece de cum era: îşi aducea aminte de vorbele pe care i le grăise Limir-impărat, şi ia acum că după alifia aceasta a venit ea aici.

— Bună eşti şi miloasă – îi zise dar – şi cil. O fi lumea n-o să te uit.

Orişicit de îndrăcită ar fi fost însă, Bunica Ielelor nu putea să facă alifia aceea ea singură, ci numai ajutată de o fată nevinovată, care trebuia să adune şapte flori de la şapte buruieni, de şapte ori câte şapte frunze de la tot atâţia copaci şi şaptezeci de rădăcini de la şaptezeci de alte buruieni şi să le pună toate în cazan, ca baba să le fiarbă toate în hale de la şaptezeci şi şapte de şerpi.

S-a apucat dar Lia şi astă dată de muncă lungă şi grea: a adunat, de prin pădure cele şapte flori, cele de şapte ori câte şapte frunze şi cele şaptezeci de rădăcini, a frecai, cazanul cel mare, pirosiriile de fier şi linguroiul de aramă de le-a făcut lucioase, a strâns şaptezeci şi şapte de braţe de vreascuri uscate şvarog, ca să aprindă locul a pus flori, frunze şi rădăcini în cazan, a ridicat cazanul pe pirostrii şi se bucura, sărmana, că a scăpat şi de aceste, căci nu se gândea că perirea şi-o pregăteşte.

Baba a bătul apoi din palme, şi au venit din şaptezeci şi şapte de părţi cei şaptezeci şi şapte de şerpi, toţi cu limbile scoase şi gata de a umplea cazanul.

Între aceştia. Se afla în să şi cel scăpat prin Lia de grele suferinţe: el se furişă lunecând pe lângă dânsa şi-i zise pe sâsăite la ureche:

— Să nu te pună păcatele să te freci cu alifia, că-ţi pierzi toate puterile, ei scuipă în palme şi fă ca şi când te-ai fi frecat cu alifie-El ştia că nu are alifia putere decât

frecată fiind cu mâna unei fete nevinovate.

— Aşa o să fac! zise Lia şi, după ce şerpii îşi făcură şi ei rândul, voi să aprindă focul.

— Oho 1 mai va fată, mai va! grăi bătrâna. Pentru ca fiertura să se prindă, trebuie să mai dereticeşti prin colibă şi să cureţi curtea din dosul colibii, ca toate să fie ca la casa unei fete mari.

— S-o mai fac – zise Lia – şi pe asta.

S-o facă – vai de capul ei!

Ea rămase încremenită când deschise uşa colibii: de când Bunica Ielelor a fost fată mare, n-a mai dereticat nimeni prin colibă, gunoiul se adunase mormane, iar prin colţuri păiengenişul încărcat de praf sta perdele groase, şi pretutindeni mişunau păiangeni mari cât pumnul, muscoi înţepători şi fel de fel de alte bâzdâgănii, care, simţind mirosul de sânge curat, deteră năvală asupra Liei, ca s-o sleiască într-o clipă.

Ştiau, afurisitele, că ea, care lasă locul curat pretutindeni pe unde trece, e duşmanca lor, cea mare.

În curând simţiră, însă, că n-au ce să-i facă şi i se deteră ruşinate din cale.

O ştiuse şi baba aceasta, şi-o pusese pe Lia să dereticească numai pentru ca să le îndârjească.

— Puişorilor, drăguţilor – le zise dar – mai aveţi puţintică răbdare, că în curând vi-o dau gata.

A curăţit dar Lia şi păiengenişul, şi păreţii, a cărat gunoiul, a măturat şi a şters praful, a făcut colibă curată de-ar fi putut să stea chiar şi Limir-împărat în ea.

Ea rămase şi mai încremenită când ieşi în curte.

Aici îşi ţinea baba hoarele, găini moţate, raţe deşelate, broaşte-ţestoase, şopârle râioase şi fel de fel de alte jigănii spurcate, cu ale căror ouă trăia şi care umpluseră curtea de găinaţ şi de fel de fel de alte murdării, încât te cuprindea leşinul chiar şi când te

gândeai numai c5 ai să se mţi mirosul. lara prin murdăriile acelea colcăia gadul de vermi, prin văzduh roiau fel de fel de muşte, pretutindeni mişunau jigănii care se hrănesc cu vermi şi cu muşte, şi şoareci, şi guzgani, şi conopiştiriţe, şi lilieci, bufniţe cu capul cât baniţa şi şerpi fel de fel, să vezi cu ochii şi să nu crezi, ci să te miri şi să nu mai ştii ce să zici.

— Las, că vă viu eu de hac! grăi Lia, şi intră cu bărbăţie în curte.

Într-o clipă deteră cu toate năvală asupra ei, unele târâş, altele pitiş, iar altele alergând ori zburând. Degeaba însă, că nu puteau să-i facă nimic: ea se scutură o dată, şi toate căzură la pământ.

— Puişorilor, dragilor – grăi baba şi de astă dată – aveţi puţintică răbdare, că vi-o dau deodată gata.

Poate orişicine să dea cu socoteală cât şi cum a trebuit să muncească Lia ca să cureţe şi curtea Bunichii ielelor – muncă, nu şagă I Las că de aici căra şi colo se aduna, dar afurisitele acelea de lighioane se îngrămădeau în urma ei, şi unde ea curăţea, acolo se spârcâiau ca să le umple toate de alte murdării, şi iar trebuia să cureţe, şi iară, şi iarăşi – şi până ce n-a ajuns să cureţe şi maţele din ele.

„Uf!” grăi dânsa când o mântui şi asta şi se duse să aprindă focul la cazan.

Au fiert florile, şi frunzele, şi rădăcinile, şi tot au fiert în clocote, în vreme ce baba mesteca mereu cu linguroiul şi boscorodea cum ştia, şi tocmai pe la miezul nopţii văzduhul se umplu de un miros plăcut, şi începu să se prindă pe deasupra un fel de pojghiţă ca smântâna. Asta era alifia care dezgheaţă sângele, dezmorţeşte vinele şi pune în mişcare viaţa, ca omul om să fie.

— Ia, fată – grăi baba cu glas momitor – şi freacă-te şi la ochi, şi la tâmple, şi la crucea pieptului, şi în palmă, c-o

să te simţi ca înviată din morţi I

Ăsta era dar taina.

— La ochi, la tâmple, la crucea pieptului şi în pălmi, grăi Lia, atât voiam să ştiu 1

Ea se duse apoi, luă un ţest de broască, îl curăţi bine şi începu să adune în el alifia până ce nu-l umplu. Când

Veni însă rândul să se frece, ea făcu precum îi zisese şerpoiul: dădea pe deasupra alifiei ca şi când ar fi luând din ea, dar făcea parcă-i era greu mirosul şi se ţinea de nas cu mâna stângă, iar pe subl ea scuipa pe deget, apoi se freca.

Aşa s-a frecat şi la ochi, şi la Umple, şi la crucea pieptului, şi în pălmi, iar Bunica ielelor nu se îndoia că cu alifie s-a frecat.

— Ţo pe ea, puişorilor, dragilor! strigă jlar cu toată răutatea ei, şi bâzdâganiile toate şi toate jigăniile deteră năvală asupra Liei, ca într-o clipă s-o facă miş-fărămiş, incâl numai oase albe să se aleagă de ea.

Lia însă se scutură o dală, răsturnă cazanul de pe pirosirii, şi pe aci îi fu drumul – cu ţestul plin de alifie.

— În ceas bun să fie! strigă şerpoiul, care îi ieşi peste puţin în cale. Cum ai pornit-o, aşa s-o şi scoţi la capăt. Acum scuipă încă o dată pe degel, ia cu el alifie şi freacă-mă în frunte, la ochi şi la crucea pieptului.

Lia făcu precum i se zise, şi şarpele se zbătu puţin, se dele o dală peste cap şi se făcu armăsar cu nări umflate şi cu ochi focoşi.

— Eu sunt armăsarul lui Limir-împărat, îi zise, pe care nimeni afară de dânsul nu l-a încăleca! încalecă-mă şi ţine-le bine, că am să le duc cum nici pe el nu l-am mai dus.

Lia a încălecat ş-apoi a pierdut vederile în repeziciunea goanei în care a fost dusă şi dusă mereu, într-o răsuflare, până la lurnui păzilă de cinii cu picioarele

pline de spini.

Aci armăsarul se opri.

— Uite! vezi oile acelea!? grăi armăsarul. Sunt tot fele care au făcut ca Tine încercarea de a-l scăpa pe Limir-împărat şi-au 1 ost vrăjile de lele, iar cânii suni LOL l'eţi-frumoşi, care, duşi de dorul lor, au răzbii până la Mama Ielelor, ca să le scape pe fele, şi-au căzut în urgie. Descalecă şi du-le de le freacă, şi-i freacă, cum ştii, cu alifie, dar bagă de seamă ca să nu ţi se prindă alifia de degel.

Lia făcu precum i s-a zis, şi, una câte una, oile se scuturară, se deteră peste cap şi se făcură fete care de care mai frumoase, încât tot să stai şi să te uiţi la ele.

Armăsarul necheză o dată, şi din lărgimile câmpiei veniră în goană mare cai frumoşi, pentru fiecare fată câte unul, iar după ce încălecară, fetele se pomeniră gătite în haine scumpe şi frumoase cum li se cuvine călărind pe asemenea cai.

Lia, văzându-le atât de frumoase şi atât de frumos gătite, era cuprinsă de ciudă şi-i părea rău că le-a făcut bine, dar tot îi frecă şi pe câni, care se scuturară şi ei, se deteră peste cap şi se făcură feţi-frumoşi, care de care mai voinic.

Armăsarul iar necheză, şi iar veniră cai frumoşi, pentru fiecare câte unul, şi voinicii, încălecind, se pomeniră şi ei îmbrăcaţi în haine scumpe şi frumoase.

— Dar aceia cine sunt şi de ce dorm când ar trebui să stea treji şi să poarte grijă de turmă? întrebă Lia arătând asupra păcurarilor.

— Aşa li-e rostul, grăi armăsarul. Sunt sfetnicii lui Limir-împărat, care prin momelile lor şi-au ameţit stăpânul şi i-au umplut capul de fumuri. Haid să mergem mai departe.

Lia încălecă, şi abia acum îşi dete seamă că ea însăşi

e gătită în haine încă mai frumoase şi mai scumpe decât ale celorlalte fete şi împodobită tot cu aur şi cu pietre scumpe. Pe când însă ceilalţi vorbeau şi râdeau în voie bună, ea se ţinea ţeapănă, rece şi mândră în scări, era posomorâtă şi înfumurată parcă n-ar fi nimeni vrednic să stea alături cu dânsa, nici să sâmtă mirosul alifiei ce mai rămăsese în ţeslul pe care îl ducea cu multă grijă în mina ei stingă.

Mult ar fi voit, Doamne, să se vadă în oglindă şi rău era mâhnită că era pustiu împrejurul ei şi nu se adună de nicăiri lume ca s-o vadă şi să stea uimită.

Mare-i fu dar bucuria când, aşa cum mergeau în josul câmpiilor, li se ivi în preajma vederii un sat. Peste puţin, însă, ca zări mai la o margine şi coliba în care crescuse şi din care plecase în lume, şi-i veni să-şi schimbe drumul. Îi era greu afară din cale să-şi vadă sărăcia şi să deie ochi cu mama ei cea îmbrăcată în zdrenţe înnodate.

— Ei I grăi însă prinzând inimă, ce-mi pasă!? Ei tot nu ştiu nimic, nimeni n-o să mă cunoască, iar eu fac ca şi când n-aş fi ştiind nimic.

Aşa a şi fost.

A mers iute vestea că vine o împărătească cu curtenii ei ca să-i ducă lui Limir-împărat daruri nepreţuite, şi multă lume li s-a adunat în cale ca să-i vadă.

Era şi văduva cea săracă, mama Liei, acolo, şi cum văzu din depărtare alaiul, îşi aduse aminte că aşa-şi visa dânsa fata.

— Lio, fata mea, Lio! strigă ea după ce alaiul se apropie.

Lia însă se ţinea ţapănă, rece şi mândră în scări şi trecu posomorâtă şi înfumurată înainte, parc-ar fi fost din altă lume.

— Nu-i Lia, fata mea, grăi văduva întristată. Şi totuşi, parc-ar fi aidoma ea. Ce s-o fi ales de Lia mea?

Aşa au trecut prin sate şi prin oraşe multe, mereu prin mijlocul mulţimii uimite, şi Lia se simţea din ce în ce mai nemângâiată că toţi o vedeau, dar ea însăşi nu putea să se vadă pe sine.

A mers în cele din urmă vestea până la Limir-împărat, care-şi petrecea zilele în marele lui palat, înconjurat de sfetnici şi de slugi fără de număr, dar singur în mijlocul lor, tot tânăr şi frumos, dar mereu posomorât.

„Doar o da Dumnezeu!” ziceau supuşii lui când o vedeau pe Lia atât de frumoasă şi cu alai atât de strălucit. Mult ar fi dorit să-l ştie şi pe el om cu rost la casa lui, şi păreche mai potrivită nu puteau să-şi închipuiască.

Limir-împărat mai zâmbea parcă şi el din când în când şi o aştepta cu oarecare nerăbdare. Când a aflat, însă, că ea e mândră şi se ţine ţapănă în scări, el a început să-şi încreţească sprâncenele şi să dea porunci ca să i se adune oastea.

„Nu cumva I? îşi zicea. N-ar voi cumva să se sămuiască cu mine!?”

Asta ar fi voit s-o vadă.

Când curtenii l-au vestit, în sfârşit, că Lia a sosit cu alaiul ei, Limir s-a gătit în cele mai strălucite podoabe şi a poruncit să i se adune curtenii în sala cea mare, unde-şi avea tronul făcut din aur şi aşezat la înălţimea de şaptezeci şi şapte de trepte.

După ce el urcă cele şaptezeci şi şapte de trepte, se aşează în tron şi luă scheptrul în mână, sfetnicii şi curtenii îşi plecară capetele şi îngenunchează pe trepte, fiecare după rangul lui, cei mai umiliţi şi mai vrednici mai sus şi mai aproape de stăpân, iar cei mai îndoielnici, ceva mai jos şi mai departe de el.

Aşa-l găsi Lia când intră cu alaiul ei în sală, şi cât dete cu ochii de el, îl şi cunoscu şi fu gata să-i aducă aminte cele petrecute în coliba Ielelor.

La dreapta tronului era însă o oglindă mare şi la stânga alta, şi Lia rămase, când se văzu în oglindă, într-un fel de aiurire; nu mai vedea acum nici sală, nici curteni, nici tronul cu cele şaptezeci de trepte, ci, uimită de frumuseţea ei, se simţea cu trei palme mai înaltă şi-şi ridica cu atâta mândrie capul, încât toţi începură să tremure în faţa ei.

Limir-împărat îşi aduse aminte de ea şi nu-şi mai putu stăpâni firea.

„M-a întrecut, m-a răpus, m-a dat gata 1?” îşi zise el, şi coborî printre curtenii săi umiliţi cele şaptezeci şi şapte de trepte, ca să meargă la ea şi să i se închine ca orişicare muritor.

— Lie – îi zise – parcă iie-am mai văzut, şi, plecându-se, îi întinse mâna.

Lia înghiţi un nod: îi era peste putinţă să facă mărturisirea că dânsa e ceea ce umbla odată desculţă şi în cămăşuţă curată.

— Ţi se va fi părând – îi răspunse – dar îi întinse şi ea mina, aşa, mai din depărtare.

El îi ţinu câtva Timp mâna, dar nu mai simţea fiorii pe care îi simţise, nu se dezmorţea, nu i se încălzea sângele în vine.

— Da, mi s-a părut numai! AHA era şi altfel în toată firea ei aceea pe care o ştiu, grăi posomorât, şi se întoarse ca să urce cele şaptezeci şi şapte de trepte, să şadă în tron şi să ia scheptrul în mână.

Lia însă nu-l lăsă, ci-l ţinu în loc.

Acum i se înfundă însă şi Liei.

În zadar îi spuse c-a umblat şi a ostenit, a trecut prin multe şi s-a canonit ca să caute alifia ce dezmorţeşte vinele, în zadar îl încredinţă, că a găsit-o şi vine cu ea de peste nouă mări şi nouă ţări, în zadar stărui să-l frece fie măcar şi numai la ochi şi la tâmple, căci el ţinea una şi

bună, că alta e aceea pe care o ştie dânsul şi o aşteaptă, o lua drept o vrăjitoare care vrea să-l peardă cu farmecele ei, ba în cele din urmă se îndârji şi voi s-o dea afară din palat şi s-o alunge din împărăţia lui.

Toate ca toate, dar asta n-o mai putea suferi Lia.

Atinsă în mândria ei, ea-şi pierdu sărita şi cu ea toată ruşinea. Băgă dar mâna în ţestul cu alifie şi se frecă la ochi, la tâmple, la crucea pieptului şi în pălmi, apoi se scutură ca trezită din somn şi rămase în faţa lui aşa cum o ştia el, desculţă şi în cămăşuţă curată.

— Asta e! strigă Limir-împărat, şi sări să o cuprindă în braţe, dar nu-i simţi bine trupul cald, când Lia îi dete brânci atingându-l la obraji şi la crucea pieptului cu mâinile ei pline de alifie şi se desfăcu din braţele lui ca şarpele lunecos.

— O să alergi tu după mine cum am alergat eu după tine! grăi dânsa, apoi se depărtă iute, dimpreună cu alaiul ei, încălecă şi plecă în goană mare.

A şi alergat Limir, bietul de el.

Atins şi ici şi colo de alifie, el nu mai era nici viu, nici mort, ci numai aşa – leşinat şi lihnit.

Porunci dar ca iute-iute să încalece cu toţii şi s-o urmărească pe Lia. A trecut însă vreme multă până ce slugile au scos caii din grajdurile împărăteşti, li-au pus şalele şi frânele şi până ce sfetnicii şi curtenii au încălecat, căci de! erau boieri, nu oameni de rând. Era departe Lia când ei au plecat în urmărirea ei, şi nici vorbă nu putea fi ca s-o ajungă în drumul ei spre coliba văduvei.

Mare a fost, Doamne, bucuria mamei când şi-a văzut fata întorcându-se tot cum a fost, dar cu alai frumos şi mare de nu-l mai încăpea nici coliba, nici curtea, nici preajma curţii.

Răsăreau florile şi acum pe urmele paşilor ei şi se clătinau plecându-se spre ea, dar nu mai erau triste, ci-i

cântau voioase: „Bună eşti, harnică eşti, frumoasă şi la fire dulce eşti şi puţin ai să mai stai cu noi, că vine într-o răsuflare ursitul tău”.

A şi sosit în curând, şi văduva cea săracă nu mai ştia ce să înceapă când s-a pomenit la coliba ei cu Limirâmpărat el însuşi, venit ca să cerşească alifie şi să-i peţească fata.

Că i-o dă, ori nu i-o dă, despre asta nu mai putea să fie vorba: s-a făcut, neică, o nuntă împărătească de se vesteşte şi astăzi despre ea, şi şapte zile şi şapte nopţi împărăţia întreagă a tot mâncat, băut şi s-a veselit, a tot jucat şi jucat de-a schimbat fiecare flăcău de dai-Doamne câte trei perechi de opinci!

Numai sfetnicii şi curtenii lui Limir-împărat erau cam puşi pe gânduri, căci, de! multe s-au întors cu susul în jos şi mulţi dintre cei de pe treptele de sus s-au. coborât ceva mai în rând cu talpa scării.

Iar Ielele, nebunele, au rămas cum fuseseră, dar de atunci iucoace, când se întâlnesc pe la răscruci, se mai prind şi numai singure în lioră.

SPAIMA ZMEILOR Poveste

A fost odată ce-a fost; a fost un om şi-o femeie, bărbat şi muiere, oameni de treabă, el bun şi ea cuminte, încât li se dusese vestea că trăiesc bine şi toţi se bucurau când treceau pe la casa lor. Niciodată el nu zicea ba când ea zicea da, dar nici ea nu ieşea din voile lui, şi de aceea era linişte la casa lor şi toate le ieşeau bine şi cu spor.

Aveau însă şi oamenii aceştia o mare şi nesăcată mâhnire-n sufletele lor: nu le făcuse Dumnezeu parte de copii, şi fără de copii viaţa, mai ales cea bună, n-are niciun rost. Să fi avut fie măcar numai unul, ca să aibă de cine să poarte grijă şi cu ce-şi bate capul, căci aşa numai ei amândoi îşi nădeau zilele în sec şi nu se alegeau cu nimic din ele.

Dădeau dar slujbe pe la toate bisericile, miluiau toţi săracii şi toate văduvele şi se rugau în toate zilele lui Dumnezeu: „Dă-ne, Doamne, şi nouă un copil, unul singur, cil de mic, numai copil să fie!”

Dumnezeu însă nu se opreşte la vorbele omului, ci-i vede şi gândurile ascunse.

— Măi Petre, îi zise dar într-una din zile lui Sf. Petre. Oamenii aceştia sunt adevărată pacoste pe capul meu. Mi s-a înăcrit cu ei!

— De ce, sfinte Doamne? întrebă portarul raiului

— Nu vezi – răspunse Tatăl Ceresc – că sunt nesăţioşi!? Tot le-am dat, şi nu se mai mulţumesc. Sănătate au, rânduială, pace şi bună înţelegere la casa lor au, cu toată lumea se nărăvesc, iar acum le mai trebuie şi copii.

— Dă-le, Doamne, ca să scapi de ei, grăi Sf. Petre, care pune totdeauna câte o vorbă bună pentru muritorii ce vin cu vreo rugăciune la tronul ceresc, căci, de 1 tot muritor a fost şi el odată şi ştia ce sunt nevoile omeneşti.

— Păcat că stai de-atât timp la poarta raiului 1 întâmpină Dumnezeu. Tocmai dacă le dau nu mai scapcăci în gândul lor cu unul se începe, iar după el urmeaz, ceilalţi. Când are apoi omul copii, puţinemai cere pentru sine, dar nu mai sfârşeşte cerând câte de toate pentru ciu

— Miluieşte-i, Doamne – stărui iar Petrea – că din plin dai, şi orişicât vei fi dând, nu ţi se istovesc comorile.

Aşa vorbă i-a plăcut lui Dumnezeu, căruia îi plac rugăciunile celor buni şi care cu mulţumire dă din neistovitele comori ale bunătăţilor lui.

S-a revărsat dar îndurarea Domnului asupra celor doi oameni şi a-nceput muierea să aibă copii – curat ca-n poveste – pasul şi copilul, încât li s-a umplut deodată casa de copii.

Şi toţi erau mărunţi, care de care mai mic decât

celălalt, mai sfredeluş, mai guraliv, mai drăcos şi – asta să nu uităm – mai mâncăcios şi mai hapsân.

— Aoleo I zise femeia, care se bălăbănea cu ei. Ăştiami scot sufletul şi-mi mănâncă şi urechile. Cine m-a pus să mă tot milogesc!? Se vede că Dumnezeu m-a înţeles anapoda şi mi-a dat pentru fiecare milogeală câte unul.

Omul însă stetea şi nu se mai sătura să se uite la ei, c-aşa-i plăceau lui, neastâmpăraţi, hârjoneţi şi mâncăcioşi – adevăraţi prichindei.

— Sari, omule, îi zise-n cele din urmă femeia. Nu sta gură căscată 1 Nu vezi că azimâne n-o să-ţi mai rămâie nici cenuşă-n vatră!?

— Lasă, că dă Dumnezeu 1 răspunse el. Că doară nu ai tăi sunt, ci ai lui, că făptură omenească sunt, şi dacă-ţi dă dregăloria de părinte, te şi ajută s-o porţi.

— Ţi-o fi dând, dacă mişti şi tu! răspunse ea, şi de aici înainte nu mai era pace-n casa lor. El una, ea alta, el da, ea ba, mereu se ciondăneau ca nişte deşuchiaţi, până ce el, nemaiputând să rabde gura nevestei, şi-a luat lumea-n cap şi-a plecat să strângă cumva, de undeva, ceva pentru spuza lui de copii.

A tot umblat el aşa din om în om fără de nicio cărare, dar degeaba vorbea despre copiii lui.

„Mare lucru! – zicea unul.

— Parcă copii nu mai au şi alţii 1?”

„De ce ţi i-ai făcut, dacă nu eşti volnic să-i ţii?” zicea altul.

Degeaba spunea că nu el i-a făcut, ci Dumnezeu i-a rânduit, că oamenii aşa ceva nu vor să înţeleagă.

„În lumea asta n-o să fac eu nicio treabă”, zise dar, şi trecu pe celălalt tărâm.

Aici a intrat într-un codru des şi tot s-a dus – aşa ducându-se – până ce a dat de o casă cu multe marafeturi.

Aici era cuibul zmeilor.

N-a găsit acasă decât pe Mama Zmeilor.

Cine n-o ştie cum e?

Ruşine-ar fi să zici că n-ai umblat prin lumea aceea şi n-o cunoşti.

— Bună ziua, mamă, îi zise el. Ea dete ursuză din cap.

— Dar tu cine eşti şi ce cauţi p-aici? îl întrebă zgriptoroaica.

— Eu? răspunse el ca un om cu socoteală. Eu sunt tata lor şi caut vreo slujbă.

— Tata lor!? îşi zise Mama Zmeilor.

Ştia, biata de ea, că e-n lume Mama Pădurii, e Mama Ielelor, sunt fel de fel de mame, dar tată nu mai pomenise, şi se simţi rău smerită când se văzu, aşa deodată, în faţa tatălui lor – cine or fi ei, aceia.

Mai de voie bună, mai de frică, îl luă dar pe om slugă pe un an, anul, cum se ştie, de trei zile, iar simbria – ziua şi găleata de galbeni, dac-o fi să-şi poată împlini anul.

Om să fii, însă, ca să împlineşti un an în slujba zmeilor.

— Uite – îi zise zmeoaica cea bătrână celui mai de dai-Doamne dintre feciorii ei – să vă strângeţi toate puterile, că ne-a venit tata lor, şi mare urgie o să ne-ajungă dacă n-o scoatem la capăt cu unu ca el.

— Las pe mine, mamă – răspunse zmeul – că-i viu eu de hac. Nu degeaba m-ai făcut zmeu 1

Iară el? Ce nu face omul de dragul copiilor săi 1?

Ziua întâi zmeoaica l-a trimis să aducă apă într-un burduf de bivol, dar bivol, colea, cum sunt cei din lumea zmeilor.

El, biet, abia putea să ducă burduful gofin spinare: de unde ar fi fost în stare să-l aducă plin!?

„De! îşi zise. Văd eu că nici în lumea asta nu poţi s-o duci cu adevărul. Ia s-o mai pornim şi spre minciună”.

Sosit la puţul care era departe-n vale, el îşi scoase costorul de la brâu şi începu să râcăie cu el împrejurul puţului, şi-a râcăit mereu şi-a-ndelete până ce i s-a făcut zgriptoroaicei lehamite de atâta aşteptare şi a trimis pe cel mai cu forfoi dintre feciorii ei să vadă ce face sluga de nu mai vine cu apa.

— Dar tu, măi, ce faci aici? întrebă zmeul.

— Uite, răspunse omul râcâind înainte. Ce să mai pierd vremea scoţând apă din puţ, ca s-o bag în burduf şi apoi iar s-o scot după ce voi fi sosit cu ea acasă? am să iau puţul aşa cum e în spinare şi-l duc în deal.

— Ba să nu te pună păcatele să faci aşa – răspunse zmeul speriat – că puţul ăsta e făcut de bunicul bunicului, şi-aici e rostul lui să fie.

— Ferit-a Sfântul 1 grăi omul. Am să-l iau şi să-l duc şi să-l urc în podul casei. Când ai nevoie de apă, îi tragi o gaură la fund, şi curge de te saturi.

— Vai de mine! strigă zmeul, dar ne-neacă pe toţi!

— Nu, stărui omul, aşa se face la noi! Cu fleculeţe de aceste cum e burduful vostru noi nu ne-ncurcăm.

Ba că da, ba că nu, în cele din urmă s-au învoit ca zmeul să mai dea o găleată de galbeni pe deasupra şi să aibă voia de a scăpa puţul ducând el burduful plin în spinare.

— Auzi, mamă – îi zise apoi zgriptoroaicei, seara, după ce omul adormise – era să ne ia puţul şi să-l aducă-n podul casei 1

Pe zgriptoroaică o trecură fiorii.

Ziua a doua l-au trimis la pădure ca să aducă lemne, aşa, copaci întregi, smulşi din rădăcină şi duşi în spinare cu crăci cu tot – cum se face-n lumea zmeilor.

Ieşit în pădure, omul începu să se scarpine-n creştetul capului.

Neam de neamul lui nu mai scosese copaci din

rădăcină.

El începu s-adune curpăn de prin pădure şi să lege cu el copacii unul de altul.

— Dar tu ce ai de gând să faci? întrebă zmeul, care după cele petrecute în ziua trecută numai la bine nu se mai aştepta!

— Să vezi – îi răspunse omul – m-am gândit să nu-mi mai perd timpul smulgând copacii unul câte unul, că nu sunt buruieni ori d-alde cânepă; îi leg unii de alţii şi iau pădurea întreagă şi-o duc acasă.

Zmeul se sperie acum şi mai rău, şi iar unul una, altul alta, până ce se învoiră ca să mai dea zmeul o găleată de galbeni, iar în schimb să poată duce el copacii în spinare şi pădurea să rămâie la locul ei, cum o lăsaseră tatul şi bunicul lui.

Seara o trecură pe zgriptoroaică şi mai reci fiori.

A sosit, în sfârşit, şi ziua a treia, care e totdeauna cea mai grea, şi-acum omul nostru încă prin crepetul zorilor a-nceput să se scarpine în creştetul capului şi să mai şi suspine din când în când.

— Acum – grăi cel mai ţanţoş dintre zmei – să ne măsurăm puterile în buzdugane.

— Să le măsurăm, răspunse omul cu o îndrăzneală de-ai fi crezut că viaţa lui toată şi-a petrecut-o aruncând buzdugane.

Erau afară pe prispă doauăsprezece buzdugane, care de care mai mare şi mai greu.

El le luă pe rând, de la cel mai mic, pe care numai gifăind putea să-l ridice, până la cel mai mare.

— Jucărele de copii, zise el. Mai mare n-aveţi?

— Nu! răspunse zmeul pus rău de tot pe gânduri. Ăsta a rămas de la un strămoş al meu, şi numai puţini dintre noi pot să arunce cu el.

— Ei, dacă n-aveţi altul, liaid şi cu ăsta! grăi omul. ia-

l şi să ieşim la câmp.

După ce ieşiră la câmp, zmeul aruncă buzduganul de se duse până-n al treilea cer şi aşteptară peste jumătate de ceas piuă ce căzu şi intră în pământ de-un stat de om.

— Care va să zică, atâta e treaba pe care eşti în stare s-o faci? îi zise omul. Adă buzduganul! adăugă apoi scuipând în palme şi suflecindu-se.

El n-aruncă însă buzduganul, ba nici nu-l ridică măcar de la pământ, ci rămase cu picioarele înţepenite-n pământ şi cu ochii ţintă la cer.

— Ce stai? îl întrebă zmeul. Aruncă!

— Stai, bre, să-mi treacă luna din cale, îi răspunse omul. Vrei s-o pat cu buzduganul strămoşului tău cum am păţit cu barda bunicului, pe care am aruncat-o în lună ş-acolo a şi rămas?… Uită-te bine, c-o vezi, dar n-o să mai pui mina pe ea!

Zmeul se uită în lună şi, văzând în adevăr ceva ce seamănă a bardă, începu să tremure ca frunza de plop.

— Nu cumva să-mi prăpădeşti buzduganul, că atâta moştenire mai avem şi noi din vremile cele bune, grăi dânsul.

— Să n-ai teamă – îl molcomi omul – că bag de seamă. De ce adică zic eu că nu-l arunc până ce nu-mi trece luna din cale!? De! s-ar putea, ce-i drept, să cadă-n lună când se întoarce. De asta nu răspund!

— Ştii ce? haid să ne-nţelegem, se milogi zmeul. Nu mai arunca şi-ţi mai dau o găleată de galbeni.

— Ce păcate!? se răsti omul. Puţul nu m-ai lăsat să-l duc; pădurea a rămas la locul ei; vrei acuma ca nici buzduganul să nu mi-l arunc pe plac!? Nu se poate! Haid! dă-te la o parte! adăugă, şi se plecă spre buzdugan, ca să-l ridice.

— Îţi dau două găleţi! strigă zmeul, şi sări la el ca să-l oprească.

— Ei 1 de mila mă-tii, care e femeie de treabă, o să te iert 1 îi zise omul, şi nu mai stărui.

Putea el să se mulţumească şi cu şapte găleţi de galbeni, care tot erau ceva pentru un pârlit ca dânsul.

Zmeoaica cea bătrână, aflând că el şi-a aruncat barda-n lună şi era să arunce şi buzduganul, s-a ascuns în fundul pivniţei şi-a stat acolo bocindu-se ca vai de ea. Acum vedea dânsa ce stârpituri a născut şi ce pocitanii a crescut la sânul ei.

Iar leaota de zmei s-a adunat şi s-a sfătuil, ca să vadă ce-i de făcut ca să scape pe mama lor de spaima în care a băgat-o tata lor.

Mai erau apoi şi cele şapte găleţi de galbeni, pe care erau legaţi să le dea, şi zmeii nu sunt doar oameni, ca să nu se ţină de vorbă şi să lingă undeau scuipat, ci trebuiau să le dea.

Orişicit bănet vor fi având însă zmeii în visteria lor, şapte găleţi de galbeni nu sunt nici pentru ei numai, iac-aşa, o pişcătură, ca să zici că nu-ţi pasă.

După multă cioroboreală s-au înţeles dar între dânşii ca peste noapte, când doarme, să meargă unul dintre dânşii şi să-l toace cu buzduganul în cap ca nici „hic!” să nu mai zică.

Omul însă, trecut acum prin multe, a tras cu urechea, şi cuminte, cum se făcuse, a luat troaca de la porci şi-a pus-o în locul lui în pat, iară el s-a pitit frumuşel sub pat şi-a-nceput să sforăie din greu.

Când zmeii au auzit sforăitura, s-a dus cel mai cu nădejde dintre dânşii şi-a dat odată cu buzduganul, iar omul a gemut, a mai dat zmeul o dată, şi omul a suspinat din greu. Iar când zmeul a dat de a treia oară, omul a tăcut chitic, ca morţii.

Mare le-a fost dar spaima dimineaţa viitoare, când l-au văzut întreg şi sănătos.

— Dar tu? îi ziseră ei. Cum ai dormit astă-noapte?

— Bine, răspunse el. Aşa-ntr-o vreme mi-e parc-am visat că m-a pişcat un purece-n frunte!

— Auzi, mamă I strigară zmeii. L-a lovit cu buzduganul strămoşului, şi el zice că-i e ca şi când ar fi visat numai că l-a pişcat un purece.

Să nu dai şapte găleţi ca să scapi!? Ba să dai şi mai mult.

El a-nceput însă să facă nazuri, mai că se simte bine aici, mai că-i este ruşine să se-ntoarcă acasă cu numai şapte găleţi, şi-o să râdă şi copiii de el, mai că vrea să mai slujească un an şi încă unul, ca să se facă trei.

— Plătiţi-l pe neslujitei strigă zmeoaica cea bătrână, ca să se cotorosească de el.

— De – zise el – o să vă fac dar pe plac, însă mie nu prea-mi şade bine să umblu cu sacii în spinare. O să plec, dacă mi-i aduceţi voi.

I-au mai făcut-o zmeii şi asta.

Mergea dar omul nostru cu paşi mărunţei înainte, cu căciula pe-o ureche şi jucându-şi beţigaşul între degete, iar zmeii duceau sacii de galbeni gâfâind în urma lui.

Toate ca toate însă, dar treaba s-a ngroşat când au ajuns acasă.

Copiii aceia, aşa cum i-a lăsat Dumnezeu, văzându-se fără de tată, numai cu biata lor de mamă, îşi făceau de cap: unul se târa pe jos, altul se dedea peste cap, iar altul se cobora-n puţ ca să caute cuiburi de vrabie, se urca-n copaci ori pe vârful casei, ca să adune miere de prin trestii. Diavolii de ei se hârjoneau prin garduri cu cinii vecinilor, trăgeau pisicile de coadă, ca să le miorlăie, furau oauăle de prin cuibarele găinilor, sfâşiau cămăşi şi cearşafuri, ca să-şi facă coadă de zmeu, câte şi că te nu mai făceau, încât băgaseră spaima-n sat – să le vie bieţilor de oameni să-şi ia lumea-n cap, şi nu alta!

Iară Dumnezeu şedea-n scaunul lui şi râdea de-i tremura barba, că-i plac şi lui răutăţile nevinovate.

— Ei, ce zici acum, Petre? îi zise portarului său. Îţi place? Vezi în ce-ncurcătură m-ai băgat cu stăruinţele tale 1?

— O să le descurci, Doamne – răspunse Sf. Petre – că eşti mare şi înţelept.

Nu ştia sfântul că vine tata copiilor cu ce vine, căci numai Dumnezeu el singur le ştie toate.

Când a simţit spuza de copii că se apropie tata lor, au dat iuruş prin sat, au adunat toate cuţitele şi toate furculiţele şi, luându-şi fiecare câte un cuţit şi câte o furculiţă, li-au ieşit în cale şi, frecând cuţitul de furculiţă, au început să strige:

— Aş mânca carne de zmeu! aş mânca carne de zmeu!…

Zmeii, când au văzut aşa ceva, au aruncat sacii şi-au tulit-o la fugă, de nici cu ogarii nu i-ai fi putut prinde.

De aceea nu mai sunt azi zmei prin lume, ba li s-a pierdut şi urma, încât numai prin poveşti mai dăm de ei.

IOANEA MAMEI

A fost ce-a fost, dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată un om, şi omul acesta avea un copil.

Dintre şapte pe care i-a fost dat Dumnezeu, acesta era al şaptelea, adică ursit la naştere ca să fie om norocos… I-a pus numele Ion, fiindcă se zice că Ioni sunt toţi nătărăii şi toţi oamenii cu noroc.

Iubea omul meu pe Ioanea precum îţi iubeşti lumina ochilor. Nici nu era chip să nu-l iubească, deoarece era al şaptelea între şapte şi cel mai mărunţel, mai hărăbor şi mai a prisnel între toţi.

Dar de tată calea-valea. El mai merge şi mai vine; el mai stă şi se mai duce; pentru el casa-i conac; muma-i

vâlva casei; ea te scaldă şi hrăneşte, ea îţi mătură prin casă. Al mamei era Ioanea, puiul mamei, drăguţul mamei, frumuşelul şi înţeleptul mamei. Şi apoi se zice că nu e tocmai bine a fi toate într-o făptură, coada căpătâi şi copilul cârma casei. Ioanea creştea dintr-o zi în alta, cu cât mai mare, cu atât mai hărţăgos, mai îndărătnic şi mai – adică – de capul lui. Era, zău aci, câteodată, ba, pentru ca vorba întreagă să fie zisă, era chiar de multe ori necaz la casa omului din vina copilului. Ioanea suferea pe fiecare zi câte o vorbă aspră, iar după ce s-a văzut că vorbele nu prind, mai răbda şi câte o pedeapsă.

Hei! dar tot al şaptelea era Ioanea. Cine da suferea, iar nu cine răbda. Când tata bătea pe Ioanea, mama îl ştergea de lacrămi; iar când mama îl bătea, purta grijă ca tata să nu-i prindă de veste. Rea povaţă în tinereţe. Când copilul sparge oala, iar mama sa se pune să adune hârburile, atunci – vai şi amar! – nu-ţi mai pierde vorba. Tocmai aşa a fost. Ioanea se făcuse cel mai neascultător copil; iar nesupunerea pe cel nesupus îl pedepseşte. Dacă omul meu voia să mai dea învăţături lui Ioanea şi îi zicea: „Ioane, drăguţule, vezi, aşa să faci, aşa e bine, aşa se prind boii la car, aşa se pune cuiul la roată, aşa se ţine sacul şi altele, tot învăţături folositoare”, Ioanea purta mintea pe la garduri şi zicea: „Ba eu!”

Şi apoi, tot din „ba eu” în „ba eu”, el ajunse băiat mărişor, fără să fi prins măcar atâta învăţătură ca să ştie că plugul are coarne, moara nu e piuă şi vaca nu e bou. Cu atâta nu era s-o ducă departe.

Într-o zi, omul meu se gătea să plece la târg. Toate erau gătite; numai un răsteu nu era încă pus în jug.

— Tată, zise Ioanea, mă duc şi eu cu tine.

— Ba tu rămâi frumos acasă, ca nu cumva să te pierzi prin târg, răspunse tatăl său.

„Mă duc…” „Nu te iau…” „Mă duc…” „Nu te iau…”

Toată lumea ştie cum sunt copiii dârji. Tocmai când îi zici că e ciută, el se face foc ca s-o prindă de coarne. Zi-i lui Ioanea să rămâie, dacă voieşti să-l apuce dorul de ducă.

N-avu dar încotro; omul meu puse pe Ioanea în car şi plecă cu el la târg.

— Auzi tu – îi zise el – să stai frumos lângă mine.

— Da, stau, tată! răspunse Ioanea, supus acum întâia oară de când se ţinea minte.

Şi cât a ţinut drumul până în marginea satului, Ioanea sta băţ în fundul carului. La marginea satului el îşi întinse un picior… După cale de vreo două puşcături, întinse şi pe celălalt. După aceea îşi ridică capul… să privească împrejur. În sfârşit, se ridică, se răzemă pe lăturea carului şi rămase privind la toată. Nu putea nicidecum să înţeleagă, cum se învârtea roata aşa, fără nicio poruncă, cum o spiţă da fuga după celelalte; şi 154 tot fugea, fără să se mişte din loc, da… fără să poată scăpa de sub nasul lui.

Intră în pădure. Ioanea Mamei ridică nasul şi rămâne cu gura căscată. Copacii în dreapta şi în stânga au fost apucat-o la fugă şi fugeau mâncând pământul unul după altul. Nu mai era lucru curat! Ioanea Mamei, niciuna, nici alta, sări din car şi se simţi cu picioarele pe pământ.

Iarăşi rămase cu gura căscată. Acuma copacii s-au fost oprit şi carul se mişca, se ducea înainte tot mai departe.

— Auzi, taică! stai cu carul să văd cum se învârtesc roatele! strigă el într-un târziu.

Acum i se ridicară perii în vârful capului. Din zece părţi se auzi tot pe sine strigând, iar tatăl său mergea înainte, fără să ţie strigătele în seamă.

— Tată! strigă el încă o dată, şi încă o dată se auzi din zece părţi strigând.

Ioanea se spenă şi, înţelegând că nu-i mai bine decât

acasă, începu să fugă.

Se vedea numai colbul în urma lui…

Se ducea… se ducea spre casă, până ce nu apucă o cale greşită.

Apoi vezi! nu e bine, de loc nu e bine când cei mai nepăţiţi nu primesc povaţa celor mai înţelepţi. Rău a plecat Ioanea acasă când nu ştie căile prin pădure.

A fugit multă vreme, apoi a scăzut-o mai încet, în sfârşit, a mers şi tot a mers prin codru, şi din codru prin poiană, şi iarăşi prin codru, şi prin poiană iarăşi, până ce i s-a urât, i s-a făcut groază şi a început a i se amărî viaţa.

— Doamne! aibi îndurare de mine! că d-aci înainte tot supus am să fiu! strigă el în sfârşit, şi tare greu îi era sufletul când a putut să grăiască astfel de vorbe.

N-a mai mers apoi mult. Cale cam d-o fugă bună, tocmai în marginea pădurii, era un sat. Ioanea Mamei sări de bucurie când văzu satul, nici nu se opri până ce nu ajunse în el. Începu apoi să colinde de la casă la casă. Şi cât mai departe colinda, cu atât mai uimit se simţea. Nu putea nicidecum înţelege cum de in sat găseşte toate casele, numai pe a lor nu. I s-a fost oprit mintea în loc. Începu dar să plângă.

— Ce plângi, nepoatei îl întrebă un 0111 ce venea de la ţarină înaintea unui car cu patru boi.

Ioanea Mamei îi spuse ce-i şi cum, iar pe om îl prinse mila de el.

— Cum te cheamă pe tine? întrebă omul bun.

— Ioanea, răspunse băiatul.

— Dar pe tatăl tău cum îl cheamă?

— Tata îl cheamă, răspunse Ioanea.

— Dar satului din care eşti tu cum îi zice?

— Sat îi zice.

Adică n-a ştiut Ioanea răspunde, şi pentru aceea omul bun nu ştia ce să-i facă. L-a prins sluguţă la boi, deoarece

tocmai nu avea pe nimenea care să-i mâne boii când el ţinea coarnele plugului.

Aşa a ajuns Ioanea slugă la om bun dintr-un sat de la marginea codrului. Dar mult folos nu era de el, pentru că Ioanea n-a fost bun ascultător pe când i se dau învăţăturile. Şi multă ocară trebuia să sufere când nu ştia să facă nimic precum se cuvine.

Într-o zi, stăpânul lui Ioanea se pregăteşte de târg.

— Auzi tu, Ioane! zise el. Să ungi carul, dar să-l ungi bine, cum se cade, căci avem să plecăm la târg.

Ioanea zice „da”, ia păcură şi începe a se scărpina în cap. El nu ştia cum se unge carul. Niciodată n-a ascultat când i s-a spus şi niciodată n-a privit când putea să vadă. Acu nu ştia unde să înceapă. În sfârşit, din cele ce a văzut până atunci, a fost câştigat învăţătura că începutul carului este la jug, adică la proţap. El se gândi dară că aici are să înceapă, dacă voieşte să facă lucru bun şi cum se cade. Nu s-a gândit bine! Dar în sfârşit după gândul său a făcut întocmai.

A uns jugul, a uns oiştea, a uns şi loitrile carului. Aici a sfârşit păcura, şi nu-i rămânea decât să mai ceară.

— Bădică – zise el după ce a intrat în casă – să-mi mai dai păcură!

— Unde păcatele îţi mai trebuie păcură? grăi stăpânul său supărat, ţi-am dat ca să poţi unge carul în trei rânduri.

Ioanea spuse că n-a fost destulă decât pentru jug, oişte şi Joitre.

Când stăpânul auzi asemenea vorbe, el apucă pe Ioanea de urechi şi mi ţi-l duse afară şi mi ţi-l purecă omeneşte, că oricât ar trăi să nu mai uite că la car nu se ung decât osiile şi dricul.

Ioanea Mamei – de! ce să facă 1? – suferi şi el, apoi rămase privind ca să înveţe cum se unge carul.

După ce carul fu uns, prinseră boii, stăpânul se aşeză înainte, iar Ioanea se puse nod în fundul carului, înăbuşindu-se câteodată, bietul de el, de susţine.

— Acum să taci! grăi stăpânul său aspru. Să nu-ţi mai aud glasul.

Acesta fu cel din urmă cuvânt. Hăis! cea! – plecară. Ioanea şedea în fundul carului tăcut, încât îi era frică să răsufle. În urmă i s-a fost urât aşa. Începu dar să privească iarăşi la roată. Acum era însă mai înţelept, nu se mai mira nici de roată, nici de copaci. Găsi însă un alt lucru, pe care nu-l înţelegea. De câte ori a văzut roata învârtindu-se, niciodată nu-şi aducea aminte să fi văzut şi cuiul de la roată căzând. Acum se hurducă o dată carul peste un bolovan şi ţie… toc… cuiul sări din osie şi căzu la pământ… Era frumos lucru, dar nu-l putea înţelege. Ar fi dorit foarte să întrebe pe stăpânul său: dar acesta i-a fost zis să tacă.

Peste câtăva vreme începu leuca să scapete. Ioanea acum parcă înţelegea pentru ce scapătă leuca… îndată… tronc… căzu şi leuca şi rămase în urma carului.

Ioanea tresări şi voi să grăiască, dar văzu pe stăpânul său, şi iarăşi îşi aduse aminte că i s-a fost poruncit să tacă. El înţelese însă un lucru: că dacă leuca a căzut de dragul cuiului, roata era să iasă de dragul leucii. Şi nici n-a înţeles-o pe deplin până ce – stuf! – căzu şi roata în colb şi rămase şi ea în urma carului.

Carul mai înăintă câtăva vreme pe trei roate, apoi – hodoronc I – se răsturnă, încât osia se frânse în doauă bucăţi.

Acum nu era bine!

— Iată-ne! strigă Ioanea speriat. N-am zis că o păţim?

Ei bine! Să nu mai pierdem vorba! Necazul omului cu osia frântă în mijlocul drumului… nici la Paşti, nici la Crăciun! apoi nu e glumă! Omul meu luă pe Ioanea şi-l purecă încă o dată, apoi îl trimise în ştirea Domnului, ca să

nu-i mai facă necaz… N-a făcut bine, căci tocmai el i-a fost poruncit să tacă… Dar nici Ioanea Mamei nu era în lipsă de păcat: dacă s-ar fi deprins a se supune la porunci, acuma ştia până unde merge porunca. Prea supus era, îndărătnic de supus. Nici aşa nu e bine! Omul făcu cum făcu şi-şi ajută cu bine, cu rău; Ioanea însă rămase iarăşi pe jos, aşa, pe drum, nici încoace, nici încolo.

Ca vai şi amar de el I nu ştia ce să facă. Apucă o cale pe care nu o cunoştea, crezând că va ajunge cu ea tocmai acasă. Şi iarăşi a mers şi a trecut codru şi poiană, multă vreme a mers şi tot s-a dus, până ce abia îl mai purtau picioarele.

Astă dată găsi un sat într-o poiană frumoasă, iară lângă sat întâlni un om care păştea o turmă de oi.

— Bună ziua, bădică.

— Să creşti mare, nepoate!

Din vorbă în vorbă, mai una, mai alta… scurt şi bine, Ioanea spuse omului de la început până la sfârşit cum a fost şi câte a păţit, iară omul se bucura de el, fiindcă tocmai avea trebuinţă de un ciobănel care să-i mai poarte turmuliţa de oi la iarbă, s-o ducă la adăpat şi să îngrijească de ea, ca să nu se amestece cu alte turme, deoarece minunat fel de oi erau, şi nicidecum n-ar fi voit ca să strice soiul. Aşa oi se zice că nu mai erau decât la un împărat vestit, de la care omul nostru a fost căpătat un miel de prăsilă. Erau adică oi… putem şti cum au fost când erau din sămânţă împărătească.

Destul că şi Ioanea s-a bucurat fiindcă se vedea iarăşi la noroc bun. Făcură dar înţelegere, şi Ioanea Mamei rămase ciobănel.

— Apoi să paşti oile cât e ziua de lungă, să le adapi în vale, iar când vezi că se întunecă să le mână la stână. Dacă vei vedea că e frig, tu fă foc la gura stânei şi te încălzeşte; iară pentru ca oilor să nu le fie frig, tu le bagă şi pe ele în

stână.

Aşa grăi omul; iar Ioanea zise că întocmai are să facă.

Cât a fost ziua de lungă, Ioanea umbla în urma oilor; când i se făcu sete, se duse cu ele la adăpare, iară când începu a se întuneca, le mână la stână.

Minunat lucru mai era stâna asta I Ioanea n-a mai fost văzut stână. Era giur împregiur îngrădit cu nuiele; gardul era acoperit cu o streaşină de trestie, pentru ca să nu-l strice ploaia, iară la un loc a fost rămas o gaură, asupra căreia sta pe nişte stâlpi un acoperiş de trestie.

— Asta o să fie gura stânei I grăi Ioanea, îmbucurat de înţelepciunea sa.

Simţind dară că e frig, se puse şi făcu foc tocmai în gaură, subt acoperământul de trestie. Era bun lucru focul, şi Ioanea se încălzea. Îşi aduse apoi aminte că stăpânul său a fost poruncit că, pentru ca nici oilor să nu le fie frig, să le bage şi pe ele în stână. Nu înţelegea cum să le fie lor mai cald în stână decât afară; făcu însă precum i s-a fost zis. Apucă dară berbecul cel mai frumos, care purta balanga cea mare, şi îl vârî prin gaură în stână. Dar lucru pociţi în gaură ardea focul; berbecele se pârjoli, încât nu mai rămase lână pe el.

— Aha I acum înţeleg! strigă Ioanea îmbucurat şi mai mult decât odinioară. Adică oile trec prin foc, pentru ca să nu le fie frig. Şi simţindu-se că face bine, el vârî una după alta toate oile în stână.

Odată văzu că s-a aprins gardul şi streaşina şi acoperişul de la gura stânei, s-au aprins şi ardeau încât era minune mare. Ioanea Mamei rămase uimit. Aşa lucru n-a mai văzut, şi foarte bine îi părea că oilor n-are să le mai fie frig în mijlocul focului. Privea dar mulţumit la treaba ce a făcut. Ar fi dorit numai să vie stăpânul său, pentru ca să-i poată zice: „Vezi că mă pricep şi eu la păstorit!” Tocmai

aşa a şi fost. Stăpânul său şedea acasă la masă şi mânca nişte pâne cu ceapă, fiindcă era tocmai zi de post. Odată priveşte afară şi vede foc mare sus pe deal. Priveşte mai înadins şi vede că este în preajma stânei sale. Nu-i miroase a bine. Iese afară cu bucata în gură… pleacă… merge… dămai iute… începe să fugă… în suspendeal… tot mai sus… în sfârşit, soseşte fără suflare.

Hai! hai! să vezi acum lucru!… Stâna dată pârjol, oi din viţă împărătească fripte şi coapte una ca şi cealaltă, încât parcă sunt pepeni copţi… Apoi e mult, prea mult e… Rău a făcut Ioanea şi să mulţumească lui Dumnezeu c-a putut scăpa cu o bătaie bună.

Aşa e, zău, aci! Omul meu cel bun, necăjit şi amărât şi mânios precum era, apucă pe păstorul iscusit şi ţi-l bătu-bătu, încât poate îl şi ucidea dacă Ioanea nu avea norocul să scape din mâinile lui.

Iară după ce a scăpat, Ioanea şi-a luat picioarele în cârcă şi mi ţi-a tulit-o la sănătoasa, încât nici n-a privit înapoi până ce nu s-a văzut în codru.

Ei! apoi ce să-i faci?! Aşa o paté omul fără de capăt. Dacă s-ar fi purtat bine, acum ar sta acasă şi ar mânca colac cu lapte.

A mers Ioanea şi a umblat mult timp prin codru – şi în dreapta, şi în stânga, şi înainte, şi înapoi, şi cruciş, şi curmeziş – tot a umblat, bietul de el, ca să dea de vreo cale care-l va duce acasă… Flămând era şi îi era sete, încât sorbea rouă de pe frunze şi mânca gogoşii şi ghinda ce găsea pe pământ… Apoi era obosit şi amărât şi îngrozit… şi vai şi amar de omul care a pierdut calea prin codru… Da! încât îţi vine să plângi când te gândeşti la el… Dar de cale tot n-a putut da.

Aşa s-a făcut noapte, şi noaptea I-a prins în codrul fioros. I se ridicau perii în vârful capului şi se îngrozea de-i furnica prin vine când auzea lupii şi urşii şi fel de fel de

fiare sălbatice urlând şi mişunând în apropierea lui. Acum nu mai era chip să scape.

Îndată văzu un copac gros, şi în copac o gaură destul de mare pentru ca să încapă prin ea. Merse la copac şi văzu că e scorburos. Acum era bine. Se ascunse aici, ca nu cumva să-i deie fiarele de urmă şi să-l mănânce.

Şi foarte bine îi părea când se văzu pus bine în aşa chip, încât nici nu mai era mâhnit... Era însă cam flămând. Dar când scapă omul de la primejdii mari, nu se mai gândeşte la nevoile mici.

A dormit Ioanea de obosit ce era, şi tocmai se visa că este acasă şi mănâncă nişte păsat cu lapte dulce, când deodată... puf!... duri... tronc!... aude o împuşcătură şi se trezeşte speriat.

Ce era? câţiva paşi de la el s-au fost adunat vreo doisprezece tâlhari din cei mari, adică tâlhari de codru şi groaznici, cu căpitanul lor, au fost făcut foc, frigeau un bou şi tocmai desfundaseră o bute cu vin bun... erau adică să facă ospeţie.

Când văzu Ioanea Mamei boul în frigare, începu să i se facă poftă de mâncare. Era, Doamne, flămând încât îi venea să se facă cariu şi să înceapă a roade în copac. Ludul de el, nepăţit precum era, nu ştia ce grozav fel de oameni sunt tâlharii; ieşi din scorbură şi se duse la ei.

Nu făcea bine! Cu tâlharii nu e de glumit! Ioanea spuse că ar mânca şi el ceva. Tâlharii se înholbară cu toţii la el, apoi scoaseră cuţitele şi săbiile şi începură a le ascuţi ca până ce zici una... două, să-l taie bucăţi şi să-l ucidă... Aşa sunt tâlharii. Mult nu se sfătuiesc.

— Staţi, măi! grăi unul dintre dânşii. D-apoi dacă băiatul ăsta ne poate fi de folos!

— Ce folos? întrebă altul.

— Poate este al şeptelea la părinţi şi atunci ne găseşte iarba fiarelor, zise tot cel de mai nainte.

— Aşa-i! aşa-i! strigară cu toţii.

Întrebară dar pe Ioanea, şi Ioanea le spuse, iară ei afară din seamăn se bucurară când înţeleseră că Ioanea într-adevăr e al şaptelea între şapte.

Era anume că tâlharii au fost prins de veste, că împăratul a căpătat o grozăvie de bani tot în aur de la un neguţător care i-a fost dator de multă vreme, şi ar fi dorit foarte oamenii răi să fure această comoară. împăratul a fost pus-o însă într-o visterie cu şepte uşi ferecate, fiind pe fiecare uşă câte şapte lacăte împărăteşti făcute cu multă iscusinţă, pentru ca nimeni să nu poată intra. Era adică treabă împărătească şi chibzuită cu multă socoteală! S-au dus dar tâlharii la o vrăjitoare ca să le dea învăţătură şi farmec puternic spre a putea trece peste lacătele împărăteşti şi prin uşile ferecate. Şi vrăjitoarele le-a fost spus că acele lăcate numai cu iarba fiarelor se pot deschide, o iarbă pe care numai al şaptelea între şapte, fiind încă copil nevinovat, o poate găsi strălucind pe câmpul întins în zorile de zi printre celelalte ierburi, Cine are iarba asta îşi taie degetul şi o pune în tăietură lăsând-o până la Lămăduire, ca să rămâie în deget. Apoi pe orice fier ar pune acest deget, fierul, fie lacăt, fie zăvor, lanţ şi orice tărie, se supune şi se desface.

Pentru tâlhari asemenea iarbă nu e numai iac-aşa… ceva ca să fie. E lucru mare şi de mare preţ. Ei ospătară deci pe Ioanea şi îi făcură pat moale, ca să poată dormi bine. îi spuseră însă că-l vor ucide dacă nu le va găsi iarba fiarelor. Bietul de Ioanea toată noaptea se visa căutând firul de iarbă.

În crepetul zorilor tâlharii treziră pe Ioanea şi îl trimiseră la căutat de fir de iarbă.

Ioanea se puse în patru picioare, şi cum privi îndelungul poienii peste firele de ierburi, îndată văzu pe una strălucind. Asta era, care era. Tocmai iarba fiarelor.

Era între tâlhari unul chior de un ochi. Acesta a fost închis în temniţele împărăteşti şi a fugit cu fiare cu tot. Lanţul i-a fost pilit în urmă, dar cătuşile erau de un fier anume împărătesc, pe care foc nu-I topeşte şi pilă nu-l zgârie. Ioanea puse firul pe cătuşă şi… ţine!… cătuşa căzu deschisă la pământ.

— Aha! noroc să ai, nepoate, că mă scăpaşi de o greutate! grăi tâlharul, şi era foarte îmbucurat când îi venea să grăiască asemenea cuvinte.

Când însă căpitanul luă firul de iarbă de la Ioanea, pentru ca să deschidă şi cealaltă cătuşă, în zadar se trudi, căci firul nu i se mai supuse. Vrăjitoarea nu le-a spus că firul numai aceluia se supune căruia ursitele i-au făcut parte să-l găsească.

Şi au văzut tâlharii că nu e folos de iarba fiarelor, şi după ce au văzut, grozav s-au mâniat, iară după ce s-au mâniat, au ridicat cuţitele şi săbiile ascuţite ca să ucidă pe Ioanea.

— Staţi! strigă chiorul. Aţi zis că nu-l ucidem dacă ne va găsi iarba. A găsit-o. Ca oameni de vorbă, să nu-l ucidem!

Nici nu l-au ucis, deoarece tâlharii sunt oameni de vorbă: bine, rău, precum au zis, ei fac. Fiind, însă, că se temeau că Ioanea îi va spune oamenilor, au găsit altă cale spre a scăpa de el. Ce şi cum au făcut? Au luat pe Ioanea şi l-au pus în butoiul desfundat, apoi au înfundat butoiul, au bătut cercurile de fier pe el şi s-au dus. Rău, foarte rău a fost să facă astfel!

Aşa a ajuns Ioanea de la bine la rău şi de la rău la tot mai rău, până ce-l vedem înfundat într-un butoi de vin… Ce să mai zic de el?… Ei bine!… înfundat într-un butoi… aici se sfârşeşte… Ioanea începu să plângă, să se vaite şi tot să strige, până ce îl auziră lupii flămânzi şi grăbiră crezând că îl vor putea mânca…

Hei! Dar să se lingă pe bot! Ioanea era ascuns în butoi. Îndată ce simţi că lupii sunt aproape, el puse ochiul la gaura butoiului şi privi afară, apoi rămase tăcut.

Lupii au fost dat de rămăşiţele boului şi se băteau hălăoşi asupra ciolanelor. Unul dintre ei, care era mai mare şi mai mânios, apucă un ciolan şi se puse cu el tocmai lângă butoiul în care era Ioanea... Ioanea nici nu cuteza să răsufle. Îndată vede că coada flocoasă a lupului intră pe gaură în butoi. Ioanea se sperie.

Coada intră mai adânc... Ioanea se îngrozeşte. În sfârşit, lupul se hârgeşte o dată, dă îndărăt, coada intră de tot, încât atinge nasul lui Ioanea. Acum nu e bine!

Ioanea tresare înspăimântat, în spaima sa apucă cu amândoauă mâinile coada lupului şi ţine de ea cu toată puterea... lupul se sperie şi el şi o încaieră la fugă, trăgând butoiul după sine... Şi apoi să vezi lucru minunat! Hodoronc... tronc... dă de copaci... dă de deal... dă la vale... lupul fuge... butoiul după el... Ioanea ţine de coadă şi merge, încât e minune să-i vezi... Odată hodoronc... tronc... butoiul se izbeşte de un perete şi se sfarmă doagă... doagă... lupul fuge mai departe, iară Ioanea se trezeşte acasă, ţiind cu amândoauă mâinile de coada lupului, care s-a fost rupt din rădăcină. Aşa a păţit-o Ioanea Mamei.

Cine-o ştie mai departe, mai departe să o spună.

BĂIET SĂRAC

A fost ce-a fost, dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată o văduvă săracă de nici muştele nu stăteau la casa ei, şi văduva asta avea doi copii, un băiet şi o fată, băietul, băiet inimos, de scoate limbile din gura şarpelui, iară fata aşa de frumoasă, încât feciorii de împărat şi feţi-frumoşii de toate neamurile aşteptau cu nerăbdare să-i vie anii pentru ca să se ducă să o peţească.

Când fata împlini vârsta de şasesprezece ani, se-

ntâmplă şi cu ea ce se întâmplă cu toate fetele frumoase şi veni un zmeu de o răpi şi o duse departe, pe celălalt tărâm.

De aici înainte văduva ţinea la băietul ei de o sută şi de o mie de ori mai mult decât mai nainte, fiindcă era singurul ei copil şi singura bucurie ce-i mai rămăsese în lumea asta; ea-l păzea cum îţi păzeşti lumina ochilor şi nu l-ar fi lăsat să se depărteze nici măcar un pas de la dânsa. Însă oricât se bucura de dânsul, era nemângâiată şi mereu tristă, fiindcă, de! băiet e băietul, dar şi fata e fată, mai ales când e frumoasă.

Văzând întristarea maicii sale, băietul strângeamereu la putere în inimă şi aştepta numărând zilele ca să se facă mare, pentru ca să ieie lumea în cap şi să se ducă să-şi caute surioara-rumeioara pe drumuri neumblate şi cu spini presărate.

Împlinind vârsta de optsprezece ani, el îşi făcu opinci de viţel cu talpa de oţel, se duse la maică-sa şi-i grăi:

— Maică! cu un mai am loc de odihnă, nici ceas de tignă câtă vreme te văd pe tine aşa de tristă şi deperită, dusă mereu cu gândul la soră-mea; m-am hotărât să plec în lume şi să nu mă mai întorc decât cu veste de la dânsa. Oi găsi-o, n-oi găsi-o, am cel puţin un gând de nădejde, pe care ţi-l las şi ţie, ca să te mângâi cu el.

Auzind nişte vorbe ca aceste, văduva îşi călcă pe inimă, îşi călcă şi nu prea, şi-i răspunse:

— Bine, fătul meu, copilul meu: fă cum. te poartă gândul şi inima, şi dacă te-i întoarce, o să te mai văd, şi dacă nu te-i întoarce, n-o să te plâng, fiindcă lungă-i calea în care pleci, şi oricât ai sta, tot mai rămâne nădejdea că te-i întoarce.

Grăind aceste, ea îi făcu trei azime cu laptele ei, una de făină, alta de tărâţe şi a treia de cenuşă din vatra casei. Băietul puse azimele în traistă, luă „ziua bună” de la maică-sa şi plecă în lume, ca un băiet sărac pentru care

toate căile sunt deopotrivă de lungi, toate drumurile deopotrivă de largi şi care nu ştie încotro să o ieie.

El se opri la portiţă, privi o dată la răsărit, apoi la apus, la miazănoapte şi la miazăzi, luă după aceea un pumn de prav de sub pragul uşii şi-l aruncă în vânt: încotro duse vântul pulberea uşoară, într-acolo îşi croi şi el calea.

Şi se duse Băiet Sărac, se duse, mereu se duse, merse, mereu merse, mai departe şi tot mai departe prin ţări multe şi bogate, până ce nu ajunse la un pustiu pe care nici iarba nu creşte, nici apa nu izvorăşte. Acolo el se opri şi scoase cele trei azime din traistă.

El începu pe cea de făină, fiindcă asta era rea mai inimoasă.

Şi cum îmbuca, puterea-i creştea şi setea i se stâmpăra.

Şi iar se duse Băiet Sărac şi tot se duse peste pustiul cel întins zi de vară până-n seară, cale lungă să s-ajungă, până ce nu sosi la un codru mare, mare cât pustiul peste care trecuse, şi des şi întunecat şi părăsit chiar şi de vânturi.

Intrând în codrul ăsta, el zări la tulpina unui cap & C o babă bătrână, gârbovă şi zbârcită la faţă.

trăiet Sărac, care de atâta pustie de vreme nu văzuse faţă de om şi nu auzise grai pământesc, se bucură acum şi grăi vesel:

— Noroc bun, maică! Dar cum şi ce mai faci pe aici prin pustiul ăsta de codru?

— Bună să-ţi fie vorba I îi răspunse baba gemând. Iacă şi eu, ca vai de mine, cu bătrâneţele mele. Am venit să mă duc, şi acu nu mai pot merge fiindcă nu mă mai ţin picioarele.

Auzind aceste, lui Băiet Sărac i se făcu milă de babă şi se apropie de dânsa şi o întrebă de unde vine şi unde merge şi în ce treabă umblă. El nu ştia, biet, că asta e

chiar Mama Pădurii, care se ţine la marginea codrului şi le iese în cale celor ce rătăcesc prin aceste locuri pustii, ca să-i momească cu vorbe şi să-i piardă. Văzând-o aşa de slăbănoagă, el îşi aduse aminte de cele trei azime şi, parcă era să se întoarcă numaidecât, mâne, acasă, se gândi să-şi împartă merindea cu ea, ca doară va mai prinde la putere.

— Îţi mulţumesc, îi răspunse Mama Pădurii, care avea alt gând cu el, dar vezi că n-am dinţi cu ce să-ţi amestec azima uscată. Dacă vrei să-ţi faci o pomană cu mine, ia-mă în spinare şi mă du, că nu stau decât aci prin apropiere.

— Ia gustă numai, grăi băietul, care voia să-şi arate toată bunătatea inimii, să vezi, că numai foamea te-a făcut să rămâi leşinată, şi dacă nu te ajuţi cu asta, te duc precum ai cerut.

Gând Mama Pădurii văzu azima cea de făină albă, ea începu să o privească cu poftă: aşa era de nu ştiu cum, încât nici chiar Mama Pădurii nu se putea stăpâni să nu îmbuce o dată din ea.

Şi cum îmbuca, inima i se îmblânzea. După ce îmbucă de trei ori, ea se simţi om ca toţi oamenii, cu inima dreaptă şi cu sufletul milos.

— Află, fătul meu, îi zise ea, că eu sunt Mama Pădurii şi că te ştiu prea bine cine eşti şi de unde vii şi-n ce cale ai plecat. Mare treabă e asta, mare lucru ţi-ai pus de gând, fiindcă soră-ta se află tocmai pe celălalt tărâm, unde om pământean nu poate să străbată decât numai într-un singur chip.

— Şi care-i acela? întrebă cu nerăbdare Băiet Sărac.

Mama Pădurii se uită cu înduioşare la el.

— Nu te sfătuiesc să te apuci de asta, îi zise ea, fiindcă ar fi pagubă de tânăreţele tale. Dar cine ştie, poate că vei fi având noroc!… Te văd că eşti bun la inimă, şi omul cu inimă bună multe poate să scoată la capăt, apoi te ştiu

că n-ai odihnă până ce nu vei da de dânsa. Să ştii dar că departe de aici, după ce vei mai fi trecut încă şase codri şi şase pustiuri, la margine-a codrului de al şaptelea, care se întinde tocmai pe marginea tărâmului ăstuia, se află o babă bosoarcă, şi baba asta are o herghelie, iar în herghelie se află un cal năzdrăvan, care te poate duce pe celălalt tărâm. Dar acest cal nu poate să-l capete decât acela care ştie să şi-l aleagă din toată herghelia după ce o va fi slujit pe baba aceea un an de zile.

Atât îi trebuia lui Băiet Sărac. El nu mai pierdu timpul: îi mulţumi babei pentru desluşire şi plecă drept înainte prin codrul cel des, fiindcă-i era lungă calea şi trebuia să se grăbească.

Şi se ducea Băiet Sărac cum se duce omul cuprins de gândul bun şi mergea cum se merge, ca s-ajungă şi să-i mai rămână şi vreme de a se întoarce. Cât s-a dus şi cât a mers, asta poate s-o ştie orişicine când se gândeşte cât a venit şi cât a umblat, pentru ca să treacă un singur pustiu până la un singur codru.

Iar când puterile îl părăseau, el îmbuca o dată din azimă, şi cum îmbuca, puterea-i creştea.

Când era să iasă din codrul al şaselea, trecând pe lângă un păriu cu apă limpede, el văzu un vespoi zbătându-se în valurile apei şi i se făcu milă de biata gânganie. El luă dar o creangă uscată şi o ţinu cu un capăt în dreptul vespoiului, ca să se pună pe ea şi să se ridice pe aripi.

Vespoiul ăsta era chiar matca vespilor din codrii aceia, şi văzându-se scăpat prin bunătatea lui, îi zbură pe umăr şi grăi:

— Oriunde te-i duce, norocul să-ţi fie tovarăş de drum. Ia scoate-mi, te rog, un păr de sub aripa dreaptă şi-l păstrează bine, fiindcă mai ştii de ce folos ţi-ar putea fi, şi când vei avea trebuinţă de mine, scutură părul şi am să viu la tine oriunde te-ai găsi pe faţa pământului.

Băiet Sărac luă părul, îl puse bine şi plecă mai departe.

Mai merse cât mai merse, şi sosi la un lac mare, iar la marginea lacului văzu un peşte zbătându-se pe uscat. I se făcu milă de biata fiinţă, în care abia mai rămăsese un pic de răsuflare; luă dar peştele şi-l aruncă în lac.

Peştele ăsta era chiar împăratul peştilor, cu solzii de Petre scumpe şi cu aripile de aur. El dete o raită prin lac, răsuflă de câteva ori, ca să-şi intrame puterile, apoi se întoarse la băiet şi grăi:

— Oriunde te-i duce, norocul să-ţi fie tovarăş de drum. Ia scoate-mi, te rog, un solz de sub aripa cea dreaptă şi-l păstrează bine, fiindcă mai ştii de ce folos ţi-ar putea fi, şi când vei avea trebuinţă de mine, scutură solzul, şi am să viu la tine, oriunde te-ai găsi cât ţin apele de pe faţa pământului.

Băiet Sărac luă solzul, îl puse bine şi plecă mai departe.

Mai merse cât mai merse şi, ajungând la pustiul de al şaptelea, unde iarba nu creşte şi apa nu izvorăşte, el găsi în drumul său o cârtiţă, pe care ziua o apucase pe drum şi acum dibuia ca vai de ea prin întunerec şi nu-şi putea găsi calea spre muşunoiul cu puii flămânzi, care nu era decât la o săritură de la dânsa. I se făcu milă şi de asta, o luă şi o duse lângă muşunoi.

— Oriunde te-i duce, îi răspunse şi cârtiţa, norocul să-ţi fie tovarăş de drum. Ia scoate-mi, te rog, o unghie de la piciorul drept şi o păstrează bine, fiindcă mai ştii de ce folos îţi poate fi, şi când vei avea trebuinţă de mine, zgârie pământul cu dânsa, şi am să viu la tine, oriunde te-i găsi pe faţa pământului.

Băiet Sărac luă unghia, o puse şi pe asta bine şi iar îşi urmă calea mai departe peste pustiul cel nesfârşit, spre codrul nevăzut de la marginea tărâmului acestuia.

Cele zile s-a dus şi câte nopţi a stat prin acest pustiu, asta numai bunul Dumnezeu o ştie; destul că într-o bună dimineaţă, trezindu-se din somn, el a văzut departe, departe, parcă pe altă lume, o zare de lumină, cum ar fi bunăoară un foc ce şi-l fac ciobanii la gura stânei. Acolo era cuibarul fărmecătoarei celei cu herghelia de cai năzdrăvani.

Mult s-a bucurat Băiet Sărac când se văzu aşa de aproape de sfârşitul lumii, şi bucuria lui nu încetă decât a treia zi de cu seară, când sosi la casa fărmecătoarei.

Era, Doamne, în mijlocul pustiului, drept în preajma codrului pierdut în zarea amurgului, o câmpie întinsă, acoperită cu iarbă verde şi brăzdată de scursorile izvoarelor cu apă limpede, iar în mijlocul câmpiei se ridicau o mulţime de ţepe înalte, şi-n „fiecare ţeapă era câte o căpăţână de om; coliba fărmecătoarei se afla tocmai la mijloc, între ţepe, cu un plop înalt înaintea ei, şi cu doauă sălcii, sădite una la dreapta, şi alta la stânga colibei.

Care va să zică, drept avea Mama Pădurii: aci nu mergeau trebile pe glumite.

Băiet Sărac îşi luă inima în dinţi şi se apropie ca să intre în colibă ce părea pustie în mijlocul pustiului.

Baba şedea în tinda casei pe un scaun cu trei picioare, înalt şi răzghiat, iar înaintea ei era o căldare mare, pe nişte pirostrii mari puse deasupra unui foc mare, care ardea fără ca să facă fum, în mână baba ţinea fluierul de la piciorul unui uriaş, cu care amesteca farmeciledin căldare. Când Băiet Sărac îi zise” bună seara”, ea îl privi lung de sus până jos, apoi grăi:

— Bine ai venit, voinice! De mult te aştept, fiindcă de mult îmi ţiuie căldarea asta şi-mi spune mereu că ai pornit pe drum ca să vii la mine.

Băiet Sărac se bucură prea mult de buna primire, fiindcă baba nu-i părea de loc a scârbă, ci îl privea cu

dragoste şi-i grăia cu glas de blândeţe. Se bucura şi ea c-a mai putut să puie mâna pe un om, deoarece împrejmuirea de ţepe cu căpăţâni de om o apăra de Ielele care nu puteau să străbată printre ţepe şi mai era încă o bucată, aşa, chip de vreo trei căpăţâni, încă neîmprejmuită.

După ce se tocmiră ca Băiet Sărac să păzească timp de un an de zile herghelia şi să capete drept simbrie calul pe care şi-l va alege, iar dacă va pierde herghelia, să-şi dea căpăţâna în mâna fărmecătoarei, babit bătu încă o ţeapă în pământ, puse căciula voinicului în ţeapă, apoi Băiet Sărac mâncă ceva, ca să nu iasă flămând cu herghelia la păşune.

În vreme ce băietul mânca, baba scoase iepele fătătoare în dosul colibei şi începu să le bată cu fluierul de la piciorul uriaşului, poruncindu-le ca nu cumva să bea peste noapte apă, nici să lase pe ceilalţi cai să beie, fiindcă apa din izvoarele de pe câmpia aceea avea darul de a te adormi, şi baba voia ca herghelia să pască peste noapte.

Băiet Sărac n-o ştia aceasta.

Ieşind cu herghelia la păşune, el simţi că-l apucă o sete de acele care te goneşte să mergi de dimineaţă până seara, ca să dai de o picătură de apă; se puse dar lângă un izvor şi beu ca să-şi stâmpere setea, şi cât beu, el şi adormi pe loc.

Gând se trezi în amurgul zilei a doua din somn, ia herghelia dacă ai de unde; nu era ca-n palmă! N-ai decât să te gândeşti că-i era căciula pusă în ţeapă, pentru ca să înţelegi cât de mare trebuia să-i fie deznădăjduirea. Dar se uita şi se uita în toate părţile, fără ca să vadă măcar o urmă de cal, şi zorile de zi se revărsau, şi el stătea ca vai de el, nemaiştiind încotro s-o apuce. Acum el îşi aduse aminte de ajutorul pe care-l dăduse vespoiului, şi se gândi că vespoiul, zburând iute, ar putea să-i afle herghelia şi să-i aducă ştire despre ea; luă dar părul cel de sub aripa vespoiului şi-l scutură. Cât te-ai gândi, şi nu te-ai gândi, se

auzi din toate părţile o bâzâitură care creştea, mereu creştea, de parcă era să se prăpădească lumea. Veneau, Doamne, tot vespi peste vespi, roiuri peste roiuri, cete mari, nori întregi de viespi, unii mai mari şi alţii mai mici, toţi gata să deie o raită împregiurul pământului şi să împlinească poruncile lui Băiet Sărac.

— Să n-ai grijă, grăi matca vespilor, că dacă e pe faţa pământului, ţi-o aducem mai nainte de a se fi ivit soarele pe cer.

După aceea iar se făcu tăcere împregiurul lui Băiet Sărac, fiindcă vespii zburară în toate părţile şi se răzlăţiră pe faţa pământului. Nu trecu mult, şi iată că se ivi în depărtare un nor de prav, care venea în ruptul capului spre câmpia întinsă la mijlocul pustiului, şi zbura herghelia gonită de vespii ţepoşi, încât se cutremura pământul sub copitele ei.

Băiet Sărac le mulţumi vespilor pentru ajutor, apoi se întoarse cu herghelia acasă, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic.

Baba se uită cam chiorâş la el, zise că e bine şi începu să bată din nou iepele fătătoare, poruncindu-le să se ascundă la noapte mai bine.

De cu seară Băiet Sărac nu voi să mănânce nimic, crezând că de mâncările fărmecătoarei i s-a făcut noaptea trecută o sete aşa de neastâmpărată, dar ieşind cu herghelia la păşune, îndată ce văzu izvoarele cele limpezi, iar începu să-l ardă şi să-l mistuie setea, şi oriunde mergea, apa se scurgea pe sub picioarele lui. În cele din urmă el nu se mai putu stăpâni, ci, puindu-şi nădejdea în ajutorul viespilor, iar se puse lângă un izvor şi cât beu, şi adormi pe loc. Dar acum se trezi mai târziu decât noaptea trecută, fiindcă mai târziu adormise, mai târziu scuturâ părul luat de sub aripa vespoiului şi mai târziu se iviră roiurile de vespi, ca să caute şi să aducă herghelia.

Ce să vezi însă? Nu trecu mult, şi iată că roi cu roi se întoarse, aducând fiecare ştirea că nu-i herghelia, că pe faţa pământului nu se află, ci trebuie să se fi pripăşit pe undeva prin fundul mării. Iar soarele era aproape de răsărit.

Băiet Sărac luă dar solzul, îl scutură şi deodată se ivi în izvorul de la picioarele lui o spuză de peştişori, care umplură toate scursorile şi începură să-l întrebe ce doreşte şi care-i porunca. El le spuse ce-i şi cum, şi deodată se puseră în mişcare toate apele, râuri, lacuri şi mări, iar vespoii porniră spre ţărmuri nemăsuraţi, ca în clipa când va ieşi herghelia gonită de peşti colţoşi, s-o apuce şi s-o gonească mai departe.

Băiet Sărac abia mai avu timp să-şi adune herghelia şi să se întoarcă acasă, când iată că răsări şi soarele.

Baba se uită necăjită la el, îi zise şi astă dată că e bine şi le dete iepelor fătătoare o bătaie şi mai straşnică, fiindcă anul era de trei zile, şi dacă nici noaptea asta nu se ascundeau bine, voinicul putea să-şi ceară simbria.

Asta o ştia şi Băiet Sărac. Gând ieşi dar cu herghelia la păşune, el începu să mănânce din azimă, şi de câte ori îmbuca, puterea-i creştea şi setea i se stâmpără, însă de câte ori vedea izvorul ori auzea scurgându-se apa peste petricele, iar i se făcea sete şi aşa mâncă toată azima cea de făină. Ar fi avut acum să se apuce de cea de tărâţe, însă nu se îndura de ea, fiindcă-i era lungă calea şi se temea ca nu cumva să rămâie fără merinde. El îşi puse dar şi astă dată nădejdea în ajutorul viespilor şi al peştilor, se puse lângă un izvor, şi cât beu, şi adormi pe loc.

Gând se trezi era ziuă ca ziua, numai că soarele nu se vedea încă.

El scutură părul, dar vespii veniră cu ştirea că herghelia nu-i pe faţa pământului; scutură solzul, dar peştii îi spuseră că ea nu se află nici subt ape; luă dar în

deznădăjduirea lui unghia cârtiţei şi zgârie pământul cu ea.

Acum să vezi minune!

Vespii bâzâiau în toate părţile, peştii scormoiau toate apele, iar cârtiţele începură să străbată prin pământ şi să-l brăzdeze, încât erau parcă să-l facă fărâmă-fărămiţă. Gând cele dintâi raze ale soarelui atingeau vârful plopului, de dinaintea colibii, herghelia trecea ca o ceată de năluci spre Băiet Sărac; când voia să intre în ape, o goneau peştii, când căuta să se ascundă în pământ, o alungau cârtiţele ghieroase, şi aşa trebuia să meargă precum o mânau vespii îndârjiţi.

Băiet Sărac mulţămi de ajutor şi se întoarse tocmai când soarele răsărea la colibă.

Baba privi mânioasă la el şi nu mai zise nimic.

Dar acum era acum.

Anul era împlinit, şi Băiet Sărac începu a se scărpina la ureche, fiindcă nu ştia pe care dintre caii din herghelie să şi-l aleagă.

Aşa o paté omul grăbit. Mama-Pădurii ar fi putut, poate, să i-o spună şi asta: numai dacă n-ar fi părăsit-o aşa de in pripă.

Acum el porni la noroc. Ş-apoi se gândea că, oricum ar nimeri, de pagubă tot nu rămâne, fiindcă orişicum la cale lungă tot e mai bine călare decât pe jos, şi-i văzuse caii babii în fugă şi ştia că sunt cai, toţi cai, nu mârţoage. El trecu dar prin herghelie, şi cum trecu, dete de un mânz răpciugos, de care i se făcu milă, fiindcă-l vedea aşa de negrijit, dar nu-i venea să-l ieie tocmai pe ăsta. Însă oricât se sucea şi se-nvirtea, tot la ăsta se oprea, fiindcă prea era milos de felul lui şi îşi zicea că dacă nu poate să facă vreo treabă mare, îşi face cel puţin pomană cu un biet de dobitoc.

„Mai ştii, îşi zise el, dacă-l piepteni, îi perii şi-l ţeseli,

te pomeneşti că iese cal bun din el!”

El alese dar pe acesta şi se hotărî să mai fure drept adaos şi traista în care se aflau pieptenele, peria şi ţesala, ca să aibă cu ce să-şi grijească calul.

Baba se făcu verde-cătran când auzi că şi-l alege pe ăsta, fiindcă ăsta era ăla. Dar ce putea să-i facă? Trebuia să se ţie de vorbă. îl mai sfătui să-şi aleagă altul mai bun, îi mai spuse că o să răinâie fără de el, şi că pentru slujbă bună i se cuvine simbrie bună, dar în cele din urmă i-l dete.

Însă baba tot babă bosoarcă era, şi îndată ce Băiet Sărac încălecă, luă „ziua bună” şi plecă, ea se duse la căldarea cea mare, dete căldarea jos şi încălecă pe pirostrii, apoi, prefăcându-şi faţa şi făptura, plecă cu iuţeala blăstemului în urma lui, ca să-l ajungă, să-l piardă şi să-şi ieie calul.

Băiet Sărac simţi că vine în urma lui ce vine şi începu să-i deie pinteni calului.

— Degeaba mă grăbeşti, îi răspunse calul, că noi tot nu putem să ne întrecem cu ea câtă vreme nu vom fi ieşit din împărăţia ei. Dar aruncă pieptenul în urma ta, ca să-i pui o pedecă în cale.

Băiet Sărac ştia acum c-a nimerit bine când a ales mânzul cel răpciugos. El scoase dar peptenele din traistă şi-l aruncă în urma sa, iar din peptene se făcu un gard lung şi înalt, peste care bosoarca nu putea să treacă, ci trebuia să-l ocolească şi să piardă astfel din drum.

— Aruncă peria, grăi calul după ce simţi din nou tropotul pirostriilor în apropierea sa.

Băiet Sărac aruncă peria, şi din ea se făcu un stuf des şi întins, prin care baba nu putea să străbată decât gâfăind şi cu chiu, cu vai.

— Aruncă ţesala, grăi calul de a treia oară.

După ce aruncă ţesala, Băiet Sărac privi în urma sa şi

văzu o pădure de cuţite şi de săbii, iară pebaba opintindu-se a trece printre ele şi sfâşiindu-se în bucăţi mărim le-mărunţele.

Ajungârul la codrul de al şaptelea, unde se st irşea împărăţia bosoarcei, mânzul cel răpciugos se t-culură o dată, şi pe nesimţite se prefăcu într-un frumos cal înaripat, cum nici mai iiainie de aceea, nici după aceea n-a mai fost altul.

— Acum ţine-te bine, îi zise calul, fiindcă am să te duc cum nu s-a mai dus voinic de pe tărâmul ăsta pe celălalt, căci am şi eu o soră acolo şi pe ea mă duc s-o caut.

Băiet Sărac era ameţit de răpeziciunea cu care trecea peste codru şi se slobozea în urmă spre tărâmul celălalt prin o largă deschizătură de la cealaltă parte a codrului. Gând îşi veni în fire, el se afla faţă-n faţă cu calul său, care se scutură o dată, acum de a doua oară, se prefăcu într-un făt-frumos cu plete lungi şi grăi:

— Oriunde te-i duce, norocul să-ţi fie tovarăş de drum, că m-ai scăpat de farmecele în care am fost cuprins de Mama-Pădurii. Află că eu sunt feciorul împăratului Roşu şi am pornit să caut pe sora mea, dar la marginea unui codru am găsit pe Mama-Pădurii, care mi se plângea că nu mai poate merge şi m-a rugat s-o duc în spinare, iar după ce mi s-a făcut milă de ea şi am primit să mă încalece, m-a prefăcut în cal şi mi-a ursit ca tot cal să rămâi până ce nu i se va face milă unui voinic de mine şi nu mă va încăleca pentru ca să-l trec pe tărâmul ăsta, unde iarăşi am să mă fac ce am fost.

Grozav îi părea de bine lui Băiet Sărac fiindcă nu mai era singur. El luă azima cea de tărâţe, o rupse în doauă şi-i dete jumătate din ea feciorului de împărat, ca să fie fraţi de cruce şi amândoi purtaţi de acelaşi dor.

Feciorul de împărat gustă din azimă, şi cum îmbuca, puterea-i creştea şi dragostea i se întărea.

Ei îşi spuseră fiecare păţeniile şi plecară drept înainte.

Departe, departe, tocmai în fundul lumii de pe celălalt tărâm, se vedeau nişte curţi nalte şi strălucite: astea trebuiau să fie curţile zmeului.

Lumea de pe celălalt tărâm era frumoasă, încât să tot treci prin ea, plină de lumină, de verdeaţă, de flori, de pasări cu pene frumoase şi de fiare blânde şi vesele. Şi în lumea asta omul nu îmbătrânea niciodată, ci rămânea mereu aşa cum a intrat în ea, fiindcă nici nu erau zile, soarele nici nu răsărea, nici nu apunea, ci era mereu lumină venită aşa din senin. Dar zmei nu se vedeau nicăiri, şi cei doi fraţi de cruce mergeau în calea lor nesupăraţi de nimeni.

După ce se duseră cât merge un om trei zile de-a rândul, ei sosiră la curţile cele frumoase şi se opriră în faţa lor, fiindcă erau frumoase, de tot frumoase, cu turnuri înalte, cu ziduri de piatră moale ca şi catifeaua şi acoperite cu lespezi de zăpadă uscată la soare.

Dar ele păreau deşerte şi părăsite.

Băiet Sărac şi feciorul de împărat intrară, trecură prin toate casele cele pline de fel de fel de scumpeturi şi, negăsind pe nimeni, ei deteră cu socoteală că zmeul va fi ieşit la vânătoare şi se hotărâră să-l aştepte. Ei se mirau însă că nu găsesc surorile lor aici.

Întinzându-se fiecare pe câte un divan de cele frumoase, ei se deteră la odihnă, când deodată tresăriră amândoi şi rămaseră uimiţi de ceea ce auzeau.

Era, Doamne, o cântare duioasă de mişca şi pietrele şi te simţeai ca-n altă lume când o auzeai, şi era un glas de femeie.

Băiet Sărac şi feciorul de împărat nu prea ascultară mult, ci săriră în picioare şi grăbiră într-acolo de unde le venea cântarea.

Iată ce văzură:

La o parte a curţilor era un turn de sticlă, iar în turn şedea o fată şi torcea şi cânta şi plângea, iar lacrămile ei, cum cădeau, pe dată în mărgăritare se prefăceau. Şi era aşa de frumoasă fata asta, încât doi oameni dac-ar fi fost pe lume, ei s-ar fi omorât pentru dânsa. Şi cum o văzură cei doi feţi-frumoşi, rămaseră neclintiţi şi privind cu dor la dânsa, iar fata încetă de a mai toarce, de a mai cânta şi de a mai plânge şi privi cu mirare la dânşii.

Dar asta nu era sora nici unuia dintre dânşii, şi cum te pomeneşti că e omul, Băiet Sărac credea că e sora feciorului de împărat, şi feciorul de împărat că e sora lui Băiet Sărac.

— Eu rămân aici, grăi Băiet Sărac, iar tu te du de scapă pe sora mea, ca să ţi-o iei de nevastă.

— Ba eu rămân aici, îi răspunse feciorul de împărat, şi tu te du de scapă pe soră-mea, fiindcă eu am s-o iau pe asta de nevastă.

Acum era acum 1 Înţelegând că fata cea frumoasă nu-i este soră nici unuia dintre dânşii, feţi-frumoşii puseră mâna pe săbii, gata de a se tăia cu ele, cum se taie oamenii când ajung la împărţeală.

— Ia staţi, grăi fata cea frumoasă, şi nu vă pripiţi. Cercetaţi mai cu dinadins, ca să vedeţi dacă sunt ceea ce vă par vouă ori nu sunt decât o părere. Eu sunt fata fără de trup, care nu voi căpăta trup în astă lume decât în ziua când zmeul mă va fi răpit de pe celălalt tărâm. Cum mă vedeţi acum, aşa voi fi, voi toarce, voi cânta şi voi plânge atunci, căci îmi voi aduce aminte de maică-mea, care toarce, cântă şi plânge, şi aşa torc şi cântă şi plâng surorile voastre, care au fost răpite de cei doi fraţi mai mari ai zmeului ce stăpâneşte curţile astea.

Auzind acestea, feţi-frumoşii voiră să plece, pentru ca să nu-şi mai piardă vremea pe drum.

— Staţi şi nu vă pripiţi, le zise iar fata cea fără de trup. Nu cumva socotiţi că-i veţi birui pe zmei aşa numai mergând şi venind? Mare treabă vă aşteaptă! Pe mine m-a pus zmeoaica cea bătrână aici ca să ţin mereu aprinsă pofta feciorului ei celui mai tânăr, fiindcă este dat ca toţi trei feciorii să-şi facă nunta deodată, şi cei doi fraţi mai mari le ţin pe surorile voastre, dar nu-şi pot face nunta cu ele decât după ce fratele lor cel mai tânăr mă va fi răpit pe mine. De câte ori se întoarce de la vânătoare, el se opreşte acolo unde staţi voi acum, se uită cu dor şi însetare la mine, apoi îşi găteşte armele şi-şi hrăneşte calul cu jăratec, dar tot nu poate să plece, fiindcă nu mi-au venit încă zilele. Rămâneţi dar aici, ca să-l biruiţi, pentru ca nu cumva, pe când voi umblaţi în drumuri, el să mă răpească şi să sosiţi prea târziu la surorile voastre. Dar băgaţi de seamă – le mai zise ea – că afară de curtea lui nu-l puteţi birui fiindcă e nevăzut. De aceea, când se întoarce acasă, el îşi aruncă buzduganul cu atila putere în poarta, încât pământul se cutremură şi zidurile se surpă, îngropind de vii pe oamenii pământeni ce s-ar fi aflând între ele. Dacă simţiţi dar în voi destulă putere ca să ţineţi porţile în lăţâni, încât ele să nu se zgăţie, când el va arunca buzduganul în ele, rămâneţi, altfel duceţi-vă în ştirea Domnului, că e pagubă de tinereţele voastre.

Băiet Sărac şi feciorul de împărat se uitară unul la altul, înţeleseră că aşa trebuie să fie şi hotărâră să rămâie.

În vreme ce Băiet Sărac se duse la porţi c-a să le ţină, feciorul de împărat îşi scoase sabia şi-l aştepta pe zmeu în mijlocul curţii. Se înţelege, asta nu era glumă. Nu trecu mult, şi deodată – zbâng! – se izbi buzduganul în porţile ferecate, încât credeai că are să se prăpădească lumea.

Băiet Sărac simţi că i se rup baierile inimii de greutatea cea mare şi că zidurile s-au mişcat din temelii şi sunt gata să se surpe, dar el le ţinea din ţâţânile porţii.

Văzând că curţile nu se surpă, zmeul se opri cam uimit în loc.

— Ce-i asta? zise el. Tare am slăbit de ieri până astăzi!…

Nici nu visa ce-l aşteaptă.

Deschizând apoi cam cu anevoie poarta, el nu-I băgă de seamă pe Băiet Sărac, ci înaintă drept spre feciorul de împărat, care stătea cu inima în dinţi la mijlocul curţii, fiindcă – de! – zmeul e zmeu, iar nu lele cu cătrânţă.

Şi să nu mai lungim vorba: ştim noi acum ce se întâmplă când zmeii dau faţă cu feciorii de împăraţi. Se încinseră la luptă. Însă voinic era feciorul de împărat, dar şi zmeul era cel mai tânăr între fraţii săi. Se tăiară cât se tăiară în săbii, iar după ce văzură că aşa nu se pot birui unul pe altul, se apucară la trântă, în vreme ce Băiet Sărac se opintea să ţină curţile ca să nu se surpe în capul lor.

Când văzu Băiet Sărac că-i slăbesc puterile şi că niciunul pe celălalt, el strigă tare:

— Strânge-l şi-l umflă, că nu mai pol!

Atunci feciorul de împărat îl strânse o dată pe zmeu cum se strânge, îşi adună toate puterile şi-l trânti la pământ, de-i pirăiră oasele şi rămase ameţit. Apoi, niciuna, nici alta, o luă la fugă şi ieşi pe poarta pe jumătate deschisă, strigând şi pe Băiet Sărac după dânsul. Zidurile se surpară şi curţile cele mari şi frumoase căzură prăbuşite peste zmeu, de-l îngropară cum am zice de viu. Nu mai rămase decât turnul cel de sticlă, care stătea acum deşert şi părăsit, fiindcă fata cea fără de trup perise din el în clipa când nu mai era cine s-o răpească de pe celălalt tărâm. Băiet Sărac şi feciorul de împărat mulţumiră lui Dumnezeu c-au putut pune treaba asta la cale şi plecară mai departe şi se duseră, tot se duseră, până ce nu ajunseră la curţile celui mijlociu dintre zmei.

Încă departe vedeau turnul cel de sticlă şi auzeau

cântecul cel de jale, iar inima lui Băiet Sărac bătea mai tare şi tot mai tare, fiindcă din ce se apropia, tot mai bine îşi aducea aminte de glasul surorii sale.

Gât ajunseră la curţile cele mari şi frumoase, ei intrară, şi cât văzură fata cea din turnul de sticlă, amândoi se răpeziră ca să spargă turnul şi s-o apuce în braţe.

Dar lucrurile nu mergeau aşa.

Fata din turnul de sticlă, care era în adevăr sora lui Băiet Sărac, privi cu mirare la dânşii, iar când Băiet Sărac îi spuse că a venit s-o scape din ghearele zmeului, ea îi răspunse că nu-l cunoaşte şi că fratele ei nu seamănă cu el nici la chip, nici la făptură.

Mare era întristarea lui Băiet Sărac când văzu că sora-sa nici nu vrea să ştie de dânsul, care a umblat prin atâtea pustii şi a trecut prin atâtea primejdii ca să străbată până la dânsa, dar încă mai mare i se făcu întristarea când ea începu a se plânge: ea se usucă de dorul zmeului, care vine în fiecare zi de o priveşte tot cu dor nesecat, o amână de pe o zi pe altă şi nu se cunună cu ea.

Dar de Băiet Sărac calea-valea, căci lui ea nu-i era decât soră; feciorul de împărat însă, când văzu fata şi-i auzi glasul şi-i înţelese tragerea de inimă pentru zmeu, se făcu nu ştiu cum, mânios mare minune.

— Ei 1 apoi dacă nu vrei să vii, te-om lua cu sila 1 zise el, gata să ieie toată curtea-n spinare şi să plece cu ea pe celălalt tărâm.

— Mai domol, grăi fata, că, dacă e vorba, n-am decât să scot un cui din peretele ăsta de sticlă, şi se surpă curţile în capul vostru. Mi-e milă însă de tinereţele voastre şi vă sfătuiesc să nu prea staţi mult pe aici, că vă pomeniţi cu logodnicul meu şi n-are cine să vă bocească.

Băiet Sărac scoase acum azima cea de cenuşă din traistă şi grăi:

— Soro! ia gustă din azima asta şi mai zi că nu-ţi sunt

frate.

Ea întinse mâna şi zidurile de sticlă se deţfăcură, iar după ce luă azima şi gustă din ea, simţi că e făcută cu laptele mamei sale şi o cuprinse un dor de casă încât să-i plângi de milă.

— Haideţi! zise ea grăbită, să fugim, că de ne găseşte aici, vai şi amar de capul vostru!…

Băiet Sărac o cuprinse în braţe şi o sărută, fiindcă îi era soră, iar feciorul de împărat o îmbrăţişă şi sărută şi el, fiindcă, de! era şi el frate de cruce cu Băiet Sărac.

Dup-aceea luară înţelegere să facă şi cu zmeul ăsta ceea ce făcuseră cu fratele lui. Mai aşteptară cât mai aşteptară, îl primiră pe zmeu cum se cuvine, îl răpuseră şi, mulţumind iar lui Dumnezeu c-au pus-o şi asta la cale, plecară mai departe, ca să scape şi pe fata cea de împărat.

Acum era însă acum! Fata de împărat odată cu capul nu voia să fie scăpată de dânşii, iar feciorul de împărat n-avea nimic la dânsul, niciun semn după care sora-sa să-l poată cunoaşte de frate al ei.

Degeaba-i spunea Băiet Sărac că dacă nu vine de voie bună, o vor lua cu silă, căci ea punea mâna pe cuiul cel primejdios şi nu era chip s-o îmblânzeşti.

Care va să zică, îşi făceau de cap, dacă-l aşteptau pe zmeu în curte, fiindcă doi erau, numai doi inşi, şi dacă unul ţinea curţile din ţâţânile porţii şi altul îl aştepta pe zmeu în mijlocul curţii, nu mai era cine să-i apere de cuiul cu pricina.

— Las pe mine! grăi Băiet Sărac, care, de când văzuse pe fata cea de împărat, se făcuse de tot, nu ştiu cum, mânios, mare minune. Ori eu pe el, ori el pe mine 1

Cum se vede, el luase hotărârea de a se prinde la luptă cu zmeul chiar în câmp deschis, unde nu poate să-l vadă, lucru nemaipomenit de când feţi-frumoşii se bat cu puii de zmei, fiindcă e greu să-l biruieşti pe un zmeu, dar

să-l biruieşti chiar pe nevăzute, la asta nu s-a gândit încă nimeni.

Feciorul de împărat şi cu sora lui Băiet Sărac se ascunseră într-un şanţ de lângă curţi ca să nu-i vadă zmeul, iar Băiet Sărac se puse tot ca până acum în poartă şi aştepta să-şi arunce zmeul buzduganul, pentru ca să fie silit a se apropia de dânsul, căci, nemaiavând buzdugan, nu mai putea decât sau să se bată în săbii, sau să se prindă la trântă.

Nici nu trecu mult şi – zbâng! – se izbi buzduganul în porţile ferecate; dar nici Băiet Sărac nu era motoflete, se izbi şi el din cealaltă parte, de ieşi cu porţi cu tot afară, lăsând curţile să se surpe în urma lui.

— Ieşi, dacă eşti viteaz, la faţa de masă! strigă el apoi, crezând că zmeul va răspunde ceva, ca să se deie de gol.

Dar zmeul simţea că şi-a dat de om şi nici nu gândea să vorbească, şi se apropie pe nevăzute şi scoase sabia şi dete o dată drept spre capul lui Băiet Sărac ca să i-l răteze, şi cum îl lovi, îi rupse falca în doauă.

Asta-l durea pe Băiet Sărac, dar tot îi părea bine fiindcă ştia acum pe unde să-şi caute vrăjmaşul. El se repezi dar într-acolo de unde venise lovitura cea grea, şi dete, şi simţi c-a nimerit în carne, şi iar dete, şi iar simţi c-a nimerit, şi aşa dete de câteva ori iute şi mărunt, ducându-l pe zmeu în vârful sabiei. Însă deodată simţi că nu mai nimereşte, că zmeul iar i-a scăpat din sabie, şi rămase pitit ca omul care nu ştie de unde are să-i vie lovitura.

Zmeul dete încă o dată drept spre capul lui Băiet Sărac şi, cum dete, îi tăie urechea de la dreapta.

— O să mă ţii minte! strigă Băiet Sărac, şi se răpezi din nou asupra lui.

Însă cum puterile îi erau slăbite şi nu-l lovea decât

mai rar, şi-l scăpă peste puţin.

Fata de împărat privea la lupta lor de sus, din turnul rămas întreg, şi cum privea, se minuna de vitejia lui Băiet Sărac, iară acum, când văzu că zmeul măsoară a treia lovitură spre capul lui Băiet Sărac, ea strigă:

— Dragă voinicele, dă-te la dreapta şi scuipă de trei ori, că ai să-l vezi cu ochii.

Auzind aceste, Băiet Sărac se simţi pe de-o sută şi de o mie de ori mai tare de cum fusese, şi cum se dete la dreapta, şi cum scuipă, şi cum îl văzu pe zmeu, se răpezi asupra lui şi-l cuprinse în braţe şi-l strânse de-i fărâmă oasele şi-l aruncă mort curat cât-colo.

Dup-aceea feciorul de împărat şi Băiet Sărac nu mai pierdură vremea, ci se gătiră de drum. Fata de împărat îl sărută pe Băiet Sărac, şi urechea şi falca i se făcu la loc, de era mai frumos de cum fusese, apoi Băiet Sărac şi feciorul de împărat se duseră la grajdurile zmeului, care se aflau sub temelia curţilor surpate, luă fieştecare câte un cal năzdrăvan, încălecară, îşi luă fiecare mireasa şi plecară acasă.

Împăratul Roşu, om dac-ar fi fost, s-ar fi bucurat, dar împărat ce era, el îşi împărţi împărăţia în doauă, dete o parte fiului său, iar cealaltă ginere-său, apoi Băiet Sărac se duse de mai aduse şi pe maică-sa cea săracă, şi după ce veni şi ea, se făcu, Doamne, o nuntă, de care oamenii tot povestesc cât va fi lumea şi doveacul. Iar eu încălecai pe-o şea şi vi-o spusei aşa.

STAN BOLOVAN (Variantă)

A fost ce a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

În marginea satului, pe unde boii sătenilor răstoarnă portiţa şi porcii vecinilor sapă sub garduri, era odată o casă, în casa asta locuia un om, omul avea o muiere, iară muierea era tristă toată ziua.

— Muiere dragă, ce gând te mustră de eşti tot ca

mugurul brumat în raza soarelui? întreba soţul într-o zi. Ai ce-ţi trebuie: fii dar veselă ca altă lume!

— Dă-mi pace; nu mă mai întreba! răspunse nevasta, apoi căzu mai tristă decât cum a fost.

A întrebat bărbatul încă o dată, adică a două oară, şi tot aşa răspuns a primit de la muierea sa. Numai când a făcut întrebarea în rândul al treilea, muierea a răspuns mai plin şi mai lat.

— Ei! zise ea, dar ce-ţi bagi capul în necaz? Dacă vei şti, şi tu vei fi trist ca mine. Mai bine să nu-ţi spun.

Dar nu este aşa făcut omul. Tocmai când îi zici să şadă, dorul de ducă îl prinde mai tare.

Stan abia acum voia cumsecade a şti ce e şi cum prin gândul nevestei sale.

— Apoi dacă vrei să ştii, ţi-oi spune, zise nevasta. Nu-i noroc, bărbate, nu-i noroc pe casă.

— Nu-i frumoasă vaca? pomii nu-s ca stupul? holda nu e mănoasă? întrebă Stan. Zici o vorbă slabă când te plângi de rele.

— Dar n-ai copii, bărbate.

Astă vorbă a priceput-o, şi nu e bine când omul pricepe vorba. De aci înainte în casa din marginea satului era un om trist şi o muiere tristă. Iară trişti erau pentru că Dumnezeu nu le-a dăruit copii. Şi când îl vedea trist pe dânsul, şi ea se făcea mai tristă, şi cu cât mai tristă era ea, cu atât mai tare se întrista el.

Aşa a mers asta multă vreme.

Pe la toate bisericile au dat slujbe şi rugăciuni; pe la toate vrăjitorile au făcut întrebare; dar nu venea danii de la Dumnezeu!

Într-o zi, Domnul nostru Iisus Cristos, aflându-se în călătoria sa pe pământ, zise „bună dimineaţa!” la pragul lui Stan. Era cu apostolul Sf. Petru, şi cu mare bucurie au fost primiţi oamenii buni la casa lui Stan, şi cu cele mai

bune bucate hrăniţi, iară vorbele bune nu lipseau atât de la Stan, cât şi de la nevastă.

Cristos a văzut că sunt oameni buni; şi când a luat desagii să plece, întrebă pe Stan ce doreşte, pentru ca să facă să i se împlinească trei dorinţe pe care le-ar avea.

— Dă-mi, Doamne, copii! răspunse Stan.

— Ce să-ţi dau încă?

— Copii îmi dă, Doamne!

— Bagă de seamă, îi zise Domnul, că vor fi mulţi. Ai tu cu ce să-i ţii?

— Dă-mi, Doamne, şi nu mai întreba mai departe!

Cristos plecă cu Sf. Petru, iară Stan îi petrecu până în drumul de ţară, ca nu cumva să peardă calea şi să rătăcească printre holde şi păduri.

Când Stan sosi acasă, îşi află casă, curtea şi grădina plină de copii. Toţi cu toţii laolaltă nici mai mult, nici mai puţin decât o sută. Şi niciunul nu era mai mare decât celălalt, ci care de care mai mic, care de care mai bătăuş şi mai mare-n gură. Iară Dumnezeu a fost lăsat ca Stan să simtă şi să ştie cum că toţi sunt ai lui.

— Doamne, că mulţi sunt, Doamne! striga el stând în mijlocul lor.

— Dar nu prea mulţi, bărbate! zise muierea, aducând şi ea o grămadă cu sine.

Şi apoi fost-au şi s-au făcut zile cum n-au mai fost decât la omul cu o sută de copii.

Casa şi satul erau pline de „tata” şi „mama”, lumea plină de bucurie.

Dar nu tocmai atât de scurtă e povestea cu copiii. La mult necaz multă bucurie, şi mult necaz la multă bucurie. Când peste câteva zile copiii au început să strige: „Tată, mi-e foame!” Stan a început să se mai scarpine în cap. Nu-i păreau prea mulţi copiii, căci bun e darul cât de mare: erau însă hambarele prea mici. A fost slăbit vaca şi în

câmp a fost secat mana.

— Auzi tu, babă, grăi Stan într-o zi, mie-mi pare că tocmai mare potriveală nu este în treaba noastră. Dacă bunul Dumnezeu ne-a dat atâţi copii, să fi făcut măcar lucru deplin şi să ne fi dat şi hrană pentru dânşii.

— Cată, bărbate, îi răspunse muierea, cine ştie unde a fi ascunsă I... Dumnezeu nicicând nu face un lucru numai pe jumătate.

Stan plecă în lume ca să caute darul lui Dumnezeu, îşi puse tare în gând ca să nu se întoarcă acasă până ce nu va veni încărcat de hrană pentru copii. (Sfcei! dar calea flămânzilor este cea mai lungă. Numai cu una, cu doauă, hrana pentru o sută de copii hărăbori nu se câştigă. Stan s-a dus, s-a dus, s-a dus până ce i s-au ros tălpile, fără ca să fi dat de vreun lucru priincios. Când acuma era aproape de marginea lumii, unde ce este se amestecă cu ce nu este, zări în depărtare, pe un câmp întins ca o plăcintă mare, o stână. Lângă stână erau şapte păcurari[52], iară în stână odihnea la umbră o turmă de oi.

— Dă-mi, Doamne, noroc! grăi Stan, şi plecă spre stână, pentru ca să vadă dacă cu chip şi chibzuială nu s-ar putea face vreo treabă.

Din vorbă-n vorbă, Stan înţelese că nici aici nu este mai multă nădejde decât pe unde a fost umblat. Era anume cum că în i fiecare zi, tocmai la miezul nopţii, venea un zmeu mânios şi lua un berbece, o oaie şi un miel din turmă, adică tot câte trei capete.

Iară laptele de la şaptezeci şi şapte mioare îl ducea la zmeoaica cea bătrână, ca să se scalde în el şi să întinerească... Şi necăjiţi erau păcurarii şi cu amarnice vorbe se plângeau. Adică Stan văzu că de aici tocmai încărcat nu va merge la copii.

Hei! dar nu e lucru mai puternic decât acela când îţi

52 Păcurari în dialcclul transilvănean însemnează păslor, c.iohan fn.a.K

ştii copiii flămânzi acasă. Stan zări un gând în capul său şi grăi în vorbă cutezată:

— Ş-apoi ce-mi daţi voi dacă eu vă scap de zmeul cel hămisit?

— Trei sunt berbecii, unul al tău, de la oi tot a treia, iară din miei, unul ţie, doi noauă, răspunseră păcurarii.

— Bună socoteală! gândi Stan, dar se cam îngrijea că aşa singur îi va veni greu să mâne turma acasă.

De asta însă nu era grabă. Mai rămăsese o bucăţică de vreme până la miezul nopţii.

Şi apoi – zisă să fie vorba – Stan nici nu ştia cum are să facă socoteală cu zmeul.

„Da-va Dumnezeu gândul cel bun!” zicea el, apoi iarăşi număra turma, pentru ca să vadă câte capete îi rămân lui.

Tocmai la miezul nopţii, când ziua şi noaptea steteră o clipită obosite în luptă, Stan simţi c-aude o zare de ceva nemaipomenit. Era cum nu se poate spune. Grozav adică, ca şi când vine un zmeu. Era anume cum că el arunca bolovanii în copaci şi aşa îşi făcea cale prin codrii bătrâni. Lucru de care chiar şi lui Stan îi veni gândul să cate calea cea mai scurtă şi să nu-şi mai facă treabă cu zmeii. Ei! dar acasă copiii erau flămânzi!

„Eu pe tine, ori tu pe mine!” îşi zise Stan, şi rămase aşa, unde a fost, la marginea turmei.

— Stăi! strigă Stan când văzu pe zmeu aproape de turmă, şi apoi strigă ca şi când cine ştie cine ar fi el.

— Hm! zise zmeul. Dar de unde ai răsărit tu de strigi aşa asupră-mi?

— Eu sunt Stan Bolovan, care noaptea mănânc stâncile şi ziua pasc copacii din codru şi, dacă te atingi de turmă, îţi tai cruce-n spinare şi te scald în apă sfinţită.

Când zmeul auzi aşa vorbe, se opri şi el în cale văzând cum că şi-a dat de om.

— Dar mai nainte trebuie să te măsori cu mine! răspunse el cam cu jumătate de gură.

— Eu cu tine? zise Stan. Grijeşte de vorba pe care ai scăpat-o. Suflarea mea este mai puternică decât opintirea ta. Scoase după aceea o bucată de caş din traistă şi o arătă zmeului: Vezi tu peatra asta? grăi el. Ia şi tu una de colea de pe marginea râului, apoi să ne măsurăm puterile.

Zmeul luă o peatră de lângă râu.

— Poţi tu scoate zăr din peatra aceea? întreba Stan.

Zmeul strânse peatra în pumn, încât ea se sfărmă în prav. Dar zăr nu stoarse din ea.

— Asta nu se poate! zise el cam necăjit.

— Eu să-ţi arăt că se poate, grăi Stan, apoi strânse caşul în mână, încât zerul curgea printre degete.

Văzând zmeul aşa lucru, începu să cate împregiur pentru ca să afle calea cea mai scurtă. Iară Stan se puse de către pădure.

— Ia stai puţin la vorbă! grăi el. Să facem socoteală pentru celea ce ai cules de aici. În cinste nimic nu se dă!

Bietul zmeu ar fi apucat-o la fugă, dar se temea că Stan va sufla în urma lui şi-l va îngropa sub copacii din codru. Rămase dar stând ca omul care stă fiindcă n-are încotro.

— Să grăim o vorbă! zise el într-un târziu. Eu văd că tu eşti om de treabă. Maică-mea de mult caută o slugă ca tine şi nu poate s-o afle. Intră slugă la noi. Anul e de trei zile, iară sâmbria pe fiecare zi, şapte saci de galbeni!

De trei ori câte şapte saci de galbeni!

Frumos lucru! tocmai atâta i-ar fi trebuit lui Stan. „Ei! gândi el, dacă am pus pe dracul în sac, voi pune şi pe mumă-sa! Nu făcu dar multă vorbă, ci plecă cu zmeul.

Lungă cale şi rău făcută, dar până la dracul tot prea scurtă. Lui Stan îi părea c-a sosit mai nainte de a fi plecat.

Zmeoaica cea bătrână, bătrână, deodată cu vremea,

îi aştepta făcând foc sub căldarea cea mare, în care avea de gând să fiarbă laptele şi să-l amestece cu sânge de miel şi cu măduva din oase pentru ca leac să fie leacul. Stan din cale de trei puşcături îi vedea ochii străbătând prin noapte. Iară când ajunseră la loc şi zmeoaica văzu că feciorul ei n-aduce nimic, grozav se mânie. Şi nu era tocmai drăgăstoasă zmeoaica asta: „Cu faţa brăzdată şi gura căscată, cu perii zburliţi şi ochii ciuruiţi, e friptă la buze ca ceapa din spuză; iar colţi are trei, să mănânce cu ei, subţire şi lungă, la trei să s-ajungă!”

— Stăi aici – zise zmeul – mă duc să „mă-nţeleg cu mama.

Stan bucuros ar fi stat acuma şi ceva mai departe, dar n-avea ce să facă dacă şi-a băgat o dată capul în păcate. Lăsă dar pe zmeu să intre.

— Auzi, mamă! grăi zmeul intrat în tindă. Ţi-am adus pe omul acesta ca să mă scapi de el. Este un om grozav, care mănâncă bolovani şi scoate zer din peatră! apoi povesti ce şi cum a fost.

— Lisă-l pe mâna mea, zise ea după ce le-a înţeles toate. Printre degetele mele încă n-a trecut om!

Şi a rămas pe vorba cea zisă: Stan Bolovan slugă la Dracul şi la mumă-sa. Mare treabă dintr-odată: nu ştiu zău ce-i va fi plata!

A doua zi zmeoaica împărţi lucrul. Era să se deie semn în lumea zmeilor cu un buzdugan ferecat de şapte ori. Zmeul ridică buzduganul şi aruncă cale de trei postii, plecă după aceea cu Stan, pentru ca acesta să-l arunce de alte trei postii ori, dacă-l poate, şi mai departe. Când Stan ajunse la buzdugan, începu a privi cam îngrijat la el. Vedea cum că el, împreună cu copiii săi, nici de la pământ nu-l poate ridica.

— Ce stai? îi zise zmeul.

— Apoi, vezi, frumos buzdugan acesta! Pagubă de el!

răspunse Stan.

— Cum aşa, pagubă? întrebă zmeul.

— Numai aşa – grăi Stan – că dacă eu îl arunc, mă tem că nu ai să-l mai vezi cât vei trăi, pentru că eu cunosc puterea mea.

— Nu te teme, aruncă! îi zise zmeu].

— Apoi dacă e aşa, să mergem să ne aducem merinde pe Lrei zile, fiindcă, dacă nu mai mult, trei zile avem să mergem în urma lui.

După aceste vorbe a prins şi zmeul grijă, dar tot nu credea că are să fie tocmai precum zicea Stan. Ei se întoarseră deci acasă după merinde, deşi de fel nu s-ar fi învoit cu aceea ca Stan să împlinească anul mergând în urma buzduganului. Când iarăşi sosiră la buzdugan, Stan se puse pe sacul cu merinde şi stătu privind la lună.

— Ce stai? – întrebă zmeul.

— Aştept să treacă luna.

— De ce?

— Apoi nu vezi tu că-mi stă luna în cale? zise Stan. Ori vrei tu să dau cu buzduganul în lună?

Acuma zmeul începu a se îngriji cum se cade. Era buzduganul ce i-a fost rămas de la moşul său, şi de fel n-ar fi voit să-l peardă prin lună.

— Ştii tu ce? grăi el. Mai bine lasă, nu arunca buzduganul, că-l arunc eu!

— Ba nu! Ferească Dumnezeu! zise Stan. Aşteaptă numai să treacă luna!

Şi multă vorbă s-a făcut din treaba asta, fiindcă Stan numai pentru şapte saci de galbeni s-a învoit la aceea că zmeul să arunce buzduganul şi mai departe.

— Vai, maică, dar puternic om! grăi zmeul seara către mumă-sa. Abia l-am putut face să nu arunce buzduganul în lună!

Acuma şi zmeoaica a început a se îngriji.

Vezi, măi! ca şi când aceea ar fi glumă că cineva aruncă în lună. Zmeoaică de zmeoaică – dar pe a doua zi s-a îngrijit de lucru mai greu.

— S-aduceţi apă! zise ea dimineaţa. Apoi dete câte doauăsprezece pei de bivol la fiecare, poruncind ca până seara să le umplă şi deodată să le aducă pe toate acasă.

Se duseră la fântâna cea de peatră. Zmeul, până când vezi, nu vezi, umplu cele doauăsprezece pei de bivol şi fu gata să plece. Stan era obosit, fiindcă abia a putut aduce peile goale. Şi fior îi trecea prin vine când se gândea la ele pline. Ce făcu însă? scoase o custură din chimir, apoi începu să zgârie pământul dimpregiurul fântânii cu ea.

— Ce faci tu? întrebă zmeul.

— Apoi doară n-am mâncat ceapa ciorii ca să-mi fac de lucru umplină peile cu apă 1 răspunse Stan.

— Dar cum voieşti să duci apa acasă?

— Cum? Aşa precum vezi! zise Stan. Duc fântâna, măi.

Aici zmeul rămase cu gura căscată. Asta n-ar fi voit-o pentru toată lumea, fiindcă fântâna asta a fost rămas de la moşul său.

— Ştii tu ce? zise el îngrijat, mai bine lasă, că duc şi peile tale!

— Ba nu! ferească Dumnezeu! răspunse Stan săpând împregiurul fântânii.

Şi acum s-a făcut multă vorbă, fiindcă şi astă dată zmeul numai cu şapte saci de galbeni a putut astâmpăra pe Stan.

A treia zi, adică în cea din urmă zi, zmeoaica trimise la pădure după lemne.

Până ce zici „una, doauă, trei”, zmeul scoase atâţi copaci din rădăcină şi-i puse la un loc câţi Stan în viaţa sa n-a văzut laolaltă. Stan însă începu să privească la copaci alegând pe cei mai frumoşi. După aceea se sui într-un

copac şi îi legă cu un curpân vârful de cel mai apropiat copac. Şi apoi, fără să grăiască ceva, urmă a lega copacii frumoşi unii de alţii.

— Ce faci tu? întrebă zmeul.

— Vezi tu ce fac, răspunse Stan lucrând mai departe.

— Dar pentru ce legi copacii?

— Iacă, numai pentru că nu voiesc să-mi fac de lucru, scoţându-i unul câte unul din rădăcini! zise Stan.

— Dar cum ai să-i duci acasă?

— Duc pădurea, măi! n-o pricepi tu asta? grăi Stan, legând mereu.

Acuma zmeul era să o apuce la fugă şi să nu se oprească până acasă. Se temea însă cum că numai deodată se va trezi că Stan aruncă pădurea în capul lui.

Astă dată, fiindcă era sfârşitul anului, vorba s-a făcut foarte lungă. Stan nu voia nicidecum să stea de vorbă;

şi-a fost pus în cap că cu orice preţ să ia pădurea în spate.

— Ştii tu ce? zise zmeul tremurând de frică. Să-ţi fie simbria de şapte ori câte şapte saci de galbeni şi să rămânem prieteni buni!

— Apoi să fie, fiindcă eşti om cinstit! grăi Stan, şi se învoi că zmeul să ducă lemnele şi pentru el.

Anul era sfârşit. Stan purta grijă numai de un lucru: cum va duce galbenii cei mulţi acasă. Seara zmeul şi mumă-sa şedeau de vorbă în casă, iară Stan asculta din tindă vorbele lor.

— Vai şi amar de noi! grăi zmeul. Omul acesta ne scoate din lume. Dă-i banii, dă-i chiar mai mult, numai să scăpăm de el…

Ei, dar zmeoaica nu se prea îndura de bani.

— Una să fie zisă, grăi ea. Tu trebuie să ucizi pe omul acesta la noapte!

— Mă tem, mamă! răspunse zmeul înspăimântat.

— Nicio grijă n-aibi, zise mumă-sa. Când vei vedea că doarme, ia buzduganul şi dă-i una tocmai în frunte.

Aşa a rămas vorba. Ei! dar Stan are totdeauna gândul cel bun. Când văzu că zmeul şi mumă-sa au stins lumina, el luă troaca porcilor şi o puse cu fundul în sus în locul său, acoperind-o bine cu o saricâ, iară el se culcă sub pat, apoi începu a horcăni ca omul care doarme dus.

Zmeul ieşi încet, se apropie de pat, ridică buzduganul şi dete o dată în locul capului. Troaca răsună a gol, Stan gemu sub pat, iară zmeul se trase încet în casă.

După aceea Stan ieşi de sub pat, curăţi patul şi se culcă. Avu însă atâta minte ca să nu doarmă astă-noapte.

A doua zi zmeul şi zmeoaica steteră încremeniţi când văzură pe Stan chiar ca mărul.

— Bună dimineaţa!

— Bună dimineaţa! Dar cum ai dormit astă-noapte?

— Bine, răspunse Stan. M-am visat însă că m-a pişcat un purece tocmai ici pe frunte, parcă şi acuma mă doare!

— Vai, maică! strigă zmeul. Auzi, purece, şi eu am dat cu buzduganul!…

Nici zmeoaica nu mai rămase acuma pe afară. Cu aşa oameni şi ea vedea că nu e bine să se facă prea multă vorbă. Se grăbiră dar a umplea sacii, ca numaidecât să scapede Stan. Bietul Stan, însă, numai acuma începu să asude. Când se văzu lângă sacii plini, începu să tremure ca frunza de plop, fiindcă chiar nici numai un sac nu putea ridica de la pământ. Sta dar privind la ei.

— Ce stai aşa? îl întrebă zmeul.

— Hm! apoi stau, răspunse Stan, fiindcă mă gândesc să mai rămân la voi un an de zile. Mi-e ruşine să mă vadă lumea ducând numai atâta deodată. Mă tem că vor zice: „Iacă Stan Bolovan, care a slăbit ca şi un zmeu într-un an”.

Acumarându-l spaimei a venit pe zmeu şi pe zmeoaică.

În zadar îi spuseră că-i dau încă şapte, încă de trei ori câte şapte, ba chiar de şapte ori câte şapte saci, numai să plece.

— Ştiţi ce? grăi Stan în sfârşit. Fiindcă nu voiţi să mă ţineţi, nu vă fac silă. Fie pe gândul vostru. Eu mă duc. Dar pentru ca să nu rămân înaintea lumii de ruşine, să-mi duci tu comoara asta până acasă!

Şi nici n-a zis vorbele, până ce zmeul a şi încărcat sacii şi a plecat cu Stan.

Scurtă cale şi făcută-n grabă, dar tot prea lungă până acasă. Când însă Stan se văzu aproape de casă şi auzi strigătul copiilor, începu a da în pas mai încetişor. Îi părea că este prea aproape, fiindcă se temea că, ştiind de casa lui, zmeul va veni să ia comoara de la el.

Îl supăra numai că trebuia să ducă banii acasă.

— Zău, eu nu ştiu ce să fac! grăi el întorcându-se spre zmeu. Am o sută de copii şi mă tem că s-o păţeşti rău cu ei, fiindcă sunt cam hărţăgoşi. Dar te poartă bine, că eu te voi apăra după putinţă!

O sută de copii – nici asta nu e glumă!

Zmeul – zmeu de zmeu – începu să scape sacii de frică. Dar tot de frică iarăşi îi ridica.

Dar numai atunci a fost ce a fost, când ei intrară în curte. Copiii, flămânzi, cum văzură pe tatăl lor venind cu zmeul încărcat, năvăliră asupra lor, ţiind fiecare în mâna dreaptă câte un cuţit şi în cea stângă câte o furculiţă. Apoi cu toţii începură a freca cuţitul de furculiţă strigând în gura mare: 191 – Aş mânca carne de zmeu!

De aşa lucru şi dracu’ să sperie.

Zmeul aruncă sacii, apoi o luă la fugă înspăiinintal., încât de atunci n-a mai cutezat să intre în lume.

Cu aceste nu s-a sfârşit însă povestea.

În bucuria lui cea mare, Stan uitase daravera cu păcurarii şi număra cu nevasta lui şi cu cei o sută de copii

galbenii cei mulţi şi sclipitori şi-i făcea fişicuri tot câte o sută la un loc şi câte o mie-n zece fişicuri, încât era mare frumuseţe să-i vezi şi nespusă mulţumire să zici: „Ai mei sunt!”

Deodată s-au pomenit că poarta curţii se deschide largă şi dau năvală prin ea turme de berbeci, de oi şi de miei, încât destul i-ar fi fost lui Stan şi dac-ar fi avut nu o sută, ci de o sută de ori câte o sută de copii.

De! Domnul dă, când dă, cu amândoauă mâinile!

Împăratul şerpilor

(După Morilz Arndt)

A fost odată ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

A fost odată un şarpe năzdrăvan, împărat al şerpilor, iară şarpele acesta se răsfăţa într-un palat de pe insula ce se întindea în mijlocul mării depărtate spre Apus, dincolo de Danemarca. Palatul acela se afla însă pe o insulă mai măruntă, care era cuprinsă în cea mare cum ciobanii îşi vâră găleţile mai mici în cele mai mari.

Această insulă măruntă se afla adică în mijlocul unui iezer mare.

Acolo, sub o mare movilă, îşi durase în pământ împăratul şerpilor palatul, ale căruia încăperi erau frumoase mare minune şi străluceau în podoabe de argint, de aur şi de petri scumpe.

Acel împărat al şerpilor era un biet de făt-frumos plin de deşertăciune. Fiind frumos mare minune, el adimenise prin frumuseţa lui multe fete de-mpărat, ba şi câteva împărătese, pe care nu le iubise însă, ci le părăsea cu inimă fluşturatecă. Drept pedeapsă pentru păcatul acesta, a fost prefăcut în şarpe, ca să simtă şi el ce va să zică a nu găsi iubire, şi nu-i rămânea acum decât să-şi împlinească osânda de a se târî ca vai de el câte zile îi mai rămâneau până la judecata cea din urmă.

Fiindcă înşelase atâtea fete de împărat, pe care le-a părăsit, i s-a croit pedeapsa şi i s-a zis:

— Să li te faci şerpilor împărat, să mănânci pământ şi să sugi otravă din rădăcini şi din ierburi şi să le fii oamenilor de scârbă şi dobitoacelor de groază până ce unei fete tinere nu i se va fi făcut milă de tine, ca să te sărute fără de-nfiorare. Una să ştii însă: dacă nu-i vei păstra nici acesteia credinţa, ai să fii pentru vecii vecilor îmbrâncit în cel mai mistuitor foc al iadului.

Prefăcut în şarpe, el a păstrat colorile hainei în care atunci era îmbrăcat ca Făt-Frumos. Era adică îmbrăcat într-un mânecar vrâstat în verde şi-n galben, şi acum se târa de ici până colo, ca şarpe frumos vrâstat în verde şi galben, cu coroană-n cap, şi ici şuiera, colo sâsăia, dară vorbă nu era-n stare să rostească.

Erau însă în timpul anului anumite zile în care avea voie să cânte, şi atunci cânta cu glas plăcut şi atât de dulce, încât adimenise nu puţine biete de copile ca să intre cu el în palat, dar nu găsise între ele niciuna care s-ar fi-ncumătat să-l sărute. Iar cele o dată intrate în palat erau nevoite ca acolo să rămâie câtă vreme el nu va fi reuşit să găsească una care îşi calcă pe inimă, ca să-l sărute cu toată dragostea. Aceea care o va fi făcut aceasta urma să-i fie împărătească, iar celelalte rămâneau toate slujnicele ei. Numai în chipul acesta le era dat să scape din palat.

Nu departe de iezerul în mijlocul căruia se afla insula cu palatul acestui împărat al şerpilor era un sat căruia îi ziceau Thostop. Locurile de păşune ale acestui sat se-ntindeau până la ţărmurii iezerului, şi copiii din sat îşi păşteau vacile pe acolo.

Între copiii aceştia erau doi care se iubeau mult între dânşii şi îşi păşteau turmele aproape totdeauna împreună – o fetiţă, Ileana, şi un băiat, Costică.

Ileana era de patrusprezece, iar Costică de

şasesprezece ani. Erau amândoi măricei acum, dar tot nevinovaţi ca nişte copii mici, încât nu-şi dădeau seamă de ce adică se iubeau atât de mult unul pe altul. Era, cu toate aceste, adevărat, că se iubeau afară din cale.

Atât aceştia, cât şi ceilalţi copii care-şi păşteau acolo vitele văzuseră adeseori mai ici, mai colo şarpele năz 19 – 1

drăvan, şi aveau oarecare slăbiciune pentru el, căci era bălţat şi frumos, iar coroana de pe capul lui sclipea de îţi fura ochii.

Ştrengarul de el trecea adeseori iezerul înot şi sencolătăcea prin iarbă ori îşi împletecea pe arbori şi prin tufişuri trupul lui frumos şi mlădiat, încât copiii se bucurau văzându-l cum se răsfaţă. De el nu se apropiau însă, căci tot le era frică văzându-l cu trup de şarpe, deşi ştiau că el nu muşcă şi nu-i face nimănuia niciun rău.

Nu-l auziseră copiii aceia niciodată cântând, aflaseră însă că ştie împăratul şerpilor să cânte şi a adimenit din când în când câte o fată frumoasă, care acum se află-n palatul lui şi plânge cu lacrămi, căci el sisăie numai ca alţi şerpi.

Mai era apoi că el nu-n toate zilele avea voie să cânte, şi era cu mult mai cuminte decât să se deie-n faţa orişicui de gol că ştie să cânte, ceea ce nu i-ar fi fost de niciun folos. Ferit-a Sfântul! În zilele când îi era rânduit să cânte, el îşi da drum glasului său numai dacă putea să se apropie fără de veste de vreo fată frumuşică, pe care de obicei o şi lua apoi cu el.

Într-una din zile, Costică şi Ilenuţa lui şedeau la umbra unui tufiş şi-şi spuneau unul altuia poveşti, iar vacile lor păşteau în faţa lor, în vreme ce păstorii ceilalţi se aflau mai departe de dânşii.

Deodată a venit cineva să-l cheme pe Costică-n grabă acasă.

El sărută pe Ilenuţa lui şi-i zise:

— Ilenuţă dragă, păzeşte deocamdată şi vacile mele, până ce mă voi întoarce, iar dac-ar fi să vie împăratul şerpilor, nu cumva să rămâi singură, ci mână-ţi fără dentirziere vacile la ceilalţi păstori. Hitrul acela e-n stare să te adimenească cu glasul lui.

Dânsa i-a făgăduit că aşa va face, dar în vreme ce băietul se depărta cu paşi iuţi, ea strigă râzând:

— Aş! Vorba despre cântecul şarpelui năzdrăvan e un moft. El nu e-n stare nici măcar să vorbească; unul ca el n-are să mă momească cu cântecul lui.

Abia de vreo sută de paşi s-a depărtat Costică, şi iată că împăratul şerpilor a şi trecut iezerul notând şi-a început apoi să se-ncolăcească cu multă drăgălăşie pe pajişti şi să facă fel de fel de giumbuşlâcuri şi Lumbe pline de haz, ridicându-şi în acelaşi timp căpşorul cu coroana de aur, zâmbind voios şi uitându-se vesel la Ilenuţa, încât aceasta era-ncântată şi a uitat de tot ceea ce îi făgăduise lui Costică.

Iară împăratul şerpilor s-a apropiat pe-ncolăcite din ce în ce mai mult şi se urcă târâş într-un copac din faţa Ilenuţei, apoi se legănă un timp oarecare acăţat de crengi, iar dup-aceea începu să cânte cu un glas nespus de dulce şi de duios, parcă mii şi mii de privighetori ar fi făcut să le răsune dintr-odată viersul. Ilenuţa nu mai putea acum să se urnească din loc şi era nevoită să asculte. Deşi îşi aducea aminte vorbele rostite de Costică, ea stetea înfiptă ca şi când ar fi fost fărmecată.

Iară el îi cânta cântecul căruia i se zice cântecul miresei alese de împăratul şerpilor, acelaşi cu care el momise atâtea fete nevinovate să-i intre-n palat: „Vin, frumoasa mea copilă, Vin şi stai în casa mea. De la mine-ndată, dragă, Multe daruri vei avea.

Leagăn îţi voi da de aur şi un peptene la fel. Iar la

deget îţi voi pune Tot de aur un inel.

Vin, copila mea iubită, Că eu te voi legăna şi în palat la mine-acasă Eu credinţă-ţi voi păstra.

Ilai spre joc cu veselie Amândoi să ne grăbim. Tu mireasă şi eu mire Pentru veci să ne iubim”.

Împăratul şerpilor, sfârşindu-şi cântarea, se uită cu drag la Ilenuţa, apoi se coborî din copac, se zvârcoli de câteva ori prin iarbă, apoi grăi pe şoptite: – *Vino*, *vino cu mine*!

Ilenuţa plecă cu el, dar după ce făcu câţiva paşi se răzgândi şi voi să fugă înapoi. Era însă prea târziu, căci ea se afla acum sub stăpânirea lui: el o cuprinse ca un brâu peste mijloc şi-o duse cu dânsul peste pajişte. În zadar striga dânsa: „Vino, Costică, şi mă scapă!” Mai chemă dânsa într-ajutor şi pe ceilalţi păstori, dar nu veniră nici Costică, nici vreunul dintre ceilalţi, iar împăratului şerpilor puţin i-a păsat de strigătele ei, o cuprinse iute ca fulgerul şi notă cu ea peste apa iezerului.

Iar după ce trecu prin valuri pe insulă, el se făcu deodată nevăzut, şi Ilenuţa leşină şi nu mai era-n stare să se dumirească cum a trecut peste iezer.

Cel mai de mirat lucru era că nici cea mai mică picătură de apă nu i se lipise de păr şi de haine şi ea nu se muiase; ajunsese de tot uscată pe insula cea mică. Iar după ce-şi veni-n fire, ea s-a pomenit într-o grădină minunat de frumoasă, plină de cei mai verzi copaci şi de flori în fel de fel de colori. Erau toate cum îi fuseseră vestite-n cântecul şarpelui năzdrăvan: pe toate ramurile atârnau zaharicale, felii de pandişpan şi mere roşii, iar prin grădină curgea un adânc pârâu de lapte, şi pretutindeni izbucneau de prin movilă izvoare de vin dulce.

Palatul de sub movilă era şi el cu mult mai frumos de cum împăratul şerpilor îl descrisese în cântecul lui de peţire; erau în el săli atât de pompoase, iatacuri strălucite

şi-ncăperi ale cărora podoabe niciun omnt era în stare să le descrie – chiar fiindu-i dată o viaţă fără de sfârşit, ca să caute cele mai frumoase vorbe spre a le zugrăvi.

Iar când Ilenuţa se ivi în faţa palatului, iată că grăbiră-n fuga mare spre ea vreo sută de slujnici, care purtau luminări şi lămpi. Aceste o duseră în o mare sală de marmură, care era împodobită cu aur, cu argint şi cu petri scumpe, o-mbrăcară-n haine ţesute din fir de aur şi de argint, apoi îi puseră-n cap o coroană de aur, îi ziseră împărătească şi stăpână şi săltară dănţuind impregiurul ei gala de a-i face toate voile şi de a-i aduce tot ceea ce-i dorea inima.

Toate slujnicele aceste erau tinere şi aveau haine albe ca zăpada, purtau pe cap cununi verzi, dar cele mai multe dintre ele păreau mai mult triste decât vesele.

Când ziua a-nceput să se-nvăluie în noapte, iar alte fete tinere au venit şi au dus-o pe Ilenuţa într-un iatac, care sclipea şi strălucea de aur. În iatacul acela se afla un pat cu perini de mătase trandafirii şi cu plapomă albastră ca seninul. Fetele o dezbrăcară, îi luară coroana din cap şi o culcară-n patul cel moale, iar după ce le făcură aceste, stinseră toate luminările afară de una singură, se-nchinară tăcute şi se depărtară.

Nu mai trecu mult timp, şi se auziră la uşă sâsăituri şi şoapte, apoi uşa se deschise şi împăratul şerpilor intră-n iatac, se apropie târâş de culcuşul Uenuţei şi grăi pe şoptite:

— Bine ai venit, împărăteasa inimii mele! Bine ai venit, dulcea mea mireasă. Vin acum la tine ca mire al tău, dulcea mea Uenuţă. Se vor adeveri acum toate cele ce ţi-am spus la poalele copacului verde. Ah, vino, cuprinde-mă-n braţele tale şi strânge-mă la inima ta caldă! Sărută-mă şi dă-mi toată iubirea ta, ca să mă scapi şi să rămâi toată viaţa ta împărătească mare şi bogată. Soarta mea e, vai, să

mă târăsc pe pământ ca împărat al şerpilor câtă vreme nu se va fi găsit o copilă nevinovată care mă îmbrăţişează cu dragoste şi mă preface iar în făt-frumos cum eram mai nainte.

Grăind aceste, el se uita la ea cu ochi scânteietori şi îşi ridică capul spre ea, gata parcă să se urce-n pat la ea.

Ilenuţa începu însă să ţipe din toate puterile şi strigă:

— Departe de mine, lighioană bălţată! Nu! niciodată, niciodată! Chiar nici dac-ai fi tot atât de frumos pe cât eşti de slut! Nu vreau să fiu împărăteasa ta cât voi trăi pe pământ, nu vreau alt mire decât pe iubitul meu Costică!

Nu i-a rămas împăratului aceluia decât să-nghită nodul şi s-o şteargă de acolo.

Când s-a luminat de ziuă, au venit iar fetele îmbrăcate-n haine albe care o dezbrăcaseră pe Ilenuţa, au îmbrăcat-o iar în strălucilele haine de împărătească şi i-au pus coroana de aur în cap, iar celelalte o aşteptau la intrarea sălii, plecându-se-n faţa ei, gata de a-i face toate voile. Iară ea începu să umble-ncoa şi-ncolo prin palat şi prin grădină şi să se mire de toate cele strălucite şi pompoase.

Din grădină însă ea nu putea să iasă, căci împrejmuirea era de cristal şi înaltă pân' la cer, iar porţile erau închise toate cu câte şapte zăvoare.

Pe-mpăratul şerpilor apoi toată ziua nu l-a mai văzut, un lucru de care îi părea foarte bine. La Costică al ei se gândea într-una şi mereu era nevoită să plângă cu lacrămi fierbinţi, şi chiar şi acolo, în mijlocul strălucirilor împărăteşti, ea mereu se tânguia: „Ah! scumpul meu Costică! Cu cât mai fericită aş fi dacă, îmbrăcată-n haine sărăcăcioase, aş sta cu tine sub un copac înverzit! Pfui! slutul acela de împărat al şerpilor, cum m-a ameţit şi m-a momit prin cântecul lui!"

După ce iar s-a înnoptat, ea a fost dusă tot ca rândul

trecut în iatacul cel strălucitor, unde a fost culcată, apoi s-au strâns luminările. împăratul şerpilor a venit şi el tot ca ziua trecută la ea şi-a rugat-o ca să-l primească în pat la dânsa, să-l iubească şi să-i fie apoi împărătească.

Dânsa era însă chiar mai supărată decât ziua trecută şi l-a gonit cu ocară, încât el iar a fost nevoit să se depărteze târâş din iatac şi să petreacă noaptea dormind pe pământ umed şi rece.

Astfel au mai urmat lucrurile încă trei zile de-a rândul. În încă trei rânduri a mai făcut împăratul şerpilor încercarea de a o îndupleca pe copilă să-l iubească. Ea însă striga mereu:

— Departe de mine, departe, înşelător viclean şi cu limbă dulce. Soţul meu are să fie Costică, şi nimeni altul în lumea aceasta!

Cu a cincea zi erau împlinite şi încercările la care Ilenuţa avea să fie supusă, şi întristatul împărat al şerpilor le-a poruncit acum slujitoarelor sale s-o dezbrace de toate podoabele şi s-o scoată din ialacul strălucitor de aur, apoi i-a zis:

— Ei bine! Acum nu mai eşti împărătească şi nu mai poţi să fii nici dac-ai voi. Aşa e rânduit de soartă. Ai să rămâi de aici înainte o slujnică proastă; du-te deci la celelalte slujnici şi aşteaptă să-ţi vie stăpâna care va veni că să mă scape!

Gândul lui era adică dus la aceea căreia i se va face milă de el, ca să-l sărute cu toată inima şi să-l iubească pentru ca să fie împărătească şi stăpâna tuturor acestor slujnici care au refuzat iubirea lui.

Ilenuţa era dar îmbrăcată acum şi ea în haine albe, purta cunună verde-n cap şi trebuia să stea la intrarea palatului şi-n sala cea mare şi să aştepte dimpreună cu celelalte fete.

Slujnicele şi fetele din casă erau tot fete tinere,

niciuna mai mică de treisprezece ori mai mare de şaptesprezece ani, cu totul vreo sută şi cincizeci, toate gingaşe şi frumoase. Cu fiecare dintre ele făcuse împăratul şerpilor încercări întocmai ca eu llenuţa, niciuna dintre ele nu a voit să se plece la rugămintele lui şi să-l iubească.

Aceste copile drăgălaşe erau, ce-i drept, foarte frumos gătite şi aveau din belşug mâncări şi beuturi, precum şi tot ceea ce le mai trebuia pentru traiul lor de toate zilele, nu erau nevoite să ostănească fiind puse la muncă grea, puteau să se plimbe prin grădina cea frumoasă, să-şi rupă flori şi să asculte cântecul vesel al păsărilor ce săltau din ramură-n ramură; dar cu toate aceste frumuseţi, li se ura, şi cele mai multe dintre ele erau triste şi chinuite de dor.

Unora dintre ele le era dor de tată şi mamă, altele-şi doreau fraţii şi surorile, iar altele suspinau aducându-şi aminte de iubitul lor. llenuţei nu îi era dor decât de Costică al ei, de care cu atâta uşurinţă se lăsase să fie despărţită.

Costică se-ntoarse în curând după ce llenuţa fusese momită de împăratul şerpilor şi a căutat-o pe llenuţa şi prin pădure, şi la păstorii ieşiţi cu vitele la păşune. El n-a găsit-o nicăiri, dar păstorii dădeau cu socoteală că o va fi răpit împăratul şerpilor. În curând a mai aflat apoi de la un om ce ara prin preajma iezerului că acesta a auzit din depărtare oarecare gemete şi jeluiri, după toate semnele ale Ilenuţei duse de răpitorul ei.

Micul Costică era foarte mâhnit, se gândea în fiecare zi, ba chiar în fiecare ceas la Ilenuţa, şi se uita mereu spre insulă, la care niciun om nu îndrăznea să se ducă, căci se zicea că moartea nemiloasă-l ajunge fără de-ntârziere pe orişicine care îndrăzneşte să calce fără de chezăşie pe pământul stăpânit de-mpăratul şerpilor.

Se uita deci Costică trist şi cuprins de dor într-acolo şi zicea suspinând: „Ah, Ilenuţo, Ilenuţo, d «ce nu ţi-ai

astupat urechile când îţi cânta la ureche mincinosul şi vicleanul acela?” Câteodată mai adăuga-n gândul lui şi vorbele: „Ţine-te bine, Ilenuţo! Nu te face, Ilenuţo, împărătească”.

N-avea, nu-i vorba, nevoie de aceasta, căci Ilenuţa îi păstra credinţa. Ceea ce mai cu deosebire îl mâhnea era că nu putea să-i facă nimic şarpelui năzdrăvan când acesta ieşea pe pajiştea întinsă şi se plimba lunecând în haina lui cea pestriţă prin iarba cea verde.

Astfel a petrecut Costică timp de doi ani zbătându-se-n tristeţă şi amărăciune. În cele din urmă, însă, unul dintre ciobănei l-a sfătuit cum anume are să le vie de hac făt-frumoşilor şi zânelor, ba chiar şi vrăjitoarelor, precum şi solomonarilor celor mai îndrăciţi. Urmându-i sfatul, el s-a dus în pădure şi şi-a tăiat un ciomag noduros dintr-un mărăciniş, căruia îi zic spinele crucii, şi mai ciopli pe acesta şi o cruce.

Când mai veni apoi împăratul şerpilor ca să se plimbe pe pajişte, Costică îşi luă inima-n dinţi şi porni spre el atât de îndrăzneţ, încât împăratul şerpilor rămase cuprins de mirare, căci el nu era deprins ca oamenii să pornească spre ei, ci ca cei mai mulţi să-i fugă din cale.

„De! îşi zise el, pe flăcăiaşul acesta o să mi-l iau la goană, ca să i se facă părul măciucă-n cap”.

El îşi ridică apoi capul, îşi scoase sâsăind limba, îşi făcu coroana de pe cap roşie ca para focului, scăpăra scântei din ochi şi se-opinti gata de a se răpezi la Costică.

Costică înaintă însă cu hotărâre spre el şi strigă:

— Vino numai, vino, împărat păgân. Nu mi-e frică de tine; am, din contra, să te-nvăţ minte!

Iară când împăratul şerpilor se aieptă spre el, îl atinse uşurel cu ciomagul de mărăciniş şi – minunea minunilor! – împăratul şerpilor se muie şi se-mpleteci pe ciomag cum curpenul se împleteşte pe aracul lui.

Costică strigă cuprins de bucurie:

— Ţine-te bine, făt-frumosul meu, căci am să-mi încerc măiestria!

El ridică apoi ciomagul şi-l roti de trei ori pe deasupra capului său încât şuiera prin văzduh, iar împăratul şerpilor se ţinea ţeapăn parc-ar fi crescut din el.

„Ciomagul e bun şi ciobănelul nu e prost”, îşi zise Costică.

— Ai să mi-o dai iar pe Ilenuţa? îi zise apoi şarpelui năzdrăvan. Dă-mi-o, că-ţi dau şi eu drumul să te duci unde vei fi voind!

Împăratul clătină cu îndărătnicie din cap.

— Ei, bine! urmă Costică. Dacă-i aşa, să-ţi fie de astă dată de bine! Dârdâie noaptea aceasta de frig şi mai gândeşte-te până mâne.

El înfipse apoi cu toată puterea ciomagul în pământ, iară împăratul şerpilor rămase ca vai de el lipit de ciomag.

Dimineaţa zilei următoare iar îi zise Costică împăratului şerpilor:

— Împărate, vrei ori nu să mi-o dai înapoi pe Ilenuţa?

Împăratul şerpilor clătină din cap cu mai multă-ndărătnicie decât ziua trecută.

Cuprins acum de mânie, Costică se duse şi-şi tăie un fustei de alun, apoi grăi:

— Nu-mi rămâne decât să-ţi scutur de prav haina cea bălţată, ca să văd ce zice ea; poate că-mi dă un răspuns mai cuminte.

El începu apoi să tragă-n pielea cea bălţată a şarpelui, încât acesta se zbătea ca un veime şi-şi scotea şuierând limba, dar el tot nu dete din cap zicând: „Costică, am să ţi-o dau pe Ilenuţa”…

Dând cu socoteală că i-a tras destule pentru ziua aceea, Costică a plecat zicându-i: 202

— Să-ţi fie de-ajuns pentru data aceasta; mai

gândeşte-te până mine.

Ziua a treia Costică veni iar şi-i zise împăratului şerpilor:

— Împărăţele, te-am întrebat ieri şi alaltăieri dacă vrei ori nu vrei să mi-o dai înapoi pe Ilenuţa. Azi n-o să scapi atât de uşor. Acum te întreb: vrei ori nu vrei să-mi dai pe Ilenuţa dimpreună cu toate bietele de fete care sunt închise-n palatul tău şi-n grădina lui?

Împăratul şerpilor clătină de doauă ori, din cap.

Gostică-şi luă fuşteiul de alun şi-ncepu să deie fără de milă cât îl ţineau puterile, încât şarpele se văita ca vai de el, dar tot nu dedea nici acum din cap în semn că „da”.

Costică îi zise:

— Aceasta e cea din urmă dată că mai am răbdare. Are să-ţi putrezească trupul aici, pe ciomagul acesta noduros, că în vecii vecilor nu poţi scăpa de pe el dacă nu-ţi dau eu drumul. Încă o dată dar, şi pentru cea din urmă oară, gândeşte-te bine până mâne.

Venind apoi ziua a patra, Costică a-ntrebat pe împăratul şerpilor:

— Împărate, vrei ori nu vrei să-mi dai pe Ilenuţa dimpreună cu celelalte fete, ca să plece-n draga lor voie de sub stăpânirea ta, avândvoic să ieic fiecare cu dânsa cât e-n stare să ducă?

Împăratul şerpilor era acum de tot muiat, căci peste noapte geruise şi-i mai era pe deasupra foame şi sete, ba mai vedea şi că Costică venise data aceasta cu un de tot gros fustei de alun. El nu-şi mai lăsă dar pelea-n păruială, ci dete de trei ori din cap în semn că „da”.

— Jură – îi zise Costică – jură pe fericirea ta şi pe nădejdea de a scăpa din pielea aceasta urâtă în care ai fost virit!

Împăratul şerpilor dete din cap şi jură de trei ori.

După aceste Costică-şi scoase briceagul şi tăie neted

crucea de pe ciomagul pe care se împletecise şarpele, şi-n clipa aceea şarpele alunecă la pământ şi începu să sencolăcească prin iarbă şi să-şi dezmorţească mădularile înţepenite de frig şi stâlcite-n bătăi.

După-aceea se vrî la picioarele lui Costică şi sendreptă ridicându-şi capul, cum l'ace calul cuminte şi supus, care se pleacă-n faţa călăreţului parcă poftindu-l săncalece.

Costică I-a-nţeles, căci ci ştia prea bine că piuă la insulă nici pod nu era, nici cu luntrea nu puteai trece. El îşi făcu dar cruce, se dete-n paza Domnului şi grăi:

— Cu voia lui Dumnezeu să fie! apoi se aruncă-n spinarea calului său bălţat, care trecu cu el peste pajişte şi peste valurile iezerului.

Împăratul şerpilor se izbi apoi în poarta cea de fier amprejmuirii, pe care nimeni afară de dânsul nu putea s-o deschidă, şi poarta se deschise într-o clipă, ca să intre amândoi pe ea.

Costică o revăzu acum pe Ilenula: cine oare s-ar încumăta să facă încercarea de a descrie bucuria de care erau cuprinşi!? Nesfârşită era apoi bucuria în palat şi-n grădină, şi toate glasurile se ridicau spre cer când Costică le-a dat tuturor a de ştire, că toate fetele au voie să plece dimpreună cu el şi cu Ileana şi să iasă din palatul fărmecat şi din grădina lui.

Alergau unele încoace, altele încolo, neştiind ce să mai facă, iar împăratul şerpilor era foarte trist şi se uita la ele cu ochii plini de lacrămi. Costică a fost cuprins de milă când l-a văzut astfel întristat, şi i-a plâns soarta la care a fost osândit pe urma păcatelor lui de mai nainte, fiind nevoit să se târască-n urâtul chip de şarpe câtă vreme nu se va fi găsit o copilă nevinovată căreia să i se facă milă de el şi care să-l iubească. El îl mângâia dar şi-i zise:

— Să nu fii, împărate, atât de trist pentru că ele

pleacă toate de la tine şi vor să se-ntoarcă la ai lor, căci tot nu mai poate niciuna dintre ele să te scape. N-ai apoi să te plângi nici pentru că după plecarea lor palatul îţi rămâne cam gol: tot mai ai destule comori şi minunăţii. Mi-e milă de tine, şi de aceea vreau să-ţi dau un sfat bun, de care ai să ţii seamă. Leapădă-le de firea ta îndărătnică şi asupritoare şi nu mai fi atât de cumpenit şi de viclean, căci cu viclenia şi cu cumpenirea n-o s-o duci departe: despre aceasta încă de mult te-ai putut încredinţa. Eşti, ce-i drept, împărat al şerpilor, dar n-ai fost fără doar şi poate prefăcut pentru ca să stăpâneşti ca domn atotputernic, ci ca să fii slugă, şi ai să înveţi a sluji cu căinţă şi spre spăsire. Acesta e rostul hainei pestriţe, pe care eşti nevoit a o purta; ai să fii umilit şi supus dacă e vorbă să ai parte de iubire şi de scăpare. Inima îndărătnică şi vicleană care e lipsită de umilinţă nu are-n ea loc pentru iubire; cum crezi tu că o nevinovată inimă tânără ar putea să-mbrăţişeze pe un împărat al şerpilor dacă nu simte că inima lui e şi ea plină de iubire şi de duioşie?

Astfel i-a vorbit Gostică viu mişcat împăratului şerpilor, iar după ce Ilenuţa şi celelalte fete au fost gata de plecare, el a strigat:

— Deschide, împărate!

Împăratul şerpilor s-a izbit cu capul în poarta de fier a grădinii, şi aceasta s-a deschis larg, încât toate au ieşit pe ea, şi împăratul şerpilor a plecat şi el.

Gând au sosit la apa iezerului, n-au găsit nici pod, nici luntriţe, şi Gostică a strigat:

— Iute, împărate, fă ce faci ca să ne durezi podul!

Nu putea însă împăratul şerpilor să se lepede de firea lui cea rea, a căzut şi data aceasta-n păcatul vicleniei şi a-ntins peste apă de la un ţărmure la celălalt un păiengeniş subţirel şi strălucitor, apoi a grăit zâmbind:

— Nu pot să vă fiu de ajutor; aceasta e singura punte

pe care de pe insulă se poate trece peste iezer.

Nădejdea lui era că, temându-se toţi ca nu cumva să se înece, nu va îndrăzni nimeni să pună piciorul pe puntea aceasta, şi astfel vor rămânea toate fetele să-i fie şi mai departe slujnici, ba pe deasupra îi va fi şi Gostică slugă.

Gostică aflase însă destule despre asemenea apucături viclene ale duhurilor fărmecate, o luă deci pe Ilenuţa de mână şi strigă:

— Cu voia lui Dumnezeu, toate după mine!

El puse apoi piciorul pe şubredul pod de păiengeniş, şi Ilenuţa după el, şi-n clipa aceea puntea cea subţire se prefăcu într-o frumoasă şi largă punte de marmură, 205

pe care el trecu dimpreună cu Ilenuţa şi cu celelalte fete peste iezer pe uscat.

După ce trecură cu toţii, puntea se scufundă într-o clipă de nu mai rămase de ea nicio urmă, nici măcar un fir din pânză de păiengeniş. Se bucurau cu toţii, dar cuprinşi de mirare auziră-n dosul lor gemete înfundate: era după toate semnele împăratul şerpilor, care se tânguia că a pierdut fetele cele frumoase.

Costică alergă apoi peste câmpul verde cu Ilenuţa şi cu celelalte fete îmbrăcate-n alb, pe care le scăpase, şi intrară-n satul lor cântând şi chiuind. Oamenii erau cu toţii îngroziţi de cele petrecute şi-au povestit apoi faptele săvârşite de Costică de i-a mers vestea-n toate ţările despre scăparea din palatul fărmecat a fetelor frumoase.

Iară fetele au luat „ziua bună” de la Costică şi de la Ilenuţa şi au plecat fiecare fericită la ai săi. Având apoi fiecare aur, argint şi haine scumpe din comoara împăratului şerpilor, ele şi-au găsit în curând miri după plac.

Costică s-a făcut şi el mire al Ilenuţei, şi după puţin timp au făcut o nuntă veselă. N-au rămas însă-n satul din apropierea iezerului cu insula fărmecată, unde stăpânea

împăratul şerpilor, ceea ce li se părea lucru primejdios, ci s-au mutat mai departe, pe uscat, unde cu bănetul adus din palat şi-au cumpărat o moşie frumoasă, pe care au trăit în fericire. Cât pentru împăratul şerpilor, n-au mai aflat dac-a fost ori nu vreodată scăpat.

RODUL TAINIC

A fost odată un împărat, şi-n curtea acelui împărat se afla un pom atât de înalt, încât nimeni nu era în stare să-i vadă vârful. Pomul acesta înflorea şi dădea rod în fiecare an, darnici împăratul, nici curtenii lui, nici vreun alt om pământean n-a apucat să vadă poamă din rodul acela. Era, se vede, pe acolo, prin înălţimile nestrăbătute de ochiul omenesc, cineva care nu lăsa să cadă nicio poamă pe pământ, ci le culegea toate la timpul potrivit. împăratul ţinea dar să afle cum sunt poamele rodite de pomul acela, şi a dat de ştire în toată împărăţia lui că aceluia care se va fi urcat în pomul acela şi va putea spune cum anume îi sunt poamele îi va da în căsătorie pe aceea dintre fetele sale pe care el însuşi şi-o va alege.

Au venit dar boieri de toate spiţele, feciori de împărat, până chiar şi feţi-frumoşi, dar niciunul n-a fost în stare să se urce în pom.

Era însă la curtea împărătească un ţigan, flăcău ţanţoş, şi acesta s-a lăudat mumei sale că el are să se urce, şi-a rugat-o pe aceasta să se ducă la împărat să-i spună că el se urcă.

Împăratul nu credea aşa ceva şi l-a chemat pe Danciu la sine.

— N-o să fii nici tu în stare să te urci – i-a zis – şi să ştii că dacă nu te vei putea urca, dau poruncă să-ţi taie capul.

Danciul s-a învoit să-i taie capul dacă nu va fi în stare să se urce, şi a rugat pe împăratul să-i dea răgaz de trei zile ca să se gândească, iar în timpul acestor trei zile a pus

pe un meşter faur să-i facă căţărătoare de fier, apoi s-a pus pe urcate.

S-a urcat omul şi iar s-a urcat timp de trei zile şi trei nopţi, şi deodată a dat în scoarţa copacului de o gaură prin care a intrat în o colibă în care a găsit o babă bătrână, de tot bătrână. El îi dete bineţele cuvenite.

— Bună seara, bunică dragă! îi zise apoi.

— Bine că mi-ai zis bunică – îi răspunse baba – căci altfel te-aş fi omorât într-o clipă. Dar ce te aduce pe la noi, puişorul mamii?

— Bunică dragă – răspunse el – n-ai putea să-mi spui ce fel de rod are pomul acesta?

— Mai aşteaptă puţintel până ce se va fi întors fiul meu – răspunse ea – el va fi ştiind-o şi aceasta, căci suflă şi în cele mai mici găuri.

Iară dânsa era Mama Vânturilor.

Seara, după ce s-a întors, fiul ei a simţit miros de om pământean.

— Simt boare de om, îi zise ci mumei sale. Cine a venit şi în ce treburi umblă?

Ea îi spuse ce şi cum, toate din fir în păr, precum le aflase de la Danciu.

— De – zise fiul ei, Vântul cel fără de astâmpăr – eu suflu, ce-i drept, în toate găurile, dar până-acum tot n-am ajuns să aflu ce fel de rod are pomul acesta.

Ţiganul a rămas cu buzele umflate şi-a plecat mai departe.

Urcându-se până acolo, el a tocit o pereche de căţărătoare. El luă acuma altă pereche.

După ce s-a urcat încă trei zile, a dat de o altă colibă şi-a intrat şi-n aceasta dând cuvenitele bineţe.

— Bună seara, bunică dragă!

Şi baba aceasta îi dete acelaşi răspuns ca cea de mai nainte, apoi îl întrebă:

— De unde şi până unde?

El îi spuse că umblă să afle care e rodul pomului.

— De! îi răspunse ea. Îmi pare rău că nu te pot dumiri. Mai aşteaptă însă să vie fiul meu; el o să ţi-o poată spune.

Baba i-a dat apoi să mănânce, căci era lihnit de foame, şi după aceea i-a făcut culcuş să doarmă.

Viind acasă fiul ei, care e omul din lună, a făcut şi el întrebările pe care le făcuse vântul. Ea îi spuse că e om bun şi umblă să afle ce fel e rodul pomului.

— Îmi pare foarte rău, răspunse el. Eu mă uit, ce-i drept, prin toate crăpăturile, dar n-am ajuns să aflu ce fel de rod are pomul acesta.

Dimineaţa, după ce Danciu se deşteptă din somn, baba i-a spus-o aceasta. Nu-i rămase dar lui Danciu decât să-şi ieie a treia pereche de căţărătoare şi să arunce jos pe cele tocite.

Găsindu-le pe acestea prin curte, slugile i le duseră împăratului, care prin aceasta se încredinţă că ţiganul a ajuns de tot departe.

„Te pomeneşti că cioroiul acela găseşte în cele din urmă rodul pomului – zise el în gândul lui – eu însă tot n-am să-i dau fata mea”.

Iară Danciu se urcă mai departe, o zi, doauă zile şi după a treia zi iar dete de o colibă. Găsi şi în coliba aceasta o babă încă mai bătrână, Mama Soarelui; o păţi însă şi cu aceasta tot ca şi cu celelalte doauă şi plecă mai departe.

A urcat acum, a urcat şi iar a urcat timp de trei zile – da, încă trei – fără ca să i se fi tocit căţărătoarele, şi tocmai în seara zilei a şaptea s-a pomenit la poarta raiului.

Nu mai era acum tot ca mai nainte: la poarta aceea n-a găsit adică o babă, ci un moşneag bătrân, de tot bătrân.

— Ai obosit, nu-i aşa? îl întreabă moşneagul.

— De! – am cam obosit! îi răspunse ţiganul.

— Ei bine! grăi moşneagul, dacă eşti obosit, sări ici în locul meu şi mai odihneşte până ce mă voi fi întors eu.

Danciu se aşază şi aşteaptă un ceas, (Ioană ceaiuri, mult a aşteptat, dar moşneagul nu s-a mai întors. El a încercat să se ridice, dar n-a fost în stare; îi era parcă-l bătuseră cu cuie în scaun.

Deodată se pomeni faţă-n faţă cu o fată de tot frumoasă, care, niciuna, nici alta, îl întrebă dacă nu vrea să intre vizitiu la Lia, Zâna Zânelor.

— Voi fi vrând eu – răspunse Danciu – dar nu pot să mă scol de aici.

— Aş! întâmpină fata cea frumoasă. Am să te scol eu numaidecât. O să-l aduc înapoi pe moşneagul care a fost aici.

Ea s-a dus apoi fuga la Lia şi i-a spus că moşneagul nu mai e la slujba lui şi a lăsat în locul său pe unul care ar fi gata să intre vizitiu la ea, dar nu poate să se ridice de acolo.

Lia se încruntă şi-i porunci olacului său să se ducă iute şi să-l aducă pe moşneag la locul lui.

Olacul se puse pe drum şi alergă o zi întreagă, de dimineaţă până seara, dar nu ajunse până la el. Mai alergă însă încă o zi, şi pe înserate îl ajunse, puse mâna pe el, îi trase o trânteală bună, apoi îl luă în spinare şi-l duse la Danciu, care se şi sculă îndată ce ei sosiră acolo.

Olacul îi mai trase moşneagului o trânteală bună, îl aşeză la locul lui, iar pe ţigan îl duse la zâna Lia, ca să-i fie vizitiu.

Lia avea doi cai de călărie, amândoi cu părul de aur.

— Dacă vrei să întri în slujba mea – îi zise lui Danciu – scaldă-te în puţina aceasta.

Ţiganul nu mai stete pe gânduri, ci se dezbrăcă şi sări în puţină.

El s-a scăldat timp de jumătate de ceas, apoi Lia i-a

poruncit să iasă din puţină. După ce a ieşit, ce să-ţi vadă ochii? Să stai şi să te miri! El era frumos de nu-i mai puteai găsi pe faţa pământului pereche.

Să vezi dar ruşine ce are să păţească împăratul acela care şi-a pus de gând să nu-şi dea ţiganului fata!

După ce el s-a îmbrăcat, iar a venit fata cea frumoasă şi l-a dus la grajdul celor doi cai cu părul de aur.

— Iată – îi zise ea – aici în cămăruţa de alături e ovăz de aur; dă-le din el cailor în fiecare zi o dată câte o baniţă.

Iar s-a făcut apoi nevăzută, şi prin cele cu desăvârşire minunate abia de aci înainte trece ţiganul.

După ce şi-a făcut slujba trei zile de-a rândul, a venit din nou fata cea frumoasă şi i-a spus că Lia, Zâna Zânelor din împărăţia Sorilor, are să – şi-l aleagă bărbat pe acela care e în stare s-o îngâne făcându-le toate întocmai ca dânsa.

— Du-mă la ea! strigă Danciu săltând de bucurie. Am s-o îngân ca şi când aş fi întru toate ea însăşi.

El a fost dus la stăpâna lui.

Pe-nserate, Lia a poruncit să fie pus în iatacul ei un al doilea pat la o potrivită depărtare de al ei. Ea a început apoi să se dezbrace, şi, dezbrăcându-se, ea avea şasesprezece rochii, pe când ţiganul n-avea decât o pereche de iţari. El şi-a sfâşiat însă iţarii în şasesprezece fâşii şi, când Lia punea pe scaunul ei o rochie, punea şi el pe al său o fâşie. După aceea a pus fâşie lângă fâşie, ca să le coase la loc, dar să vedeţi minune! fâşiile se ţineau una de alta, încât Lia, Zâna Zânelor, stătea cuprinsă de uimire când l-a văzut dimineaţa îmbrăcându-se tot ca ea.

Lia s-a dus apoi să se pieptene. Ţiganul, de asemenea. Li se puseră doauă oglinzi, fiecare cu toate cele de nevoie pentru pieptănat, şi au început amândoi să se pieptene. Când Lia îşi trăgea odată cu pieptenul prin păr, ţiganul trăgea şi el prin al său. Ea a tras de şasesprezece

ori, el de asemenea. Ţiganul avea şi el păr lung, şi după ce s-au peptănat, altă minune: faţa lui era tot atât de frumoasă ca a Liei.

Când se uită deci la el, Lia nu mai ştia ce să facă de bucurie, I-a chemat la ea şi l-a sărutat – cum mireasa îşi sărută mirele.

S-a făcut apoi o nuntă mare, şi după nuntă Lia l-a trimis la vânătoare pe Danciu, care nu mai era acum 211

ţigan ca toţi ţiganii, ci făt-frumos deopotrivă cu orişicare fecior de împărat.

Mai nainte de plecare ea îi dete o oglindă şi-i zise:

— Când vrei să ştii ce fac, uită-te în oglinda aceasta, că mă vezi în ea.

Luându-şi apoi ziua bună unul de la altul, el plecă la vânătoare.

N-a făcut însă decât vreo câteva sute de paşi, şi s-a pomenit cu olacul care alerga spre el ca să-i spună că Lia îi trimite vorbă să cruţe vânatul şi să nu împuşte decât doi iepuri.

Mergând mai departe, şi tot mai departe, a zărit o pădure cu copaci de aur, iar în pădure alergau o turmă de animale cu păr de aur, în care nu era însă niciun iepure. După ce a mai trecut prin pădurea aceea, i-a trecut prin faţă altă turmă, dar nici în aceasta nu era niciun iepure. Iar a mers apoi, până ce a dat de a treia turmă; în aceasta era însă un singur iepure. Şi-a încordat întâi arcul şi una, doauă, trei! l-a şi culcat la pământ.

El însă doi iepuri avea să-i ducăliei. A mers dar înainte, ca să mai culce la pământ încă unul.

Mergând aşa, la început pe drum, apoi pe potecă şi în cele din urmă pe potecuţe, el s-a rătăcit de nu mai ştia încotro să apuce.

El scoase deci oglinda şi se uită în ea. A şi văzut pe Lia, care îi făcu semn să apuce la dreapta.

S-a dus dar, şi mereu s-a dus – un ceas, doauă, trei ceasuri, timp de patru ceasuri s-a tot dus fără ca să poposească, şi iată că a zărit o întreagă turmă de iepuri.

El rămase nedumerit.

Un iepure mai avea să culce la pământ, unul singur. Iepurii erau însă grămadă, tot unul lângă altul, şi el, neliind vânător bun, se temea că, trăgând în ei, va omori deodată mai mulţi.

A aşteptat dar şi iar a aşteptat, până ce şi-a pierdut răbdarea, şi a tras, încât a culcat la pământ trei iepuri.

Îi părea rău că n-a putut să se ţie de vorba scumpei sale soţii, dar nu i-a rămas decât să se întoarcă acasă. Peste puţin i se ivi în calc o matahală de om, un adevărat uriaş.

— Nu ţi-e ruşine obrazului că ai împuşcat doi dintre iepurii mei!? îi zise omul acela, care era stăpânul moşiei pe care rătăcise Danciu.

Nu era adică al Liei decât unul dintre cei trei iepuri.

— Haid să ne măsurăm puterile! urmă dar stăpânul celorlalţi doi, care mai era năcăjit şi pentru că arii voit ca Lia pe el să şi-l aleagă soţ.

Danciu începu să tremure de frică. De! nu se simţea el destul om pentru ca să se-ncumete a-şi măsura pul, rile cu asemenea matahală. El puse deci mâna pe arc şi-l încordă. Celălalt fu şi el gata să l-a” gă, dar era prea târziu, căci Danciu îl şi culcă la pământ.

El se întoarse apoi acasă.

Lia rămase cuprinsă de spaimă când îl văzu aducând patru iepuri.

— Vai de mine! strigă dânsa. De ce ai omorâl şi pe ceilalţi doi iepuri?! Dacă află stăpânul lor, Le omoară-ntr-o clipă.

— Grija aceasta să n-o mai ai! răspunse ţiganul, treaba aceasta am regulat-o eu cu dânsul. Aş avea însă să

te-nireb ceva, dacă vrei să-mi dai răspuns.

— S-ar putea oare să nu-ţi dau? grăi dânsa. Nu avem, aşa cred, noi doi nicio taină unul pentru altul.

— Spune-mi, te rog, ce fel de rod are pomul acesta, îi zise dar Danciu.

— Atâta e tot ceea ce vrei să mă-nirebi? răspunse Lia. De ce oare n-aş fi având să ţi-o spun aceasta!? Am să-ţi dau, dacă e vorba, chiar să mănânci din poamele acelea câte pofteşti.

Ea chemă apoi degrabă pe una din slugile ei şi-i porunci să aducă zece poame de ale acelui pom.

Sluga s-a urcat în pom. Pomul avea însă Lrei feluri de poame: mere de aur, pere de aur şi prune de aur. Servitorul nu ştia din care să ieie patru, căci luând din fiecare câte Lrei, erau numai noauă. El chibzui în cele din urmă să ieie patru prune, căci prunele erau mai mici decât merele. Aşa a şi făcut, şi le-a adus Liei, care i le-a dat soţului său.

— Am o mică daraveră pe pământ, grăi acesta.

— Dacă e aşa – răspunse Lia – poţi să te cobori numaidecâl.

Ea porunci apoi să i se facă iute un leagăn, care se lasă până la pământ, şi-l aşează pe solul său în leagănul acela. CÂT gândeşti cu gândul, Danciu şi ajunse apoi la pământ cu poamele pe care le avea în buzunar şi i le duse împăratului.

Nu voise împăratul să-i deie fala sa, dar i-o dele acum, când îl văzu atât de frumos. Nu voia însă fala de împărat să şi-l ieie de bărbat, căci se temea ca nu cumva el iar să se facă cum fusese mai nainte.

Danciu o-nşfăcă însă, o luăpesusşi-o duse la muma sa, ţiganca, pe care o pofti apoi să vie cu el şi-o duse la pomul cel înalt.

Sosit aici, el strigă „una”, şi fu jos leagănul în care se

aşezară toţi trei, el, mama sa şi fata de împărat. Iar numără apoi „una”, şi ei fură sus.

— N-ai vrut să mă iubeşti, nu te iubesc dar nici eu! îi zise acum fetei de împărat, şi-i dele brânci ca să cadă pe pământ.

Ea a tot căzut trei zile şi trei nopţi de-a rândul, iar după ce a ajuns la pământ, s-a făcut miş-fărămiş, de n-a mai rămas de ea întreg decât capul, pe care una dintre slugi l-a dus la împăratul.

— Doamne sfinte! se tângui împăratul, cine m-a pus să nu i-o dau de bunăvoie pe fata mea?

Când împăratul se tânguia în felul acesta, se ivi deodată-n faţa lui ţiganul, care se căia şi el de fapta ce săvârşise într-o clipă de supărare.

— Ai fi acum gata să mi-o dai de bunăvoie pe fiică-ta? întrebă d insul.

— Nu numai că ţi-aş da-o de bunăvoie, răspunse împăratul, dar ţi-aş mai da pe deasupra şi jumătate din împărăţia mea dacă ar fi în viaţă fiică-mea.

Ţiganul se duse la mumă-sa şi-i spuse ce-a zis împăratul:

— Să vezi un lucru – grăi ţiganca – eu am să-ţi dau o cutioară în care e un praf fărmecat. Dacă vei presăra praful acela pe faţa moartei, aceasta va învia şi trupul se va întrăma chiar mai şi mai de cum a fost.

Danciu a alergat fuga la împăiatul, a cei ut capul moartei şi a presărat pe el praful, cum zicere mumă-sa.

Cât dai 111 palme, trupul fetei s-a intrămat, crescând bucată lângă bucată, şi ea începu să vorbească. împăratul i-ar fi dat-o acum bucuros ţiganului, dar acesta nu voia s-o primească.

— Să trăieşti în bună fericire cu l’iică-ta – îi zise el împăratului – căci eu am şi găsit altă soţie.

El chemă apoi pe mumă-sa, cu care se duseră la pom,

se urcară-n leagăn şi se-nălţară într-o clipă la Lia, Zina Zânelor din Ţara Sorilor, care i-a primit cu multă bucurie. El a zidit apoi pentru mumă-sa 1111 palat frumos şi i-a zis:

— Dacă ţi se va fi lacul, dor de mine, liiinilenii vorbă prin o slugă, şi-ntr-o clipă vom i-i eu şi soţia mea la tine.

El s-a dus apoi acasă, unde s-a ITuul nunlă mare. Lia voia să-l pol tească şi pe împăratul, dar ţiganul 1111 s-a învoit să stea la masă cu cel ce umblase cu gândul dd a-l înşela. Au poftit deci la nuntă şoarecele, care s-a ndopat.

Am fost şi eu la ospăţ şi-am pus mina pe 1111 ciolan, apoi am plecat lăsându-i în fericire, care 11-a mai încetat nici până astăzi, dacă nu vor fi murii cumva.

215

BĂIAT SĂRAC ŞI IIOROPSIT

Poveste de ale românilor din Moravia

Au fost odată doi fraţi. Cel mai mare dintre dânşii, Barbu, era văduv şi avea doi copii, iar cel mai mic, Pascu, trăia-n fericire cu nevastă-sa şi cu cei patru copii ai lor.

Simţindu-se-n doaga morţii, Barbu l-a chemat la sine pe Pascu şi l-a rugat cu limbă de moarte să aibă purtare de grijă pentru cei doi copii ai săi după ce se va fi-ntâmplat ca el să moară.

El a şi murit, şi Pascu s-a ntors la casa lui după ce i-a făcut ra frate bun înmornilntarca.

— Pascule dragă – îi zise nevasta lui – e adevărat că ai primit să le fii tulor celor doi copii rămaşi de la l ratetău? Nădăjduiesc că nu vei fi făcut una ca aceasta?

— Adică de ce nu? răspunse el. Cine altul ar mai putea să le fie ocrotitor? Ar fi oare cu putinţă să mă lepăd de sângele fratelui meu, care e sânge din sângele meu? Vorba e numai să luăm înţelegere dacă e să-i luăm pe băieţi la casa noastră ori să le căutăm adăpost la vreun om străin.

— Da, răspunse nevasta, dacă e vorba, eu sunt de

părere să-l luăm pe cel mai măricel la noi, dar pe cel mai mic nu-l prea pot suferi.

— Ei, grăi Pascu, nu-ţi mai bale capul 1 Gândul meu e să luăm atât pe cel mai mare, cât şi pe cel mai mic!

Nu-i venea femeii la socoteală lucrul acesta.

— Eu cred – zise dar – că de folos n-ar putea să ne fie decât cel mare, care e de patrusprezece ani şi poate să muncească, iar nu şi cel mai mic, care e abia de doi ani.

Dumnezeu îi arc însă locniai pe cei n-ai slabi în paza lui, şi de aceea Pascu rămase neclintit în hotărârea sa.

— Nevastă, dragă mea – grăi dar – tu ştii că unchi le sunt amândurora şi de amândoi am să jiort grijă. O să luăm deci atât pe cel mare, cât şi pe cel mic.

Au luat apoi pe amândoi orfanii la casa lor. Cel mai mare, Vasile, îşi câştiga pinea din vrednicia lui, iară cel mai mic după câţiva ani lua şi el parte la munca zilelor. După noauă ani au urmat însă vremuri grele, încât le mergea rău de tot celor săraci. Pascu a fost nevoit să-şi vândă chiar şi vaca.

Îi ieşea acum femeii dreptatea.

— Vezi acum halul în care am ajuns!? grăi dânsa. Era oare lucru cuminte să mai luăm doi copii pe lângă cei patru ai noştri? Nu mai suntem acum în stare nici pe ai noştri să-i hrănim…

— Nu-ţi mai face, femeie, inimă rea! răspunse bărbatul. Tu ştii prea bine că ne rămâne casa copiilor dacă o cumpărăm de la ei.

— N-ar fi oare mai cuminte dac-am căuta să ne colorosim într-un fel oarecare de copilul cel mic? întâmpină dânsa. Am ieşi mai uşor din strâmtorare…

— Adu-ţi aminte, femeie, că-n timpuri bune i-am luat, răspunse el. Ar fi şi în faţa lui Dumnezeu, şi-n faţa lumii greu păcat de a-i fi alungat în vremuri grele.

Femeia stăruia, cu toate acestea, ca copiii să fie

alungaţi.

Se zice că pe oamenii cu noroc Ioan îi cheamă, iar băiatului mai mic Oanea îi ziceau. Cu toate aceste el fu horopsit nu numai de mătuşa, ci şi de unchiul lui.

Ca să scape adică de gura nevestei şi să-i rămâie casa-n bună pace, Pascu şi-a călcat pe inimă.

— Ştii ce!? îi zise dar soţiei sale, pentru ca să nu mai fie gâlceavă între noi, am să-l duc pe cel mai mic.111 deva în înfundăturile munţilor.

— Unde ai de gând să-l duci? răspunse ea. O să-l duci la depărtare de câteva ceasuri, ca iar să ne pomenim cu el.

— Ba o să-l duc de unde-n vecii vecilor n-o să se mai întoarcă, o-ncredinţă el.

Aşa s-a şi-ntâmplat.

Ziua următoare în revărsatul zorilor el i-a zis lui Oanea, care acum era băiat de unsprezece ani:

— Mi-a trecut pe la ureche vorba că undeva prin munţi e o comoară: hai să ne ducem s-o ridicăm.

Oanea, care nimic nu bănuia, a plecat voios cu unchiul său.

S-au dus apoi şi-au urcat mereu dealuri, au coborât în văi şi iar au urcat, până ce au dat de o peşteră mare şi adâncă. Unchiul a aprins o luminare şi-a intrat cu nepotul său în peştera cea întunecată. După ce au mers o bucată, au dat de o scară, pe care s-au coborât în adâncime, unde iar au mers pe ici, pe colo, târându-se pe brânci, până ce au ajuns la o apă curgătoare, peste care trecea o punte îngustă.

— Şezi acum aici! zise unchiul după ce trecură puntea. Iată traista cu pâne şi-ţi dau şi briceag: potoleşte-ţi foamea în vreme ce eu mă duc să mai caut comoara.

Rămânând acum singur, îşi tăie aşa pe întunerec o felie de pâne şi începu să mănânce.

Era o-ntunecime s-o tai cu toporul, şi lui Oanea i se

făcu urât. El nădăjduia, însă, că mai curând ori mai târziu unchiul său se va întoarce cu luminarea, aştepta deci fără ca să îndrăznească a se mişca din loc. Zădarnică i-a rămas însă aşteptarea, căci unchiul său nu s-a mai întors.

„Te pomeneşti – îşi zise el în cele din urmă – că unchiul m-a adus dinadins ca să mă lase aici şi s-a întors acasă”.

Gândindu-se la una ca aceasta, i s-a făcut părul măciucă-n cap, nu i-a rămas însă decât să se îmbărbăteze şi să-şi caute o ieşire din peştera cea fioroasă.

Cum putea însă aşa, fără de luminare, să găsească drumul prin peşterile întunecate, puntea ce trecea peste apa curgătoare şi scara pe care avea să urce spre a ieşi la lumina soarelui!?... 218

Vai de sufletul lui! Iu loc de a se apropia de apa curgătoare, el se depărta din ce în ce mai mult de ea. ¡Viei despre aceasta nu şi-a dat însă seama decât după ce nu mai auzea vâjiitul apei.

Frânt de oboseală şi istovit de foame şi de frământările sufleteşti, el căzu în cele din urmă întins pe pământ, îşi puse capul pe piatra rece şi începu să plângă şi să se tânguiască. Mai rămăsese, cedrept, o bucată din pâne-n traista lui, dar el nu îndrăznea s-o mănânce ca să se sature, căci ar fi murit apoi, de foame. El a gustat dar din ea, ca să-şi potolească foamea şi să-i şi rămâie, apoi iar şi-a adunat puterile şi a plecat pe dibuite.

Deodată, piciorul îi lunecă şi el se prăvăli în adâncime. Ţiindu-se în căderea lui de nişte colţi de stâncă, aceştia se desprinseră şi doauă bucăţi de bolovani de tot grei îi căzură în cap. Erau de tot grele bucăţile acele, mai grele decât orişice piatră, chiar decât fierul mai grele.

„Ce-o fi asta!?” îşi zise băiatul cel horopsit, şi băgă bucăţile-n traistă, ca să le vadă după ce va fi ieşit la lumină, dacă îi era dat să iasă vreodată.

Mergând apoi mai departe, el iar a-nceput să audă vâjiitul apei curgătoare. A şi sosit peste câtva timp la ea, dar puntea n-a găsit-o. El şi-a luat deci inima în dinţi, s-a aruncat în valuri şi a trecut înot. Peste puţin a dat apoi şi de scara cea primejdioasă, pe care a urcat-o pe cătărate, a mai mers o bucată şi a ieşit, în sfârşit, din întunecimea cea urâtă la lumina cea veselă ce bunul Dumnezeu a rânduit să se reverse din soare.

Degeaba! Tot băiat cu noroc era Oanea!

Nu-i vorba, picioarele şi mâinile îi erau zdrelite şi spinarea i se umpluse de vânătăi, tremura de oboseală, de l rig şi de frică, dar răsufla uşor, şi de aceea a căzut în genunchi ca să-i mulţumească lui Dumnezeu, căci numai din mila Domnului a fost că n-a perit în peştera cea înfiorătoare.

Tot îi mai rămăsese o bucăţică din pâinea ce păstrase cu atâta grijă. După ce a mâncat-o şi pe aceasta, s-a hotărât să-şi ieie lumea în cap, căci nu mai putea să 219

Se în Luarea la casa Uncliiuliii şi a mătuşii care-l Jiuropsiseră.

A mers, a mers şi iar a mers, zi de vară până-n seară, şi după drum de câteva zile a sosit la nişte curţi boiereşti, unde a cerşit de la slugile din poartă o bucată de pâne pe care a mâncat-o cu poftă, şezând pe un bolovan de la marginea drumului.

Scoţându-şi el briceagul din traistă, una dintre slugi a băgat de seamă că e şi ceva greu în traistă.

— Dar în traistă ce ai? l-a întrebat.

Oanea a scos cele doauă bucăţi de bolovan ca să i le arate.

Sluga se uită cu multă băgare de seamă la ele, le mai arătă şi altora, ba le duse în cele din urmă şi la stăpânul său, care se încredinţă că amândoauă sunt cel mai curat aur.

El porunci deci să i-l aducă pe Oanea pentru ca să-l întrebe de unde are cele doauă bucăţi de aur.

Oanea îi povesti fără de-ncungiur ce a păţit şi prin câte a trecut.

Boierul, care n-avea copii, era atât de viu atins de cele povestite de Oanea şi de întregul fel de a fi al acestuia, încât l-a oprit pe dânsul la casa lui, ba în urmă chiar l-a luat copil de suflet. Iar cele doauă bucăţi de aur le-a vândut cu bani frumoşi, pe care i-a pus cu camătă în folosul celui horopsit de ai săi, pe care l-a mai dat şi la-nvăţătură.

Aşa s-a adeverii, că Oanea a fost dus de unchiul său în peşteră în adevăr pentru ca să găsească o comoară. Vorba era numai că nu al unchiului, ci al nepotului horopsit era norocul.

După ce Oanea a stat timp de şaptesprezece ani la curte, boierul a căzut greu bolnav şi l-a făcut pe Oanea moştenitor al său, dându-i sfatul să trăiască cumpătai şi să aibă totdeauna milă de săraci.

„Cum să nu am milă de săiaci după ce sărac am fost şi eul?” îşi zicea Oanea.

Au trecut doi ani de la moartea boierului, când Oanea, acum stăpân al curţii boiereşti, sta la fereastră şi se uita în curte, unde se afla un bătrân cerşitor îmbrăcat 220

În haine zdrănţuile. Lui Oanoa i se făcu milă de el: porunci dar portarului să i-l aducă pn băi rinul acela.

Când acesta intră în sală, Oanea îl recunoscu: era unchiul lui, căruia nici prin gând nu-i trecea că se află-n faţa nepotului său horopsit.

— Fie-ţi, boierule, milă de mine! se rugă bătrânul, miluieşte pe un moşneag flămând, căci Dumnezeu te va răsplăti.

— Şezi! îi zise Oanea. Bucuros îţi dau să mănânci şi

să bei.

El chemă apoi sluga şi-i porunci mai pe „şoptite să aducă traista în care-şi păstra, drept amintire de vremuri grele, straiele româneşti în care se afla şi cuţitul său. După aceea bătrânul îi povesti cum a fost odată gospodar înstărit, dar în vremuri grele a sărăcit, şi de curând a pierdut într-o judecată tot ceea ce-i mai rămăsese, încât a fost nevoit să-şi vândă şi casa şi a ajuns să trăiască cerşind.

— N-ai copii? întrebă Oanea.

— O, Doamne! răspunse bătrânul. Am avut patru copii. Trei dintre dânşii au murit de vărsat, iar al patrulea e un pierde-vară, căruia nu-i pasă nici de tatăl său, nici de Dumnezeu.

Acum sluga aduse mâncare şi băutură, iară Oanea îi dete bătrânului cu mina sa pinea şi briceagul său de odinioară, ca să taie din ea.

Bătrânul luă cuţitul în mină şi se uită la el, apoi se făcu alb ca varul, căci recunoscu semnul pe care-l făcuse el însuşi pe prăselele lui.

El rămase cuprins de un fel de ameţeală.

— Bine, boierule – zise – cum a ajuns briceagul ăsta aici?

— Ce are a face!? răspunse Oanea. Briceag ca toate bricegele!

— Nu-i aşa! stărui bătrânul cuprins de deznădăjiluire. Te rog în numele lui Dumnezeu să-mi spui de unde ai briceagul acesta. Spune-mi, te rog, şi nu mă chinui!

Oanea nu se mai putu stăpâni.

— Nene Pascule – strigă dânsul – nu-l mai cunoşti pe Oanea, băiatul orfan?

(Jurliiui *ne* sperie: Îşi recunosrii nepotul şi răzu *în* genunchi la picioarele lui, cuprins de ruşine şi de frică. Oanea îl ridică însă şi-l ¡mhrăl işă.

— N-ai nicio teamă, unchiule, îi zise. Jiu de mult te-am iertat.

Bătrânul a rămas toată viaţa lui la casa lui Oanea, care a luat la sine şi pe fratele său.

N-a mai trăit Pasc», ce-i drept, decât puţin, dar a murit mângâiat de gândul că Oanea nu s-a prăpădit în peşteră şi l-a iertat.

222

DOI FRAŢI BUNI

Poveste bulgărească

Au fost odată doi fraţi care trăiau sub stăpânirea tatălui lor în bună înţelegere. Gel mai mare plugărea, iar cel mai mic păstorea.

După ce tatăl lor a murit, cel mai mare a rămas stăpânul casei, iar cel mai mic muncea la cele dinafară, sub ascultarea fratelui său, şi numai din Paşti în Crăciun dedea pe acasă. Cel mai mare nu muncea, ci-şi petrecea timpul ospătându-şi prietenii şi ţinând cai frumoşi, precum şi cini şi şoimi de vânătoare ca boierii.

Cu toate astea, ei s-au îmbogăţit din ce în ce mai mult, şi cel mai mare s-a însurat, în vreme ce fratele său mai mic a rămas flăcău, şi numai la sărbătorile mari venea şi acum acasă.

Viind odată de sărbători în sat, i-au ieşit în cale câţiva săteni pizmătareţi, care voiră să-i învrăjbească.

— Eşti ori nu şi tu fecior al tatălui tău? îl întrebară.

— S-ar putea oare să nu fiu? răspunse el.

— Bine – îi ziseră – dacă aşa e, cum se face că tu osteneşti toată ziulica la oi şi în ţarină – fie ploinţe, fie viscol, fie arşiţă şi zăduf? Munceşti ca nimeni altul, în vreme ce fratele tău mai mare se răsfaţă ca un boier. El are de toate, haine, mâncare şi băutură din belşug, şi se bucură de cinste şi de vază; nu eşti parcă decât sluga lui. Ia spune-i, te rog, să facă el ceea ce faci tu, ca să rămâi tu

acasă, şi o să vezi dacă-ţi este ori nu în adevăr frate.

Fratele mai mic nu le-a dat niciun răspuns, dar vorbele lor îi sfredeleau inima.

S-a dus acasă şi-a petrecut noaptea sub acelaşi acoperiş cu fratele său.

— Cum ai dormit, frăţioare, astă-noapte? îl întrebă acesta dimineaţa zilei următoare.

— N-am putut, frate dragă, să-nchid ochii, îi răspunse.

— De ce?

— Să vezi un lucru, îi răspunse iar. Sunt atâli ani de când a murit tata, şi eu trăiesc zi şi noapte departe de casă sub cerul lui Dumnezeu. Acasă viu o dată pe an; n-am legătură cu niciun om; nici prieten, nici duşman nu-mi este nimeni. O să vie timpul să mă-nsor şi eu ca tine şi să-mi întemeiez casă şi masă; cum să port grijă de ale mele dacă pe nimeni nu cunosc şi la cele casnice nu mă pricep! Iacă la ce m-am gândit de n-am putut toată noaptea să dorm, şi am luat în cele din urmă hotărârea de a te ruga să mai schimbăm rânduiala gospodăriei, încât timp de câţiva ani să rămân eu acasă şi să munceşti tu unde am muncit eu până acum.

Fratele mai mare fierbea-n el, dar nu-şi dete cătranul pe faţă. PA!

— Prea bine, frăţioare! grăi dânsul. Rămâi acum tu acasă, căci eu am să muncesc în locul tău. Te rog numai să mă laşi să mă duc azi la vânătoare, apoi să luăm masa împreună; de mine înainte vom face apoi schimbul.

El se duse apoi lagrajd, îşi puse şaua pe cal şi chemă pe soţia sa.

— Ascultă, femeie, îi zise stăpânindu-şi mânia. Eu mă duc acum la vânătoare şi l-am poftit pe fratele meu să luăm masa împreună după ce mă voi fi întors acasă. Să ştii că n-am să viu. Tu să tai un miel şi să-l frigi, să pui otravă în

friptură, apoi să pui masa şi să-l pofteşti pe fratele meu să mănânce. Bagă de seamă! Dacă vin la cină acasă şi nu te aud bocindu-l pe mort, nu mai scapi vie din mâinile mele.

După ce le grăi acestea, el încălecă, dete pinteni calului şi plecă cu cinii şi cu şoimii lui de vânătoare. Soţia lui rămase ca trăsnită din senin. Ea îşi iubea bărbatul şi ţinea să intre în voile lui, era însă suflet de femeie şi n-o ierta firea să-şi otrăvească cumnatul. Vorba era, însă, că ori îl otrăveşte, ori nu scapă ea însăşi de moarte. Mult s-a zbătut, gândit şi chibzuit, până ce s-a lăsat în voia lui Dumnezeu: dacă poate scăpa, bine, iar dacă nu, moare mai bucuros decât să otrăvească pe cumnatul ei.

A tăiat deci mielul şi l-a fript, a gătit ppânzul şi a aşternut masa, apoi l-a poftit pe cumnatul ei să mănânce.

— Se poate una ca aceasta? răspunse el. El mi-a făgăduit c-o să mâncăm împreună.

Ea fu cuprinsă de adâncă mâhnire, căci vedea cât de mult îşi iubea cumnatul ei fratele, care pe el îl ura. Începu deci să plângă cu hohote şi-l cuprinse pe cumnatul ei cu braţele.

Acesta, mirat, o ţinu să nu cadă şi-o întrebă de ce plânge.

w nse ea, azi era să sune cel din urmă

— Cum? de ce? ce fel I? întrebă dânsul.

— Tu eşti dus cu gândul la soţul meu – grăi dânsa – şi nu vrei să mănânci fără de el. Iar dânsul? El mi-a poruncit să te otrăvesc şi a jurat că are să mă omoare dacă, întors de la vânătoare, nu va auzi în casă jeluiri şi bocete.

Cumnatul ei rămase cuprins de uimire.

— Să n-ai nicio grijă – îi zise apoi – că n-o să mor, cumnată dragă. Să vedem însă ce va face fratele meu când mă va vedea mort. Vom trimite azi pe cineva la cotitură, ca să stea la pândă şi să ne spuie când se-ntoarce. Iar acum să mâncăm în toată liniştea, şi când vom afla că el se-

ntoarce, am să mă culc întins pe masă, iar tu mă acoperi cu un giulgiu ca pe morţi, îmi aprinzi o luminare la căpătâi şi-ncepi a mă boci.

Aşa au şi făcut apoi.

Iar fratele mai mare se dusese, după ce a plecat de acasă, pe unde umbla de obicei la vânătoare, A umblat însă ziua în zadar, căci spre marea lui mirare n-a reuşit să vâneze nimic.

Abia pe-nserate, când se-ntorcea acasă, a zărit la mare înălţime un vultur şi a dat drumul celor doi şoimi pe care-i avea. Aceştia s-au înălţat şi l-au luat pe vultur la goană şi-n cele din urmă l-au coborât, încât vânătorul l-a putut prinde.

— Ei, vezi, îi zise acesta vulturului, orişicât de sus, pe deasupra norilor, vei fi zburând tu, din mâinile mele nu poţi să scapi.

— O, vai! răspunse vulturul plângând cu lacrămi fierbinţi, dac-ar mai fi fratele meu în viaţă, şoimii tăi, fie ei nu numai doi, ci chiar şi doauăzeci, n-ar fi putut să-mi facă nimic. Secare-ar braţul aceluia care l-a nimerit şi răpus!

— Cine l-a răpus? întrebă vânătorul.

— Ah! răspunse vulturul, geruia, ningea şi viscolea când am fost şi eu, şi el duşi pe deasupra Mării Negre şi am căutat adăpost pe o corabie. Fratele meu se aşezase pe un pălmar, şi un corăbier – seca-i-ar mâna! – l-a lovit de a căzut în mare. Iară eu, sărmanul de mine, nemaiavându-l pe el, am rămas la vreme grea fără de ajutor, cum mă vezi acum, când n-am putut să scap de cei doi şoimi ai tăi.

Auzindu-le acestea, vânătorul s-a muiat, s-a gândit la fratele său, i-a dat vulturului drumul şi a început să-şi gineascâ din toate puterile calul.

Alergând peste puterile lui, calul a căzut în cele din urmă şi şi-a dat răsuflarea, iar vânătorul a alergat mai departe pe jos.

Când el s-a apropiat de casă, fratele lui mai mic s-a întins ca mortul pe masă, iar cumnată-sa l-a acoperit cu giulgiu, i-a aprins luminare la căpătâi şi a început să-l bocească.

Auzind bocetele, vânătorul grăbi şi mai tare, iar după ce intră în casă, îşi scoase sabia din teacă şi se repezi cu ea asupra soţiei sale, ca s-o taie în bucăţi.

— Femeie nemernică! strigă dânsul, mi-ai otrăvit fratele!

Văzând aceasta, celălalt sări în picioare.

— Să nu te pună păcatele s-o atingi pe cumnata mea! strigă el. Nu ea m-a otrăvit, ci tu voiai să mă otrăveşti!…

Fratele mai mare rămase pe o clipă mut şi încremenit, apoi îl îmbrăţişă pe celălalt.

— Ah 1 zise, iubitul meu frate, mai trăieşti, în adevăr mai trăieşti!?

El îl sărută, apoi îşi mărturisi păcatul şi povesti cele petrecute când cu prinderea vulturului.

De aici înainte cei doi fraţi au trăit în pace şi în dragoste şi nu s-au mai gâlcevit niciodată”.

227

NEGRU-ÎMPĂRAT

A fost odată ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

A fost un împărat puternic, atât de puternic, încât hotarele împărăţiei lui nu puteai să le vezi orişicit te-ai fi dus şi ai fi mers cutrierind în dreapta şi-n stingă, înainte şi înapoi. Fiind atât de puternic, el nu se temea de nimeni şi nici nu avea duşmani care s-ar fi-ncumătat să-l supere într-un fel oarecare. Trăia deci în pace şi-n linişte şi n-avea nevoie să-şi adune oaste ca să-i apere hotarele cele afară din cale depărtate.

Supuşii lui ar fi trăit şi ei tot în pace, în linişte şi-n belşug dacă nu s-ar fi întâmplat că pădurile cele mari să fie

pline de lupi, de urşi, de mistreţi, de fel de fel de şsrpi, de vulturi mari şi de tot felul de alte jivine primejdioase, care făceau o mulţime de stricăciuni, ba mâncau pe ici, colo şi copii, precum şi oameni în toată firea.

Ca să-şi apere deci supuşii, împăratul ieşea la vânătoare dintru început mai rar şi-n urmă mai des.

Ca orişice vânător cu rost, lua cu dânsul doauă-trei dintre slugile lui, precum şi câţiva zăvozi colţoşi, care-l ajutau să răpuie vânatul.

Aşa azi, aşa mâne şi tot aşa şi poimâine.

E o plăcere să umbli după vânat şi încă mai mare plăcere e să te poţi lăuda c-ai răpus azi un lup, mâne

Lhl Urs şi poimâine cei puţin o vulpe. împăratul lua deci cu dânsul din ce în ce mai mulţi zăvozi, mai multe slugi, ba-11 cele din urmă şi pe unii dintre boierii care îi erau sfetnici.

Deoarece vânatul luat la goană aleargă iute, împăratul a-nceput să ieie cu dânsul şi câţiva ogari cu picioare lungi.

N-a mai trecut mult timp, şi vânatul s-a răzit şi s-a ascuns prin liârtoapele-nfundate, încât împăratul era nevoii să ieie cu dânsul copoi şi prepelicari, care-i caută urma urmând, precum şi mari haite de şoricari, care răzbesc prin ţoale desişurile, ba scurmă chiar şi prin pământ.

Sporitu – s-au deci la curtea împăratului cânii de tot felul, sute, ba chiar şi mii, încât slugi multe n-aveau altă treabă decât să-i hrănească şi să poarte-n tot felul grijă de ei.

E apoi lucru ştiu! că cei de jos se uită-n gura celor de sus, şi dacă împăratul îşi sporea de azi pe mine cinii, boierii cei mari şi-n urmă şi cei mai mici ţineau şi ei să-şi aibă fiecare cânăria bine-ngrijită, ca să se poată lăuda cu ea.

Cât era de mare împărăţia aceea, de la un capăt până la celălalt, era plină de tot felul de câni frumoşi şi bine hrăniţi, încât era o adevărată plăcere să-i vezi.

Împărăteasa era cu toate aceste din ce în ce mai îngândurată, şi din rumenă ce fusese, încetul cu încetul s-a făcut albă ca ghiocelul şi ca mărgăritărelele, încât lumea-ncepuse a-i zice Albă-împărătească.

— Bărbate dragă – îi zise ea-n cele din urmă împăratului – eu văd c-au scăzut fiarele de prin codri, dară mai vârtos s-au sporit cinii atât la curtea tji, cât şi pe la casele boierilor, şi nu numai cânii aceştia sunt mereu sătui în vreme ce o mulţime de oameni flămânzesc, dar în acelaşi timp alile şi alile slugi îşi petrec zilele purtind grijă de cini când ar putea să facă altă treabă mai folositoare.

Împăratul a ascultat în tăcere, şi-a-ncreţit sprâncenele, s-a posomorât incit lumea a-nceput să-i zică Negru-impărat, dar a mers înainte pe drumul în care apucase să intre.

Deoarece ogarii, gonind vânatui, aieargă foarte repecltt şi sunt în stare să sfâşie şi să mănânce vânatui pe care-l prind, vânătorii aleargă şi ei călare după ogari, ca să puie mina pe vânat îndată ce l-au prins ogani. Grajdurile împărăteşti s-au umplut deci în curând de cai, şi împăratul a fost nevoit să-şi sporească şi grajdurile, şi vizitiii, şi rândaşii, şi hambarele pentru nutreţul cailor.

Tot ca împăratul au făcut şi cei mai cu minte dintre boierii din împărăţie, mai ales aceia care mai erau şi sfetnici ai împăratului.

Nu mai umbla pe jos niciun om care se simţea. Unul trecea călare de ici până colea, iar altul se tolănea-n trăsură fie cu doi, fie cu patru, fie chiar cu şase ori cu opt cai.

Împărăteasa, văzându-le aceste, s-a făcut încă mai îngândurată şi mai albă.

— Bărbate dragă – i-a zis dar împăratului – nu ţi-au fost destul cinii cei mulţi, ci ţi s-au mai sporit şi caii. îi văd pe oameni ducându-se călare unde-ar putea să meargă şi pe jos şi puind patru, şase, ba chiar opt cai la trăsura pe care ar putea s-o tragă şi doi cai, dacă nu chiar şi unul singur. Trage-ţi seamă, iubite, că acolo unde creşte nutreţul pentru cai ar putea să rodească hrană pentru oameni, iar cei ce poartă grijă de cai ar putea să-şi petreacă zilele muncind cu folos.

Împăratul iar a ascultat în tăcere, şi-a-ncreţit sprâncenele, s-a posomorât, dar s-a mai şi încruntat mergând înainte pe calea ce apucase.

Umblând însă de ici până colo după vânat, vânătorii fac mişcare şi nu numai obosesc, ci le mai şi vine poftă să mănânce şi să bea. Ei nu răpun deci numai vulpi, lupi, râşi şi urşi, ci şi prepeliţe, potârnichi, raţe şi gâşte sălbatice, iepuri, căprioare, mistreţi şi cerbi, iar după vânătoare nu numai odihnesc, ci se şi ospătează mâncând şi bând ca să se sature.

Văzând-o aceasta, împărăteasa nu mai era pusă pe gânduri, ci cuprinsă de adâncă întristare.

— Bărbate dragă – a grăit dânsa acum – toate ca toate, dar acum lucrurile au ajuns de mai rău nu se poate. Tu şi boierii tăi, boierii tăi şi tovarăşii lor aţi ajuns de mâncaţi şi beţi fiecare la o masă din cât s-ar putea sătura câte zece dintre cei flăminfci timp de o săptămână. Puneţi-vă frâu, căci omului de frunte nu-i şade nimic mai bine decât să se stăpânească pe sine însuşi şi să tragă de la gura sa pentru că să le rămâie şi altora câte ceva.

Împăratul a ascultat şi de data aceasta-n tăcere, dar nu s-a mulţumit să-şi încreţească sprâncenele, să se posomirească şi să se-ncrunte.

A răbdat el o dată, a răbdat de doauă ori, dar acum era de a treia oară, iar peste trei nu se trece.

Ţiind deci să-şi petreacă viaţa împărăteşte, în toată tigna şi după pofta inimii lui, el a luat-o frumuşel pe împărăteasa cea sfătoasă şi a dus-o ca să o deie peste hotarele împărăţiei lui.

— Ce mai tot sfătuieşti pe alţii să se stăpânească pe sine înşişi? i-a zis. Tu însăţi nu eşti în stare să-ţi stăpâneşti gura de muiere rea.

Deoarece împărăţia lui era mare, de tot mare, el a dus-o, a tot dus-o, mereu a dus-o, iar când a ajuns la hotarele împărăţiei lui, a dat-o aruncată pe celălalt tărâm, de unde nici vestea nu mai poate să pătrundă până-n lumea oamenilor stăpâniţi de rele îndemnuri.

Iar Negru-împărat îşi petrecea de aci înainte viaţa în toată lărgimea, căci nu mai era cine să-l sâcâie, ca pân-atunci păcătoasa aceea de împărătească.

S-au umplut curţile şi maidanele de cini mâncăcioşi, s-au umplut drumurile de călăreţi şi de fel de fel de trăsuri, se adunau pretutindeni oameni nesăţioşi la mese-ncăreate de toate bunătăţile, dar se sporeau de azi pe mine şi flămânzii şi zdrinţăroşii pe la porţile celor bogaţi şi pe la scările palatelor pompoase.

Era de tot mare împărăţia, dar încă mai mare era jalea mulţimii, care suferea, răbda şi se ruga lui Dumnezeu şi Maicii Preacurate ca să se-ntoarcă iar împărăteasa cea cu faţa albă.

Ascultând rugăciunile neîncetate, Maica Domnului s-a coborât pe pământ şi le-a spus celor ce îi ieşeau în cale că Alba-impărătească se află departe, foarte departe, pe celălalt tărâm, în vârful unei stânci ascuţite, unde nimeni nu se poate urca, şi plânge, plânge, mereu plânge de mila oamenilor ce sufăr şi rabdă. Ea nu va putea să 231 se-ntoarcă decât cu ajutorul unui om cu inima curată, care va răzbi până la ea şi o va lua pe sus, ca s-o aducă trecând-o prin toate primejdiile ce va avea să-nfrunte.

Aflându-le aceste, azi unii, mâne alţii şi din ce în ce mai mulţi dintre cei inimoşi au plecat în drum lung, ca să o caute pe Alba-impărătească şi s-o aducă. Dar cei ce-au plecat plecaţi au rămas: nici măcar veste de la dânşii n-a mai venit. Era parcă i-a-nghiţit pământul.

Între atât de mulţi nu era însă, precum se vede, niciunul cu inima destul de curată pentru ca să se poată-nvrednici a săvârşi fapta cea bună, şi Maica Domnului era cuprinsă de mâhnire din ce în ce mai adâncă.

Iosif, logodnicul Fecioarei preacurate, şi-a luat deci toiagul din colţul casei şi-a plecat în lumea păcătoşilor, ca să vadă dacă nu cumva tot sunt şi acolo oameni vrednici de mila cerească.

Pentru ca oamenii să-şi deschidă inimile, el li s-a nfăţişat ca cerşitor nemernic, care umblă din poartă-n poartă ca să capete ici una, colo alta. îmbrăcat în zdrenţe, desculţ, cu capul gol şi cu părul vâlvoi, cu faţa galbenă ca ceara şi cu barba zbârlită, el nici nu putea să semene a om de dai-Doamne. Cu toate aceste, el bătea degeaba la toate uşile: cei ce-ar fi avut de unde să-i deie se uitau cu scârbă la el şi-l luau la goană, iar cei miloşi n-aveau nici ei din ce să-şi potolească foamea.

Mergând aşa – ca vai de el – sfântul a ajuns la o casă dărăpănată, de ploaia îi răzbea prin acoperiş şi vântul îi bătea prin pereţii ici coşcovi, colo găuriţi.

„O fi pustie casa aceasta”, a zis el, şi era să-şi caute de drum, când iată că-i ieşi-n cale un băiet sărac, care ducea-n spinare pe bunică-sa, o babă trecută acum de o sută de ani, zbârcită la faţă, cu trei dinţi în gură, nu numai neputincioasă, ci şi oarbă de bătrână ce era.

Rămăsese şi băietul acela tot desculţ şi cu capul gol, îmbrăcat numai într-o cămăşuţă, căci încălţămintea, căciula şi hainele şi le deduse altora care erau chiar mai săraci decât el.

Scurma, sărmanul, pământul de prinpregiurul casei ca să-l afineze şi să semene-n el şapte bobi de fasole, care-i rodeau şapte sute, câte un căţel de usturoi, din care se făcea o căpăţână de doisprezece căţei, arpagic cât bobul de grâu, din care ieşea ceapă cât pumnul, cartof cât aluna, din care îi creştea un cuib cât capul de purcel, şi le privea şi-ngrijea pe toate, ca să aibă nu numai pentru el, ci şi pentru alţii.

„Acesta e, aşa mi se pare, omul pe care-l caut”, grăi sfântul şi-i zise cu multă umilinţă:

— Ziua bună!

Fănică, băietul sărac, se uită la el, şi ochii îi rămaseră aţintiţi asupra cămăşii bătrânului, care era nu numai prea mică pentru un om ca dânsul, ci totodată şi zdreanţă destrămată de i se vedea pe ici, pt; colo pelea prin ea şi tremura, săracul, de frig.

— Mulţumesc de bineţe, moşule, îi zise. Dar o să-ţi fie frig în zdreanţa aceea de cămaşă.

— Frig îmi este, îi răspunse moşneagul, dar n-am ce să-mi fac, căci altă cămaşă nu mi-a mai rămas.

— S-o iai pe a mea, stărui băiatul, căci eu sunt mai tânăr şi rabd mai uşor la frig.

Mulţumit de bunul îndemn al lui Fănică, sfântul făcu schimbul, nu însă ca să-i fie mai puţin frig după ce va fi îmbrăcat cămaşa băietului.

Îmbrăcând adică băietul cămaşa cea zdrenţuită a moşneagului, el se simţea singur nu ştia cum. Cămaşa avea adică darul că-l făcea nemaipomenit de tare pe cel îmbrăcat cu ea şi în acelaşi timp şi nevăzut de alţii.

Că e nevăzut, aceasta n-o ştia încă Fănică, dar când a ridicat-o iar pe bunica lui ca s-o ieie-n spinare, el a rămas buimac, atât i se părea de uşoară.

Uitându-se apoi împregiurul său, el a văzut că nu-l mai vede pe moşneagul acela şi-a înţeles că e la mijloc o

minune.

Minunea cea mare era însă că bunica lui iar a-nceput să vadă şi s-a simţit în stare să umble cum umblase mai nainte.

„Dacă e aşa – şi-a zis el – se vede că sunt rânduit să plec şi eu în drum lung, cum atâţia au plecat, ca s-o caut pe Alba-împărătească şi s-o aduc aici, pentru ca lumea să se bucure de bunătatea ei”.

Pătruns de gândul acesta, el şi-a pus opinci de viţel cu nojiţe de oţel şi a plecat în drumul din oare atâţia şi atâţia nu s-au mai întors.

Plecat odată, el s-a dus, s-a tot dus şi mereu s-a dus, multe zile-n şir, junã ce n-a ajuns la marginea împărăţiei, de unde numai pe celălalt tărâm mai putea să treacă.

Nu vedea, ce-i drept, nimic în faţa ochilor săi, dar trecea şi el cum au trecut ceilalţi, căci n-avea decât cu gândul să se gândească şi se pomenea unde n-a mai fost nici neam de neamul lui – bildăbâc cu ochii-nchişi, şi nu mai era unde a fost, ci-n Ţara Ciungilor, unde toţi oamenii aveau numai câte-o mână, căci cealaltă, fie dreapta, fie stânga, atârna neputincioasă, numai oase-nşirate cupele uscată peste ele.

Ciungii aceştia erau aceia dintre oamenii plecaţi în urma împărătesei, care nici mai departe n-au putut să meargă, nici înapoi nu mai puteau să se întoarcă.

Mai departe n-au putut să meargă pentru că la marginea ţării aceleia curgea un râu lat, adânc şi repede curgător, peste care nici pod nu era, nici luntre nu aveau, nici înot nu puteau să treacă nişte ciungi ca dânşii. Voit-a la rândul lui fiecare dintre dânşii să treacă, dară tartorul, care străjuia la hotar, l-a apucat de braţ, l-a aruncat cât colo înapoi şi ciung a rămas de braţul pe care l-a strâns straja cea afurisită.

Umblau acum cu toţii ca vai de ei care-ncotro, şi nu

mai ştiau ce să facă şi unde să-şi caute adăpost, căci înapoi nu era chip să se întoarcă.

Fănică a trecut şi râul înot până la ţărmurul de dincolo, unde-ncepea Ţara Şchiopilor.

Aici se aflau oamenii care plecaseră pe urma împărătesei şi răzbiseră – numai ei ştiau cum – peste râul străjuit de tartori. La hotarele de dincolo se aflau însă stânci înalte şi prăpăstioase, peste care nu puteau să treacă decât făcându-şi scări de tot lungi. Şi-au şi făcut ei scările şi le-au urcat, dar când au ajuns în vârv, tartorul pus acolo de strajă le-a dat brânci, de s-au pomenit iar jos, şi şchiopi au rămas cu toţii, unii de piciorul drept, iar alţii de cel stâng, oameni neajutoraţi şi ei – tot ca vecinii lor, ciungii.

Ar fi putut să treacă tot nevăzut şi printre aceştia, dar s-a gândit că ciungii şi şchiopii, având unii amândoauă picioarele, iar alţii amândoauă mâinile, ar putea să-şi fie unii altora de ajutor. Vorba era numai că nu 234

puteau nici ciungii să-noate peste râu la şchiopi, nici şchiopii să se-ntoarcă notând la ciungi.

Deoarece pod peste râu nu era-n stare să le dureze, a căutat prin cea mai apropiată pădure trei trunchiuri de copaci răsturnaţi de vânt, pe care i-a dus unul câte unul în spinare până la râu, i-a legal cu nişte curpeni lungi unul de altul şi a alcătuit astfel din ei o plută, pe care şchiopii cei cu doauă mini puteau să treacă pe vâslite la ciungi.

După ce a scos-o aceasta la capăt, a trecut peste stâncile cele înalte în Ţara Cocoşaţilor.

Aici trăiau adică numai aceia dintre oamenii plecaţi pe urma împărătesei care, fiind îmbrânciţi de tartorul străjuitor, au căzut dincolo de stânci, încât li s-a frânt spinarea de-au rămas cocoşaţi.

Aceştia, având atât doauă mini, cât şi doauă picioare, mai vârtos puteau să le fie şchiopilor şi ciungilor de ajutor.

Le-a făcut deci o scară, ca să poată trece la şchiopi, apoi a mers mai departe până la marginea Ţării Cocoşaţilor.

Aici a dat peste o vale strâmtă şi adâncă, în care bătea un vânt turbat şi vâjiitor, încât îi asurzea pe cei ce treceau pe acolo.

În ţara aceea trăiau aceia dintre oamenii plecaţi în urma împărătesei, care n-au rămas cocoşaţi, şi mergând înainte, au rămas surzi.

Din Ţara Surzilor a trecut apoi în Ţara Muţilor, care, nemaiavând cu cine să vorbească, şi-au uitat limba, iar din Ţara Muţilor a trecut în Ţara Orbilor. Aici i-a îndrumat pe surzi şi pe muţi cum să-i conducă pe orbi, şi pe orbi cum să le fie celorlalţi de folos.

După ce a mai făcut-o şi aceasta, Fănică a răsuflat uşurat, ca orişice om care a pus la cale un lucru nu numai greu, ci totodată şi bun.

Se vede însă că orbii, care se aflau tocmai la marginea de dincolo, vedeau lucrurile mai bine decât toţi ceilalţi. Unul dintre dânşii, cel mai sfătos dintre toţi, văzând că Fănică vrea să meargă mai departe, i s-a pus în cale.

— Nu-ţi băga – i-a zis – capul în primejdie, căci de aici înainte se-ntinde Ţara Lighioanelor cu dinţi de fier şi cu gheare de oţe], care-o să te facă miş-fărămiş. Şi chiar şi dac-ar fi să fie minunea minunilor, ca să răzbeşti printre ele, nici prin gând să nu-ţi poată trece că o să ajungi până la împărăteasa, care se află-n culmea culmilor, unde pân-acum niciun muritor n-a mai fost. Ar fi, precum ne-a venit vestea, pe acolo pe undeva un cal năzdrăvan, care poate să se-nalţe-n zbor pân-acolo şi s-o treacă zburând cueapesteţara Lighioanelor şi peste noi până-n celălalt tărâm; n-ai să fii însă-n stare să pui mâna pe calul acela, care nu i se supune orişicui.

— Multe am încercat, şi toate mi-au reuşit, i-a

răspuns Fănică. O s-o-ncerc şi pe aceasta.

Avea dânsul pe ce să se razăme pentru ca să vorbească aşa, şi a şi trecut întreg şi nevătămat prin Ţara Lighioanelor, care ochi aveau, dar de văzut nu puteau să-l vadă.

Nu era încă ieşit din Ţara Lighioanelor, când s-a ivit la mare depărtare-n faţa lui zarea luminoasă a unei lumi în care parcă şapte sori îşi revărsau pe-ntrecute razele.

Atât de multă era lumina în depărtarea aceea, încât Fănică mereu clipea, pentru ca nu cumva să-şi peardă şi el vederile, cum le pierduseră nenorociţii rămaşi în urma lui.

Întristarea împărătesei era însă şi ca adâncă, atât de mare, încât lumina cea multă nu putea să răzbească prin ea, şi acolo sus, unde se afla împărăteasa, era o-ntunecime nepătrunsă de ochiul omenesc. Şi cu cât mai mult se apropia de stânca aceea, care se-nălţa ca un stâlp, cu atât mai ca-n amurg i se-nfăţişau toate, iar împregiurul stâncii se uscase toată iarba udată de nesăcatele lacrămi vărsate de soţia horopsită a Negrului-împărat.

Fănică abia acum era cuprins de simţământul că-n adevăr se află pe celălalt tărâm, unde toate se petrec ca prin minune.

Plecase băiet în cale lungă ca să i se ajungă, şi-a tot mers, şi s-a dus, şi-a umblat de s-a făcut băietan şi-apoi flăcăiandru şi flăcău, iar acum era om în toată firea, şi nu ştia ce să facă şi cum să potrivească lucrurile ca multul umblat şi marile ostăneli să nu-i rămâie zadarnice.

Calul cel năzdrăvan păştea, ce-i drept, prin partea locului, şi n-ar mai fi avut nevoie să-l caute. Una era însă să-l fi găsit şi alta să-l încalece şi să-l stăpânească. Deşi nu putea să-l vadă, calul îl simţea după miros, şi sforăia scoţând flacără prin nări, necheza şi dedea cu copitele de scăpărau schiţei.

Nu era însă nici Fănică orişicine. Trăise viind de unde

plecase într-o zi cil alţii-11 şapte, într-o săptămână cât alţii-n noauă, într-o lună cât alţii-ntr-un an şi când s-a aieptat cum numai dânsul ştia şi a pus mâna-11 coama cea creaţă, calul, orişicit de năzdrăvan al şi fost, a rămas ca înfipt în pământ.

— Stai, zise grăind în limbă omenească. Stai, că-ţi simt puterea şi văd că mi-am găsit stăpânul. Încalecă, voinice, şi ţine-te bine, că prin multe primejdii ai trecut, dar prin încă mai multe şi mai mari ai să răzbeşti dacă e vorba să te-ntorci de unde ai venit. Spune-mi cum să te duc: ca vântul ori ca ghidul?

— Nici ca vântul, nici ca ghidul – răspunse Fănică – ci saltă-te domol până-n vârf, ca s-o luăm şi pe Albaâmpărătească; iar de acolo înainte să ne duci în zbor întins şi legănat până în Ţara Orbilor.

Aşa a zis şi aşa s-a şi făcut.

Luată din zbor şi dusă legănat, împărăteasa a adormit cuprinsă de un somn liniştit şi adânc, din care nu s-a deşteptat decât după ce s-au coborât în Ţara Orbilor.

Atât dânsul, cât şi mai ales dânsa rămaseră oarecum aiuriţi când se uitară impregiurul lor.

Nu mai era Ţara Orbilor tot cum o ştiau.

Ciungi şi şchiopi, cocoşaţi şi surzi, muţi şi orbi erau de-a valma. Deşi niciunul dintre ei nu era om zdravăn, ajutându-se între dânşii, ei făcuseră din cele şapte ţări una singură, iar aceasta era înfloritoare şi frumoasă, încât nu te mai săturai să te uiţi 111 toate părţile. Lighioanele cale mai nainte îngrozitoare se-mblânziseră după ce li-au pilit dinţii cei de fier şi li-au scos cu cleştele ghearele de oţel, umblau printre oameni şi-i slujeau pe aceştia fiecare-n felul său.

Altă minune şi mai de necrezut.

Aflând c-a venit Alba-impărătească, orbii au fost cuprinşi de o dorinţă de a o vedea atât de nepotolită, încât

iar le-a venit lumina ochilor, ciungii au întins braţele spre ea, şchiopii au alergat la dânsa, cocoşaţii i-au stat drept în faţă, iar surzii şi muţii i-au auzit glasul cel dulce şi au început s-o binecuvânteze-n grai limpede.

— Nenumărate şi pline de bucurii să-ţi fie zilele vieţii! îi zise acum împărăteasa lui Fănică. Mare bine mi-ai făcut mie, dar încă mai mare e binele de care se-mpărtăşesc cei mulţi, care aşteaptă de atâta timp ca să ne vadă întorşi în mijlocul lor.

În adevăr, aşa şi era.

În vreme ce împărăteasa-şi Lrăia zilele în virlul cel înalt şi vărsa lacrămi, Negru-împărat şi curtenii lui, dimpreună cu slugile lor şi cu slugile slugilor, boierii de toate Lreptele dimpreună cu cei de casa lor, ba până chiar şi târgoveţii, fie negulători, fie meşteşugari, se-mimibau pe-nirecule mine înd şi bând fiecare cât putea, de zece ori mai mult decât ceea ce i se cuvenea, îmbrăcându-se-n haine scumpe şi umblând să se sperie unii pe alţii prin fel de fel de cheltuieli nebuneşti. Aşa azi, aşa mâne, multe zile de-a rândul tot aşa, luându-şi unii bucata de la gura celorlalţi şi mâncându-se ca şi cânii flămânzi între dânşii, încât au ajuns în cele din urmă de nu mai aveau de unde să se sature şi se scobeau între dinţi când îi răzbea foamea şi până chiar şi împăratul cel fudul îşi înnoda zdrenţele hainelor, ca să nu-i curgă de pe trup.

Se-nlelege dar că mare le era bucuria când s-au pomenit în mijlocul lor cu împărăteasa cea miloasă însoţită de mulţimea celor înţelepţi pe urma îndelungatelor suferinţe, care-i indiumau să se ajute între dânşii şi să-şi tragă de la gură fiecare pentru ca să aibă cu toţii destul din toate cele bune.

Abia acum s-a cuminţit şi împăratul şi-a înţeles câtă dreptate avuse împărăteasa, şi de aici înainte au trăit cu toţii-u mare fericire, iar Fănică a rămas cel mai de frunte

între sfetnicii împărăţiei.

MIELUŞELUL

Era o frumoasă zi de primăvară, soare cald pe cer senin, aer curat şi adiere uşoară, copaci de curând înfrunziţi, pomi încărcaţi de flori, iarbă proaspătă şi deasă, cântece de păsări înveselite, bâzâit de albini neastâmpărate – pretutindeni şi în toate avânt spre o noauă viaţă.

Bebe, un băieţel de vreo cinci ani, pe cât de deştept, pe atât de plin de vlagă, a fost scos de către guvernantă la plimbare-n automobil cu Dida, surioara lui mai mică, o fetiţă frumoasă, cu obrajii rotunji, rumeni şi fragezi să-i tai c-un fir de păr, cu ochii mari sub gene dese, cu părul răsucit în cârlionţi ce-i atârnau peste umeri.

Era plăcut şi bine prin oraş, dar încă mai mult şi mai bine li se părea după ce au ieşit în câmp deschis, la aer curat şi la lumină plină, unde vederea le străbătea la mari depărtări şi multe de toate se desfăşurau în faţa lor în amănunte pentru dânşii noi, nemaivăzute, iar guvernanta a poruncit ca automobilul să înainteze mai încet, pentru ca ei să le poată vedea bine.

Le şi vedeau, şi mai ici, mai colo săltau şi bucuria le izbucnea-n ţipete vesele. Dar cu toate aceste, parcă îi mai fericeau pe copii, care alergau pe ici, pe colo desculţi păste pajiştea verde de la marginea drumului.

— Ah! ce frumos! strigă deodată Dida, şi automobilul se opri.

La marginea drumului îşi păştea o Labă cele câte la oiţe ce-i mai rămăseseră din turma de odinioară. Unele dintre ele aveau mieluşei, care zburdau fiecare impregiurul mumei sale făcând fel de fel de săltături hăzoase, încât era o mare plăcere să-i vezi. Cu deosebire hărăbor şi vioi era unul mai mic şi de tot negru, care numai în frunte şi-n vârful cozii avea cele o pată albă.

Văzându-l, Dida sălta şi ea şi bătea din palme: voia cu orice preţ să-l ieie-n braţe, să-l mângâie şi să-l sărute pe pata din frunte.

A şi făcut-o aceasta după ce s-a coborât din automobil.

Bebe ţinea însă să-l poarte şi el în braţe şi a sărit să-l ia de la dânsa. Fiindcă Dida nu voia să i-l deie, îl trăgeau, el în o parte şi ea în alta, încât erau p-aci, p-aici să-l dezghine, să se-ncaiere şi să-şi scoată unul altuia ochii cu ghearele.

Atât li se părea de drăgălaş, încât erau să-l omoare cu dragostea.

Guvernanta alergă să-i despartă şi să scape bietul de mieluşel.

— Şi ce ai să faci cu el? o-ntrebă după aceea pe babă.

— Ce am să fac!? răspunse baba. Auzi întrebare! îl mai ţin până la Paşti, apoi îl tai, ca să-l mâncăm de sfintele sărbători.

— N-o să-ţi fie milă de el? stărui guvernanta.

— Milă!? auzi vorbă! grăi baba. Acesta e rostul lui în lumea aceasta. De ce adică l-a fătat oaia, dacă nu pentru ca să ne-ndulcim noi din carnea lui şi pentru ca din pielea lui să-şi facă vreunul dintre flăcăi căciulă!?

Auzind asemenea vorbe păgâneşti, atât Bebe şi Dida, cât şi guvernanta s-au înduioşat şi le era cât se poate de apropiat gândul de a cumpăra mieluşelul ca să-l scape de pieire şi să-i facă parte de o viaţă plăcută.

Greu nu le-a fost să-şi împlinească gândul, căci bani aveau, şi omul, fie tânăr, fie bătrân, râvneşte la bani, şi baba se bucura că-şi poate vinde mieluşelul cu preţ bun.

— Are, ce-i drept, să mai plângă că şi-a pierdut muma şi iarba cea fragedă – a zis ea – dar o să-i treacă după ce se va fi deprins cu drăgălaşii aceştia de copii şi va fi apucat să soarbă laptele din ciob.

Ştia baba ce zice, dar nu toate s-au împlinit potrivit cu prevederile ei.

Pe drum la-ntoarcere, ca să nu mai fie supărare, când Dida, când Bebe ţineau mieluşelul în braţe. Îl mângâia dânsul, şi cu atât mai vârtos dânsa, dar mieluşelul făcea mereu „be-be” şi iar „be-be”. Orişicât de mult l-ar fi mângâiat, el îşi dorea mama, de care a fost despărţit.

Jale, mare jale: să-i plângi şi iar să-i plângi de milă.

Sosiţi acasă, în curtea cea mare şi luminoasă şi-n casele cele cu multă lărgime, copiii i-au dat mieluşelului drumul, ca să alerge pe asfaltul curat, să bea apă de pe el, şi pe covoarele moi, care acopereau parchetul lucios, şi i-au aşternut într-un coş culcuş din cea mai moale vată. Mieluşelul şi aici tot „be-be” şi iar „be” voia să alerge pe pajişte verde şi să se culce pe pământ rece şi răcoritor.

Laptele din ciob nu voia Ja-nceput mieluşelul să-l soarbă, dar foamea e stăpână atoatecovirşitoare, şi el, încetul cu încetul, a-nceput să se-nfrupteze. Tot „bebe” şi iar „be-be” însă, căci laptele supt la ugerul mamei sale tot nu putea să-l uite.

Behăia, sărăcuţul, nu numai de dimineaţa până seara, ci şi-n timpul nopţii, încât nu mai era chip să stai cu el sub acelaşi acoperiş.

— Scăpaţi-mă de pacostea aceasta! a zis dar în cele din urmă cocoana Laurenţia, muma celor doi copii şi stăpâna casei. Duceţi-l de unde l-aţi luat.

Îi era ei uşor s-o zică aceasta.

Cum să-l duci când Dida şi Bebe ţineau atât de mult să-l poarte-n braţe, să-l mângâie şi să-l hrănească, încât ar fi fost gata să-i deie şi rahat, şi ciocoladă, şi cele mai dulci bomboanei?

Cum să-l dai după ce l-ai cumpărat cu bani, pe care ştiau prea bine că n-o să ţi-i mai înapoieze baba!?

Chiar şi dacă le-ar fi pierdut însă din vedere aceste,

mai era la mijloc şi vorba babei că oaia şi-a fătat mielul pentru ca oamenii să-l mănânce în zi de sărbătoare.

— Ei Line! zicea Jmcălaiul cu şorţ alb, de ce să-l mănânce baba cea ştirbă şi să nu-i punem noi pe masă fript la tavă!?

Baba mai spusese că mieluşelul nu va mai plânge pe behăite după ce se va fi deprins cu copiii şi va fi apucat. să soarbă laptele din ciob. Bebe şi Dida se duceau deci cu el în cel mai înfundat fund al grădinii, ca să nu-l mai audă behăind nici cocoana Laurenţia, nici bucătarul, care ascuţea mereu cuţitul cel mare şi pregătea tava.

În zadar însă toate, căci mieluşelul mama nu şi-o uita, cu copiii nu se deprindea şi, behăind mereu, slăbea văzând cu ochii.

— Păcat de el, zicea bucătarul ascuţindu-şi mereu cuţitul. Dacă-l mai ţinem aşa, îşi pierde încetul cu încetul toată grăsimea şi toată carnea cea fragedă, încât nu se mai alege de el decât o piele şubredă întinsă pe nişte oase subţiri.

Într-una din zile, o fi fost de Paşti, înainte de Paşti ori după Paşti, mieluşelul nu mai supăra pe nimeni prin behăiturile sale. Fie că nu-şi mai dorea mama şi oimpul acoperit cu iarbă verde, fie că i se va fi întâmplat altceva. Iar pe masă feciorul cu mănuşi albe a adus de la bucătărie o friptură minunată. Vor fi dat ori nu vor fi dat cu socoteală ce-a fript bucătarul la tavă, Bebe şi Dida au mâncat cu multă poftă, căci erau flămânzi şi foamea e stăpâna lumii.

Ştia baba ce zice când spunea că oaia-şi face mielul pentru ca oamenii să-l mănânce-n zi de sărbătoare.

FIFI

Poveste

Fifi, un cănăraş de toată frumuseţa, îşi trăia zilele răsfăţându-se-ntr-o largă colivie de sârmă galbenă.

Dimineţile, stăpâna lui, o domnişoară dulce la fire şi

totdeauna veselă, îi dedea drumul prin odaia luminoasă şi bine aerisită. În vreme ce el zbura neastâmpărat de ici până colo, ea îi curăţea colivia, punea în ea proviziunile de seminţe bine alese şi de apă proaspătă, aşeza printre sârmele strălucitoare ici o bucăţică de zahăr dulce, colo un smoc de buruiană verde şi fragedă, apoi se dedea la o parte, lăsând colivia deschisă.

Adimenit de bunătăţile din colivie, Fifi intră de bunăvoie şi începea să pişte mai din zahăr, mai din seminţe, mai din buruiana verde. Drăgălaşa lui stăpână închidea apoi colivia pe care o atârna iar în cuiul din fereastră, la un loc unde soarele nu bătea niciodată, dar de unde Fifi putea să vadă cele ce se petreceau pe afară, în lumea cea largă a lui Dumnezeu.

Aşa-şi petrecea Fifi viaţa, azi ca ieri, mâne ca azi.

În faţa ferestrii se-ntindea o mare grădină, cu răzoare umbroase, cu pajişti verzi şi cu luminişuri bătute de soare – în mijlocul desişurilor de copaci frunzoşi.

Din când în când, ieşea din desiş câte o vrabie sprintenă şi isteaţă şi, cântând „cirip! cirip!”, înainta – tiptip! – săltând în doauă picioare când la dreapta, când la stânga, când înainte spre uşa sufrageriei, unde slujnica cea harnică scutura de obicei fărâmiturile rămase pe faţa de masă.

Culegea vrăbiuţa câteva fărâmituri, apoi iar „cirip! cirip!” şi tip-tip mai departe, unde găsea fie un grăunte, fie o ssmincioară, fie o musculiţă ori un vermuşor.

Mai la o parte, sub o coastă, se afla un şipot, de unde apa limpede şi rece curgea peste prundiş curat. Vrăbiuţa, „cirip! cirip!” şi tip-tip pin-acolo, îşi stâmpăra setea, se scălda-n toată tigna şi, după ce se răcorea, iar mai departe, zbura – sfârr! – până-n desiş, mai ciripea şi iar se-ntorcea să-şi caute fărâmiţe, şi grăunţe, şi vermuşori, şi musculiţe.

Fifi se uita, le vedea ţoale şi era cuprins de înduioşare din ce în ce mai adâncă.

„Cât de prost ştie să ciute! îşi zicea. «Cirip! cirip!» şi iar «cirip! >: şi numai «cirip k şi cât de urâte îi sunt penelecenuşii ca pământul uscat de arşiţa soarelui! Şi cu toate aceste, cât de fericită e: zboară şi aleargă – tip-tip! – în draga ei voie, stă, când vrea, în bătaia soarelui dogoritor, se răcoreşte-n umbră de desiş, se scaldă-n apă limpede şi rece şi-şi alege după plac hrana care-i prieşte, o fărâmiţă, un vermuşor, un grăunte, o musculiţă, după pofta inimii. Iară eu – urma – care sunt îmbrăcată-n pene atât de frumoase şi cânt atât de frumos, eu sunt osândită să stau aici închisă-n colivie ca un făcător de rele, supusă la bunul-plac al unei domnişoare care mă iubeşte, precum se vede, dar tocmai de aceea nu mă Iasă să mă bucur de libertate. O! se tângui, penele mele cele frumoase şi măiestria mea în ale cântării sunt nenorocirea vieţii mele!”

Se-ntâmpla câteodată că un uliu, un şoim ori vreo altă pasăre răpitoare dedea târcoale pe deasupra grădinii. Vrabia, totdeauna, nu numai sprintenă, ci şi cu ochii-n patru, nu mai făcea „cirip!”, ci zbura! – huşti! – în adăpostul desişului. Altă dată motanul stetea la pândă şi se apropia târâş-târâş, ca un hoţ ce era, dar când el îşi lua vânt ca să se arunce asupra prăzii, vrăbiuţa cea isteaţă – zbirr! – în vârf de copac. Fifi se uita cu inima încleştată şi sălta de bucurie în faţa ruşinii păţite de cotoiul viclean.

„Ce fericire! zicea iar. Ce viaţă plină de farmec!”

Domnişoara cea drăgălaşă şi dulce la fire simţea adeseori că Fifi al ei cântă cu duioşie neobicinuită.

— Ce-i, Fifică? întreba dânsa. Ce te doare de-ţi e cântecul atât de duios!?

Fifi nu putea decât să-i cânte, drept răspuns, cu încă mai deplină-nduioşare, pe care stăpâna lui nu era-n stare s-o-nţeleagă.

Într-una din zile, când Fifi zbura, ca de obicei, prin casă, fereastra era închisă ca alte dăţi, dar rămăsese deschisă uşa care da-n tindă, despre cerdacul casei.

Fifi, de atâtea ori adimenit de soarta ce» bună a vrăbiuţelor, a căzut în ispită şi-a ieşit în tindă, iar din tindă-n cerdac şi huşti! ca vrabia! în desişul de copaci frunzoşi.

— Fifi! Fifică! vino la mămica ta!

În zadar însă, căci Fifi, fericită de a se şti liberă, zbura din cracă-n cracă, din copac în copac, mai departe şi tot mai departe, până ce nu s-a pierdut în lumea cea largă.

„Ah! păsărică, scoasă din minţi, suspină – acum domnişoara cea drăgălaşă şi dulce la fire; ce-o să se aleagă de tine, rătăcită printr-o lume pe care n-o cunoşti şi care nu ştie să preţuiască darurile cu care te-a înzestrat firea!?”

Zburând din copac în copac prin arşiţa soarelui dogoritor, păsărică, deprinsă a zbura numai de ici până colo prin casă, a rămas în cele din urmă istovită, cu ochii împăingeniţi, cu aripile atârnate şi gâfăind din greu. Se uita cuprinsă de mare uimire la bolta cea nemărginită a cerului, când, deodată, se ivi-n faţa ei o pasăre uriaşă, cu picioarele lungi şi cu ciocul înspăimântător de mare şi roşu – parcă muiat în sânge. Era cocostârcul nemilos în faţa broaştelor, şi Fifi, deşi obosită moartă, nu ştia unde să zboare şi unde să se ascundă.

Peste puţin, altă spaimă.

Ieşind în câmp deschis, ea rămase încremenită în faţa întinderii nesfârşite pe care o cuprindea, cu ochii. Aproape du ca însă, cu totul aproape, păşteau nişte boi cu ochii mari şi cu coarne grozav de lungi şi ascuţite – fiinţe fără îndoială neasemănat mai primejdioase decât pisica, de care vrabia se păzea cu atâta dibăcie. Fifi dar, cuprinsă de groază, iar zbură mai departe.

Trecând astfel din primejdie-n primejdie, din spaimă-n spaimă, cu inima-ncleştată, gifăind mereu şi-a petrecut

ziua. N-a ajuns să se odihnească, nici să-şi astâmpere setea ori să se scalde ca vrăbiuţa, nici mai ales să-şi găsească hrană, căci nu găsea nicăiri seminţe care-i priau ei.

— Am să pier rătăcind prin lumea cea largă! se tânguia dânsa când noaptea cu umbrele ei tainice a găsit-o secată de puteri şi lihnită de foame.

Şi totuşi… când s-a pornit adierea cea blindă a-nserării, una câte una se iveau stelele pe tăriile cele fără de sfârşit ale cerului senin, ici Luceafărul, colo Cloşca cu pui, mai departe Carul cu boi, stele multe, din ce în ce mai numeroase, nenumărate stele, iar în cele din urmă răsări şi luna plină şi-şi revărsă lumina peste lumea cea tăcută.

Aşa ceva nu mai văzuse Fifi niciodată şi nici nu-şi putea-nchipui atâta bogăţie de farmece: ea-ncepu să cânte în tainica linişte a nopţii de toamnă, acum întâia oară de când scăpase din colivie.

Scurtă i-a fost însă şi de astă dată fericirea, căci de la dreapta se auzi peste puţin ţipătul cucuveicii, de la stânga străbătea prin tăcerea nopţii urâciosul buşumflat al huhurezului, şi ici flutura prin văzduh un liliac, colo zbura o bufniţă, iar mai departe-şi căuta dihorul prada. Fiecare clipă era-mpreunată cu primejdiile ei! înspre miezul nopţii s-a pornit apoi un vânt aspru, cerul s-a acoperit de nouri negri şi-n cele din urmă a-nceput să ploaie, şi biata păsărică tremura de frig şi nu mai ştia unde să se adăpostească şi cum să scape de primejdiile ei pân-acum necunoscute.

Acum abia a-nceput să-şi deie seamă că domnişoara cea drăgălaşă şi dulce la fire nu îi era temnicer, ci purtător de grijă; abia acum se dumirea cât de primejdioasă e libertatea în mijlocul unei lumi cu care nu eşti deprins, încât nu ştii care-ţi sunt adevăraţii binevoitori şi care duşmanii nemiloşi, nici ce-ţi prieşte şi de ce trebuie să te fereşti.

În crepătul zorilor de zi Fifi a pornit, deci să-şi facă calea-ntoarsă şi să bată la fereastra în care-şi lăsase colivia atârnată.

Bun gând, dar prea târziu venit: ea nu mai era-n stare să-şi găsească drumul pe care venise, şi a rătăcit la dreapta şi la stânga, cuprinsă de deznădăjduire, până ce n-a dat peste un motan nesăţios, care a-ncolţit-o şi a răpus-o, ca să le fie altora pildă.

2 – 17

PISU

Povastire

Cocoana Milena era o hălmşcă măruntă – nu afară din cale liătrină, dar plăpândă, stoarsă de zile petrecute-n fel de fel [de] amărăciuni; nu bolnăvicioasă, nici gârbovă, dară cârcită şi sleită de puteri. Mai era, cum se zice, şi putredă de bogată şi bine văzută pretutindeni unde se ivea, dar cu toate aceste nenorocită, căci, dacă e vorba, norocos nu e cine e socotit, ci cine el însuşi se simte fericit, iar fericită, biata de ea, nu s-a simţit niciodată-n viaţa ei, ba acum, la bătrâneţe, chiar numai pe gemute o duce de azi pe mine.

Şi ce viaţă a mai avut şi ea!?

De mumă-sa nu-şi mai aduce aminte. Era mică de tot când s-a dus cu cineva-n lume şi, prăpădindu-se-n urmă, i-a lăsat o mare moştenire.

Tatăl său, om voinic, foarte chipeş, totdeauna gătit ca un făt-frumos şi foarte dulce la fire, avea mare slăbiciune pentru ea, dar îşi petrecea viaţa-n aventuri, în călătorii şi-n tot felul de sporturi, şi astfel era nevoit s-o lase sub purtarea de grijă a unei madame foarte pricepute, care o ferea de curente şi de alte primejdii, o ţinea departe de copiii care nu erau de seama ei, îi cultiva obrajii, mâinile şi unghiile şi-o ţinea strânsă-n corset croit cu iscusinţă ca să se deprindă a-şi ţinea trupul cum li se cuvine persoanelor

de înaltă distine-Pi’ăpăilindu-se şi tatăl ci în urma unui duel, ea a rămas sub ocrotirea unei mătuşi, sora mai mare a răposatului, şi a luat altă moştenire mare.

Mătuşa a îmbrăcat-o-n haine de doliu şi-a ţinut-o mai cu guvernante, mai prin pensionate, mai în călătorii până ce n-a ajuns s-o mărite după unul în toate privinţele potrivit, om bogat şi foarte subţire şi el, dar tocmai de aceea deprins a-şi petrece viaţa după placul lui. El ţinea mult la soţia sa, căreia îi zicea „îngeraşul meu”, dar nu lipsea nici de la datoriile lui către societate. Treceau deci săptămâni, adeseori Shiar luni de zile fără ca el şi ea să se vadă.

Pe când lui i se ura acasă ori la vreuna dintre moşiile lor, ea se simţea înăbuşită în oraş şi mai ales în mijlocul lumii zgomotoase, care aleargă după plăceri, şi fugea la moşia ei de la poalele munţilor, unde avea castel cu mare lărgime şi cu terasă de pe care se deschidea în adierea răcoroasă o încântătoare vedere peste parc la vale şi asupra împregiurimilor bogate-n privelişti.

Avea şi ea plăcerile ei.

Ţinea să aibă cei mai frumoşi cai, armăsari negri, care-şi umflă nările, şi să le pună zurgălaie, ca să răsune departe când li se dă drumul în goană mare. Când apoi valea era umbrită de nori, ori pe-nserate, când se răcorea, ea se tolănea-n trăsura ei cea largă, închidea ochii, şi cei patru armăsari o duceau în zbor sălbatic departe, tot mai departe, s-o scoată parcă în altă lume.

Într-una din zile însă unuia dintre cei patru zmei i s-a năzărit de ceva, şi el a luat zăbalele-n dinţi. Ceilalţi trei, tot sirepi şi ei, au făcut peste puţin la fel, şi ea s-a pomenit în cele din urmă aruncată-n şanţul de la marginea drumului.

De atunci armăsarii îi sunt tot atât de nesuferiţi ca oamenii, şi ea-n trăsură numai la mare nevoie şi cu multă băgare de seamă se urcă.

I-a rămas altă plăcere: pe înserate, când se-ntorceau vitele de la păşune, stetea pe terasă şi se încânta de sunetul tălăngilor. Soseau boii cu tălăngi mari, vacile cu altele mai mici, oile şi caprele cu tălăngi de tot mici. Până chiar şi porcii alergau guiţind cu tălăngi de gât.

Tala-tili-tele-tolo! era de toată frumuseţea!…

Din când în când însă se-ntâmpla că berbecii şi ţapii se băteau în coarne, vierii se încolţeau, ba-ntr-una din zile taurul cel frumos, care purta cea mai mare dintre toate tălăngile, şi-a pierdut sărita, şi cucoana Milena a văzut cu ochii ei de femeie duioasă cum el s-a repezit la unul dintre trecătorii nevinovaţi şi l-a luat în coarne.

De atunci vitele, caprele şi porcii n-o mai încântă, nici chiar având talangă la gât.

Astfel i se făcea lumea din ce în ce mai pustie, când i-a venit vestea că soţul ei a murit într-un sanatoriu de o boală ei necunoscută şi a lăsat un testament în care se afla şi dispoziţiunea: „Las soţiei mele mult iubite doauă treimi din averea mea, pentru ca să mă poată uita mai curând”.

Ea a pus iar doliu şi a prins slăbiciune pentru cânii de tot felul, pe care îi adunase răposatul pe la moşiile lui. N-a putut însă nici această slăbiciune să ţie mult. I-a fost destul să-i vadă cum se hârjonesc şi se muşcă între dânşii, pentru ca să nu-i mai pună nici pe ei mai presus de oameni.

A murit, în sfârşit, şi iubita ei mătuşică, văduvă fără de copii, care pe dânsa şi numai pe dânsa o avea moştenitoare.

„Nenorocita de mine! ce o să se aleagă de mine, femeie neajutorată şi cotropită de atâtea moşteniri mari! se văita dânsa, şi luă hotărârea de a se-ntoarce iar la oraş, unde îi steteau de atâta timp goale casele cele mari, săli, ganguri şi birouri şi biblioteci, sufragerii şi bufeturi, odăi peste odăi şi iatacuri peste iatacuri şi tot ceea ce nu mai poate să lipsească la o casă cumsecade.

Orişicât de multe şi de mari ar fi fost însă încăperile cele bogat luminate, ea-şi petrecea viaţa numai în doauă chichineţe: în iatacul ei de dormit şi-n odaia turcească, unde-şi lua de obicei şi masa.

Patrusprezece slugi de tot felul îşi făceau fiecare-n felul ei treaba prin casă, prin curte şi prin grădină, prin grajduri şi pe la coteţe, dară dânsa trăia-n mijlocul lor numai singură-singurică cu Pisu, o pisică bine hrănită, cu deosebire frumoasă şi cuminte, albă, de tot albă, cea din urmă slăbiciune a ei.

Pisu avea iatacul ei deosebit şi sluga ei particulară, care îi mătura-n fiecare zi prin iatac, îi premenea culcuşul, schimba cenuşa din cutia bine ştiută, ştergea praful şi aerisea – toate aceste fără ca să ţie seamă că Pisu dormea de obicei în iatacul cocoanei, la picioarele patului, iar zilele şi le petrecea mai ales torcând în braţele cocoanei.

Avea baba obiceiul de a se scula cu noaptea-n cap şi ţinea ca să fie pretutindeni dereticat, măturat, aerisit şi şters. Îmbrăcată dar, ea o pornea-n inspecţiune din salon în salon, din – sală-n sală, din odaie-n odaie, din iatac în iatac, până jos în bucătărie şi-n cămară, ba intra adeseori şi prin iatacurile slugilor, ca să vadă cum îşi face fiecare treaba şi dacă e ori nu pretutindeni curăţenie şi bună rânduială. Nu i-ar fi priit nici cafeluţa de dimineaţă, nici prânzul, nici cina dacă nu şi-ar fi îndulcit viaţa începându-şi ziua cu cicălituri. De ce era adică bogată şi de ce plătea lefuri şi hrănea atâta lume!?

Sunt oameni care, având acrime-n stomac, îşi fac sie înşişi viaţa nesuferită, căci nu le prieşte nimic. Ea avea acrime-n suflet şi le făcea viaţa nesuferită celor nevoiţi a-şi trăi zilele cu dânsa.

Ziua şi-o petrecea bătrâna mai ales şezând turceşte pe sofa, în odaia numai pe jumătate luminată, şi mângâind din când în când pe Pisu, care torcea ca orişicare pisică ce

se simte bine în pielea ei.

De urât nu i se ura niciodată, şi numai rar de tot i se întâmpla să puie mina pe cărţi, ca să dea o pasiansă.

Bătrânii, dacă e vorba, n-au decât să-şi aducă aminte de faptele pe care le-au săvârşit pentru ca să le treacă de urât. Dacă plăcute sunt amintirile, li se-ndulcesc prin ele zilele de bătrâneţe. Aducându-ţi însă aminte de cele petrecute-n timpul vieţii tale, de cele mai multe ori te miri tu însuţi de tine. Nu înţelegi, 251 parcă, cum ai fost în stare să răzbeşti în luptă cu atât e neajunsuri, cu atite răutăţi, cu atâtea amărăciuni, cu a Li te urgii.

E un fel de vitejie să treci până la adânci bătrâneţi prin vălmăşagul vieţii, şi baba se simţea înălţată-n gândul ei când îşi dedea seamă câte suferinţe a avut, cât de puţin s-a bucurat de viaţă şi mai ales cât de multe şi de mari sunt relele pe care ar fi putut să le facă folosindu-se de bogăţiile ei şi nu le-a făcut, deşi oamenii îi erau nesuferiţi.

Mult, însă, mare şi felurit era şi binele pe care ar fi putut să-l facă şi nu l-a făcut.

Ea şi de aceasta era mulţumită, căci după toate cele păţite de dânsa nu erau oamenii vrednici să le faci vreun bine. Nu! îndemnul de a le uşura altora sarcina vieţii era stins din sufletul ei, dacă va fi fost în el vreodată.

Adunase încetul cu-ncetul la un loc patru mari moşteniri, din care pregătea una singură. Asupra acesteia erau îndreptale râvnirile celor mai de aproape ai ei, veri şi verişoare, nepoţi şi nepoate, lot persoane subţiri, care erau dumirite asupra regulilor de bună-cuviinţă în toate amănuntele lor şi ţineau cu tot dinadinsul seamă de ele – când vorba era de o iudă atât de respectabilă şi de simpatică cum e la vreme de bătrâneţe orişicare împărţitor de moşteniri mari. Nu trecea deci zi dată de bunul Dumnezeu fără ca să aibă baba vreo vizită, fie vreuna dintre rude, fie vreun filantrop zelos, care stăruia să-şi

asigure nemurirea întemeind vreun mare aşezământ de binefacere.

Toţi o-ncredinţau că ţin prea mult să afle cum îi stă foarte scumpa sănătate, toţi o-ntrebau de fiecare dată dacă nu cumva li-e dat să aibă parte de mulţumirea de a-i face vreun serviciu, toţi erau mult doritori de a petrece un ceas cu deosebire plăcut stând de vorbă cu dânsa.

Acreala dospea-n sufletul mult ispititei bătrâne, care se bucura că mai trăieşte şi dorea să tot trăiască, pentru ca să-şi poată potoli focul dându-şi gândurile fără de-ncungiur pe falâ şi spuindu-i fiecăruia adevărurile ce-l ustură.

Într-una din zile, aşa, mai pe-nserate, cucoana Milena şedea ca de obicei pe sofaua din odaia turcească, ţiind – tot ca alte dăţi – în biaţe pe Pisu, care torcea şi acum.

Melania, o coconită trăită-n lume şi cu deosebire elegantă, fiind cu rândul să-i ţie prea scumpei mătuşi de urât, se uită lung şi foarte cu drag în ochii cei mari şi rotunzi ai pisicii.

— Tare eşti blajină şi cuminte! îi zise” netezind pe mângâiate părul ei cel de tot alb.

Baba zâmbi cu răutatea ei acum firească.

— N-ai – zise – Melanio, nevoie să te dezbraci de firea ta cea adevărată făcându-te făţarnică şi măgulind pe Pisu al meu pentru ca să mi te vâri subpele. Am luat de mult hotărârea de a te pune în fruntea moştenitorilor mei!

Melania se ridică puţin pentru ca să poată face o mai adâncă-nchinăciune.

— Nu sunt – grăi dânsa – vrednică de atâta bunăvoinţă din partea dumitale.

— Nu e vorba nici de vrednicie, nici de bunăvoinţă, o-ncredinţă bătrâna. Tu ştii că eu numai după pofta inimii mele le fac toate. Nu eşti, ce-i drept, cea mai apropiată dintre rudele mele. Buna ta a fost nepoată de vară a

bunicii mele. Lucru puţin, dar mult mai apropiate nu-mi sunt nici celelalte rude, şi ele o să crape de ciudă când vor afla că ţie ţi-am lăsat partea cea mare.

— N-ai – întâmpină Melania – să ţii seamă de gradul înrudirii, ci de dragostea pe care o au fiecare către dumneata.

— Dragostea!? răspunse baba mângâind pe Pisu, aceasta e potrivită cu mărimea părţii la care râvneşte fiecare. Tocmai de aceea-ţi spun că te pun în fruntea moştenitorilor mei. Mai ales de dragostea ta ţiu să am parte.

Melania iar se ridică puţin, pentru ca să poată face o şi mai adâncă plecăciune.

— N-ai nevoie să-ţi dai silinţa, căci dragostea înea G hi de mult, stărui dânsa.

— Totuşi, totuşi… stărui şi baba. Aşa puţintică silinţă nu e niciodată de prisos. Te ştiu fată cu inima deschisă, care nu umblă cu minciuni şi nu ţine să-nşele lumea, ci se dă pe faţă cum în adevăr e. Te-nşală bărbatul, minţindu-te azi într-un fel şi mine într-altul, ca să-şi poată petrece nopţile prin cluburi şi cine ştie mai pe unde. Tu nu te faci, ca alte femei, că nu ştii şi nu înţelegi, nici nu-l minţi pe el, ci drept răzbunare îţi petreci şi tu fără de făţărnicie şi după pofta inimii tale.

Melania-şi ridică cu îndărătnicie capul.

— Ei! zise, parcă viaţa de care avem parte e vrednică să ne ostenim siluindu-se fiecare pe sine însuşi ca să ascundă adevărul! Chiar dac-aş voi s-o fac, m-aş canoni-n zadar, căci oamenii sunt şi destul de-nrăiţi, şi destul de vicleni pentru ca să afle adevărul şi fără ca eu să-l fi mărturisit, ba îi mai şi pun vârf, adăugând şi de la dânşii câte-o floricică. Faci ce vrei şi zici că puţin îţi pasă de ceilalţi.

— Aşa este! strigă baba. Pază gurii de dragul

oamenilor n-ai să-ţi pui! Aşa zic şi eu! Tu eşti între toate rudele mele cea mai apropiată sufleteşte, gândeşti şi simţi ca mine, îi dispreţuieşti tot ca mine pe oameni. Eu, urmă ea plină de zel, dac-aş fi avut copii, nu m-aş fi bălăbănit cu ei, ci aş fi plătit acolo cuiva ceva, ca să le poarte de grijă: aşa faci şi tu, care ai, sărmana de tine, din păcate, trei copii. Sunt deci încredinţată că bogăţiile pe care ţi le voi lăsa nu vor fi risipite prosteşte, ci le vei întrebuinţa ca femeie înţeleaptă spre a-i necăji pe cei ce vor fi râvnind la ele.

— Ba bine că nu! răspunse Melania. Parcă n-am avut de la cine să iau învăţătura!? Lumea zice că eşti calică, zgârcită, iubitoare de arginţi şi cine mai ştie ce pentru că nu risipeşti dând cu mâna largă la dreapta şi la stânga, ci păstrezi, aduni, îngrămădeşti, ca să ai din ce în ce mai mult. Eu te-am înţeles din capul locului şi-ţi dau dreptate, dar firea mi-e alta şi n-am să fac tot aşa, ci voi cheltui, ca să crape de ciudă aceia cărora nu le dă mâna să se pună în rând cu mine.

— Aşa te ştiu şi aşa mi Le şi vreau! strigă baba. O ştii, dacă e vorba, şi tu aceasta şi mi-o spui ca să mă-ncinţi. Să ştii însă că nu aceasta, nu numai aceasta e ceea ce m-a făcut să iau hol arârea de a te pune în fruntea moştenitorilor mei.

Ştii prea bine că am mare slăbiciune de pisica aceasta, urmă ea cuprinsă de înduioşare. Atât mi-a mai rămas şi mie: e-n lumea aceasta singura fiinţă care nu mă supără niciodată. Are, precum vezi, „dinţi ascuţiţi şi nu mă muşcă, şi gheare lungi şi încă mai ascuţite, dar nu mă zgârie. Mă cuprinde jale adâncă gândindu-mă ce-o să se aleagă de ea după moartea mea şi-mi vine câteodată s-o omor pentru ca să pot muri şi eu liniştită-n mijlocul noianului de oameni răi.

— Vai de mine! strigă Melania. O să purtăm noi toţi şi

toate pe-ntrecute grijă de ea!

— Nu te pripi, fata mea! ia-o mai domol! întâmpină baba. Voi toţi şi voi toate o ziceţi aceasta acum şi-o veţi fi şi gândind, dar apoi… De! gândurile zboară!

— La mine nu! o încredinţă Melania.

— Cam aşa dau şi eu cu socoteală, îi zise bătrâna. Melania – mi-am zis – e femeie cinstită: nu minte lumea şi n-o amăgeşte dându-şi silinţa să pară cum în adevăr nu e. N-are să mă mintă nici pe mine, şi dacă nu e hotărâtă să poarte grijă de Pisu, nu are nici să mi-o tăgăduiască mie aceasta. Am ori nu am dreptate, Melanio?

— Nu pot să ştiu dacă ai ori nu în ceea ce-i priveşte pe ceilalţi şi pe celelalte, răspunse Melania; ştiu însă că eu spun numai ceea ce în adevăr simt şi gândesc.

Bătrâna rămase câtva timp pierdută în gânduri.

— Dac-ar atârna numai de mine, pe ea mi-aş lăsa-o moştenitoare, dar aşa ceva nu se poate, căci oamenii trag în răutatea lor toată spuza la turta lor. Nu-mi rămâne decât să-mi pun moştenitor pe cineva care ia sarcina purtării de grijă pentru ea. M-ai înţeles, Melanio? Lumea a zis şi tot mai zice că sunt excentrică, dacă nu chiar smintită, pentru că n-am alergat în timpul linereţelor mele după aventuri, n-am adunat împregiurul meu lume zburdalnică, n-am dat şi nu dau baluri şi soarele, nu prezidez societăţi de binefacere, pentru ca numele meu să treacă din gură în gură, şi după moarte să mi se ridice, fie chiar şi la vreo răspântie, monument. gear zice aceeaşi lume dac-ar afla că în testamentul meu se află şi o dispoziţiune în ceea ce priveşte pisica mea! Aşa-i că nu se poate 1? Tu, Meâanio, ai să mă scapi de gura lumii, făgăduindu-mi că vei purta grijă de Pisu şi fără să te fi legat prin testamentul meu. Mi-o făgăduieşti ori nu!?

— Îmi pare foarte rău că mai întrebi, răspunse Melania întinzându-i mica ei mină mănuşată. N-aveai de

loc nevoie să-mi vorbeşti cu atât incongiur; îmi era destul să ştiu prin câte ai trecut, ce ai pierdut şi cu ce ai rămas pentru ca să-nţeleg slăbiciunea ce ai pentru o fiinţă atât de dulce la fire ca Pisu, să-ţi dau toată dreptatea şi s-o iau sub ocrotirea mea – dac-ar fi să fie vreodată nevoie de aşa ceva. Mai va însă pin-atunci. Eşti încă-n putere, şi mult o să mai treacă până ce vei fi ajuns să te gândeşti câteodată şi la moarte.

— La moarte avem, fata mea, să ne gândim în toată clipa. Mai ales dorind atât de mult ca mine să trăieşti, mereu te înspăimântă gândul morţii, care stă-n fiecare clipă şi pretutindeni la pândă. Atât de adimenitoare e priveliştea ce ţi se desfăşoară în faţă, uitându-te la oamenii ce se zbuciumă suferind în fel de fel de chipuri pe urma propriei lor ticăloşii. Nu! nu! de moarte ai în fiecare clipă să te temi: eu însă n-aş putea să mor în linişte dacă n-aş şti c-o las sub adăpost bun pe fiinţa aceasta, adăugă ea mângâind pe Pisu.

— Câtă vreme trăiesc eu, o încredinţă Melania, o să-i meargă tot atât de bine ca acum.

Baba ridică degetul.

— Bagă bine de seamă la vorbele pe care le rosteşti, grăi dânsa. Nu vei fi crezând că sufletele celor răposaţi le văd şi le aud toate, dar nici nu ştii dacă e ori nu adevărat că ele n-au repaus în lumea cealaltă dacă cei rămaşi în viaţă nu fac cele făgăduite lor. Eu n-aş avea odihnă-n pământ dac-ar fi să mă înşeli, şi te-aş prigoni fără de răgaz şi pretutindeni.

Melania nu mai zicea nimic, iară Pisu, cuminte cum era, se uita cu ochii săi cei mari şi rotunji când la baba, când la nepoata ei. Nu înţelegea, ce-i drept, nimic din cele vorbite, dar din privirile amândurora simţi că vorba e de lucruri mari.

Dac-ar fi ştiut să vorbească, ea ar fi zis: – Nu ştie

nimeni azi ce are să simtă, ce are să gândească şi – mai ales – ce are să facă mâne!

III

Una din rudele mai apropiate ale babei era şi llaul, un nepot de verişoară, om nenorocit, care tot numai pe gemute o ducea de azi pe mâne.

Ştiindu – SG adică plăpând din naştere, el şi-a petrecut copilăria şi tinereţele tăcând gimnastică de fortificare, încât ajunsese în cele din urmă să se măsoare cu cei mai vestiţi atleţi şi cu maeştrii de scrimă. El ştia prea bine că toate aceste sunt „il uziuni nervoase", căci unul dintre plămânii lui era" atacat", iar celălaltnu mai funcţiona decât cu întreruperi, oarecum pe zvâcnite, şi astfel dânsul numai avându-se sub neadormită purtare de grijă putea s-o mai ducă cu chiu, cu vai, timp de vreun an, doi.

Soţia sa Laura le ştia şi dânsa acestea şi, ţiind foarte mult la el, nu mai trăia decât ca să îndulcească puţinele zile de viaţă ce îi mai rămâneau.

Ei îşi petreceau deci viaţa oarecum după compas, şi Laura avea totdeauna în sacoşa ei, pe lângă cronometru şi termometru, şi 1111 barometru, pentru ca nu cumva iubitul ei Râul să fie surprins de vreo bruscă schimbare a temperaturii ori în presiunea atmosferică. În acelaşi timp trăiau în mare lărgime, iarna la Cair, într-un rând chiar în insula Ceylon, mai târziu fie la Riva, fie la Nisa, iar în timpul căldurilor de vară, mai în Elveţia, mai în Suedia. Pe acasă nu se abăteau decât în timpul plăcutelor zile de toamnă, când adunau câştigurile arenzilor şi vindeau recolta inoşiilor rămase nearendate.

Pretutindeni apoi, până chiar şi în ţară, teatre, concerte, varieteuri, ba se întâmpla că petreceau până-n revărsatul zorilor de zi la baluri, la soarele, ori la mese încărcate cu tot felul de bunătăţi. Nici că se poate lucru

mai firesc decât aşa ceva când vorba e de oameni care în fiecare clipă s-aşteaptă la moarte. Când ştii bine că nu-ţi rămâne decât să mori, de tot prost ar trebui să fii pentru ca să nu te bucuri de viaţă, gustând cu nesaţ din cupa plăcerilor.

Erau deci bine alese nu numai mâncările şi băuturile de pe masă, ci şi persoanele adunate împregiurul mesei.

Românul are însă multă dreptate când ne spune că obrazul subţire cu cheltuială se ţine.

Moşlenise Râul de la părinţii săi o avere de tot frumoasă şi potrivise lucrurile aşa ca ceea ce are să-i fie destul pentru cei doi ani de viaţă ce îi mai rămâneau. S-a întâmplat însă că anii s-au scurs fără ca viaţa lui Raul să se fi stins. Era lucru firesc să cheltuiască şi Z3 st; rea Laurei, ceea ce nu le-a fost de loc greu să facă.

Gând Z33 trea Laurei era pe sfârşite, ei se uitau cuprinşi de oarecare îngrijare unul la altul şi se întrebau dacă nu cumva cel mai cuminte lucru ar fi să facă cum făceau romanii ajunşi la fundul sacului, adică să-şi facă seamă.

Ar fi făcut-o, poate, aceasta, dacă n-ar fi fost la mijloc încântătoarea nădejde că cucoana Milena, murind în cele din urmă, le va lăsa şi lor ceva, fără doar şi poate destul ca s-o poată duce şi cei doi ani ce le mai rămâneau.

Orişicât de grea şi de nesuferită le-ar fi fost dar viaţa, ei şi-o uşurau trăind deocamdată din veniturile rămăşiţei de zestre, făcându-i curte bătrânei şi povestind amănunte din călătoriile lor nu numai lungi, ci totodată şi interesante.

Baba-i fericea că şi-au petrecut viaţa totdeauna nedespărţiţi, ca doauă turturele, că au trăit în lărgime şi au văzut atâtea lucruri frumoase, ba mai scăpa câteodată şi o vorbă din care da pe faţă gândul ei de a nu-i trece cu vederea când îşi va face testamentul.

El se folosea de ocaziune spre a o face să-şi dea socoteală că ejr fi lucru cu mult mai cuminte să facă danii încă în linipul vieţii, căci ar avea nepreţuita mulţumire de a vedea bucuria celor împărtăşiţi.

Baba se făcea însă că nu înţelege, şi nici măcar un ac de cravată nu putea nimeni să stoarcă de la ea.

— Nu cumva ţii – zise el – ca toţi să-ţi aştepte cu nerăbdare moartea?

Ea începu să netezească pe Pisu şi zâmbi ca-n faţa Melaniei.

— Chiar şi dacă n-aş ţinea eu – răspunse – toţi, afară de pisica aceasta, se necăjesc că nu mai mor odată. Asta e una. Mai e însă şi alta. Sunt la mijloc nu mii şi mii, ci milioane, şi mă gândesc că ziua trecerii mele în altă lume o să fie pentru mulţi o zi de mare bucurie, o sărbătoare rară-n felul ei. Îndeosebi voi aveţi însă să vă păstraţi liniştea şi să nu vă pierdeţi răbdarea, căci aveţi să fiţi între cei dintâi. Vi se cuvine nu numai pentru că Râul îmi este rudă apropiată, ci şi pentru că ţineţi ca numai puţini unul la altul, sunteţi mai cuminte decât orişicare dintre ceilalţi şi ştiţi să cheltuiţi, încât aveţi totdeauna mare nevoie şi-o să vă bucuraţi mai mult decât cei ce râvnesc la partea voastră.

Despre toate aceste nu se îndoia Râul. În gândul lui, cucoana Milena era zgârcită să-i cauţi pereche; şi e lege nestrămutată, lucru neapărat în rânduiala firii ca zgârciţii pentru risipitori s-adune, iar în ceea ce priveşte destoinicia de a risipi, niciuna dintre rude nu-l întrecea pe el.

Drept vorbind, însă, destoinicia aceasta n-ar fi ajuns la deplină desfăşurare dacă el n-ar fi fost îmbărbătat de gândul că e nepot al unei babe foarte bogate. Păcat numai că risipitorii arareori au viaţă atât de lungă ca cei stafidiţi de pe urma zgârceniei.

„Numai de nu mi s-ar întâmpla să mor mai nainte

decât tine!” zicea el dar în gândul lui.

Aceasta-l înteţea pe Râul. Dacă pân-acum se aştepta să moară, de aici înainte se temea de moarte. Ademenit de gândul că după moartea babei iar va putea să trăiască în răsfăţări, el era stăpânit de o vie dorinţă de a-şi lungi viaţa şi-şi punea întru ţoale frâu. Lasă că erau, el şi Laura, cumpătaţi în ceea ce priveşte rritncarea şi băutura, se culcau devreme şi se sculau de dimineaţă, dar se uitau de trei ori la paraua pe care aveau s-o deie din mină şi erau cuprinşi de o vie bucurie când reuşeau să-şi înfrâneze vreo poftă. De! nu puteau să ştie până când va trebui să le ajungă puţinul ce le mai rămăsese.

Spre marea lor mirare, au ieşit cu bine din iarnă şi n-aveau cuvinte de a se plânge că n-au putut să se ducă nici la Ceylon, nici la Cair, ba chiar nici la Riva ori la Nisa.

Încă mai uşor au trecut prin timpul primăverii scurte şi destul de „suportabile”, şi greu a început să le fie numai după ce s-au pornit nesuferitele călduri de vară.

S-au petrecut însă lucruri care i-au ajutat să treacă vitejeşte şi prin arşiţă şi zăduf.

S-a întâmplat adică – lucru firesc – că Melania, femeie ca toate femeile, a scăpat vorba că baba pe ea are s-o pună-n fruntea moştenitorilor.

— Cum!? a strigat Râul. De cel? Pe ce temei?

— De unde şi până unde o să-ţi treacă ea ţie, ţie, ţie, înaintel? a strigat Laura, cea jignită în iubirea ei conjugală.

Era în adevăr lucru de necrezut!

De câte ori venea vorba, bătrâna o grăia de rău pe Melania, că e rea soţie, că e rea mamă, că e femeie uşuratică şi le nesocoteşte toate, ca să îşi poată petrece viaţa după pofta inimii ei. Cum a ajuns cu toate aceste la hotărârea de a o pune moţ în fruntea moştenitorilor mai cumsecade şi mai apropiaţi?

Mult ar fi avut să-şi bată capul căutând răspuns la

întrebarea aceasta dacă pe Melania n-ar fi luat-o gura pe dinainte, ca să vorbească şi despre Pisu.

Râul şi Laura săriră ca-nţepaţi de întregi roiuri de vespi.

— E-n stare smintita aceea de babă să facă şi una ca aceasta! strigă el. Auzi dumneata: o pisică are să mă scoată pe mine din drepturile pe care le am în virtutea sângelui ce-mi curge prin vine!? Cât de viclene trebuie să fi fost apucăturile de care s-a folosit şerpoaica aceea ca s-o scoată pe babă din minţii? Melania, care şi-a părăsit soţul şi copiii, n-are să părăsească, dacă e vorba, pe Pisu!?

Nu o dată citise Râul ori auzise vorbindu-se despre oameni zănateci, care-şi lăsaseră averea unui cine ori unui cal, de care prinseseră slăbiciune. Baba, zănatecă şi ea, numai de o pisică putea să prindă slăbiciune I Nu se mai îndoiau dar Râul şi Laura că-n adevăr baba are să lase o însemnată parte din averea ei celui ce ia asupra sa sarcina purtării de grijă pentru pisica aceasta.

— O luăm noi, Râul, grăi Laura, de ce săli-o luăm!?

— Foarte frumos – răspunse el – dar aceasta nu putem să i-o spunem babii, care-i tonatică şi încăpăţânată, încât nu-i mai scoţi din cap gândul care i s-a înfipt o dată în minte. Alta e! urmă el pe şoptite. Avem să lucrăm pe nesimţite, ca să zădărnicim urzelile prin care a scos-o Melania pe babă din minţi.

Nu mai ţineau deci seamă de arşiţă, nici de zăduf, ci-i făceau pe capete curte nu numai babei, ci şi pisicii, ba scăpau câteodată vorba:

— Sărmana de tine, ce-o să te faci tu după ce vei fi rămas singură 1?

— De 1 zicea baba, tot aşa mă întreb şi eu câteodată. Mulţi sunt gata să tăgăduiască azi c-o să poarte grijă de ea, dar teamă mi-e că mâne o să uite ce au făgăduit.

— Aşa este! strigă Laura, femeia credincioasă, mai

ales făgăduinţa dată de unii care au părăsit pe cei mai de aproape ai săi e lucru pe care nu se poate pune temei.

— Eu nu zic tot aşa, grăi baba. Omul trebuie să aibă-n lumea asta slăbiciune de ceva, şi tocmai cei scârbiţi de oameni prind slăbiciune mai de câte un cal, mai de câte un cine, mai de câte un curcan, mai, ca mine, de vreo pisică. Cel ce n-are nicio grijă umblă razna prin lume şi cel ce n-are griji mari se mistuie în griji mici.

Râul a înghiţit un nod; îi era învederat că pe baba, în mintea căreia s-a încuibat asemenea greieri, aşa, numai prin vorbă, nu poţi s-o îndupleci.

Alte căi trebuia s-apuce.

Trebuia să i-ure pisica aceea, ba la nevoie chiar s-o omoare într-un fel oarecare.

Da! de când e lumea 1111 s-a pomenit ca să fie pus în rândul făcătorilor de rele cel ce fură ori omoară o pisică. Din contra, uciderea pisicii ar fi fost o faptă vrednică de toată lauda, dacă prin aceasta erau zădărnicite silinţele de a abuza de slăbiciunile unei nenorocite de babă bătrână.

Fără doar şi poate!

Vorba era numai cum ajunge să puie mina pe pisică fără ca să cadă în bănuială, ceea ce-l făcea să piardă moştenirea, de care avea atila nevoie.

Frământaţi de griji atât de mari, Râul şi Laura au trecut nu numai prin căldurile verii, ci şi prin gerul iernii, ca pe nesimţite.

Iar Pisu cea albă şi mustecioasă îşi urma zilele vieţii adăpostită-n braţele babei şi torcând ca orice pisică ce se simte bine-n pielea ei.

IV

S-a stins în cele din 111 mă cucoana Milena, cum se stinge luminarea cu fitilul prea scurt, a trecut în lumea cealaltă fără ca Râul să fi reuşit a o fura ori a o ucide pe Pisu, şi rudele au rămas ca trăsnite din senin când li s-a

adus la cunoştinţă că răposata a rânduit prin testamentul scris de mâna ci ca Melania să capete palatul dimpreună cu toate cele ce se aflau înlăuntrul lui, precum şi jumătate din întreaga moştenire.

— Aş! ziceau rudele cele mai apropiate. N11 se poate!

— N11 se poate 1 zicea şi Râul, care alerga mai pe jos, mai călare, mai în trăsură şi se făcea luntre şi punte ca să-i arate Melaniei că are să desfiinţeze cele rânduite de baba cea tonatică.

Cum adică? I Lui după dreptate i se cuvenea a treia parte din moştenire, iar în virtutea testamentului primea mai puţin de doauă milioane, un fleac, după socoteala lui, cam a şaptea parte din jumătate.

Aşa nu puteau să rămâie lucrurile!

Cum adică!? Ştiindu-se unul din cei mai apropiaţi moştenitori ai unei mătuşi Toarte bogate, el îşi cheltuise în călătorii şi-n fel de l ci de răslatări nu numai averea moştenită de la părinţii săi, ci şi zestrea soţiei sale, aproape întreagă; ce se făcea el rămas acum cu cel mult doauă milioane pentru toţi anii de viaţă de care era ameninţat?!

— Sunt nedreptăţit! striga. Sunt mişeleşte înşelat pe urma uneltirilor urzite de o femeie stricată! Sunt. despuiat de dragul unei pisici!

Zadarnice îi erau însă alergăturile, căci baba, pe lângă toate celelalte şi vicleană, îşi scrisese testamentul după cum i-l ticluise unul din cei mai iscusiţi avocaţi, care, trecut şi el în rândul fericiţilor moştenitori, avea puternice cuvinte de a nu lăsa nicio portiţă deschisă pentru cei ce vor fi voind să tragă o dungă peste socotelile răposatei.

— Ai multă dreptate, îi zicea deci lui Raul avocatul pe care-l consultase, e lucru în adevăr nemaipomenit ceea ce ţi se întâmplă, dar legea nu ţine seamă de purtările morale

ale moştenitorilor, iar despre Pisu nu se face nicio amintire în testament.

În adevăr, baba zicea în testamentul ei: „Las… nepoatei mele Melania, care-mi este între toate rudele cea mai apropiată sufleteşte, a ţinut totdeauna seamă de slăbiciunile mele şi-mi dă cele mai multe garanţii că nici după moartea mea nu se va abate de la dorinţele mele, ca să pot avea în lumea cealaltă mult aşteptatul repaus sufletesc”.

— Auzi dumneata!? repaus sufletesc, pe care o să-l deie o pisică şi-o femeie ca Melania!? Îţi vine să le dai peste cap 1

Înţelegea însă şi el că n-are de unde să apuce testamentul ticluit cu o atât de mişelească dibăcie.

— Ei şi 1? grăi Laura, care era femeie plină de mândrie. Deopotrivă cu Melania tot nu ne socotim: şi doauă milioane sunt, la urma urmelor, ceva!

— Ba sunt un lucru de nimic! îi răspunse Râul, cătrănit în întreaga lui fiinţă.

Mai vârtos s-a cătrănit când a dat ochi cu Melania, care, ştiindu-se tare într-ale ei, îşi purta capul sus 203

şi se uita mai ales la Râul c-o îngâmfare jignitoare, parc-ar fi voit să-i zică: „Vei fi tu cine eşti, dară eu sunt eu!”

Râul s-a răzvrătit din adâncul inimii lui de om care se simte.

„Haidadee 1” a zis el, şi abia acum s-a dat pe faţă firea lui de atlet şi luptător îndârjit, atlet nu numai trupeşte, ci şi sufleteşte.

Stăpânit de o mânie oarbă, el nu mai ţinea seamă nici de plămânul de la stânga, nici de cel de la dreapta, nici de celelalte neajunsuri ale fi ini ei sale. Era-n stare să se canonească, lipsindu-se de toate mulţumirile vieţii pentru ca s-o poată umili pe Melania, agonisindu-şi avere mare.

Laura, care ţinea atât de mult la soţul ei şi intra totdeauna în voile lui, era-ncinlată că-l vede cuprins de un atât de bărbătesc avânt.

— Minunat! strigă dânsa. Avem să-i arătăm noi! Dacă e vorba, aerul şi clima din ţară ne priesc de minune: am dus-o de tot bine de când ne aflăm aici. Nu de nevoie, ci dinadins avem să rămânem aici, şi o să-şi muşte ea degetele!

Nu prea aveau însă nevoie de mari silinţe pentru ca să-i facă Melaniei nesuferită viaţa. E adică lucru ştiut că pisica nu se alipeşte de om, ci de casă, şi orişiunde vei fi ducând-o, ea mai curând ori mai târziu se întoarce la casa în care e deprinsă a trăi. Pe aceasta s-a răzemat răposata când i-a lăsat Melaniei nu numai pisica, ci totodată şi casa. Pisu era însă pisică distinsă, care are meteahnele ei. Deprinsă a trăi mai mult în braţele babei decât în casele cele mari, ea nu mai avea unde să toarcă, şi jale adâncă te cuprindea când o vedeai trecând – „mi-au! mi-au!” – de la uşă la uşă, ca s-o caute pe mult iubita ei stăpână, care plecase şi nu se mai întorcea.

Melania, femeie cu deosebire duioasă, ba chiar dulce la fire, umbla după ea şi-i deschidea uşile ca s-o încredinţeze că nu-i baba, în adevăr nu-i; apoi o prindea frumuşel, îi netezea cu gingăşie perii cei albi şi-şi dedea în fel de fel de chipuri silinţa să şi-o apropie. Pisu însă nu voia să ştie de aşa ceva; se zbătea, scuipa de 264

Le cuprindea groaza, zgâria, ba câteodată chiar şi muşca cu dinţii ei cei ascuţiţi.

Era o jale, nespus de adâncă jale!

Viind într-una din zile să-şi vadă mult preţuita verişoară, Râul era cu toate aceste cuprins de o bucurie diavolească.

— De! grăi dânsul. Te plâng, scumpa mea Melanie, şi Le plânge şi Laura, căreia îi eşti atât de dragă. E lucru

afară din cale dureros ceea ce ţi se întâmplă. Cum adică ar putea să aibă răposala în lumea cealaltă cuvenilul repaus când aici Pisu umblă nemângâiată – de ici până colo şi nu mai găseşte braţe în care să doarmă, nici poală-n care să loarcă… Mare nedreptate ţi s-a făcut când ai fost rânduilă purtăloare de grijă a unei fiinţe atâi de alinlale! O să vezi – adăugă el apăsând asupra vorbelor – o să vezi: am citit adeseori că sufletele lipsile-n cealaltă lume de mult aşteptalul repaus se-ntorc să nelinişlească pe cei de aici.

Melania îşi dedea seama despre gândul hain din care porneau aceste vorbe viclene.

— Trebuie s-avem răbdare, răspunse ea. O să se deprindă şi Pisu încetul cu încetul a trăi între noi.

Citise, ce-i drept, şi ea, ori auzise vorbindu-se despre duhuri neaslâmpărate, care se-ntorc şi lurbură viaţa celor de aici, dar ea, femeie luminată, n-a crezut şi nu credea nici acum aşa ceva. În gândul orişicărui om cu mintea limpezită prin ştiinţă mortul e mori, şi s-au sfârşit ţoale.

Şi totuşi… şi Lotuşi!

Gândindu-se mereu la aceasta, peste noapte a visal-o pe babă.

Era parcă sluga însărcinată cu purtarea de grijă pentru Pisu, lăsase uşa deschisă, pisica se furişase pe scară în pod şi răposata se făcuse pară şi foc că nu-şi mai găseşte odorul.

Era curată prostie visul acesta, dar Melania se speriase din somn, încât inima îi zvâcnca şi rămăsese cu spaima-n suflel şi cuprinsă de Lemerea că Pisu în adevăr ar putea să scape.

„Ei şi I îşi zise dânsa. La uinia urmelor, ce nenorocire!? O pisică, de dragul căreia gaură în cer nu se face. Scap, dacă e vorba, de grijă”.

Ea le zicea însă aceste mai mult ca să se amăgească pe sine însăşi; în fundul inimii ei tot mai stetea însă la

îndoială, dacă nu cumva e adevărat că se-ntorc câteodată unele dintre duhurile din lumea cealaltă.

Îndoiala aceasta îi frământa sufletul mai ales după ce Râul a avut bunăvoinţa de a-i trimite câteva din cărţile în care era vorba de asemenea lucruri.

Erau atât de interesante, încât Melania le-a dat şi lui Alfons, soţul ei, care, de când cu grijile grele ale marei moşteniri, hoinărea mai puţin decât în trecut şi ţinea să-şi petreacă viaţa mai mult prin apropierea scumpei sale Melanii, care avea adeseori nevoie de ajutorul lui la chivernisirea marei sale averi.

— De! zicea şi dânsul. Mai ştii 1? Omul cu judecată n-are să tăgăduiască ceea ce nu îi este dat să ştie!

Aceasta cu atât mai vârtos cu cât s-a pomenit şi el c-o visează pe baba cea neastâmpărată.

— Ei! comedie ca aceasta 1 grăi dânsul în cele din urmă. Am să-ţi arăt eu că-i vin de hac, o-ndulcesc pe afurisita aceea de pisică!

Şi-a şi dat omul multă silinţă, încât prietenii şi cu atât mai vârtos prietenele lui se mirau cum i s-a prefăcut aşa deodată întreaga fire.

Pisu urma însă să treacă – „mi-au Imiau!” – de la o uşă la alta şi să se zbată, să scuipe, să zgârie şi să muşte.

— E la mijloc o mare prostie, zise el în cele din urmă. Curat tâmpiţi ar trebui să fim ca să nu ne dăm seamă că suntem, tu şi eu, prea bătrâni pentru ca să putem câştiga afecţiunile unei pisici care nu mai e nici ea pisoi.

Îi era şi Melaniei apropiat gândul că cu totul altfel s-ar simţi Pisu în pelea ei dacă ar fi acasă şi copiii lor, un băiat de noauă şi altul de şapte ani, care se aflau într-un pensionat, şi fetiţa de vreo patru ani, pe care o ţineau într-un sanatoriu, deşi era sănătoasă tun. Mai ales de fetiţa cea drăgălaşă se alipea Pisu chiar mai bucuros decât de baba cea ursuză.

— Auzi dumneata, lucru de necrezut! strigă Râul când află că s-au umplut casele babii de copii, care aleargă de ici până colo şi-şi petrec timpul făcând sub supravegherea guvernorului şi a guvernantei un zgomot, de care răsună sălile şi coridoarele.

Râul era voinic de vilă veche: lalăl bunicului său, Milan, îşi petrecuse zilele vieţii la zalhaua, ca măcelar deprins a-şi muia în fiecare zi minile în sânge cald. Deprinderea aceasta, trecută prin moştenire din lată în fiu şi din fiu în nepot, s-a dat pe falâ şi-n strănepot, când acesta s-a încredinţat că s-a dat Pisu pe brazdă şi-a prins slăbiciune de drăgălaşa Margot, care-o purta-n braţe cu mai multă râvnă decât odinioară baba.

Nu mai era mulţumit acum Râul să-i sucească gâtul, ci ar fi fost în stare s-o sfâşie în bucăţi-bucăţele.

Păcat ar fi fost însă, căci abia de acum înainte a ajuns Pisu să-şi desfăşure viaţa cu farmec deplin.

Ştia Melania de ce a căutat să scape de copiii ce-i căzuseră belea-n spinare.

Nu erau decât doi şi cu una trei, şi cu toate aceste era pentru ei prea strâmtă casa cea mare dimpreună cu curtea şi cu grădina. Vai era de capul guvernorului şi de al guvernantei, căci copiii dădeau buzna de ici până colo, răsturnau tot ceea ce le cădea-n cale şi le făceau toate valvârtej, încât Melania suferea de palpitaţiuni şi nu mai îndrăznea să plece de acasă.

De unde-i mai rămânea ei în asemenea impregiurări inimă şi gând şi-n ceea ce priveşte purtarea de grijă pentru Pisu?!

Nici că mai era însă nevoie, căci purta de grijă Margot cea drăgălaşă, de care Pisu nu se mai despărţea; la picioarele patului ei dormea nopţile, în braţele ei torcea-n timpul zilei.

Era însă la mijloc şi-un lucru pe care fericita

moştenitoare n-avea să-l piardă din vedere: baba, fie iertată, clocea mereu în iatacul cel turcesc, şezând pe sofa, şi-ar fi fost straşnică-n mânia ei dacă slugile ar fi lăsat pa Pisu să se furişeze din casă; Margot, însă, copil neastâmpărat, îşi petrecea ziua când în casă, când în curte, când în grădină şi-o lua cu dânsa şi pe Pisu. Ochii cei mari ai pisicii s-au deschis încă mai mari când s-a desfăşurat în faţa lor lărgimea cea mare, curte şi grădină cu cer senin, cu verdeaţă de copaci şi cu toate celelalte ei pin-atunci nevăzute.

„Ah! cât e lumea de bogată în minunăţii de tot felul!” ar fi zis ea dac-ar fi ştiut să vorbească, şi fericea fiinţele cărora le fusese şi mai nainte dat să se-ncânte văzându-le toate.

Încă mai mari şi-a deschis ochii într-unu din zile când printre frunzele scuturate din copaci s-a ivit un şoarece.

Ea nu mai văzuse niciodată şoareci, dar moştenise, ca Râul, deprinderi din buni şi străbuni şi – huşti! – a zburat într-o singură săritură din braţele drăgălaşei Margot şi fără greş a pus pe nenorocitul şoarece ghearele ei cele lungi şi ascuţite.

Margot a tresărit cuprinsă de spaimă, dar pe o clipă numai: în clipa cea următoare a rămas uimită. Era lucru de toată frumuseţa cum ştia Pisu să se joace cu şoarecele, dându-i pe o clipă drumul, pentru ca să pună iar fie ghearele, fie dinţii, pe el.

Într-un alt rând Pisu, vicleană, mare minune, a prins o vrabie, sărăcuţa de ea, şi era parcă şi mai frumos cum o juca. Ducând-o pe mormăite de ici până colo, dându-i niţel câte niţel vânt şi bătând din coada ei cea lungă, nu mai ţinea seamă de Margot, cum, în aceleaşi împregiurări, n-ar fi ţinut seamă nici de baba.

Abia acum ştia dânsa ce va să zică farmecul vieţii pietrecute în lumea aceasta şi alerga pe săltate încoa şi

încolo, se tăvălea pe jos, se dădea peste cap, se căţăra prin copaci, făcea într-un cuvânt fel de fel de şotii.

După ce se sătura însă de toate aceste, iar se-ntorcea – „mi-au! mi-au 1” – la drăgălaşa ei purtătoare de grijă.

A urmat însă şi ziua fatală de care totdeauna se temuse răposata: o pisică se furişase peste împrejmuireacea înaltă a grădinii şi a-nceput să miaune întocmai ca Pisu.

Pisu, care nu mai văzuse pisică, rămase pe o clipă cuprinsă de uimire, apoi plecă spre sora ei. Tot în virtutea moştenirii trecute din tată-n fiu, din fiu în nepot, şi apoi în strănepot, avea tragere de inimă spre semena sa. Aceasta însă s-a încruntat şi a scuipat-o-n faţă, ca orişice pisică de o fire mai îndârjită.

Altă zi Pisu dispăruse fără veste.

„Pisu! Pisu!” striga prea drăgălaşa Margot. „Pisu!” strigau fraţii ei amândoi. „Pisu!” striga mama ei, înspăimântată moştenitoare. „Pisu!” strigau guvernorul şi guvernanta, precum şi slugile cele mvrite.

Zadarnice erau însă toate strigătele. Pisu nu auzea, nu vedea şi s-a pierdut ca intrat în pământ. Abia seara, după ce luna plină a-nceput să-şi reverse lumina asupra celor de pe pământ, a ieşit la iveală şi Pisu, trecând de-a lungul coamei crestate a marelui palat.

Era lucru de o nespusă frumuseţe, şi boierul şi cucoana şi cu copiii lor, guvernorul şi guvernanta, slugile de tot felul şi de toate treptele, o lume întreagă, steteau şi se uitau cum se bucură Pisu de libertate.

Ar fi fost Melania gata să dea o mie de lei, o sută de galbeni, ba fie chiar şi o sută de poli celui ce-i va prinde şi-i va aduce pe Pisu.

Ce era, la urma urmelor, pentru dânsa, fleacul de o sută, ba chiar şi de o mie de poli!?

— Lasă, femeie, pisica să-şi petreacă viaţa potrivit cu

firea ei cea adevărată, grăi soţul ei, care era om trăit în lume şi trecut prin multe. Ea se ţine de casă şi totuna-ţi e dac-o porţi în braţe ori o ştii plimbându-se pe coama crestată a caselor.

Chiar şi dacă n-ar fi voit, Melania era nevoită să se-mpace cu gândul acesta.

Nici c-o prea ardea însă, căci gândul ei era mai mult la dracii aceia de copii, care erau în stare să se urce şi ei în vârful caselor şi să-şi frângă gâtul căzând de acolo. Chiar nici pe întru fericire pomenita n-o mai visa căutându-şi pisica, ci certând pe copii, care răsturnau cu fundu-n sus toate cele din casele ei adică foste odată ale ei.

Iar Pisu-şi petrecea zilele vieţii când prin podul pe jumătate-ntunecat al caselor, când prin copacii din grădină, când plimbându-se pe acoperişurile luminale de luna vecinic zâmbitoare şi hrănindu-se mai cu şoareci, mai cu păsărele, mai cu ceea ce pişcă de ici, de colo.

Zilele se-nşirau azi după ieri şi apoi mine, şi precum ele se-nşirau, Pisu se făcea din ce în ce mai mâncăcioasă, de! nu mai avea parcă să se hrănească numai pe sine. A urmat în cele din urmă şi ziua în care nu i-a mai rămas decât să se-ncuibăieze în dosul unui horn, şi abia de aici înainte s-a pornit spre culmile fericirii.

Trei pisoi plăpânzi, gingaşi, toţi trei de o nespusă drăgălăşie, care mai de care mai frumos, unul alb ca dânsa, iar ceilalţi doi mai pestriţi, dar parcă şi mai frumoşi.

De aici înainte ea, fireşte, nu se mai putea mulţumi cu şoarecii şi cu păsărelele ce din prostie îi căpeau în gheare şi s-a făcut hoaţă, din ce în ce mai îndrăzneaţă.

Ştiind că-n casele unde-şi petrecuse viaţa-n robie stau o mulţime de slugi lapândăca săpunămânape ea, muma celor trei pisoi se păzea ca de foc şi umbla prin vecini, ca să pişte azi de ici un cârnaţ, mâne de colo o pulpă de puiori o bucată de carne, ba la nevoie prindea şi

boboci de raţă. Era ştiută pretutindeni ca poamă rea, şi toţi o luau la goană, ba, dacă puteau s-o strâmtoreze într-un colţ, îi şi trăgeau o bătaie bună, ca să-i treacă pofta de a se mai întoarce.

Pentru dânsa avea însă mult farmec viaţa de felul acesta, şi era nepreţuită răsplata de care avea parte după ce se întorcea la pisoii săi, care în curând au făcut ochi, apoi se făceau din ce în ce mai neastâmpăraţi, mai sprinteni şi mai plini de haz, încât era o mare fericire să se joace cu ei şi să-i îndrumeze într-ale pisicărlicului.

Se întorcea dar Pisu câteodată şi unde mâncase bătaie, căci pornirea hoţomănească era moştenită şi ea din părinţi, buni şi străbuni.

„Păcatele mele! îşi zise într-una din zile Petrea, rândaşul de bucătărie. Am să-ţi viu eu ţie de hac!”

Om de o fire nemiloasă, el potrivi la gaura acoperişului, prin care ieşea şi intra Pisu, un laţ atârnat ca găleata la cumpăna puţului. Trecând prin laţ ca să iasă ori să intre, pisica răsturna greutatea care se afla la celălalt capăt al cumpenei şi acum pornea la vale, încât laţul se ridică-n sus şi strângea de gât pisica rămasă spânzurată în aer.

Auzi dumneata alcătuială mişelească, pe care numai mintea omului o poate plăsmui!

Ziua următoare, când slugile cocoanci Melania au ieşit să-şi caute fiecare de treburile sale, au rămas cuprinse de spaimă: Pisu era spânzurată la gura podului, albă, de tot albă, slabă ca orişice pisică suptă de trei pisoi nesăţioşi şi moartă în cel mai grozgv înţeles al cuvântului.

A ieşit apoi Margot, fetiţa drăgălaşă, şi a început să plângă cu lacrămi fierbinţi, au ieşit fraţii ei amândoi şi-au început să ocărască, a ieşit cucoana Melania, ea însăşi, şi-a rămas zăpăcită, căci nu ştia dacă are să se întristeze ori să se bucure c-a scăpat de orice grijă.

— Las-o! grăi soţul ei, omul înţelepţit. Avut-aş ea rosturile ei în lumea aceasta, şi cum toate au un sfârşit oarecare, trebuia să se sfârşească şi ea.

Cam de aceeaşi părere era şi Râul cel nedreptăţit

— Ei! zise Laura când află cele petrecute, putem acum să ne urmăm iar călătoriile.

Râul strâmbă din nas, apoi şi din gură.

— De! Păcat! zise. Am pierdut deprinderea şi, uite, nu-mi mai face plăcere…

Iar cei trei pisoi plini de haz au aşteptat o zi, au aşteptat şi doauă, ca să li se întoarcă mama, apoi, chinuiţi de foame, şi-au părăsit culcuşul şi au pornit pe drumul pornit din părinţi, buni şi străbuni, şi-au ieşit în lume, încât rindaşul cu pricina s-a pomenit faţă-n faţă cu cel mai îndrăzneţ din ei, jeluindu-se pe milogite: „mi-au! mi-au! mi-au!”

Petrea se uită lung la el.

— A dracului lighioană! Dară mult mai eşti drăgălaş şi plin de haz! grăi dânsul, şi-l luă în braţe şi-l duse să-i dea lapte şi să-l ieie sub purtarea sa de grijă.

Tot aşa au păţil-o-n urmă şi ceilalţi doi, căci după rânduiala firii lucrurile trebuiau să fie pornite iar de la început, şi tot ceea ce e mic trebuie să fie şi drăgălaş ca să-i intre omului sub piele.

NÂRODUL CURŢII

Poveste

A fost odată un împărat, şi acesta ţinea în curtea lui un om foarte glumeţ, care totdeauna, dar mai ales pe timpul mâncărei, îl desfăta cu glume ca să mănânce mai cu apetit, şi pre acesta îl ţinea de nărodul curţii. De câte ori povestea, sau spunea, câte vreo glumă, totdeauna împăratul, când i se părea că gluma spusă nu s-a putut întâmpla, zicea către nărodul curţii: „Minţi, minţi!”. El, de la un timp nemaivrând să şuiere această înfruntare, îşi

propuse:

„Dacă ţie nu-ţi plac glumele mele, minţi tu!” Aşa şi făcu. Căci după aceea, când împăratul ţinea mai de trebuinţă, adică pe vremea prânzului, să fie el de faţă cu glumele lui, atunci nărodul lipsea. Deci porunci împăratul să vină după ce a prânzit, să-l întrebe că ce-i lipseşte de n-a venit la prânz, să glumească. La ce el a răspuns:

— Împărate, de câte ori vorbesc, totdeauna zici către mine: „Minţi”, şi aceasta-mi cade foarte greu.

Aşa văzând împăratul, că nu va mai glumi nărodul curţii, dacă-i va mai repeta vorba cea vătămătoare, i-a promis pe onoarea lui în fiinţa de faţă a împărătesei că nu va mai zăce vorba acea care-l supăra aşa de tare, şi ca asecuraţiune că nu va mai zăce-o, i-a promis giumătate de împărăţie, la ce se învoi şi nărodul dracului. Deci împăratul, de bucuros ce era, preziua următoare 272 invită pre toţi miniştrii săi la prânz, şi îi comunică şi lor, că ce a păţit el cu nărodul glumeţ, şi cum s-a obligat el să-i dea giumătate din împărăţia lui, dacă se va mai scăpa să zică către el „minţi”. Când fură adunaţi toţi oaspeţii la masă, intră şi nărodul curţii, în care moment toţi oaspeţii, văzându-l, prinseră a râde în hohote. Iar după ce se puse prânzul pe masă, împăratul îi făcu semn să înceapă cu glumele. împăratul aştepta acum ceva serios, ceva adevărat. Nărodul curţii însă începu:

— D-lor, când am fost eu de trei zile, m-am luat prin pădure şi m-am suit într-un pom nalt, nalt, şi am aflat într-o butoară nişte pui de pupăză. Bagmâna, nu-ncape; bag piciorul, nu-ncape; băgai capul şi scosei puii; da-mi rămase capul în butoară... Ce să fac? Mă coborâi gios, mă duc la un pădurari, care păzea porcii pe acolea pe aproape.

— Bună ziua!

— Mulţam!

— Dar ce te-aş ruga? să faci bine să-mi dai o secure,

că m-am suit într-un pom, şi am aflat întru o butoară nişte pui de pupăză. Băgai mâna, nu-i putui scoate; băgai piciorul, nu-i putui scoate; băgai capul – scosei puii, şi-mi rămase capul în butoară.

— Bine, frate, eu am o secure, numai îţi spun că mi-e frică să ţi-o dau că securea mea e de a făta.

— Nu te teme, frate, că grigesc eu de ea.

Şi aşa mă luai cu securea şi ciocârţii pe lângă cap şi pe de o lături şi pe alta şi scosei capul. Şi când dau să mă cobor – într-o mână ţineam securea şi cu alta m-am prins de o creangă uscată – se rupe creanga. Eu de frică scap securea şi cu mâna aceea mă apuc de alta; dar securea a ajuns înaintea mea şi a fătat noauă toporele ş-o bardă. Ce să fac? Mă coborâi gios, iau toate noauă topoarele pe umere şi mă duc cu ele întristat la pădurari.

— Bună ziua!

— Mulţam! no, da' cum e?

— Bine şi nu prea, că m-am suit într-un pom, şi mi-am scos capul, dar când era să mă cobor, mă prind cu mâna de o creangă uscată, creanga se rupse, eu scăpai securea şi cum pica la pământ, odată fată noauă toporele ş-o bardă.

— Bine că a fătat în pace, nu te supăra nemic, răspunse pădurariul.

Şi-mi dădu şi mie un toporel de bucurie că a fătat securea lui în pace. Eu luai toporelul şi ieşii din pădure pe o câmpie mare, da' nu era aşa cald, Doamne, numai tot de topeai; da' mi-a venit o sete de mi s-a uscat gircleanul. Şi apoi dau de un izvor, da' el e îngheţat cum e osul. Nimeresc la altul, era aşa. Măi ce să fac? Mă pun cu toporelul, tai gheaţa să beau apa, că mor de sete; şi cum umblu, cum nu umblu, scap securea-n apă. Ce să fac acuma? n-am cuţât, n-am topor… îmi fac o greblă şi strâng gheaţa toată grămadă, îi dau foc şi toată arde, numai condoriscea a rămas. Eu iau condoriscea pe umere, şi haid

cu ea de-a umărul, şi dam peste o loază de iederă lungă-lungă până-n lumea cealaltă. Mă suii încet pe ea şi tot proptindu-mă în condorişce, ajunsei şi eu în lumea cealaltă. Da' acolo e plin de împăraţi; da nu cântă, nu se veselesc şi joacă… Numai cât de nu începeam şi eu, şi cum jucau de grozav, acuş-acuş se desprindea câte la unul călcâiul de la cizme, şi cum se desprindea, deloc se desculţa şi azvârlea cizma după uşă, zicând: „Na, prinde-l!". La vorbele aceste, fiindcă era vorba de lumea cealaltă, împăratul, a cărui tată nu de mult murise, îl întrerupse:

— Da' pe tata nu l-ai văzut pe acolo?

— Ba văzut! că spunu-ţi că era acolo după uşă, şi la care cum se desprindea călcâiul, îl azvârlea acolo şi zăcea: „Na, prinde-l!". La ce împăratul cu ironie-i replica:

— Minţi! că tata meu n-a fost cizmar, ci a fost (bătându-se cu mâna pe pept) împărat ca minei

Şi atunci împăratul îndată fu silit a da nărodului promisiunea.

Iacă din nărou împărat mare.

27 – 1

PEŞTELE PE BRAZDĂ Poveste poporală

A l'ost odată un moş şi-o babă, şi apoi a fost încă un moş şi încă o babă, adică de doauă ori câte un moş şi lot de doauă ori cele o babă, cu toţii împreună doauă păreclii de oameni bătrâni.

Moşul acela unul cu baba cea una erau oameni vechi de bătrâni, şi încă între ei n-a fost o voarbă rea, ci trăiau în pace şi liniştii; iară celălalt moş cu cealaltă babă se certau pe toată ziua cele de trei ori, o dală demineala, o dală la prânz şi o dală la apusul soarelui; trăiau adică rău, decât cum mai rău nici nu se poate.

Într-o ziuă bună moşul celălalt se certa cu baba lui, făceau adică foarte multă voarbă rea şi aspră şi vai şi-amar

— Doamne 1 că rău om e vecinul acesta al nostru; în toată ziua are voarbe cu muierea 1 grăi moşul călră babă.

— Ba nu e rău zău acela 1 îi răspunse baba. Vecina e rea, pentru că ea face gâlceava.

— Ba e moşul 1

— Ba e baba 1

— Ba e vecinul 1

— Ba e vecina 1

„Ba e!”... „Ba nu e 1” Scurtă să fie vorba: moşul se certa cu baba acuma dintiia oară... Şi multă vorbă Tăcură, şi mare supărare căzu pe capul lor.

— Ştii tu ce!? îşi sfârşi baba voarbele. O muiere poate să-şi facă bărbatul nebun numai dacă vrea!

— Ce, zice, chiar aşa!? îi răspunse moşul plin de supărare. Mi-ar plăcea mie să văd cine m-a face pre mine nebun dacă eu sum om înţelept!?...

După aceste voarbe, baba S3 culcă, şi moşul se culcă, şi apoi dormiră; şi-n crepetul zorilor d-adoauazi, tocmai când cocoşii se spulberau mai tare, se treziră din somn, amândoi se treziră, atât moşul, cât şi baba.

Moşul îşi găti plugul, prinse boii la car şi porni călră ţarină, ca să şi-o are.

— Tu babă! grăi el călră bătrâna când ieşi din curte, să-mi aduci mâncare la prânz!

— Da! Da! răspunse baba.

După ace [el a, „hăis, Oacheş”, „cea, Coarneş!”, moşul se duse.

Abia se depărlă moşul de acasă, baba, şi reală precum sunt adică muierile, mearse cu grăbire la piaţă şi cumpără trei peşti, unul mai frumos decât altul, care de care mai viu şi mai hărăbor; duse după ace [el a peştii acasă, îi aşează într-o oală cu apă din râuleţ, ca nu cumva să moară, şi apoi aşteptă liniştit până ce va sta soarele la prânzul cel mare.

Apropiindu-se miazăziua, baba îşi luă mâncările, gătite bine precum erau, şi porni cu ele către ţarină, la moşul.

Ei, dar baba era babă; ea a luat şi oala cu peştii cu sine. Când baba ajunse la ţarină, moşul era la un capăt, iar ea intra pe celălalt, şi cum mergea aşa pe urma lui, ea aruncă toţi trei peştii, vii cum erau, pe brazdă. Apoi ajunse la moşul, îi zise „bună ziua” şi-şi întinse mâncările pe pagişte. Iară moşul întoarse brazda, ca să nu steie în loc până ce baba-şi va găti lucrul.

— Ilo! stai! grăi moşul încremenit de minunat ce se minuna când văzu că un peşte – peşte ca peştele – aieve şi viu, se zvârcoleşte pe brazdă.

Apoi, după ce se mai dezmetici puţintel:

— Măi muiere! grăi către babă. Ian vină să vezi ce nu s-a mai pomenit de când e lumea!

— Ce e? întrebă baba, ca şi când nici n-ar şti că ce e cum şi pentru ce.

— Dar vină să vezi! strigă bătrânul nerăbdător. Peşte, peşte ca peştele, pe brazdă!

— Ei! că pre mine nu mă faci nebună! îi zise baba.

Moşul rădica peştele şâi-l arăta; iară baba se minuna încă mai tare decât moşul.

Aflară al doilea, şi mai târziu, al treilea peşte.

Moşul, săracul, îi părea că nici nu vede bine cu ochii, ci numai îi părea ce-i părea că vede şi prinde.

— Să ştii – zise el către babă – că acuma sfârşitul lumii n-are să fie departe; aşa lucru nu s-a mai auzit de când e lumea şi veacurile!

Baba făcu din umeri şi apoi zise şi ea că „da, cam aşa are să fie.

Apoi moşul îşi puse pe gând că după ce i s-a întâmplat astăzi minune în holdă, să nu are mai departe; trase boii la car, îşi gustă merindea… şi, „hois, Coarneş!”,

„cea, Oacheș!”… îşi îndreptă ruda către casă.

Ajungând acasă, se puse la sfat cu baba, şi după multă şi îndelungată voarbă hotărâră: mâne să cheme pre popa Biru, pre fătul bisericii Prescură, pre dascălul Pungă-Goală, pre birăul Folticosu, împreună cu alţi oameni cinstiţi din sat, ca să îi vină la prânz… şi apoi baba să îi facă mâncare gătită bine din peştii cei de minune, iară despre treaba peştilor să nu îi vorbească decât atunci când ei vor fi gustat mâncarea şi o vor fi lăudat-o de bună.

Vorba rămase voarbă: moşul se bucura-nainte, dar bucuria babei avea să urmeze mai apoi.

Într-altă ziuă, care era acuma a treia, fiind sânta duminică şi ziua lui Dumnezeu, moşul îşi îmbrăcă straiul de sărbătoare, se penă, îşi luă băţul în mină şi mearsă la sânta biserică, ca să se roage lui Dumnezeu şi să-şi cheme oamenii la prânz; iară baba rămase acasă, pentru ca să grigească de masă.

După biserică, adică după ce părintele împărţi nafura, moşul zise: „Dumnezeu primească!” către oamenii săi, în frunte cu sântul părinte, şi apoi îi pofti, precum a fost vorba, la un scaun de odihnă, la un prinz de mâncare şi la o voarbă bună şi prietenească. Oamenii îi mulţumiră, primiră cu bucurie… şi apoi porniră cu toţii către casa bătrânului. Numai fătul bisericii fugi la preuteasa, ca să-i spună cum că să n-aştepte pre popa cu prânzul.

Dară oamenii îşi spărgeau capetele şi-şi frământau minţile că oare ce are să fie, pentru ce bătrânul aşa, ca din senin, i-a poftit la casă şi masă. Da’ îi fierbea sufletul în răbdare.

Când sosiră la casă, bătrânul lăsa ca să intre părintele pe portiţă, apoi birăul cel folticos, dup-ace [el a dascălul cel subţire cu ceialalţi oameni buni. Domnul căşii trase uşa după sine, adică el era cel mai în urmă, precum se cade şi este datina ca la casa sa tot insul să fie în coadă.

Dar numai când intrară pe prag li se făcu, ce şi cum li se făcu, li se părea cum că îi scapără ochii văzând ce văd sau li se părea că văd.

Iară baba, baba moşului, muierea căşii, aşezată tocmai în pragul uşii, cu capul cât o căpiţă, cu ochii cât o ceapă, încinsă c-un ştergar şi nespălată şi negrigită, cum sunt adecă muierile înainte de a se fi frecat la ochi.

Moşul I? lui i se ridica musteaţa din dreapta-n sus, iară cea din stânga i se cordişa spre pământ, faţa i se făcu cam aşa precum este chipul soarelui colea înspre seară, când el se sâmte cu un picior în groapă, cu unul afară de ea; iară sprâncenele i se încreţiră incit ţi] ţi părea că vezi un nor greu ridicându-se peste zorile vesele ale zâlei de dimineaţă, el se făcu adică precum sunt bărbaţii când văd cum că treaba nu e precum ar trebui să fie.

Baba feri din cale; moşul îşi pofti oamenii în casă; oamenii intrară şi apoi moşul ieşi la babă, iară oamenii, rămaşi singuri, steteră privind unii la alţii precum priveşte ţiganul la paguba vecinului, ca şi când i-ar plăcea să-şi zică: „Oleu 1 că urât mă fripserăl”.

Când se simţi moşul singur cu baba, şi baba singură cu moşul, moşul stete înaintea babei şi privi la ea, iară baba stete înaintea moşului şi privi la el.

— Dar ce mi-ai adus oamenii aceştia asupra capului? I se răsti baba.

— Dar nu ţi-am poruncit eu ca să găteşti peştii pe prânz? se răsti moşul.

— Ce peştii păcatului!? întrebă baba, făcându-se că şi care nu ştie nimic.

— Peştii ce i-am aflat pe brazdă! zise moşul nestimpărat.

— Peşti pe brazdă!? Facu-mi sinta cruce! Dar ai tu minte? Cine a mai văzut peşti pe brazdă!? grăi baba, făcându-şi cruce şi minunându-se cam aşa cum se minuna

omul care s-a culcat seara în pat, apoi dimineaţa se trezeşte întins pe pământ.

Nici nu e minune: peşti pe brazdă nu e un lucru numai iac-aşa ca să nu te poţi uimi auzind de el.

— Iacătă, măi, cu muierea asta! grăi moşul. D-apoi că şi tu ai fost de faţă când i-am aflat.

— Peştii pe brazdă! Ba! ferească-mă Dumnezeu!

— Tu, muiere! tu ţi-ai pierdut minţile!

— Ba tu, moşule, ai nebunit!

Apoi se făcu voarbă şi oamenii se încăierară, şi rău lucru era să fie dacă n-ar fi ieşit părintele, şi birăul, şi dascălul cu ceialalţi oameni buni, pentru ca să vadă ce e, cum şi pentru ce.

— Auziţi, părinte şi jupâne birău şi oameni buni şi înţelepţi! grăi baba către cei ce ieşeau din casă. S-a mai pomenit de când e lumea ca peştele să crească pe brazdă, în urma fierului de plug!?

— Să ferească Dumnezeu! grăi părintele, plin cu frica de Dumnezeu. Este şi păcat a grăi şi crede un lucru ca şi acela…

— Auzi tu!? zise baba către moşul.

— Aceea nu se poate – grăi birăul cel aspru la poruncă – în pământ creşte numai rodul lui Dumnezeu!

— Ai auzit acuma!? grăi baba către moşul.

— Peştii nu pot să crească decât în apă, grăi dascălul, cel mai cu carte om din sat.

Ceialalţi oameni deteră din cap, zicând şi ei „da! ia!” cum că peştele nu se află pe brazdă.

Ei! dar nici moşul nu putea să lase ca să-l facă capră. El a văzut peştii cu ochii lui şi i-a prins cu minele sale.

— Da – şi ai el – este minune şi lucru nemaiauzit; i foat însă şi baba de faţă când eu am aflat peştii, trei peşti vii şi aieve, pe brazdă proaspătă, în calea fierului de nlue.

Că a fost, că n-a fost, că poate fi, că nu poate fi,

oameniise-ncleştară-n voarbe. Moşul nu se lăsa, baba-l ţine de voarbă, popa da din umeri, birăul îşi face cruce, dascălul sta cu gura căscată şi ceialalţi oameni buni din sat se simt cuprinşi de fior, tocmai ca şi când ar fi căzut în groapa lupului. Şi apoi, mulţi proşti nebunesc pre unul cuminte, şepte hăbăuci tulbură o ţară, nici buha nu crede că ea e cu capul mare; cine strigă foc, acela adună oamenii-mpregiurul său: baba, popa, birăul, cu dascălul şi cu ceialalţi oameni buni n-avură încotro; ei deteră din umeri şi ziseră că zău aici nu e alta, moşul babei a nebunit, şi-a pierdut minţile, a intrat duhul cel necurat în el.

Dar moşul, om cu mintea-ntreagă precum era el, nu putea să se lase batjocorit.

Nu rămase dar alta decât ca să ducă pre bătrânul la biserică, pentru ca părintele să citească rugăciunea cea mare asupra lui, să-l stropească cu aiazmă şi să scoată pre duhul cel necurat din el.

Hm! dar moşul nu se lăsa, pentru că moşul era om cu mintea la loc. Ce să facă dară?! D-apoi ce să facă! Ce putea să facă 1 ÎI prinseră, îl legară scurt şi-l duseră… ca şi pre nebuni adică.

Vecina văzu ce se-ntâmplă. Vecina spuse la cumnata, cumnata spuse la fina, fina spuse la sora, iară sora, bună de gură precum era, se puse-n crucea uliţelor şi începu să bată toaca; bătrânul nici nu era scos din curte până ce se şi încăieră întregul sat după el, muierile cu copiii, babele cu furca, moşii cu capu-ntre urechi, toţi, care de care-n feliul său. Aşa porniră spre sinta biserică, şi după ce porniră, merseră şi după ce ajunseră intrară, s-aşezară, popa îşi puse patrafirul, luă cartea mare, ceti rugăciunea cea lungă, iară oamenii şi copiii, babele şi nevestele satului întreg rămaseră privind cu milă la sărmanul de bătrân nebunii. Bătrânul, când văzu cum că n-are-ncotro, că se simţi ca şi cânele îndesat cu capu-ntre stobori, nu se ticări

nici el mai departe, ci lăsa ca să fie precum se făcea.

După ce se linişti moşul şi se celi rugăciunea cea mare, oamenii porniră cu loţii călră casă, fiecare la coliba sa. Popa cu birăul, dascălul cu fătul şi ceilalţi 280

oameni buni din sat luară pre bătrânul şi-l duseră precum i-au fost adus.

Când ajunseră la casă, intrară pe uşă şi sosiră sub acoperiş, steteră toţi cu gura căscată şi privind la lucrul ce vedeau: baba era chititä şi curată, masa era-ntinsă şi-ncăreată.

— Iaca peştii de pe brazdă! grăi baba către moşul, acuma să nu zici că muierea nu-şi poate nebuni bărbatul!

— Ba poate zău ea pre un sat întreg, cu popă, cu birău cu tot! zise moşul împăcat.

Iară popa şi dascălul şi fătul cu ceialalţi oameni buni steteră privind unii la alţii, precum priveşte omul care se sâmte opărit cu apă rece şi nu ştie din care parte s-a vărsat asupra lui. Şi priviră până ce nu îi spuse baba toată treaba cu peştii. După ace [el a se veseliră, s-aşezară la masă şi se ospătară, precum se ospătează adică omul flămând la masa vecinului său.

Aceasta a fost, oamenii mei cei buni, povestea despre ace [el a precum a nebunit o babă bătrână pre un sat întreg şi pentru ca să ştiţi cum că să vă feriţi de babele bătrâne precum se fereşte omul vinovat de nevestele bune de gură, vi s-a spus precum a fost şi s-a întâmplat şi se povesteşte din vremile bătrâne.

281

PORUMBUL

Legendă indiană

Au fost odată, foarte demult, doi vânători, care într-o noapte îşi aprinseseră un foc mare] a o cotitură a râului Alabama şi stăteau de vorbă încălzindu-se la el.

Vânatul şi peştii scădeau mereu, şi nu le mai

rămăsese bieţilor de oameni pentru potolirea foamei decât carnea aţoasă a unui vultur negru.

Erau foarte obosiţi şi, gândindu-se la starea în care se aflau şi la copiii lor cei flămânzi, se simţeau foarte nenorociţi şi nu mai ştiau ce să facă.

Îşi frigeau însă la jăratec pasărea lor şi-şi dădeau silinţa să se bucure de mâncarea ce-şi găteau.

N-au apucat însă bine să guste din friptură, când li-a venit la ureche un fel de gemet cam ca guruitul porumbelului. Uitându-se într-acolo, n-au văzut decât luna, care se ridica tocmai din dosul pădurilor de pe celălalt ţărmure al râului. Iar uitându-se pe râu la vale şi la deal nu puteau să vadă decât ţărmurii nisipoşi şi apele negre, care murmurau încetişor.

Uitându-se însă în dosul lor, zăriră o femeie frumoasă care stetea pe o movilă acoperită de iarbă. Ei alergară spre dânsa şi ea li se plânse că îi este foame. Ei se duseră dar la foc, luară friptura lor şi i-o deteră ei.

După ce gustă o bucăţică, două din friptură, ea îi încredinţă pe vânători că nu va uita că mulţumită bunăvoinţei lor a scăpat de suferinţe şi nu-i va uita după ce se va i-i întors pe tărâmul tatălui său, mareie lloş-tal-li, sau Duliul stăpiuilor al neamului Tsoclin. Îi rugă deci ca la vară, când cu cea dintâi lună nouă, să vină iar unde o găsiseră pe dânsa. După aceea se porni o adiere blândă prin frunzişul pădurii şi femeia cea frumoasă se făcu nevăzută.

Vânătorii au rămas cuprinşi de uimire, dar, întorcându-se fiecare la familia sa, n-au spus nimănuia nimic despre cele văzute şi auzite, ci au păstrat pentru sine taina.

După ce a venit vara, ei s-au dus iar la movila de pe ţărmul râului Alabama. Au găsit-o acoperită de o plantă, ale căreia frunze semănau cu tăişul cuţitului purtat la brâu

de oamenii cu pielea albă. Rodul acestei plante dă o hrană minunată, care la neamul Tşocha până-n ziua de astăzi poartă numele Tuşa cea dulce. Noi îi zicem porumbul sau popuşoiul indian.

283

CUPRINS

ZÂNA ZORILOR 1
FLORIŢA DIN CODRU 40
ILEANA CEA ŞIREATĂ 60
DOI FEŢI CU STEA ÎN FRUNTE 70
PĂCALĂ ÎN SATUL LUI 80
PETRA PROSTUL 96
LIMIR ÎMPĂRAT 122
SPAIMA ZEILOR 144
IOANEA MAMEI 153
BĂIAT SĂRAC 164
STAN BOLOVAN 182
ÎMPĂRATUL ŞERPILOR (După Moritz Arndt) 193
RODUL TAINIC 207
BĂIAT SĂRAC ŞI HOROPSIT 216
DOI FRAŢI BUNI 223
NEGRU-ÎMPĂRAT 228
MIELUŞELU 239
FIFI 243
PISU 248
NĂRODUL CURŢII 272
PEŞTELE PE BRAZDĂ 275
PORUMBUL 282

finfirmarea e.v. lor r.r. se *minună 1X31 – 1X52*. Arhivele stalului, Arad. I'u/. I i. i 1/1842.

XI (în! I/I8 i8.

În M.irie, sora seriilor» lui, se naşte în 10 aprilie 18 (3 şi moare în 21 februarie IHNII. Mieusâloreşte eu Tosif Rusii, şi Ioan Rusii-Şirianu, cunoscutul ziarist, este rilll

iir... Uiliai se naşte în 22 decembrie 1851). Nu am găsit în protocoale înregistram IluuH h M lui; Avacum trăieşte doi uni (20. I. 1852 – 3. IU. 185—), şi toi aşa fi lui (7. X. lxf>8 – 22. XII. 1860). (Inrormal iile din registrele de stare civilă ale «» 111111101 (Urlu, Arhivele Statului, Arad.)

— *L*) *wuiii-tilr 1*, l-*irind istoria României*. *Veacul XIV*. *C*. *Transilvania*. *III* (*1331 – 1.111*) *1*, III 1053, p. 30 – 31.

„L), *riim*) *ilr Iirirind istoria României*. *Veacul XI*, *XII* şi *XIII*. *C*. *Transilvanii*! *I* (*Ian r' Mil*, Bucuroşii, 1951, p. Ifif>I6G.

1 I. Slavici, *Lumea prin care am trecut*, p. 53.

1 Arhhim. *III*!! *ix*?!, *ar*. *101411874*, IC pl scop în orlodoxi, Arad.

— *Irleoraful român*, XXI (1873), nr. 85 (21 octombrie/2 noiembrie); nr. 86 1. În itiiubrie/6 noiembrie).

1 l'Inn, nr. 85 (21 octombrie/2 noiembrie).

1 Telegraful rmndn, XXII (IH7Î), nr. 24 (24 marlie/5 aprilie) – nr. 26 (30 martie/11 aprilie).

llucureşti, *21 iunicl3 iulie*, ¡11 *Timpul*, IV (1879), nr. 137 (22 iunie).

— *Telegraful român*, XXIII (1875), nr. 72 (11/2:) septembrie); nr. 74 (18/30 septembrie); nr. 79 (5/17 ocicimbrie).

— Scrisoare datată: *Sibiu Z/14 noiembrie 1889*, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, S Gn (2 f>). Sublinierea în text. XVJI

1 I.E. Torouţtu, op. cit., III, p. 134.

Tribuna, IV (1887), nr. 255 (10/22 noiembrie).

— *Idem*, V (1888), nr. 101 (5/17 mai).

t – Ioan Slavici, Opere vol. I

— *Din istoria Transilvaniei*, II, Bucureşti, 1961, p. 260.

4 Timpul, VI (1881), nr. 84 (17 aprilie) – nr. 93 (30 aprilie).

1 Maria Cosma şi Matei Voilcanu, *Avis*, în *Tribuna*, I (188 i), nr. 105 (23 august/4 septembrie).

1 I. Pervain, *Din polemica lui I. Slavici cu A. Mureşeanu* şi *Gh. Baril*, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, Series Philologia. Fasc. 1, Cluj, 1963, p. 93 – 102.

— *Tribuna*, IV (1887), nr. 213 (22 septembrie/4 octombrie); nr. 220 (30 septembrie/12 octombrie), nr. 225 (6/18 octombrie); nr. 226 (7/19 octombrie); nr. 235 (17/19 octombrie).

1 I. Slavici, *Poveţe pentru buna creştere a copiilor*, Bucureşti, 1897, p. 21.

— *Berichlüber das Schuljahr 1910 – 1911*, Bukarest, 1911, p. 15.

— *Tribuna poporului*, II (ltă8), nr. 230 (6/18 decembrie) – nr. 235 (13/25 decembrie).

— *Idem*, nr. 237 (10/28 decembrie); nr. 238 (17/29 decembrie).

Tribuna poporului, IU (18!)»), nr. 90 (9/21 mai) – nr. 93 (12/24 mai).

Tribuna, XI (1907), nr. 170 (1/14 august), nr. 171 (2/15 august).

Iulie naţionala de libdralion des roumains de Transylvanie, în *Revue roumaine d kisloire*, toni. IV (1005), nr. 3, p. 571 – 576.

«*Tribuna*, XI (1907), nr. 133 (10/29 iunie).

— I. Slavici, *Practica mlii/ioasă*, în *Tribuna*, XI (1907), nr. 220 (6/19 octombrie).

— *Minerva*, I (1U08), nr. 1 (13 decembrie).

Idem, I (1909), nr. 2B5 (29 septembrie).

— Scrisoare datat. *Bai-a*, *1910*, M mai!, „... Bibi. Acad, Republicii Socialiste Bomnia, ms. nr. 52 – 366

I. Mihu, *Spicuiri din gândurile mele*. Sibiu, 1938. Se publică un bogat material informativ.

Slavici, *Păcatele vieţii noastre comune, în Telegraful*

român, LVIII (1910), nr. 75 C15/28 iulie).

„R. Ciorogarlu, *Spre prăpastie*, Arad, 1911, p. 35. Slavici se căsătoreşte, în 18 martie 1886, a doua oară, la Sibiu, cu Eleonora Tânăsescu, din Ploieşti, născută în 1861, fostă elevă a sa la Azilul „Elena-Doamna". Au şase copii: Titu Livlu, născut în Sibiu, în 11 noiembrie 1886 şi mort în Bucureşti, în 8 aprilie 1966; La. vinia Ioana Iosefina, născută în 19 ianuarie 1889, la Vat, unde Slavici îşi ispăşea anul de temniţă, decedată în Bucureşti, în iunie 1967; Ion Marcel, născut în Bucureşti, în 19 iunie 1890; Fulvia, născută tot în Bucureşti, în 19 septembrie i89 i şi căsătorită, în 14 iunie 1919, cu profesorul Scarlat Struţeanu; Elena, născută în 8 octombrie 1894, la Măgurele, unde Slavici funcţiona ca director al Institutului „Ioan Ottetelişanu", şi Livia Ioana, născută, tot la Măgurele, în 22 ianuarie 1897 şi moartă în Bucureşti, în 9 octombrie 1951. Eleonora, soţia scriitorului, moare în Bucureşti, în 12 iunie 1941. Familia lui Slavici se continuă, în unie bărbătească, prin Dan, fiul lui Ion Marcel şi al Eufemiei, născut în îi octombrie 1920, în Bucureşti. (Informaţiile le luăm din registrele de stare civilă ale Sfatului popular Sibiu, ale sfaturilor populare ale raioanelor oraşului Bucureşti şi ale Sfatului popular al comunei Măgurele.)

Ziua, I (1915), nr. 297 (2 iunie).

Idem, nr. 323 (28 Iunie). Sublinierile în text.

— *Idem*, nr. 338 (13 iulie).

1 Procesul ziariştilor, în *Universul*, XXXVII (1919), nr. 112 (24 februarle/9 martie).

Însemnări politice, în *tiunalismul*, XIV (1919), nr. 289 (24 decembrie).

1 Timpul, II (1877), nr. G2 (17 martie) – nr. G9 (25 martie).

— *Idem*, nr. 167 (23 iulie) – nr. 175 (2 august).

1 Revista idealistă, II (1904), nr. 2 (15/28 aprilie). Sublinierile în text.

1 G. Călinescu, *Material documentar*, *Ioan Slavici*, în *Studii şi cercetaţi de istorie literară şi folclor*, IX (19 (50), nr. 4 loctpnibric-citccinbm j, p. 766 – 7C7.

1 G. Călinescu, *Material documentar*. *Ioan Slavici*, în *Studii* şi *cercetări de istorie literari şi folclor*, IX (1960), nr. 4 (octombrie-decembrie), p. 767. I.E. Torouţiu, op. cit., II, p. 212.

1 A. Vasiliu, *Slavici despre optimismul lui Eminescu*, în *Limbă şi literatură*.

V, Bucureşti, 1961, p. 255 – 266. Se publică şi scrisorile lui Slavici către Scurtu. Slavici dă un răspuns asemănător şi atunci când este învinuit el In9 uşi de alunecare în pesimism, în9 ă combate şi optimismul lipsit de bază socială, pe care 11 califică „optimism şubred". Mai importante în acest sens sunt cele două articole din *Tribuna* din Arad: *Un optimism şubred* (1907, nr. 191 din I1 septembrie) şi *Pesimismul meu* (1910, nr. 28 din 20 februarie).

„Cele cuprinse în cartea aceasta – scrie Slavici în *Prefaţa* la *Amintiri* – au fost scrise şi publicate în deosebite timpuri, la deosebite ocaziuni şi-n urma unor deosebite îndemnuri, sunt deci în ele pe ici, pe colo fie repetiţiuni, fie completări" (p. 5). Şi mai departe: „Le reproduc toate aşa cum au fost publicate, fără de nicio scădere şi fără de niciun adaos".

1 A se vedea spre exemplilicare nulele ţi cumeuuriile de la linele volumului

II, p. 508 – 509.